

VIATA ROMINEASCA

5

1961
M A I
ANUL XIV

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

CUPRINSUL

VIAȚA ROMINEASCA : 40 de ani de la înființarea Partidului	3
★	
MIHAI BENIUC : Baladele timpului nou : Vocea naturii ; Madrepore	11
MARIA BANUȘ : Imn, dimineața	12
AL. ANDRIȚOIU : A venit un om ; Cantilenă ; Partinitate	14
SZEMLER FERENC : Steag la sediul central al Partidului (<i>în românește de Petre Pascu</i>)	17
MELIUSZ JOZSEF : Secretarul de Partid și oceanul (<i>în românește de Em. Giurgiuca</i>)	18
TIBERIU UTAN : Cărbune roșu (<i>evocări lirice</i>)	22
★	
VASILE REBREANU : Casa (<i>fragmente de roman</i>)	26
★	
O zi din viața Patriei, <i>Reportaj colectiv de</i> : TITA CHIPER, ȘTEFAN LUCA, FLORENȚA ALBU, VASILE NICOROVICI, TRAIAN COȘOVEI, ILIE PURCARU	55
★	
VERA CĂLIN, DUMITRU MICU, MIHAI GAFIȚA, SILVIAN IOSIFESCU : Literatura noastră nouă și figura comunistului (<i>Anchetă literară</i>)	83
<i>TEORIE ȘI CRITICĂ</i>	
MIHAI NOVICOV : Dinamismul literaturii partinice	92
EUGEN SIMION : Semnificația unei lupte ideologice (<i>Momentul 1932—1933 în literatura noastră</i>)	93
EUGEN LUCA : Literatura inspirată din viața clasei muncitoare	113
GALL ERNŐ : Lupta Partidului pentru educarea intelectualității în societatea socialistă	125
<i>CRONICA LITERARĂ</i>	
Ov. S. CROHMĂLNICEANU : „Realism, realism critic, realism socialist“	136
<i>CRONICA IDEILOR</i>	
N. TERTULIAN : Marxism, revizionism, anti-marxism	147
★	
MISCELLANEA	159

F 14.242

CĂRȚI NOI

AL. SANDULESCU: Mihai Beniuc: „Cîntecele inimii“	170
H. FABIAN: Radu Boureanu: „Moartea morilor de vînt“	172
Al. S.: Cicerone Theodorescu: „De dragoste“	174
LETIȚIA PAPU: Nina Cassian: „Spectacol în aer liber“	176
LIVIU CALIN: Petre Sălcudeanu: „Front fără tranșee“	178
ELIS BUȘNEAG: Ilie Purcaru: „Ev nou în țara banilor“	179

REVISTA REVISTELOR

— din țară —

„Cercetări filozofice“ Nr. 5—6/1960; „Scrisul bănățean“ Nr. 1—2/961;
„Steaua“ Nr. 1/961 181

— de peste hotare —

„Voprosi filosofii“ Nr. 2/961; „Frankfurter Hefte“ Nr. 2/961; „Encounter“ —
feb. 1961; „Passato e presente“ Nr. 189/1960 187

Supracoperta: Fotomontaj de R. ZAHARIA
Ilustrația de pe copertă: IULIAN OLARIU: „Pregătirea grevei 1933“
Fotografiile: FLORIN DRAGU și MIRCEA FARIA

ERATA la nr. 4

În pag. 29, r. 3, col. II se va citi: devenea o clasă pentru sine,
provocînd o lărgă...

În pag. 158, r. 3 de sus se va citi: „în 1826 și tipărită la Blaj
în 1833 ș.a.). Rîndurile de față vor să atragă atenția asupra unei farsă
antifeudale, scrisă în 1821...”

Director: MIHAIL RALEA

Colegiul redacțional: Acad. TUDOR ARGHEZI; Acad. MIHAI BENIUC;
Acad. GEO BOGZA; DEMOSTENE BOTEZ; Ov. S. CROHMALNÎCEANU;
LUCIA DEMETRIUS; Acad. IORGU IORDAN; Acad. ATHANASE JOJA;
REMUS LUCA; AUREL MIHALE; AL. PHILIPPIDE, membru corespondent
al Academiei R.P.R.; MARIN PREDĂ (*redactor-șef adjunct*); Acad.
MIHAIL SADOVEANU; Acad. ZAHARIA STANCU; D. I. SUCHIANU;
VICTOR TULBURE (*redactor-șef adjunct*); Acad. TUDOR VIANU.

Redacția: Bd. Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.88.85 — Raion I. V. Stalin
București

Administrația: Șos. Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99 — Raion I. V. Stalin
București

40 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA PARTIDULUI

Sărbătorim în luna aceasta, la câteva zile după tradiționalul 1 Mai, un eveniment mareț în viața clasei muncitoare și a poporului nostru : aniversarea a 40 de ani de la înființarea Partidului Comunist din România.

Partidul Comunist — partidul revoluționar marxist al clasei muncitoare — își propune cel mai mareț țel din câte și-a propus vreodată un partid. Acest țel este visul de aur al omenirii, societatea comunistă.

Timp de 40 de ani credința profundă în dreptatea și măreția acestui țel a însuflețit lupta comuniștilor, le-a înzecit forțele, i-a susținut în actele lor de eroism, i-a ajutat să învingă toate piedicile. Dragostea fierbinte de popor, conștiința că luptă pentru cauza eliberării oamenilor muncii din țara noastră de sub jugul exploatării și asupririi au dat comuniștilor din România o tărie și o hotărâre care n-au putut fi frînte nici de cea mai sălbatică teroare a regimului burghezo-mosieresc, a siguranței și a gestapoului. Nici torturile, nici schingiuirile la care erau supuși comuniștii în beciurile poliției și Siguranței, nici regimul de exterminare fizică și de sistematică presiune morală din ocne și temnițe, nici procesele monstruoase și nici plutoanele de execuție n-au putut abate partidul nostru de la lupta revoluționară pentru cauza dreaptă a eliberării clasei muncitoare, pentru libertatea și fericirea poporului, pentru independența națională a Patriei, pentru socialism. Și aceasta este explicabil, căci Partidul Comunist din România — așa cum arată tovarășul Gheorghiu-Dej — este rezultatul luptei de veacuri a poporului pentru eliberarea socială și națională, continuată și ridicată pe o treaptă superioară de mișcarea muncitorească revoluționară. Încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea îi revenea proletariatului din România sarcina istorică de a fi conducătorul și călăuzitorul luptei pentru transformarea revoluționară a societății românești. Însă vechiul partid socialist era dominat de ideologia oportunistă a Internaționalei a II-a. Poziția oportunistă a conducătorilor socialiști lipsea proletariatul din România de ucel partid politic revoluționar cu o ideologie marxistă, singurul care ar fi fost capabil să unească lupta împotriva exploatării capitaliste cu lupta împotriva puternicelor rămășițe feudale care au subzistat în economia țării ca urmare a înțelegerii între burghezie și moșierime. După revoluția din Octombrie, ca urmare a valului de lupte revoluționare din țara noastră,

însușite de victoria proletariatului în Rusia, acest partid revoluționar a fost plămădit în focul marilor lupte de clasă din România anilor 1918—1919—1920.

Ca urmare a acestui avânt revoluționar, a ascuțirii luptei ideologice între elementele revoluționare și cele oportuniste, aripa revoluționară a partidului socialist a aderat la Internaționala comunistă, la principiul dictaturii proletariatului, la ideea constituirii partidului revoluționar marxist leninist; într-un cuvânt, victoria leninismului împotriva oportunismului în mișcarea muncitorească din România s-a concretizat în crearea Partidului Comunist. Comuniștii au fost conducătorii luptei poporului împotriva exploataților. Ei au fost în frunte, în condițiile grele ale stabilizării relative a capitalismului, când burghezia și moșierimea trecând la contraofensivă au dezlănșuit atacul împotriva libertăților cetățenești și cuceririlor clasei muncitoare și au aruncat partidul în ilegalitate. Ei au fost în frunte în perioada crizei economice din 1929—1933. Călăuzindu-se de tezele leniniste, de experiența de luptă a clasei muncitoare din România, Congresul al V-lea „stabilește principiile organizatorice, ideologice, strategice și tactice ale partidului” pentru acea etapă a luptei revoluționare. În această perioadă, Partidul Comunist organizează marile lupte muncitorești, care culminează cu marea grevă de la Grivița, pagină glorioasă din istoria clasei muncitoare și a poporului român. Această mare acțiune a Partidului se înscrie prin caracterul ei combativ și revoluționar ca o manifestare hotărâtă a forței clasei muncitoare împotriva fascistării țării, ca o primă mare ripostă a proletariatului european împotriva ascensiunii hitlerismului în Germania. Partidul a condus, în condițiile dictaturii regale și apoi a celei antonesciene, lupta națională antifascistă a poporului român, a organizat o largă mișcare de masă împotriva războiului antisovietic. Partidul a organizat și condus insurecția populară, care a dus la doborârea regimului antonescian și la izgonirea trupelor germano-fasciste. Insurecția armată a constituit o cotitură în istoria țării noastre, ea a avut ca rezultat înlăturarea dictaturii fasciste antonesciene, doborârea celui mai sălbatic regim de asuprire și exploatare a maselor și a schimbat din temelii soarta poporului român, a clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare și a intelectualității.

23 August a constituit începutul revoluției populare a cărei sarcină de bază era lichidarea rămășițelor feudale și desăvârșirea revoluției burghezo-democratice. În fruntea proletariatului aliat cu masele de bază ale țărănimii, Partidul a condus poporul nostru în această etapă istorică, asigurând victoria împotriva fascismului, lichidând rămășițele acestuia, demascând manevrele partidelor burghezo-moșierești care încercau să menție cu orice preț vechiul regim. Partidul a înfăptuit acțiunea de democratizare a țării, abolirea măsurilor fasciste și rasiale, pedepsirea criminalilor de război, reforma agrară în folosul țărănimii muncitoare.

Schimbarea raporturilor de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei a făcut posibilă izgonirea din guvern, în noiembrie 1947, a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii.

Trecând de la desăvârșirea revoluției burghezo-democratice la sarcinile revoluției socialiste, conducând și dezvoltând lupta revoluționară a proletariatului, care a luat în întregime puterea politică în mână lui, în alianță

cu țăranimea muncitoare, Partidul a înfăptuit naționalizarea, trecerea mijloacelor de producție industrială în mâinile clasei muncitoare, desființând principalul mijloc de exploatare a clasei muncitoare de către burghezie. Muncitorii au devenit stăpâni pe uzine și fabrici. Astfel, revoluția a sărit la toate zăgazurile prin care burghezia și moșierimea îngrădeau energia revoluționară a maselor muncitoare. Statul democrat-popular, instrumentul principal al construirii socialismului, a reușit să lichideze într-un răstimp istoric extrem de scurt crunta înapoiere economică în care se găsea țara noastră, creînd o nouă orînduire socială bazată pe eliberarea omului de exploatare și asuprire. Partidul a făcut ca marile bogății ale patriei noastre să fie puse în valoare, nu în folosul capitaliștilor străini și autohtoni, ci pentru bunăstarea muncitorilor și țăranilor, a imensei majorități a populației țării. În orice colț al patriei noastre, oricît de îndepărtat, socialismul își poartă suflul său puternic, dătător de viață. Ca urmare a politicii de industrializare socialistă, în țară au apărut noi ramuri industriale, s-au pus în funcțiune sute de noi uzine și fabrici. Țara a devenit un imens șantier al muncii creatoare. În munții Moldovei, la Săvinești, Rosnov, Onești s-au ridicat fabrici din cele mai moderne, s-a construit cea mai puternică hidrocentrală a Republicii la Bicaz. În Oltenia, regiune în trecut înapoiată, se ridică acum mari combinate chimice, se înalță spre cer siluetele zvelte ale sondelor petrolifere. Pretutindeni apar orașe moderne, se descoperă noi bogății naturale, se construiesc baraje, termocentrale, cuptoare înalte, blocuri de locuințe, școli și așezăminte culturale. Una din cele mai grele probleme ale trecerii de la capitalism la socialism, crearea relațiilor socialiste la sate, Partidul nostru a rezolvat-o cu succes aplicînd în mod creator învățătura marxist-leninistă. În prezent, peste 84% din suprafața agrară este cuprinsă în sectorul socialist, sînt lichidate orice forme ale exploatării omului de către om, e gonită pentru totdeauna mizeria seculară a țăranimii.

Nu e nevoie să cercetezi multe tabele statistice pentru a-ți da seama de contrastul izbitor dintre politica profund antipopulară a regimului burghezo-moșieresc și realizările regimului democrat-popular. Majoritatea populației țării cunoaște bine, din propria sa experiență, ce a însemnat dominația moșierilor și capitaliștilor: mizerie, șomaj, analfabetism, dispreț pentru năzuințele elementare ale oamenilor muncii, șovinism, război. Este încă proaspătă în amintirea muncitorilor și țăranilor crunta dictatură fascistă. În fața ochilor, oamenii muncii au acum tabloul plin de viață al unei țări, al unui popor ce urcă tot mai sus, spre culmile socialismului. Munca avîntată, creatoare clocotește pretutindeni. Rezultatele construirii socialismului se reflectă și în îmbunătățirea continuă a nivelului de trai material și cultural al celor ce muncesc. Salariul oamenilor muncii în industrie s-a ridicat cu 70% în comparație cu 1950. Veniturile țăranilor muncitori, mai ales ale celor din sectorul socialist, cresc an de an. Statul alocă fonduri mari pentru nevoi sociale-culturale. O dovadă a creșterii nivelului de trai o constituie și numeroasele locuințe, cartiere, școli, instituții social-culturale noi. Grandioasele construcții din București și din alte orașe, reprezentînd grija pentru asigurarea nevoilor și cerințelor mereu crescînde ale poporului, așa cum cere dezvoltarea multilaterală a societății socialiste.

Sub conducerea partidului, în lupta pentru construirea societății socialiste, eroica noastră clasă muncitoare, în fruntea tuturor oamenilor muncii, s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice. Crearea bazei

economice a socialismului, după cum s-a arătat la cel de al III-lea Congres al P.M.R., constituie o măreață victorie a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității.

Poporul român merge astăzi consecvent, sub conducerea partidului, pe calea desăvârșirii construirii socialismului, spre îndeplinirea hotărârilor adoptate de cel de al III-lea Congres al partidului, spre realizarea planului de șase ani pe care tov. Gh. Gheorghiu-Dej l-a numit „programul desăvârșirii construcției socialismului”.

Pentru a da viață acestui măreț program, pentru sporirea în ritm furtunos a puterii economice a țării, pentru făurirea belșugului de bunuri materiale și spirituale, muncitorii, țăranii, oamenii de cultură muncesc cu înflăcărare patriotică, cu perseverență și eroism, creînd de pe-acum condițiile îndeplinirii și depășirii prevederilor șesenalului. Răspunzînd chemării Partidului, colectivele uzinelor și fabricilor, minelor și șantierelor, ale unităților socialiste în agricultură, etc. desfășoară pe un front tot mai larg întrecerea socialistă. Lupta pentru calitate a devenit o mișcare a întregului popor. În acest fel țara își exprimă nefermurita sa dragoste față de partid, atașamentul față de regimul democrat-popular. Și aici se manifestă concret indestructibila unitate politico-morală a poporului nostru.

★

Marile transformări structurale care au schimbat fața țării noastre au revoluționat întreaga viață culturală a poporului nostru. Pe baza noilor relații de producție socialiste a luat naștere o nouă suprastructură ideologică, o nouă cultură, literatură și artă. Revoluția culturală a dărîmat zidurile ridicate de clasele exploatoare între popor și cultură, deschizînd porțile ce duc spre fortărețele științei.

Încă de la înființarea sa, Partidul milita pentru o artă nouă, revoluționară, lua atitudine în revistele aflate sub influența sa („Era nouă”, „Bluze albastre”, etc.), împotriva artei decadente, înfeudată păturilor conducătoare. După eliberare, marile transformări revoluționare înfăptuite în țara noastră de către masele populare, sub conducerea Partidului, au determinat schimbări structurale și în dezvoltarea literaturii și artei. Nici o perioadă din trecutul istoriei literaturii noastre nu a cunoscut într-un interval atît de scurt, schimbări atît de profunde și rodnice.

Problema valorificării moștenirii culturale a constituit întotdeauna o preocupare de seamă a politicii partidului în domeniul literaturii și artei. Încă în ilegalitate, în publicațiile îndrumate de partid, comuniștii au arătat în articolele lor însemnătatea excepțională a tradițiilor progresiste ale literaturii noastre, însemnătatea considerabilă pe care o are pentru lupta poporului opera lui Bălcescu, Caragiale, Eminescu, Sadoveanu, opunînd aceste tradiții tendințelor decadente și reacționare încurajate de cultura burgheză intrată în procesul ei de descompunere, specific epocii imperialiste. Una din primele măsuri luate de regimul de democrație populară a fost editarea în masă a clasicilor noștri, astfel încît marile opere literare din trecut au putut să pătrundă în straturile cele mai adînci ale poporului.

Istoria a dovedit că adevărații păstrători și moștenitori ai tradițiilor înaintate ale poporului român sînt oamenii muncii. Bazîndu-se pe învățătura leninistă a luptei dintre cele două culturi, partidul a chemat intelectua-

litatea noastră să depună toate eforturile pentru valorificarea în spirit critic a tezaurului cultural al trecutului, combătând cu tărie atitudinile proletcultiste, nihiliste, de subapreciere a importanței moștenirii culturale, ca și tendințele obiectiviste burgheze de a prelua „în bloc” tot ce aparține trecutului, fără a delimita pozițiile progresiste, democratice de cele reacționare.

Restabilind legătura cu creația înaintată și pătrunsă de spirit popular a trecutului, Partidul a pornit încă din primii ani lupta și munca pentru făurirea unei noi literaturi. Partidul a determinat crearea, pe platforma ideologică a marxism-leninismului, a unui front larg format din scriitori aparținând tuturor generațiilor. Datorită politicii înțelepte de îndrumare a partidului nostru, a atitudinii pline de grijă față de creație, de muncă răbdătoare și principală, nu există azi în țara noastră nici un scriitor aparținând generației mai vârstnice, care să nu se fi încadrat frontului literaturii socialiste, să nu se străduiască să-și însușească ideologia clasei muncitoare și să nu-și bazeze creația pe concepția proletariatului despre lume.

Conștient de însemnătatea considerabilă pe care o are conștiința marelor în rezolvarea sarcinilor construcției socialiste și de rolul însemnat pe care-l au literatura și arta în formarea și modelarea vieții spirituale a constructorilor noii orânduiri, Partidul a subliniat în permanență necesitatea participării active a scriitorilor, alături de ceilalți oameni ai muncii, la rezolvarea sarcinilor revoluției și construcției socialiste. Partidul a desfășurat o muncă neobosită pentru formarea noii intelectualități artistice. Astfel, în hotărârea ședinței plenare a C.C. al P.M.R., asupra stimulării activității științifice, literare și artistice (din decembrie 1948) se spunea: „C.C. al P.M.R., cheamă pe oamenii științei, literaturii și artei să pună tot talentul și toată puterea lor de muncă pentru a asigura înflorirea culturii în țara noastră și a contribui în mod activ la construirea orânduiri socialiste”¹⁾.

Vorbind despre importanța formării unei noi intelectualități, tovarășul Gheorghiu-Dej spunea: „Poporul nostru se mândrește cu acest detașament de intelectuali noi, care alături de imensa majoritate a vechii intelectualități, contribuie cu talentul, entuziasmul și întreaga lor capacitate la rezolvarea problemelor complexe ale producției industriale și agricole, la înfăptuirea revoluției culturale, la ridicarea pe o treaptă din ce în ce mai înaltă a prestigiului internațional al științei și culturii noastre”²⁾

Partidul a acordat o deosebită atenție îndrumării și călăuzirii dezvoltării literaturii pe drumul realismului socialist. „Partidul cheamă pe scriitori — se spune în salutul Comitetului Central al P.M.R. adresat primului Congres al scriitorilor din Republica Populară Română, — să reflecte în operele lor, prin mijloacele specifice artei, realitatea noastră complexă și clocotitoare, să redea în mod multilateral procesul de transformare și înnoire a societății noastre și schimbările profunde pe care acest proces le determină în psihologia, atitudinea morală, viața personală a oamenilor”. O expresie admirabilă a acestei năzuințe, o găsim în angajamentul pe care și l-a luat marele poet Tudor Arghezi: „Nu trebuie uitat nimic! Nobleței la

¹⁾ Rezoluții și Hotărâri ale C.C. al P.M.R., vol. I, 1948—1950, ed. a II-a, E.P.L.P.

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej: „Articole și cuvântări”, 1955—1959, Ed. Politică, p. 603.

care v-a ridicat izbînda revoluției, — iubiți colegi — sînteți legați să-i răspundeți cu o altă noblețe: cu o literatură mare, de mare stil, de mare rafinament și de perfecționare neîntreruptă". *Istoria literaturii noastre noi din ultimii 16 ani a confirmat pe deplin justetea îndrumărilor date de Partid. Datorită în primul rînd intensei munci de educație și clarificare ideologică desfășurată în rîndul scriitorilor, s-au prăbușit pozițiile literaturii pătrunse de morbul decadentismului burghez, ale romanelor infectate de un naturalism maladiv și de un psihologism morbid, ale poeziei evazioniste și mistice, ale teatrului bulevardier, ale literaturii misticismului, individualismului sălbatic și naționalismului șovin, într-un cuvînt ale literaturii claselor reacționare condamnate la piere, ale literaturii care a încercat și în primii ani de după eliberare să inunde viața literară.*

În conformitate cu principiul leninist despre partinitatea artei și literaturii, Partidul nostru a desfășurat o imensă muncă pentru ca literatura să devină o parte integrantă a cauzei proletariatului. Convingîndu-se că adevărata libertate de creație, artistul o dobîndește prin situarea fermă și deschisă pe pozițiile cele mai înaintate ideologice, pe pozițiile avangardei clasei muncitoare, că numai pe această cale arta și literatura pot răspunde celor mai adînci aspirații ale poporului, majoritatea covârșitoare a scriitorilor noștri a așezat principiul spiritului de partid la baza creațiilor lor. Este încă proaspăt în conștiința scriitorilor noștri sentimentul bătăliilor ideologice succesive pe care le-au desfășurat sub conducerea Partidului pentru înfrîngerea și zdrobirea curențelor ostile dezvoltării literaturii, pe unicul drum just și fertil, pe drumul realismului-socialist. Acest proces nu a fost lin, neted și spontan. În lupta împotriva propagării „teoriei” artei pentru artă, în lupta împotriva ideii lansate de îndată după 23 August de presa reacționară, despre o pretinsă „criză a culturii” în România, în lupta intransigentă împotriva influențelor cosmopolitismului, estetismului și apolitismului, a recidivelor individualismului și intimismului, a tendințelor concesive față de arta și literatura burgheză, partidul a format, a educat și călît frontul larg al scriitorilor atașați cauzei păcii și socialismului.

În domeniul literaturii și artei, partidul exercită în primul rînd o operă de îndrumare ideologică. În ce mod? Printr-o operă amplă, tenace, răbdătoare și susținută de convingere ideologică, ajutînd pe artiștii cu adevărat talentați să-și însușească concepția despre lume a proletariatului. Cîți din aceștia nu au pășit în mod conștient pe calea realismului socialist, datorită ajutorului tovarășesc, plin de dragoste, primit din partea partidului? Aceasta o confirmă drumul multor scriitori ai noștri. Îndoielii, sarcasmului, nihilismului fără speranțe cu privire la posibilitățile omului și umanității — atitudini frecvente în literatura burgheză — li s-au opus crezurile umanismului socialist. Marele succes pe care l-a înregistrat partidul nostru în anii regimului democrat-popular, asigurînd triumful ideologiei marxist-leniniste ca ideologie dominantă, s-a concretizat pe tărîmul literaturii și artei prin triumful general al metodei realismului socialist în creația scriitorilor noștri. Însușirea concepției marxist-leniniste despre viață și societate a fost cheia dezvoltării scriitorilor noștri. Oare fără forța unei gândiri mature, luminate de concepția clasei muncitoare, ar fi scris Mihail Sadoveanu „Mitrea Cocor” și „Nicoară Potcoavă”? Ar fi reușit să înalțe Tudor Arghezi acea „Cîntare Omului” sau să graveze suita de tablouri cutremurătoare din poemul „1907”? Oare fără ajutorul ideologiei

clasei muncitoare, ar fi realizat Camil Petrescu ampla evocare a revoluției de la 1848? Zaharia Stancu, neuitata istorie a celor descultți? Oare nu gândurile și sentimentele clasei în atac au dat aripi versurilor înflăcărate ale lui Mihai Beniuc? Încă în 1949, la Congresul Intelectualilor din R.P.R., partidul a pus în fața scriitorilor sarcina însușirii noii ideologii și oglindirii aspectelor esențiale din realitate. Consecința principală a revoluției victorioase în domeniul literaturii s-a vădit în influența exercitată de sistemul de idei al marxism-leninismului asupra conștiinței scriitorilor. Tocmai în legătură cu aceasta, s-a pus problema atitudinii scriitorilor față de realitate încă în primele dezbateri cu prilejul apariției cărților cu nouă tematică. Un mare ajutor în dezbaterile problemelor literare, în însușirea concepției marxist-leniniste în domeniul artei l-a constituit articolele din presa de partid. În acest mod s-au înrădăcinat în conștiința scriitorilor tezele, ideile fundamentale care susțin metoda realismului socialist. Ideea legăturii între concepția de viață a scriitorilor și forța realistă a artei, între tematica contemporană a literaturii și capacitatea ei de a-și exercita funcția social-educativă, teza legăturii dintre caracterul contemporan al literaturii și valoarea ei estetică, ideea raportului dintre exigență și caracter popular au constituit aspecte principale ale muncii de îndrumare în domeniul literaturii și artei. Rezultatele acestei consolidări ideologice ale frontului literar nu au întârziat să se arate. Oamenii de litere și de artă au criticat tendința de a justifica trucajele moderniste prin necesitatea înnoirii literaturii, tendința de a aduce literatura „la zi”, cu ajutorul „spiritului modern”, arătând prăpastia care desparte literatura realist-socialistă de literatura burgheză decadentă. Dezbaterile ideologice au subliniat însemnătatea luptei între vechi și nou în înțelegerea transformării revoluționare a realității, și presa de partid a atras atenția asupra acelor fenomene care exprimă în cel mai înalt grad această luptă, subliniind faptul că scriitorul poate și trebuie să dezvăluie în ciocnirea dintre vechi și nou victoria noului. Atrăgând atenția asupra pericolului subaprecierii forțelor pozitive, a fenomenelor dominante din societatea noastră, dezvăluind conținutul tendințelor „negativiste”, critica noastră literară îndrumată de partid a respins în același timp tendințele de „poleire” a realității, arătând că realitatea revoluționară înseamnă luptă de clasă, luptă între vechi și nou, între etica burgheză și etica socialistă. Analizând actuala etapă istorică, tovarășul Gheorghiu-Dej sublinia la Congresul al III-lea al Partidului că: „În prezent, activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou. De aici rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influențelor lumii capitaliste”.

În acest sens, urmînd îndrumările Partidului, scriitorii noștri nu o dată s-au manifestat cu hotărîre împotriva influențelor și rămășițelor ideologiei burgheze. Lupta lor împotriva influențelor burgheze și a oricărei tentative a decadentismului dovedește forța combativă a literaturii noastre noi, unitatea frontului nostru literar. Urmînd îndrumarea înțeleaptă a Partidului, scriitorii noștri și-au dat aportul la lupta pe plan mondial împotriva oricăror denaturări revizioniste, împotriva oricăror tendințe de a submina metoda realismului socialist. Succesele literaturii noastre sînt rezultate grăitoare ale îndrumării ei de către Partid. Pătrunși de idealurile de luptă

ale clasei muncitoare, scriitorii noștri au realizat cărți, piese de teatru, scenarii de filme în care oglindesc lupta din trecut a comuniștilor încununată prin eliberarea țării, vitejia soldaților noștri înfrățiți cu biruitoarele armate sovietice, viața nouă din uzine și fabrici. Pe acest drum, Raportul tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea arată că „dezvoltând rezultatele pozitive obținute în ultimii ani în lărgirea tematicii și îmbogățirea fondului de idei al literaturii, artei, teatrului, cinematografului, creatorii noștri au îndatorirea de a făuri opere la nivelul înaltelor exigențe artistice și ideologice ale partidului și poporului“. Raportul cheamă la lichidarea radicală a tot ceea ce îndepărtează pe artist de popor: spiritul de castă, aristocratismul artistic, punând accentul pe dezvoltarea eticeii scriitoricești, expresie a moralei comuniste. Individualismul, egoismul, amețeaua de pe urma succeselor se vindecă respirând aerul tare și curat al ideologiei clasei muncitoare, întărind mereu legătura cu oamenii muncii, cu viața lor zilnică. Ca să pătrunzi în inima poporului, trebuie să simți și să gîndești ca el, să răspunzi celor mai înalte năzuinți ale sale. Tocmai de aceea, devotamentul față de Partid constituie chezașia succeselor în creația literară, este izvorul de apă vie al încrederii în victoria socialismului. În spiritul acestui devotament, al luptei pentru socialism, spiritul de partid îi face pe scriitori exigenți față de ei înșiși și față de operele lor. Partidul și poporul cer, pe drept cuvînt, de la scriitori, opere care tratînd temele mari ale timpului, să aibă cele mai înalte calități artistice.

★

Comunismul este primăvara lumii. Cu nețărmurită bucurie și cu mîndrie legitimă, întîmpinăm aniversarea Partidului, acest eveniment de însemnătate istorică, salutîndu-l cu noi și pașnice victorii în toate domeniile activității noastre, prin mereu alte înfăptuiri ale construirii socialismului în patria noastră.

Sărbătorirea a 40 de ani de la întemeierea Partidului Comunist din România constituie un prilej strălucit de trecere în revistă a succeselor și de a da viață unor noi creații literare valoroase. Și cu ce manifestare ar putea cînti mai bine scriitorii această sărbătoare a poporului nostru, dacă nu cu noi opere care să înfățișeze efortul eroic al clasei muncitoare, al maselor muncitoare, sub conducerea partidului, în lupta lor pentru o viață fericită.

VIATA ROMÎNEASCĂ

BALADELE TIMPULUI NOU

MIHAI BENIUC

*A*h, cine-o să-i scrie baladele
Acestei lumi proaspete, noi
'Nainte să-și dea ea roadele
Ce-astîmpără-atîtea nevoi?
Acum este timpul vitejilor,
Al culmilor mari, al vîrtejelor!

O, mîinile, mîinile omului
Dezleagă și nodul atomului,
Iar agerii fii ai mulțimilor
Dau primul lor iureș'nălțimilor.
Acum este timpul vitejilor
Al culmilor mari, al vîrtejelor!

Amurg e pe frunțile zeilor,
Epoca s-a dat Prometeilor,
Iar munca cu brațele harnice
Întinde moșuile-i darnice.
Acum este timpul vitejilor,
Al culmilor mari, al vîrtejelor!

Acum este timpul vitejilor,
Al culmilor mari, al vîrtejelor,
Al lumii cu sevele noi
Ce-astîmpără-atîtea nevoi —
'Nainte de-a-și da toate roadele
Hai, fă să-i răsune baladele!

VOCEA NATURII

*T*u, fiule, te lauzi că mă-ntreci
Prin visurile tale ce nu-s reci,
Nepăsătoare, cum îți par eu ție
Vai, fiule, ce tristă nebunie!
Tu ești ce sînt, dar nu deodat', ci-n timp,

Și nu-ți mai pune tu zădarnic nimb
 Pe frunte de-a fi altfel ca natura.
 În tine doar vorbește numai gura
 Aceleiași naturi ce-s eu în mers,
 De voi numit când zeu când univers.
 Tu ani durezi, iar anii mei lumină
 N-au nici un început, n-au nici hodină.
 Ești un crîmpei, în infinit, o naștere,
 Iar tu te și socoți cunoaștere.
 Faci cîte-o sculă ce se-aruncă-n hău ?
 Avîntul meu se-nscrie-n gestul tău.
 Dar de te pun să faci un ochi de broască,
 Zici: „Oamenii mai trebui să cunoască“.
 Și mîndru ești când ameninți cu arme
 Pe cei ce mîna ta poate să-i darme.
 Dărîmă tot, fă pulbere pămîntul !
 Eu o să spun : „cercai zădarnic cîntul
 Iubirii-n fiul meu acesta tont“.
 Și altul voi croi-n alt orizont.

MADREPORE

uteți să treceți, să vă zbateți, ore,
 Căci visurile mele-s madreporă
 Nălțate-ncet și zilnic peste ape,
 Iar vînturi să le sfarme, să le crape
 Mișcînd învolburatele genuni
 Nu s-au născut și-n veci nu se vor naște
 Grădina mea-i de piatră, cu minuni
 Ce moartea vrea, dar nu le poate paște.

IMN DIMINEAȚA

MARIA BANUȘ

Era tîrziu, foarte tîrziu
 cînd ne-am născut.
 Totul fusese-nainte.
 Timpul se făcuse bătrîn și rău.
 Era ca un golem de lut,
 enorm, fără minte.
 Înainta legănîndu-se

și sugruma
tot ce era încă viu,
sugruma
cu laba lui moale, mîloasă.
Ne aflam noaptea, acolo,
în drumul său,
goi, dezveliți,
ca niște melci fără casă.

Undeva, departe, aproape,
exista alt spațiu, alt timp.
Trebuia să-l gădesc.
Trebuia să mă rup
din absurd, din teroare.
Trebuia să-nțeleg,
să sînger și să mă schimb,
să urc de la dîră la pas omenesc,
să pier, să răsar,
spre-a ajunge la tine, partid,
la tine, lume plăzmuitoare.

În universul meu e devreme,
și o lumină
ca o dimineață-n pădure.
Începe-o zi nouă.
Pieptul se umple
de aer tare și răcoros.
Miroase-a lemne
și a rășină.
Timpul, din lacrimi și rouă
e tînăr ca Făt-Frumos.
Palmele lui țin o secure.
Taie, cioplesc și învie.
Buzele mele susură
și fericite suspină:
Îți mulțumesc, partid, îți mulțumesc,
că mi-a fost dată și mie —
celui născut în amurg,
celui atins de mîlul viscos și bătrîn —
această lumină,
această dimineață de rouă
a timpului tînăr,
aceste verzi adieri care curg,
acest crîng
în care rămîn.

A venit un om.
Nu știu cum se numea,
dar a venit.

Cufărul cu scule și garoafe,
șapca nouă ca un mac încins...
Comuniștii toți din sat i-au dat
prinz și cină
pat și călimară,
vin și fructe.

S-a fumat și s-a vorbit o noapte
și apoi o zi
și înc-o zi.
Și-apoi alte zile.
Și, așa,

satul a-nceput să se frământa
ca o mare proaspăt agitată,
ca un vînt prin plopi și prin mesteceni,
ca un cîntec peste mii de strune,
ca dulbina-n care cad cascade.

A venit un om obișnuit.
El fuma țigări Naționale
și citea „Baltagul“.
Îi plăcea

uneori să pescuiască păstrăvi,
alteori în iezera să privească
cum se plimbă luna elegantă.

Avea pantalonii cloș.
Avea
șapcă-albastră
și bocanci cu ținte.

Avea verbul inspirat și cald
și scrisul plin de omenie.
Gestul plin de sensuri și chemări,
pasul sigur ca un ritm de marșuri.

Și pămîntul, despărțit de haturi,
ni se contopea, ca val cu val.
Era o sudură minunată
între aurul țîșnit din holde.

Azi atîta parte din pămînt,
mîine alta,
și poimîine alta,
pîndă-n orizontul luminat,
și înscris de un compas albastru.

L-au pîndit vrăjmași cu ochii răi
l-au pîndit în nopți întunecate
Însă omul se multiplica
și se contopea cu satu-ntreg,
cu cîmpia
și cu țara-ntreagă.

Și dușmanii au ucis un om
(poate se numea Cernescu Lazăr)
dar veniră mii în locul lui.
Și pămînturi s-au devălmășit.
Astăzi ciocîrlia se ridică
dintr-un singur lan uluitor.
Roua cade pe un singur hat
între orizonturile pure.

A venit un om.

CANTILENĂ

rintre vise literare
ce stîngaci te miști!...
Luna trece foarte mare
peste plopîi triști.

Călimări golii, se pare,
sute de duzini
așternînd pe file clare
iambi ultramarini.

Tot cu rimele-mi duc harul
cum prea bine știi,
și-am să mor cu buzunarul
plin de poezii.

★

Sună literele mele
a cristal vestit;
Sufletul, cîntînd, în ele
mi l-am tipărit.

Dăruit cu dărnicie
tuturora sînt,
Nu-mi păstrez din poezie
nici măcar un rînd.

Mă încing pentru-o idee,
clipa o sărut, —
nu e joc de curcubeie
versul meu durut.

Laud veacul nemuririi,
port pe mîini subțiri
pîinile și trandafirii
'ntregii omeniri.

Decantez în versuri eul,
cer povara grea.
Ce-i frumos e greu, iar greul
e măsura mea.

Proaspăt sînt ca primăvara,
fremătînd mereu,
cu partidul meu, cu țara,
cu poporul meu.

Continente-nfășurate-n
oceane mari,
îmi întind frumos brăzdate
mîini de proletari.

Pînă-n Cosmos îmi răsună
versul a tumult,
căci poezii-au fost în lună
și-ncă de demult.

★

Se încheie, la fereastră.
ziua. E-n amurg.
Din cerneala mea albastră
rîndurile curg.

Tot cu rimele-mi duc harul
Cum prea bine știi
și-am să mor cu buzunarul
plin de poezii.

PARTINITATE

lipa-n care freamăt și exist
și căreia îi imprim carate
pe itinerariul comunist,
e prezenta mea partinitate.

Conștiința nouă de-a-mbina
frumusețe și utilitate,
pe-acest glob care e-n cosmos stea,
e râvnita mea partinitate.

Visul meu cel iute la picior
ce pe drumuri lirice străbate
cătrec golfuluri mari de viitor,
este visul de partinitate.

Cărțile pe care le-mplinesc,
pruncii care-i cresc în libertate
strânși la pieptul meu muncitoresc,
iată simpla mea partinitate.

Verbul meu și brațul meu avid
ce lovesc cu forțe necruțate
în dușmanii scumpului partid
sînt severa mea partinitate.

STEAG LA SEDIUL CENTRAL AL PARTIDULUI

SZEMLER FERENC

pre muncă, zilnic drumul mi-e prin fața
clădirii care, în patrat, imensă —
superbele etaje și le-nalță
spre cerul primăverii. Sus, în creștet,
îi filfîie un steag în orice vreme.
În fiecare zi cînd trec pe-aicea
salut aprinsu-i roșu, pururi proaspăt,
spunîndu-mi că-s de față cu partidul
de-atîtea gînduri plin, muncînd într-una,
urzînd mărețe planuri. Toate-acestea
să mi le spună-ar vrea, pe creștet,
steagul.

In zile cu furtună se aude
cum vîntul îl ridică și-l apleacă,
îl strînge, îl desface, iar îl strînge,
îl lasă o clipă, iar îl zboară,
de-ai crede că e gata să se rupă.
Aș vrea să sar, să-l scap, să iasă teafăr.
Dar el rezistă oricărei furtuni.
Oricîte vijore ar fi, oricîte,
întreaga boltă dacă le-ar trimite,
nici ele n-ar putea să mi-l doboare.
Se tot înalță-n fîlfîiri mărețe,
de-i ziua înnorată, de-i senină.
de-s vijore cumplite, — iarna-vara,
E simbolul vieții dinăuntru.
La dus, la-ntors, salut drapelul roșu.

În romînește de Petre Pascu

SECRETARUL DE PARTID ȘI OCEANUL

MELIUSZ JOZSEF

1. Iată șantierul naval,
Aici, biroul organizației de partid.
Ușa lui e mereu deschisă.

Secretarul de partid e un vlăjgan din
Galați.

Aplecat asupra unei coli de hîrtie
scrie raportul.

De pe Dunăre intră și iese pe ușa deschisă
suflînd dinspre mare un vînt roșu.
De aceea bărbații care lucrează-n uzină
sînt puternici, deștepți, frumoși, cu visuri
îndrăznețe.

Nici n-ar putea construi din inerte plăci
de oțel vapoare atît de mărețe, dacă nu
ar visa.

În locul acesta pe vremuri se lucrau bărci
pentru contrabandiștii vicleni, vase de
pradă pentru piraiții fasciști.
Pe atunci partidul era prigonit, făurea
viitorul în celule secrete.

Dar l-a făurit.

De muncitori liberi au fost construite
aceste cargouri de patru mii de tone, gata

să plece pe apă, crainicii noștri în porturile
celor cinci continente.

Pe ușa biroului de partid mereu deschisă
în curînd vor intra plutind rînd pe rînd
siluetele albe ca pescărușii ale cargouri-
lor de patru mii de tone.

Înainte de-a-și lua zborul pe îndepărtate
ape sărate vor da raportul.
Și membrii biroului vor asculta, ridicați
în picioare, cuvîntul plin de mîndrie al
vapoarelor :

„Tovarăși, putem ridica ancora.

Cabinele noastre curate așteaptă mari-
narii
calele noastre cu schelet de metal, în etaje,
sînt gata să-nghită cărbuni, cereale, sute
de feluri de mărfuri.

În reflexe de raze de soare și lună
pe spinările noastre cromate,
în hîrjoană cu vînturi cu gura-nspumată
vom birui depărtări și primejdii.
Și-o să ne întoarcem cu cinste acasă, să
ne odihnim în portul natal, la Constanța,
vă făgăduim“.

2. În patria noastră totul se străduiește spre
mai mult.

Pe ușa deschisă intră și iese străduința
eroică.

În hala de stanțare își așteaptă rîndul
vapoarele de zece mii de tone.

Și cum biroul de partid e mereu deschis
și secretarul de partid e acolo,
în seara aceasta pe ușă intră Visul —
un cargou de cinci ori mai mare,
cel de douăzeci de mii de tone,
dar nu singur.

Cu el sosește tușind de ceață și fum secular,
Oceanul.

Gigantul din vis se oprește tăcut într-un
colț.

Oceanul însă se așează în fața secretarului
de partid, în fotoliul de catifea.
Afară în burnița de aur a reflectoarelor
ciocăne, bubuie schimbul de noapte.

Intrecînd în putere cu glasul muzica lui
bărbătească, profundă, musafirul intră
deodată în subiect :

„Iată, nepoate, protejatul nostru comun,
Visul.

Cît mai curînd el vrea să slujească,
cu steagul în vînt, fluturînd, pe apele mele
fără sfîrșit.

Pe uscat oamenii sînt mulți.
Vapoarele, oricîte, sînt puține, — și între
ele multe ruinate.

Cu capitaliștii tot mai greu te poți înțelege.
Se iau la întrecere cele două sisteme ?

Dacă-i așa să vedem ce poate economia
planificată...

Cum stăm, nepoate, cu cargoul de două-
zeci de mii de tone ?

N-ajunge să visezi“.

Secretarul de partid zîmbește liniștitor :

„Domol, tătucă, nu te-nfierbînta.

Deși e fără margini visul nostru, își are
șirul, rîndul.

Noi pas cu pas înaintăm să cucerim în
pașnice întreceri timp și depărtare.

De la patru, numărul de tone sare mai întii
la zece.

Și numai după aceea vine douăzeci de mii.
Planul e gata, își așteaptă timpul.

Calcululele noastre sînt precise, ne ținem de
cuvînt“.

Oceanului — ce seamănă cu un bătrîn bun
la inimă — acest cuvînt îi place,

iar visului la fel.

„Mai liniștit, nepoate.

Îți aștept vapoarele“.

Acesta fu răspunsul.

Dar se aud bătăi în ușă și cum e strîmtă
cămăruța, Oceanul se rostogolește,
cum a venit, afară.

În urma lui iese plutind maiestos și

Vasul de douăzeci de mii de tone.

3. În fotoliul de catifea roșie ia loc un tînăr
muncitor cu fața-mbujorată.

Sufletul lui mare, care cere teren, e plin
de planuri.

Cu inovația acestui montor se pot
economisi averi întregi
în materiale și timp

Iar acum, în fața ușii deschise se îngrămădește delegația florilor de tutun pe marginea aleii dintre hale, să anunțe la biroul de partid că a găsit calea de a ajunge mai mirositoare, îndeplinindu-și astfel sarcina frumoasă. Dar clinchete și zornete grozave alungă din loc

fragila ceată a florilor.
Bicicletele de lângă poartă, în număr de opt sute, se înghesuie spre biroul de partid:
Să se lărgească acoperișul garajului pentru velocipede
căci efectivul lor azi-mîine va ajunge la o mie!

(De automobile nu poate fi încă vorba.
Dar cînd va ridica ancora vaporul de douăzeci de mii de tone, vom avea și automobile).

Zbîrnîie, țipă plin de zel telefonul.
Motoare duduie surd, li se face rodajul motoarelor Diesel.

Țiue aparatul de radio-emisiune al noilor transatlantice, un fabricat sovietic, sensibil ca un sistem nervos delicat.

Traversînd biroul de partid, zuruie-n vagoane, laminatele de oțel din Valea Jiului.

Și ia cuvîntul pînă și macaraua mică de la debarcader, înaintînd pe șine: să n-o cruțe!

4. Așa se desfășoară viața aici zi și noapte.
Fiîndcă ușa biroului de partid e mereu deschisă.
Și fiîndcă secretarul de partid poate fi văzut oricînd în birou, pe vapoare, în hale.
E în tot atîtea chipuri prezent pe șantierul uzinei în cîte chipuri sînt comuniștii.
Astfel el poate să asculte oricînd pe oricine și poate vorbi despre tot ce e important, chiar cu Oceanul mai bătrîn ca uscatul, ca să nu mai vorbim despre vis.

5. POSTSCRIPTUM

Se face ziuă...

În vara lui o mie nouă sute șasezeci, într-o seară înzăpușită gustam pe îndelete sub tei la Galați

vinul vestit al regiunii, trăgînd din pipă
tăcut
Întunericul leneș se prăvălea istovit peste
Dunăre.
Sus în văzduh se roteau filfiînd în vînt,
cămășile de văluri ale stelelor ce se dez-
brăcau pentru scaldă!
Iar eu suflînd departe fumul mă gîndeam:
Oare cum ar fi zugrăvit toate acestea
Jozsef Attila și marele Maiakovski?

Și atunci amestecînd realitatea cu închi-
puirea
Am așternut pe hîrtie, în felul meu, aceste
imagini.

Dar fiindcă eroul meu nu-i inventat,
Îl cunosc, am văzut adevăratul lui cămin:
Șantierul naval de pe țarm,
Grăbind stiloul, încetinind paharul,
Nu numai muzei vreau să-i aduc prinos...
Acest poem e mai mult o parabolă:
Patria stă de vorbă
Cu visul, cu realitatea,
Cu lumea largă care strînge la piept oceane
Ca și secretarul de partid.

În romînește de Emil Giurgiuca

CĂRBUNE ROȘU

Lupeni, 1929 – evocări lirice

TIBERIU UTAN

DEMONSTRAȚIE

Trec șomerii.
Fără muncă, fără de pîine,
fără de astăzi și fără de mâine,
pe străzile Lupenilor s-au încolonat.
Un manifest i-a chemat.

Trec șomerii.
În rînd merg femei cu prunci slabi
(Nu s-au găsit încă zugravi
pe ziduri de biserici uitate
să-nscrie-astfel de chipuri subțiate...)

...De la mina Carolina
ies mineri, stingînd în lămpi lumina.

Trec șomerii,-au fost și ei mineri
tot în aceeași lume fără cer.
În liniște, de inimi îndemnați,
minerii s-au trezit încolonați
alături de șomeri.
Și-astfel trecea coloana de mineri...

EXPLOZIA

lăcările ce sărută cerul
nu le dă pământul, ci minerul:
simți prin guri de iad cum se revarsă
mirosul de carne arsă.

Nu uita, copile, cum arată
ca-n jertfelnic flacăra curată,
bice roșii cum pocnesc și curmă
viața celor dragi,
făcînd din mină urnă.

Vin femei și prunci să-și afle morții,
poruncesc stăpînii zăvorîrea porții, —
și trimit, că-așa-i mai înțelept,
„sindicatul galben“ să le ție piept,
„galbenii“ — plătiți cu galbeni — să ogoaie
amenințătoarea, via lor vâpaie.
„Galbenii“ — s de-ai lor...

...cum e a pădurii coada de topor.

MILITARI

a Cazinou
nimica nu e nou:
se bea...

Nu beau domnarii,
beau astăzi militarii
din Deva și din Alba.
Ei vor deschide salva...

Încețoșați la minți
să uite frați, părinți,
și plugul de acasă,
și doîna de la coasă...

Cu mintea neîntreagă
în frații lor să tragă...

ROȘU PE ALB

refectul, popa papistaș,
un colonel și doi ostași
ințără-n curte la greviști.
„Ați fost stîrniți de comuniști, —
vă-aflăm noi ac pentru cojoc :
Armata va deschide foc !” —
spuse prefectul, tremurînd...
Atuncea s-a desprins din rînd
un tînăr, Vitoș îl chema :
„Am fost stîrniți de ei ori ba,
e timpul capăt să-și găsească
robia grea, neomenească :
Negru pe alb vă cerem scris...”

Un glonte. Vitoș fu ucis.
Prin bluza albă s-a aprins
inima lui de neînvoins,
inima lui care chema
la luptă, spre o altă stea.

Roșu pe alb...
Nu, n-am uitat :
Răspunsu-n scris așa l-au dat...

LUME FĂRĂ CER

„Înainte de înmormîntare s-a făcut tria-
rea morților pe confesiuni... La orele 7
seara, totul s-a terminat“.

(„Adevărul“, 10 august 1929)

Uniți de luptă și de suferință
cei morți au fost triați după credință.

Același idealul, unul steagul, —
nu cumva tot uniți să-i treacă morții
pragul.

obișnuiți cu lumea fără cer
dar și cu ortăcia de miner.
Uciși,-mai înspăimîntă pe boieri...

Vezi, tot e bun la ceva Dumnezeu :
Măcar dezbină morții, —
cei vii lăsîndu-se înduplecați mai greu...

MINERI ÎN LUMINĂ

*Așa cum stau ca muntele de drepti
nu știi spre care ochiul să-ți îndrepti --*

*nu știi de stînca-i apără, în clin,
ori ei pe umeri muntele îl țin...*

V. KAZAR : Lumină
în pădure (din ciclul
„Amintiri”)

Romanul „Casa“ al tinărului scriitor Vasile Rebreanu zugrăvește un moment important din viața unei gospodării colective, în lupta ce se duce pentru dezvoltarea și consolidarea ei. Unul dintre personajele cele mai interesante ale cărții este muncitorul Ion Dura, fost oțelar, activist trimis de raionul de partid să sprijine munca organizației de bază.

Publicăm din acest roman câteva episoade în care apar strădanile lui Ion Dura să se apropie de țărani și să le cunoască viața și felul de a gândi, precum și influența lui crescândă asupra lor.

 Ion Dura avea o față lată; ochii mari, de un albastru stins, spălăcit, păreau fără expresivitate. Aceiași ochi împrumutau însă — în cazul unor trăiri neobișnuite de entuziasm, decepție sau minie — o culoare de un albastru închis, greoi, care le dădea acea strălucire dură, metalică. Cel care-l vedea în asemenea momente era frapat de expresia neobișnuită a ochilor, sigură și copleșitoare. El însuși își dădea seama de multe ori de acest lucru. Își amintea, de pildă, cum în adolescență ieșise odată în stradă copleșit, zăpăcit, surd la tot ce se întâmplă în jur; era în ziua accidentului tatălui său și așa cum li se întâmplă unor oameni, în cazul unor dureri adânci și adevărate, nu putea plînge. Pe stradă tocmai trecea un vecin și, fără să vrea, ochii lui se opriră asupra acestuia. Vecinul, parcă intimidat de privirea neobișnuită a băiatului, își dusesse repede mâna la pălărie și îl salutase. Continuându-și drumul, întâlnise alt cunoscut și, privind-l mut și acesta, se grăbise să-l salute, înfricoșat parcă. Mai târziu se amuzase amintindu-și aceste scene.

*) Fragmente din romanul cu același titlu, în pregătire la Ed. de Stat pentru Literatură.

Își amintea apoi de o altă întâmplare asemănătoare: după moartea tatălui său intrase pe același post, la Căile Ferate Române. Aflase, nu după mult, că băiatul șefului de gară, cam de aceeași vîrstă cu el, îl reclamase că participă la adunările muncitorilor. Într-o zi îl întîlnise stînd pe bancă în micul părculeț al gării și mîncînd liniștit, visător și absent. Dura se apropiase de el încet, cu pas rar, apăsător, cuprins de o minie clocotitoare, hotărît să-l înjure, să-l ia de guler. Băiatul îi simțise pașii și tresărînd, se întorsese. Dura se oprise și, din pricina furiei surde ce clocotea în el, vorbele i se opriseră în gît și de aceea nu-i spusese nimic. Își lăsase doar privirea grea, ca plumbul mocnit, asupra celui alt. Doar atît. Lăsase așa privirea aceea grea, neclintită și aspră asupra băiatului, pînă cînd îl văzuse că începe să mestece tot mai rar, din ce în ce mai rar, apoi, ca și cum ar fi fost înțepat cu un ac nevăzută și otrăvitor, zvîcnise din spate și rămăsese drept, cu ochii măriți, ca paralizat. Se ridicase deodată, grăbit, cu mișcări dezordonate și, mereu cu ochii la Dura, pusese repede felia de pîine pe bancă, se retrăsese împiedicîndu-se cu spatele, din ce în ce mai grăbit, tot așa, cu aceeași expresie pe față, cu gura lărgită în care i se mai vedea pîinea nemestecată, pînă cînd își smulsese privirea din ochii lui Dura și răsucindu-se o luase la fugă, țipînd.

Dura reținuse toate aceste amănunte și le socotise ca pe o înzestrare rară și, de aceea tot mai amuzat, încercase să le mai experimenteze și mai tîrziu. Dar rezultatele se dovediseră de multe ori fără succes.

În una din zile, întîlnind pe stradă un muncitor mai în vîrstă, Dura se uitase tot așa în ochii acestuia, fără să-l salute. Muncitorul se oprise:

— Ascultă, băiete, îi spuse, tu ai uitat să saluți?

Aceasta fusese ultima din ciudatele lui experiențe.

Era vîrsta uimirii în fața lumii, vîrsta marilor nedumeriri. Atunci avusese prilejul să cunoască un om ciudat. Il văzuse printre nenumăratele trenuri ce se opreau în gara orașului — era imediat după război — prin mulțimea de lume pestriță, necăjită și suspectă. Văzuse deasupra unui vagon un tînăr care, prin înfățișarea lui și prin îmbrăcămintea deocheată, îi atrăsese imediat atenția. Capul mare și osos al tînărului era acoperit cu o pălărie tare și aproape cilindrică, la gît purta papion. Haină nu avea, iar prin cămașa murdară, ruptă pe alocuri, i se vedea pielea arămie, arsă de soare. Purta niște pantaloni negri, bine călcați, aproape noi, așa încît păreau foarte eleganți; dar picioarele, în izbitor contrast cu eleganța aristocratică a pantalonilor, îi erau desculțe. Tînărul sărea de pe un vagon pe altul cu o iuțeală de panteră și striga într-una călătorilor de jos. Mulți îl priveau absenți, cu sentimentul că îl cunoscuseră cîndva, ori că asemenea exemplare le sînt în orice caz familiare. Unii dintre ei se opreau însă, se căutau prin buzunare, se urcau apoi grăbiți, îmbrîncindu-se pe treptele vagonului, întindeau banii, tînărul îi lua politicos, dezvelindu-și dinții mari, apoi scotea de undeva, de la spate, un mic pachetel și îl întindea călătorului. În răstimpuri striga:

— Paraua! Dă gologanu! Gologanu! Bun e dohanu... dă gologanu! Gologanu! Dohanu!

După un timp, tînărul dispărea, ca apoi să revină după o oră sau două, să se urce deasupra altui tren atunci sosit și să strige iar, chemînd călătorii.

Apăruse în fiecare zi în jurul orei nouă dimineața și sărînd tot așa, de pe un vagon pe altul, trecînd de pe un tren pe altul, luîndu-și de pe cap pălăria și fluturînd-o, aruncînd-o în aer, prinzînd-o iar, continua să strige la călători cu aceeași voce răgușită, chemătoare:

— Mai aproape, mai aproape!

— Dă-te aproape, neamule!

Îl chema el. Apoi schimba imediat vocea din rugător-poruncitoare în încurajatoare, aruncîndu-și înainte mîinile lui mari:

*Mina-n buzunar nu-ți bag
De mîinecă nu te trag!*

*Tutunu, tutunu!
Nu dau cu tunul!
Adus cu mari sacrificii
Din Noua Zeelandă*

Tutunu bun ca laptele!

La aceste vorbe, de obicei, lumea izbucnea în rîs. Atunci tînărul se oprea și cu cea mai serioasă expresie, oarecum voit intrigată, începea pe un ton de cîntec săltăret:

*Laptele e bun
Fincă te îngrășe
Sugi la el nebun
De cînd ești în fașe.*

*Laptele bătut
Acru s-a făcut.*

Apoi striga:

— Suge tutunu, bea tutunuuu! Dă banu, că-ți dau dohanuu! Dă-te aproape, neamule!

În una din zile, după terminarea orelor de lucru, Dura îl întîlnise la ieșirea de pe peronul gării. Tînărul îl recunoscuse:

— Lucrezi, mi se pare, aici, i se adresase el lui Dura. Și eu lucrez tot pe Cefereu, adăugase.

— Guț. Mă numesc Guț Teo, și-i întinsese mîna. Te-am pupat. Adio. Și fără altă explicație îl părăsise și o luase la fugă.

În aceeași zi îl zărise pe bondura trotuarului, într-un costum aproape nou, încît Dura, crezînd că se înșeală, se întorsese de mai multe ori să-l privească.

— Unde-ai pornit-o, nenicule? îl apostrofase pe Dura, făcîndu-i semn cu mîna.

— La manifestație. Nu vîi?

— „Jos prefectul, jos prefectul“ — strigase Guț sacadat. Cunoaștem, cunoaștem. Dă-i bătaie. Tăcuse deodată, apoi îi făcuse un semn lui Dura, ducînd un deget la buze: pa, dragă, pa! Succes!

Peste două zile Dura îl întâlnise iar, de data aceasta în mijlocul manifestațiilor :

— Am venit și eu. Mama lor de burjui ! Am terminat cu contra-banda. S-a dus șandramaua ! — îi spusese și, fără altă vorbă, se pierduse în mulțime.

Îl mai întâlnise de câteva ori prin gară, iar într-o seară îl condusesse pe Dura pînă acasă.

— Nu vii la noi ? Hai să mai discutăm.

Mama fusese bucuroasă, le pusese masa și în seara aceea Guț dormi acolo. Dimineața Dura plecase fără să-l trezească, în ziua aceea avînd să meargă într-un sat împreună cu alți muncitori pentru agitație politică în vederea reformei agrare. Cînd ajunsese la camion, se trezise cu Guț în spatele lui. Fără să-i spună ceva, acesta se urcase, și pînă în sat continuase să tacă, privind distrat cîmpul și fluierînd cu amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor.

Ajunși în Poeni, îi întâmpinase un țaran zdravăn, gras, îmbrăcat ca de sărbătoare :

— Tovarășul Antim Bota, se recomandase acesta strîngîndu-le neîndemînatec mîna.

— Țărani săraci nu sînt aici ? îl întrebuse indignat Guț cînd Antim ajunsese la el. — Burjuiele, îi strigase deodată privind-i hainele. Uite ce burcă are ! Căpușă ! Dispari ! Dispari !

— Ce să fac ? întrebuse nedumerit Antim.

— Să dispari, să piei din fața mea ! Păi tu nici nu meriți să ne vezi la ochi ! Cum poți sta cu burta asta nerușinată în fața clasei noastre muncitoare ? Uite la el, uite la el ! — strigase Guț din ce în ce mai furios, pînă cînd cineva reuși să-l domolească și să-i explice că Antim Bota era țaran sărac, aproape cel mai necăjit om din sat și că hainele de pe el — aflaseră asta mai tîrziu — le luase cu împrumut pentru a primi cum se cuvine delegația de muncitori. Aflînd despre aceasta, Guț începuse și mai cumplit să înjure că de ce umblă așa, de ce împrumută haine de la burjui ; de aceea n-are haine fiindcă mănîncă mult, de aia îi sărac și s-a îngrășat așa.

— Dacă îi sărac, să se vadă, să știe omul cu cine are de-a face ! Bagă lumea în erori, tovarăși ! — se întorsese el către muncitori. Al dracului ! Smecher a ajuns și țaranul nostru, frățioare !

Dura stătuse de atunci de mai multe ori cu el de vorbă, îl ducea la adunările de tineret, îi dădea să citească iar în cele din urmă intraseră amîndoi la Uzinele Siderurgice ca ucenici. Dura se califică repede, în 1947 intră în partid, iar în 1949 fu trimis la o școală sindicală cu termen de trei luni.

Tot în acea perioadă o cunoscu pe Sabina, ea însăși muncitoare. Deși se văzuseră pînă atunci aproape zilnic, fata nu-i atrăsese luarea aminte. Căci așa cum se întîmplă adesea unor oameni care, deși își duc existența unii lîngă alții și se văd zilnic, nu se observă îndeajuns și nu-și dau seama de bucuriile ce și le pot aduce unul celuilalt. Poate, de aceea, Dura avu atît de tîrziu revelația existenței ei oarecum misterioasă și copleșitoare. Mirat el însuși de această descoperire avu regretul că o găsisese

prea tîrziu și că pierduse astfel multe din bucuriile pe care le-ar fi putut avea mai de demult.

Peste două luni fu încorporat. Ii scria foarte des, scrisori lungi și simple, asemănătoare într-un fel cu cele ale țăranilor. Intrigat de avalanșa scrisorilor, poștaşul, mai mult în glumă, își reclamase dreptul la o pe-reche de bocanci, pe care Dura, după lăsarea la vatră, i le și cum-părase.

După cîteva luni fusese scos din producție și trimis să urmeze cursurile școlii de partid (între timp se căsătorise). Aici intrase în altă atmosferă, muncind cu îndrîjire, obișnuindu-se cu munca grea a cuvîntului scris. Abia după terminarea cursurilor, își dăduse seama că vedea acum lumea cu totul altfel, că ceea ce simțise, acum căpătase adîncime și perspectivă.

În prima zi cînd se întoarse acasă, se duse pe la uzină. Află acolo că Guț încă nu s-a schimbat prea mult, că întîrzie ori nu vine zile întregi la uzină. Întîlni acolo, în schimb, aceeași atmosferă atît de familiară a muncitorilor, a turnătorilor, a turnătoriei, cuptoarele Siemens-Martin, uriașe, înnegrite, cu izbucniri de flăcări despletite, galbene; jos, din loc în loc, oale mari de oțel incandescent, aburind. Iată însă că cineva îl strigă chiar de la intrare:

— Ascultă Dura, de cîte ai învățat acolo n-ai uitat să faci o probă de oțel?

Era glasul lui Guț.

Ochii tuturor se îndreptară spre Dura. Erau foștii lui tovarăși de muncă, prieteni unii dintre ei, și acum ei toți așteptau să-l vadă. „Cum, adică, ai plecat dintre noi și ai uitat să scoți o probă de oțel, ți-ai uitat meseria ta, meseria noastră grea și frumoasă?” — interpretă el privirile acelea. „Se poate să gîndească ei așa ceva?” — se întrebă. Da, uite că gîdeau și așteptau acum să vadă dacă unul ca ei, unul plecat din mijlocul lor și care, poate că nu va mai veni niciodată acolo, și-a uitat meseria.

Numai Guț știa și era sigur de ce o să se întîmple.

— Să te vedem! Să te vedem! — strigară.

Nu știa nici unul ce o să se întîmple. Totul pornise de la Guț. Dura aflase asta mai tîrziu — dar acum nu bănuia nimic.

Simți privirile tuturor ațintite asupra lui. Văzu că unii zîmbesc, dar nici atunci nu bănuia nimic. Se auziră murmure, oamenii începură să se miște.

Se aplecă cu acel aer familiar spre lingura de fier. Cînd o prinse în mîină, un cutremur îi străbătu toț corpul, ca o săgeată. Ca un tăiș, care i se înfipse și-i despică corpul pînă la creier. Cu ochii măriți, plin de sudoare rece, ținu strîns coada lingurii în mîină. Luă proba și o răs-turnă firesc în matriță. Puse lingura jos, își desfăcu cu greu palmele de pe ea. Simți cum pielea palmelor i se desprinde și rămîne acolo.

Își vîrî mîinile care-i ardeau în buzunare și, tăcut, calm, în uimirea tuturor, părăsi hala turnătoriei.

La infirmerie, după ce fu pansat, sosi și Guț și se așeză pe scaun. Incepu să plîngă tăcut, fără sughituri, într-un fel nițel caraghios — i se păru lui Dura în timp ce-i privea fața strîmbată de plîns și umerii mari, de bărbat, scuturîndu-i-se ca ai unui copil. Il conduse apoi pe

Dura pînă acasă fără să-i spună nimic, fără să-i spună că el a înfierbîntat lingura fără ştirea celorlalți. Il însoțise fără să-i spună nimic, fără să-i ceară iertare.

Mult mai tîrziu află cît de mult se schimbase Guț, că devenise de nerecunoscut, un adevărat muncitor. Guț îl judecase atunci pe Dura cu propria lui măsură, crezuse că acesta, simțind că lingura e încinsă, o va lăsa jos, se va face de haz. Dar iată că nu se întîmplase așa. Guț așa ar fi făcut poate, dar ceilalți, se vede, nu erau ca el, și el căuta să devină pe măsura celorlalți.

Dura rămase de atunci însă cu pielea palmelor arsă și subțire, de un roșu aprins, asemenea pielei de pe obrazul acelor oameni care au fața arsă de flăcări. „Peste tot unde trebuie să transformăm ceva, lăsăm o parte din carnea și sîngele nostru. Lăsăm acolo o parte din sufletul nostru” — își spuse Dura mai tîrziu, aflînd despre schimbarea lui Guț.

Și avu apoi conștiința imensei bucurii că peste tot pe unde a fost, pe unde și-a îndeplinit munca lui grea, frumoasă și anonimă, ca activist, pe unde a transformat ceva, la temperatura înaltă a revoluției, a lăsat, peste tot, o parte din sufletul lui în oameni. Iată, se afla acum în satul în care fusese cu mulți ani în urmă, pe atunci abia un băiat. Atunci îl cunoscuse pe Antim Bota, pe Grancea, pe Iroftei Udiță, pe Dumitru Patie și mulți alții. Ieri îi sosise nevasta și el o întrebuse, la început, de cum o văzuse, cît costă o mătură. Femeia nu se mirase de întrebarea lui, îi cunoștea ciudățeniile.

Acum tocmai își luase scurta aceea nouă și voia să plece în sat. În încăpere se lăsa o clipă liniște, cu toate acestea el parcă nici nu auzise vorbele soției.

★

Bărbatul se ridicase și era să plece.

— Îți stă bine cu scurta asta nouă, spuse deodată femeia și în glasul ei se simțea bucuria.

— Crezi ?

Glasul indiferent al bărbatului o lovi parcă, iar bucuria ei de mai înainte pîlpîi și se stinse. Chiar trupul i se înmuie și se frînse ; cu o clipă înainte stătuse dreaptă și, cu toate că stătea nemișcată, cu brațele strînse la piept, făptura ei căpătase atunci o mișcare de zbor, pe undeva se ghiceau aripi. Iar acum aripile acelea nevăzute fuseseră retezate. Fuseseră retezate de ceva nevăzut, dar real, care se simțea tot așa cum se simțeau și aripile acelea ale bucuriei ei avîntate.

Nu-i spuse însă nimic bărbatului ei, își strînse bluza la piept, ca și cum i-ar fi fost frig, și păși spre el să-l conducă. Atunci însă se petrecu un lucru neobișnuit : bărbatul nu plecă, continuă să stea acolo lîngă ușă. Continuă s-o privească larg în ochi și cînd femeia ajunsese lîngă el. Stătură cîteva clipe așa, unul în fața celuilalt și se priviră în tăcere.

Femeia își desfăcu brațele și, lăsîndu-și privirea în jos întinse mîna și îi mîngîie, cu vîrfurile degetelor, mîneca hainei.

Bărbatul nu o atinse, nici nu lăsa privirea în jos, se desprinse din locul acela și ajuns în mijlocul încăperii, își scoase haina și o așeză pe spatele scaunului. Ce se întîmplase între ei ? Nu-și spusese doar nici un cuvînt urît, ea îi spusese numai că-i stă bine cu scurta aceea nouă. Ființa ei cunoscuse, atunci cînd rostise aceste cuvinte, bucuria unui zbor.

Apoi bucuria ei se frînse de răceala posacă a soțului, dar nici atunci nu-l mustrase. Il mîngîiase chiar, tăcută și supusă, deși ea fusese cea lovită în bucuria ei. Atunci de ce se întorsese soțul și-și scosese haina? Ce îl determinase să facă acest lucru? Stătea acum cu fruntea în pămînt și continua să tacă iar fața îi era umbrată. Ce produsese oare această comportare nefirească?

După un timp Dura își înalță deodată fruntea și o privi iar, ca mai înainte, cu aceiași ochi mari și aproape inexpressivi, ceea ce însemna că starea lui sufletească era una obișnuită. Iată de ce, văzîndu-i ochii, femeia avu un zîcnet de bucurie pe față.

— Vino și stai lângă mine, i spuse el.

Dar, ce ciudat lucru, lângă el nu avea loc. Tot scaunul era ocupat. Cu toate acestea, la auzul vorbelor lui, zîcnetul acela de bucurie sfioasă îi cuprinse deodată toată ființa. Stătea acum pe genunchii soțului ei, cu mîinile petrecute pe după gîtul lui, să nu cadă. Părea că făcuse toate acestea dintr-o singură mișcare nespus de simplă, ușoară și abia simțită. Părea că nici n-a pășit, că a zburat tăcut; aerul se mișcă doar și tremură; și Dura o simți deodată pe genunchi și simți răsufllarea ei apropiată.

— Tu nu știi să te bucuri, Ioane... și-n glasul ei era nu atît dojană cît o constatare amară. Tu nu știi să te bucuri... reveni femeia. Uite, eu mă bucur și de un lucru mărunț, de un lucru neimportant la prima vedere. Mă bucur de o haină nouă, mă bucur că afară ninge, că aici arde focul în sobă. Mă bucur că e liniște, liniște... O simt liniștea asta, este o liniște bună și asta mă bucură... Mă bucur, uite, mă bucur că sînt cu tine, că sîntem împreună... Tu însă ești altfel... Tu ești un urs. Un urs căruia dacă îi spui: „îți stă bine cu blana asta nouă, bine că ai năpîrlit-o pe cealaltă, mormăie: crreezzzi?

— Crezi? mormăi el și de astă dată, și auzindu-l, bucuria femeii crescîu. Atunci se auzi o bătaie în ușă și intră în casă un om,

— Brrrî, făcu omul. Prăpăd! Ninge bine. Își scutură haina, apoi scoțîndu-și căciula, o scutură lângă ușă. Ce mai ninge! exclamă el în timp ce-și lovea picioarele de podea. Sărut mîna. Nici nu știam... nici nu știam că tovarășul Dura are nevastă... Sărut mîna. Patie, se recomandă el, tovarășul Patie Dumitru.

Dar ușă se deschise iar și în odaie apăru încă unul. Acesta era mărunț, îmbrăcat în haine orășenești, iar în mîna ținea o servietă. Privirea lui se opri asupra Sabinei. Fără să spună nici un cuvînt, păși spre ea cu mîna întinsă, grav, ținînd capul aplecat într-o parte. Se opri și îi sărută mîna. Se îndreptă apoi spre Dura și-i întinse și lui mîna. Spre Patie făcu un gest disprețuitor: „cu tine m-am văzut“, apoi se așeză lângă masă, alături de președinte.

— Dînsul este tovarășul Mitușa, îl prezentă Patie.

— Ninge, constată Mitușa. Ninge, tovarășe Dura.

În casă se făcu liniște. Sabina stătea cu spatele rezemat de soba de teracotă, privind în tăcere chipurile celor doi oameni.

— Ce să mai lungim vorba, declară neașteptat Mitușa, deși pînă atunci toți tăcuseră, nimeni „nu lungise vorba“. Mitușa privi o clipă conspirativ spre Patie, apoi, cu un aer misterios se aplecă, desfăcu servieta și puse pe masă o sticlă.

— Lux. Ceva lux... Vîntul suflă cu cinci kilometri pe secundă, direcția nord-vest, rîse el.

— Așa zice Mitușa totdeauna cînd bea, explică Patie. Tovarășul Mitușa ar fi bun de plotoner, îl măguli președintele.

— Ca pontinier am fost în armată, confirmă Mitușa, care nu făcuse distincție între cuvîntul „pontinier“ și „plutonier“. Am lucrat la poduri, tovarășe Dura. Ca specialist în *chestiuni*, continuă el și arată spre sticlă, cînd pronunță cuvîntul „chestiuni“, ca specialist am venit acum să tragem o mamă de... pod între noi, conducerea locală și dumneavoastră, activistul comitetului raional. Asta-i specialitatea mea: pontonerie! Ce zici, Dumitre? Să vă spună Dumitru, tovarășe Dura, ce pon-to-ne-rie i-am făcut eu acu două săptămîni pe tren...

— Cum a fost? — se interesă Dura. Ceva privitor la colectivă?

— Da de unde! Eram cu niște muieri, niște maramureșenceeee, să ne ierte doamna...

Femeia adusese pahare pe masă și Mitușa le umplu. Patie și Mitușa ridicară paharele deodată, grăbiți. Rămaseră însă cu mîinile întinse și se priviră contrariați căci Dura nu-și ridicase paharul. Chiar Sabina rămase mirată de această neobișnuită comportare a soțului ei.

Patie lăsă paharul pe masă, cu un gest sigur, care trăda o cumplită ofensă. Mitușa așeză și el paharul, dar îl așeză încet, adînc surprins de ce se întîmplase.

— De ce nu beți? — întrebă el moale. Sînteți cumva bolnav?

— Nu sînt bolnav, surîse Dura.

— Ați băut lapte? — reveni Mitușa

— Nu.

— Atunci?

— Nu beau.

Această ultimă afirmație a lui Dura îl ului pe contabil. Mitușa Bumbului nu întîlnise niciodată pînă acum un om cu stomacul sănătos și căruia, fără să bea lapte înainte, să nu-i placă băutura. Nu întîlnise pînă acum nici unul care să-l refuze. Acest fapt depășea puterea lui de înțelegere. Iată de ce era atît de uluit... Ba mai întîlnise unul, unul chiar de aici din sat, căruia, deși îi oferise să bea, îl refuzase. „Eu nu beau cu tine“ — îi spusese. Omul acela era George Draja. Ce ciudat: George Draja. Dar cine era acest om de fusese în stare de o asemenea faptă?... Despre George Draja contabilul știa trei lucruri și care i se păreau lui de o mare importanță. Datorită acestor trei lucruri Draja părea în ochii contabilului un om cam ciudat și care, după părerea lui, merita un dispreț profund. Iată ce își aminti Mitușa despre omul acela: știa, mai întîi, că i se spune *Gazeta*, poreclă care se datora poate faptului că George Draja era mereu preocupat de evenimentele politice și-i plăcea în chip deosebit cuvîntul „situație“. De pildă el întrebă: „care-i situația“?, „Ce știi despre situație?“, uneori chiar înjura: „situația mă-si“, ori „vrei să te ating peste situație??!“ Mitușa încercase chiar, de mai multe ori, să-i schimbe porecla de *Gazeta* în *Situație*. Draja nu se supăraseră însă și, poate tocmai de aceea, că nu se supăraseră, porecla nu se menținu. Mitușa își aminti apoi al doilea lucru demn de atenție. Își aduse aminte că, într-un timp George Draja cîntase la horă din vioară. Intotdeauna cînd muzicanții din alt sat nu erau liberi, flăcăii îl angajau pe Draja. Unde

învățase Draja să cînte — la școală? contabilul nu știa. Ceea ce se știa însă cu precizie era faptul că acesta cunoștea o singură melodie. Toate jocurile le zicea pe melodia :

*Înfloresc grădinile
Ceru-i ca oglinda.*

Era însă încă un fapt care mărea și mai mult disprețul contabilului față de Draja. Iată, Mitușa își aminti acum că George Draja fusese căsătorit, și că nevasta lui, Tudorica, nu-i făcuse prunc cinci ani de zile. Mitușa cunoștea zvonurile care se scorniseră atunci : se spunea că Tudorica se dusesse la dispensar și că acolo agentul sanitar, un om între două vîrste și cam bețiv, o dezbrăcase și-i făcuse un examen medical minuțios. Îi spusese apoi că trebuie să urmeze un tratament. Urma ca femeia să-l viziteze de trei ori pe săptămîină. Se închideau în dispensar și aceste neobișnuite ședințe durară la început un ceas, ca apoi durata lor să ajungă, în cele din urmă, la foarte puțin. Nu avură însă nici un efect. În cele din urmă Tudorica îi spusese soțului că aflase la oraș, de la o nevastă următoarea rețetă : pentru a avea copii trebuia să se urce pe tren, să înconjoare toată țara și, la întoarcere, în mod sigur, va putea să aibă un copil. După multe insistențe, Draja acceptase, luase bani cu împrumut și își condusese nevasta la gară. După aproape o lună, Tudorica se întorsese și, spre uimirea tuturor, la opt luni de la aceasta, născu un băiat pe care oamenii îl și botezaseră „copilul țării”. Nu peste mult însă, femeia își părăsi casa și băiatul, într-o noapte, ducîndu-se, nu se știe unde, probabil la adevăratul tată al copilului. Cineva spusese apoi că o văzuse odată în tren, îmbrăcată în haine orașenești, cu pantofi cu tocuri, avea buzele vopsite, era tunsă și fuma. Aceste fapte le cunoștea Mitușa despre Draja și îi plăcu să și le amintească. Și amintindu-și-le, nu putea să înțeleagă cum acest om îl refuzase, ba mai mult, în loc să fie umilit, el, tocmai el îl disprețuia pe Mitușa. „Vino măi, să-ți dau o țuică” — îi spusese Mitușa. „Cu tine nu beau”. Acest răspuns nu și-l putu explica Mitușa. Iată, întîlnise acum alt om care-l refuzase. Dar ce legătură poate exista între acești doi oameni ? Pe Draja îl cunoștea, despre Dura însă nu știa aproape nimic. Era totuși o diferență, o diferență de nuanță în atitudinea lor care nu-i scăpă contabilului. În refuzul lui Draja se vedea mînia, o mînie nereținută, primitivă, în timp ce Dura era liniștit și senin. O făcuse aceasta ca și cum s-ar fi gîndit anume la acest lucru. Părea că se gîndise de mult, de cîtiva ani, încă înainte de a-l cunoaște pe Mitușa. Se gîndise atunci parcă, cu ani în urmă, că într-o zi o să vină la el unul Mitușa Bumbului, pe care nu l-a cunoscut, dar pe care avea să-l cunoască și o să-i spună : „vino, măi, bea și tu o țuică și me-om înțelege”. Încă de atunci parcă Dura se hotărîse și își pregătise răspunsul : „nu beau”. De aceea îl rostise cu o hotărîre liniștită și senină. Uite, ce lucru ciudat, chiar așa zisese : „nu beau”. Acest răspuns îl ului pe contabil. El crezuse că băutura este izvorul înțelegerilor, cu o sticlă de țuică te poți înțelege cu oricine. Iată însă că acest om îi răsturnase părerea, ba mai mult, întîlnise chiar aici în sat un asemenea exemplar : acela fusese George Draja. Iată încă un lucru care îl ului și mai mult și pe care Mitușa abia acum îl observă cînd îl auzi pe Patie țipînd : se vorbea tocmai despre Draja — acest lucru făcu ca uimirea lui să crească și mai mult.

— Vacile nu trebuiau vândute, spunea Dura. Iar dacă neapărat voiați să vindeți vaci, trebuia să vă mai gândiți.

— A votat adunarea generală, se apără președintele.

— Dar adunarea generală nu a votat și care anume vaci să le vindeți.

— A votat adunarea generală să vindem vaci, și noi am vândut vaci, se trezi Mitușa vorbind.

— Cred însă că voi ați pus problema greșit, reveni Dura. Mai întâi că această „politică“ a voastră cu vîndutul vacilor nu este justă. Numărul de animale al gospodăriei trebuie să crească. Voi faceți însă tocmai pe dos.

— De ce trebuie să crească? — întrebă fără voie Mitușa.

— Pentru un motiv foarte simplu: ele constituie averea gospodăriei. Dar dumneata, cu funcția dumitale de... contabil, nu-ți dai seama că vînzînd vacile, prin asta în loc să mărești veniturile gospodăriei, le faci să scadă?

— Păi cum? — întrebă Mitușa uluit.

— Și încă un lucru, pe care voi, ca gospodari, trebuie să-l știți, continuă Dura fără să ia în seamă întrebarea contabilului, căruia i se adresa însă în gînd: „Ești prost. Și într-o zi o să dăm cu tine de pămînt. O să dăm atît de tare că o să ți se spargă toate sticlele în geantă“. Așa, tovarășe Mitușa, dumneata cînd erai individual, ți-ai vîndut vreo vacă în timpul iernii?

— Nu, n-am vîndut... răspunse el repede, fără să-și dea seama unde vroia să ajungă activistul.

— Și de ce n-ai vîndut?

— N-am avut lipsă, declară Mitușa disprețuitor; pricepuse, se vede, abia acum firul gîndurilor lui Dura.

— Mă miră faptul că un contabil, un contabil de gospodărie colectivă, tocmai el, pricepi — contabil — om care lucrează cu bani, nu știe că vacile în pragul iernii, se vînd cu pierdere. Odată scoase din iarnă, sînt mult mai scumpe. Primăvara se dublează aproape prețul... Iarbă, chestii... Vacile nu trebuiau vîndute, nici acum, nici mai tîrziu...

— Bine, bine, și toate astea pentru Draja? întrebă nedumerit Patie.

— Da. Dacă vrei, fie și pentru Draja.

— De ce? — se revoltă deodată Mitușa. Cine-i, mă rog, tovarășul George Draja? Și de ce tocmai pentru el?

Dura își clătină capul și îi privi în tăcere. Activistului i se părea de neînțeles cum acești oameni nu văzuseră că îl nedreptățesc pe Draja. Il nedreptățiseră așa, din prostie, ori poate intenționat? Aveau ceva cu el? Puteau să nu-l nedreptățească... Draja era un om. Un om despre care activistul știa că avusese necazuri înainte, că fusese umilit și înjosit chiar în casa lui, chiar de soția lui. Dar iată că el, o dată intrat în gospodărie, a început să uite de vechile lui necazuri, de vechile lui umiliri provenite și din faptul că era sărac. A simțit de odată că e om, că poate să stea între oameni. Toate acele ciudate amănunte despre viața lui, activistului i se povestiseră, dar, pentru el, nu aveau o prea mare importanță. Căpătau însă o coplesitoare importanță numai în măsura în care toate acestea *au fost*. Iată, Draja se despărțise de toate

umilirile. Și acum Dura îl cunoscuse ca un alt fel de om. Un om care se bucura. Un om care se bucura nespus că poate să intre cînd vrea el în sediul gospodăriei. Acolo fusese vechea primărie și în primărie nu putea oricine să stea cît vrea. Din primărie puteai fi dat repede afară, chiar după ce erai primit. De aceea lui Draja îi făcea o mare plăcere să stea acolo. Se bucura întotdeauna cînd intra în sediu; se așeza pe scaun cu un fel de voluptate, își întindea brațele și zîmbea. Ținea mult la avutul gospodăriei și făcea orice cu o mare bucurie, o bucurie adîncă ce numai munca și încrederea nestrămutată în ceva îi-o dau. Și omul acesta fusese lovit acum tocmai în această bucurie, în bucuria lui tînă, nouă, și care, în loc să fie ajutată să se întărească, fusese rănită cu brutalitate. De cine?... De... Mitușa Bumbului, omul cu geantă. Și de Patie. Da, tocmai de Patie, care trebuia să o apere. Nu știa oare? Ar fi trebuit să știe. El, mai ales, trebuia să știe s-o apere. Uite, și acum, ei, care-l cunosc, mă întrebă pe mine cine-i George Draja.

— Cine-i George Draja? — se miră el de data aceasta cu glas tare și nu se știe de ce privi spre soția lui, pe care parcă abia acum o observase, despre care parcă uitase că este acolo și stă cu spatele rezemat de teracotă. Femeia tresări deodată și lui nu-i scăpă zvicnirea ascunsă a trupului ei. Dura nu știa însă că femeia, în frîntura aceea de secundă îi observase culoarea grea, mocnită a ochilor. De aceea tresărise femeia; se temea ca bărbatul ei să nu se înfurie, să nu-și iasă din fire. Și ea era acum cu toată ființa alături de bărbatul ei. Ii aștepta cu teamă vorbele.

— George Draja este un om, vorbi activistul și vocea lui era învăluitoare și caldă. Este un om, iar societatea noastră, socialismul, se făurește pentru oameni. Tocmai acest lucru l-ai pierdut voi din vedere. Toate cifrele din raportul tău — i se adresă el președintelui — pe care mi l-ai citit ieri, nu au nici o importanță dacă nu se răsfrîng asupra oamenilor, asupra vieții lor. Ele sînt frumoase, vorbesc despre ceva, dar dacă pierzi din vedere omul, n-ai făcut nimic. Cifrele acelea sînt pentru oameni și făcute pentru oameni. Pentru ca ei să trăiască alt fel. Să nu fie jigniți. Să se bucure...

— Să se bucure... îl îngîină Patie.

— Da, ca să se bucure — întări activistul. Ca să se bucure, mai repetă el.

— Eu cred că am făcut destul, zise, jignit, președintele.

— Eu cred că nici odată nu trebuie să gîndim așa: „am făcut destul“. Adică ne oprim aici. „Am ajuns în gară și mă dau jos“. Activistul tăcu deodată. „Foarte rău faci că gîndești așa“ — îi spuse el în gîni.

— Nu vrei să aprinzi lampa? i se adresă el femeii.

— Nu-i nevoie, că noi plecăm, vorbi posomorît Patie. Hai, tovarășe Mitușa.

Mitușa se ridică grăbit, astupă sticla și o vîrî în geantă.

Își luară rămas bun și plecară; activistul nu-i conduse însă.

După plecarea lor, în casă se așternu iar o liniște caldă, nefirească parcă, în care se amesteca abia perceptibil duduitul ascuns al focului și căderea tăcută, somnoroasă, a fulgilor de afară. Era o lumină albastră în încăpere, plutitoare și bună. Dura stătea la geam și simți pașii ușori

ai femeii, îi auzi mișcărilor, auzi apoi foșnetul hainelor și simți mirosul răcoritor parcă al rufelor de pat și înțelese că ea nu voia să aprindă lampa.

Femeia se culcă și îl aștepta poate, când îl întrebă :

— Ce fel de om este președintele ?

Dura nu-i răspunse imediat, continua să tacă, iar întrebarea femeii pluti și stăruia încă în aerul acela din odaie.

— Zilele trecute, vorbi el în sfârșit, am intrat la el. Am întâlnit acolo, pe pragul casei, o pisică slabă, cu părul rărit, așa cum arată numai pisicile bolnave. L-am întrebat pe băiat : „— Nu-i dați să mănânce, de-i așa slabă pisica voastră ?”. „Tata nu ne lasă să-i dăm de mâncare. A zis că pisica este un animal nefolositor. A zis numai la ce-i folositor să-i dăm de mâncare. Doar n-o s-o punem la afumat”.

Femeia nu se miră însă de ciudatul lui răspuns.

— Ai făcut bine că nu ai băut cu ei, vorbi ea și glasul ei era acum depărtat.

Asta însemna că ea înțelesese. „Ce îmi veni oare cu pisica ?” se întrebă Dura. „Se poate caracteriza oare o familie prin acest fapt ? O latură a ei, da,” — își răspunse tot el. „Sigur, numai o latură...” Iată, femeia înțelesese. Înțelesese poate mai mult decât voise el să spună. Ea intuise gândurile bărbatului și pricepuse că ei au vrut să și-l facă folositor lor, altfel nu veneau. Iată, femeia înțelesese și asta era bine.

Sabina stătea în pat nemișcată, tăcută :

— Am crezut că tu nu știi să te bucuri... Era același glas depărtat, dar parcă își cerea iertare. Atît îi spuse. Apoi își lăsă pleoapele peste ochi. Îi auzi pașii oboșiți, greoi, apropiindu-se.

— Dacă ar fi să ai o altă viață, unde ai vrea să te naști ? — îl întrebă ea neașteptat.

— Nu știu — răspunse el. Dar de data aceasta femeia înțelesese că bărbatul ei are o altă sferă de gânduri și nu o mai supără răceala din glasul lui : bucuria ei nu se frînse ca în timpul după-amiezii când el voise să plece și nu plecase.

— Eu aș vrea să mă nasc pe undeva pe aproape...

— De ce ?

— Așa, aș vrea să văd... Dar nu-și rostise gândul pînă la capăt. „Aș vrea să văd, de pildă, acest sat — continuă ea să vorbească în gând. M-aș întâlni cu fiii acestor oameni... Și aș vorbi cu ei : o parte din temelă bucuriei voastre de acum — le-aș spune — a pus-o un om acum 80—100 de ani... A avut și multe amărăciuni, dar și le ascundea. Avea ochii inexpressivi, dar când se înfuria, ori cînd era bucurios, ochii lui erau foarte curați și albaștri, greoi. Și pielea palmelor o avea subțire, arsă de flăcări. Dar avea niște miini bune, care știau să mîngîie. Ei bine, — acum ea nu mai discuta cu un singur om, se adunase acolo o mulțime mare de oameni care o ascultau — ei bine, domnilor, declara ea vădit patetic, știți voi cine a fost omul acela ? Omul acela era bărbatul meu !”

Femeia vorbea încă, înconjurată de mulțimea aceea necunoscută, cînd el se aplecă și îi mîngîie părul ei frumos : „floarea mea de cireș” — îi spuse el în gând. „Tu ești floarea mea de cireș”, dar nici acum nu rosti cuvintele. Ea primea mîngîierile, supusă și cutremurată, simțea

că mâinile lui rostesc vorbe de dragoste, că fiecare atingere a mâinilor lui este o vorbă de dragoste.

Își spunea mereu, umblînd singur pe cîmp: „Dacă aş face o maşinărie... Să zicem că aş face o maşinărie ciudată, o maşinărie prin care să pot vedea tot ce are omul în sufletul lui.. Atunci l-aş vedea pe fiecare ce vrea, ce zace în el: dacă vrea să facă vreo stricăciune, ori dacă vrea să fure. Uşor s-ar rezolva toate chestiunile, dacă eu, Maxim Ioţa, aş face o maşinărie. Maşinăria aceea ar trebui să fie un lucru foarte ciudat“.

Era paznicul de cîmp al gospodăriei şi se gîndea că ar fi un lucru grozav dacă el, Maxim Ioţa, ar putea scorni din mintea lui o asemenea maşinărie cu ajutorul căreia să vadă ce gîndeşte fiecare om. În acest caz s-ar schimba cu totul şi cu totul lucrurile, nici n-ar mai fi nevoie de paznic de cîmp... Dacă s-ar întîmpla totuşi şi atunci cite ceva, ar alege el cîţiva oameni pe care-i ştie mai deochiaţi şi i-ar chema la sediu. Le-ar spune mai întîi să se îmbrace frumos, în cele mai bune haine ale lor. Le-ar vorbi aşa: „Mă, îmbrăcaţi-vă frumos cînd veniţi aici, în faţa tovarăşului activist Dura. Să fiţi frumos îmbrăcaţi, că în faţa me vă puteţi prezenta cum vreţi... Da' în faţa partidului, omul trebuie să se prezinte frumos şi pe dinafară şi pe dinăuntru...“ El ar sta la birou cu Dura, îmbrăcaţi amîndoi în alb, ca medicii. Cînd ar sosi cei chemaţi, le-ar spune din nou: „Văd că pe dinafară sînteţi frumoşi. Dar ce rezultă de aici? Rezultă că sînteţi tot aşa de frumoşi şi pe dinăuntru? Care din voi a făcut cutare lucru? Da' cutare? A, tu ai făcut cutare? Bine... Cine-i ăla care-a făcut cutare? Nu se prezintă nimeni? Nu recunoaşte nimeni că a făcut cutare? Nici cutare?... Bun... Atunci dezbrăcaţi-vă!“

Întîi le-ar pune la raze inima, apoi capul... Cu totul altfel ar sta chestiunea atunci, numai să poată face el o maşinărie atît de a dracului. Uite, cum a fost var. trecută la cosit... Ce, atunci ar fi stricat să fi avut o maşinărie de asta? Cum a fost în brigada de oameni ai lui Popiţa: după ce şi-au trecut coasele prin iarbă, aşa, mai mult de formă, retezînd-o de la jumătate încît o bună parte din iarbă acolo a rămas, au adunat repede cositura şi au mînat acolo cireada de vite ca să pască locul şi să nu se mai vadă că ei au cosit prost. Ia să-i fi pus la raze de dimineaţă... Imediat se putea constata ce gînduri au şi-i prelucra imediat să nu mai facă asemenea prostii... Ori, cum a fost, tot aşa, în toamna trecută. Cît a trebuit el să umble, să stea de pază, ziua şi noaptea. Noroc că-l ajutase şi Napeu cu George Draja. Atunci s-a furat porumbul acela. Găsea mereu coceni prin porumbişti. Cineva desfăca acolo cucuruzul şi ducea grăunţele acasă. Oricît a păzit el porumbiştile, nu a putut să-i dea de urmă tîlharului. În una din zile, era atunci cu Draja şi cu Napeu, o văzură pe Reghina, nevasta aceea cu pistrui pe faţă. Ducea două cofe şi mergea încet. Se vedea clar că vasele erau pline.

— Unde mergi, nevăstucă? — o întrebuse Draja.

— După apă în sat, le răspunsese cu semeţie nevasta. Tare li-i sete la oameni şi m-au trimis după apă...

— Harnică nevastă! — exclamă Napeu. — Da' cum de ţi-s aşa de grele cofele? Ce duci în ele?

— Imi duc hainele, că-i cald amu, — păli deodată nevasta și pistruii i se înmulțiseră parcă pe obraz.

Napeu se și repezise la ea, îi răsturnase cofele iar grăunțele se împrăștiaseră acolo, în drumul de hotar... Așa descoperiseră metoda aceea nemaipomenită căreia el nu-i putuse da de capăt cît a fost toamna de lungă. Nici atunci n-ar fi stricat să fi avut mașinăria aceea. Dacă ar fi avut-o, rezulta imediat care este cauza și ar fi putut să ia măsurile cuvenite. S-ar fi precizat pe loc cine este vinovatul.

Continua să pășească așa, singur, peste arături; pămîntul i se lipea de cizme, clisos și greu, tot mai mult, pînă cînd își simțea picioarele îngreunate. Atunci își izbea cizmele, tropăia, desfăcîndu-se de pămîntul acela iar în urma lui rămîneau două movițe, cu urmele picioarelor lui, ca niște papuci ciudați, negri și grei. Apoi pășea mai departe, continuîndu-și drumul, picioarele lui culegeau pămînt de pe alte brazde, de pe locurile care au fost o dată străine și dușmănoase, talpa piciorului călca acum peste ele și de pe fiecare i se adăuga o parte la încălțările acelea ciudate și mari. Se opri deodată: unde a fi pămîntul lui? Pe aici avusese și el o curea de pămînt, e drept, nu prea mare. Unde-o fi cureaua aceea de pămînt, a lui, unde-i? Privi cu ochii măriți, oprindu-se, de parcă pămîntul acela al lui se ridicase și stătea înaintea lui așa, drept. Întinse mîna, vrînd parcă să-l pipăie, dar mîna lui nu întîlni nimic, nu se lovi de cureaua aceea a lui de pămînt. Atunci se hotărî s-o caute.

Porni în partea dreaptă și după cîțiva pași se opri. Se aplecă, luă un bulgăre de jos și-l frămîntă între degete. Își cunoștea pămîntul; era un pămînt gras, negru și bun. Frămîntă mult în palmă bulgărele acela de pămînt. Nu, acesta nu este pămîntul lui. Își spuse apoi că pămîntul lui trebuie să fie mai încolo și, bucurîndu-se ca de o descoperire, porni mai departe, înspre dreapta. În mod sigur înspre dreapta era pămîntul lui. Pămîntul lui nu putea fi aici, cum o să fie aici? Ce-i venise lui să ia în mînă pămînt din locul acesta cînd petecul lui de loc era în altă parte, mai spre dreapta?

„Aici erai, afurisito“ — se adresă el în gînd curelei acelea de pămînt. Se aplecă din nou și luă un bulgăre și-l frămîntă atent. Și pămîntul îi cădea în fărîme printre degete, încălzit de mîna lui... Își lovi apoi palmele una de alta și porni mai departe, grăbit, cu bîta sub braț; nici pămîntul acela nu fusese al lui.

După un timp se opri și iar se aplecă. Și umplîndu-și acum amîndoi pumnii cu pămînt, îl strînse în palme, apoi îl aruncă și porni grăbit, din ce în ce mai repede, cu pas mare fără să țină seama că i se legaseră de picioare pături de pămînt, fără să-și scuture încălțările acelea ciudate, negre și grele. Și din nou se opri. Și iar se aplecă și-și înfipse degetele în brazdă. Apoi aruncă iar pămîntul. Se opri deodată. Obosise. Continua să frămînte în palme pămîntul negru și umed și fața i se aprinse deodată, transfigurată: o lumină nouă se așternu pe fața lui. Nu-și găsisese nici acum cureaua aceea de loc. De fapt o căutase degeaba, se prostise cînd începuse s-o caute. Nici nu avea rost să umble atîta pentru o prostie. Și la drept vorbind, era ca și cum ar fi umblat după ziua de ieri. Oare nu erau ale lui toate pămînturile acestea pe care el le pipăise cu degetele? Dacă erau ale lui, atunci ce rost mai avusese

să umble besmetic după funia aceea de pământ? Era clar că fusese un lucru absurd.

Soarele asfințea și din pricina aceasta umbrele crescuseră; umbra omului crescuse și ea neobișnuit de mult, se prelungea pînă departe, diformă și lungă și părea a unui uriaș.

Stătea așa și privea peste întinderi cu ochi vii: „La urma urmei, tovarășe Dura, i se adresa el deodată activistului, ca și cum acesta ar fi fost acolo lîngă el — doar de aceea se oprise — la urma urmelor, acum toate pămînturile au devenit bune și poate că nici de mașinăria aceea n-ar mai fi așa mare nevoie. Ce zici dumneata? Partidul ce zice? Să spună partidul. Că eu cum zice partidul, așa fac... Ce-ar rezulta de aici, tovarășe Dura? Ce facem cu mașinăria? Ce zici, tovarășe Dura?” — reveni el și de data aceasta își rosti gîndul cu glas tare. Stătea așa, frămîntînd în palme pămîntul și nici nu-și dădu seama că se înserase.

Se înserase și, în jur, peste întinderea neagră se așternuse o liniște adîncă. Se auzea parcă în această liniște răsuflarea grea, odihnitoare, depărtată și totuși atît de aproape, a pămîntului. Din brazde se înălțau aburi subțiri, liniștiți și abia văzuți, ca într-o respirație calmă. Se simțea bine acum, căci liniștea aceasta odihnitoare și împăcată a pămînturilor îl pătrundea și pe el.

Tresări deodată: de undeva răzbătu pînă la el, depărtat și stins, un zgomot. Auzi apoi ceva nedeslușit, ca un strigăt. Și gîndindu-se iar la mașinărie, oftă.

Porni grăbit spre pădure: de acolo venea zgomotul acela.

Pășea din ce în ce mai grăbit, continuîndu-și „razia”.

Asculta, întins pe pat ploaia măruntă, cenușie, aproape nevăzută și nici el nu-și dădea seama de ce, acum după ședință, se simțea trist. Auzi deodată pași în curte, fereastra se întunecă o clipă, apoi cineva își șterse îndelung și minuțios picioarele. Se făcu o clipă liniște; probabil, bănuie Dura, cel care venea își aranja ținuta. Se auzi în ușă o bătaie ușoară, sfioasă.

— Intră, invită posac activistul.

Ușa se deschise cu vioiciune și în casă intră Ostrița, cu fața roșie, udată de ploaie.

— Să trăiești, Ostrița, spuse Dura tărăgănat și îi privi cu un zîmbet ascuns cizmele.

Ostrița trecu repede pe lîngă Dura, își scoase șapca din mers și se așeză pe lăița din fundul casei. După ce se așeză, avu o tresărire și își retrase zîcnind picioarele, voind parcă să și le ascundă. Apoi, în liniștea care se lăsă, și le întinse încet, milimetru cu milimetru, și, în timp ce-și privea cizmele noi, lustruite, stropite pe alocuri cu noroi, pe față i se așternu iar expresia aceea de admirație și de bucurie naivă.

Le privi apoi pe ale lui Dura, așezate lîngă pat, curățate și totuși învechite. Privindu-le, lui Ostrița aproape îi părea rău că nu sînt întocmai ca ale activistului; tot atît de purtate, cu tureacul îndoit pe alocuri. El, de fapt, nu voise cizme noi, ci-și dorise o pereche de cizme ca ale lui Dura. Acesta i le observase și abia își putu ascunde surisul. Știa că Ostrița îl imita în toate și se simțea stînjedit la gîndul că băiatul își

găsise tocmai în el un model. Aceasta îl măgulea într-un fel, dar îl și amuza. Așa, de pildă, observă cum Ostrița îi împrumutase și timbrul vocii, încît activistul avea uneori ciudata impresie că se aude pe sine însuși, deși făcea. Băiatul își însușise aceeași voce, puțin mai stridentă, mai neformată, ceva mai tinăără; dar în esență cu aceleași inflexiuni și nuanțe. Apoi gesturile: aceeași aruncătură înainte a brațului, pînă și mersul, puțin aplecat înainte ca atunci cînd urci o pantă. Pe timp frumos Dura avea obiceiul să-și scoată șapca din cap și o purta în mînă. De obicei ținea mîinile la spate, și, cum mergea puțin aplecat, părea privit din spate, mult mai în vîrstă. Băiatul îi observase și această particularitate. Dura îl văzu într-o zi mergînd așa, puțin aplecat, cu mîinile la spate, ținînd în ele șapca. Merse un timp în urma lui Ostrița fără ca acesta să-l observe. Apoi, la gîndul că poate să-i vadă cineva, Dura își pusese șapca pe cap și o luase pe altă uliță. Activistul mai avea obiceiul să poarte întotdeauna o carte sau un caiet cu el. Nu peste mult observă în mîna băiatului ceva, foarte minuscul: probabil o broșură, bănuie activistul. Acum, cînd Ostrița intrase, Dura fu mirat că nu ținea nimic în mînă; își făcuse în schimb cizme și acest amănunt nu-i scăpă activistului.

Ostrița stătu un timp nemișcat, pînă cînd roșeața din obraji îi păli, apoi își așeză șapca, pe care și-o uitase în mînă și o strîngea în neștire, pe masă. Intrîgat și jignit deodată de faptul că Dura nu-i observase cizmele se ridică și începu să se plimbe prin casă. Se duse pînă la ușă, cu pas rar, cu fruntea în pămînt, cu mîinile la spate; părea foarte preocupat iar fața îi era gravă, încordată. Se întoarse și făcu astfel de mai multe ori distanța aceasta. Se opri apoi în picioare și privi niște fotografii vechi, de ale bătrînei. În timp ce privea fotografiile, își mișca mereu talpa picioarelor și în gînd își repeta comanda pe care a auzise la școală, în orele de gimnastică: „călcii-vîrf, călcii-vîrf, călcii-vîrf“ — astfel se auzea mereu, ca din întîmplare, scîrțîitul cizmelor lui. Dar Dura nici atunci nu zise nimic, continuînd să tacă, tot mai amuzat de acest joc al băiatului.

— Și altfel ce mai face ajutorul nostru de șofer? întrebă Dura.

— Ce să fac?... Bine, vorbi deznădăjduit Ostrița.

— Cum te mai împaci cu tovarășul Coroi? încercă Dura să lege o discuție.

Ostrița se lăsă iar pe laiță, își scoase pe furiș oglinda din buzunar și ținînd-o sub masă își potrive grăbit părul.

— Știți ce-am observat la el? începu băiatul deodată, fără nici o introducere. Un lucru interesant... Cred că-i un om rău.

— Cum așa, se miră activistul.

— Cred că are un suflet rău, tovarășe Dura. Nu pot spune că-i un dușman de clasă, dar că are suflet rău, cred.

— Zău? Ce vorbești, domnule!

— Uite, să vă spun, strigă deodată Ostrița și-și izbi, ca din întîmplare, palma de ureauă cizmei, încît, auzindu-l, Dura izbucni în rîs. — De ce rîdeți? — întrebă nedumerit băiatul și obrajii i se îmbujorară.

— Mi-am amintit de ceva, evită Dura. Spune, să nu uiți...

— Uite, să vă spun, reveni Ostrița. Am intrat ieri amîndoi în grajd. Întîi am intrat eu, că el a zis că nu vrea să vadă caii. După cîteva minute, numai ce-l văd că vine și el. Știți ce s-a întîmplat cînd l-au simțit

caii?!... Când a intrat el în grajd, tovarășe Dura, caii au început deodată să sforăie pe nări și să lovească cu copitele în podea, să se zbată. Se trăgeau înapoi, își mișcau capul, izbeau cu copita în pământ, tropăiau, ca la lup. Zău dacă vă mint. Vă spun că așa a fost. Asta am observat-o de mai multe ori și el se ferește să-și facă de lucru cu asemenea marfă. Nu-i plac caii. Are ceva în el de om rău, tovarășe Dura, ceva care nu se vede, dar care se simte. Zău dacă vă mint, așa a fost.

— Ce să ai, frate, de ce se tem caii de el? Ți s-o fi părut ție.

— Dacă nu mă credeți, vă spun ce am pățit și astă toamnă... Veneam de la oraș, era în cabină și tovarășul Patie, era cam afumat; Mitușa Bumbului era în spate și numai ce-l auzim că începe să lovească în fereastră din spatele cabinii. Opresc motorul, că eu eram la volan. Măi tovarășilor, zice Mitușa, ce-ar fi să mergem să vedem caii? Părăsim noi drumul și o luăm pe pășune, spre herghelie, că nu era departe. Ajunși, ne dăm jos și, după ce se uită el la cai, nu știu care zice să ne luăm fiecare unul și să călărim puțin. I-am prins și, așa, toți, împreună cu paznicul, am încălecat și am început să călărim pe deșălatelea, fără căpestre, ne țineam numai de coama cailor... Abia când am ajuns departe, după un galop clasa întâi, am observat că șoferul lipsește. Am oprit și ne-am uitat înapoi. L-am văzut atunci pe Coroi, tovarășe Dura, în mijlocul hergheliei, alergând de la un cal la altul, cu șapca în mână, disperat. Alerga așa de la un cal la altul, caii fugeau, se fereau de el, unii zvicneau cu copita să-l lovească... După vreun ceas, când ne-am întors, l-am găsit dormind. După ce s-a sculat, m-am uitat la locul de unde se ridicase. Mi s-a părut, să mor dacă vă mint, tovarășe Dura, mi s-a părut că s-a lăsat pământul sub el... Gîndești că ar fi vrut să se ferească, să-i facă loc... Vă spun că trupul lui a rămas întipărit acolo.

Dura se răsuci în pat și-și rezemă capul în palmă.

— Sînteți supărat? întrebă Ostrița după un timp.

— Am fost cam trist astăzi, răspunse Dura, deși apăsarea aceea îi trecuse iar băiatul nu avea de unde să știe că el i-a alungat-o. Lui Dura îi plăcea felul romantic, cinstit al lui Ostrița, chiar micile lui naivități. Băiatul puna în tot ce spunea, în toate faptele și gesturile lui, o dăruire sinceră, fără rezerve.

— Sînteți trist, constată deodată Ostrița, cu un glas stins. Astăzi sînteți trist, adăugă el cu regret. Tăcu un timp și pe fața lui se așternu aceeași umbră ca pe aceea a lui Dura. — Am ghicit că sînteți astăzi trist? — se învioră el deodată, ca și cum ar fi făcut o descoperire. Trist, repetă el cu voluptate, făcîndu-l pe Dura să zîmbească la gîndul că băiatului îi era foarte puțin cunoscut cuvîntul și de aceea îl repeta. — Așa-i că am ghicit că astăzi sînteți cam trist?...

— Am fost... surîse Dura.

— De ce? se îrrămîntă Ostrița frîngîndu-și dureros degetele.

— Poate vremea asta îi de vină... Nu știi tu, măi băiete, că uneori li se întîmplă oamenilor să fie triști fără nici un motiv?..

— Se poate, conveni Ostrița, dar... Eu nu sînt niciodată trist, spuse el simplu. Tăcu apoi îndelung. — Tovarășe Dura, reveni el cu un glas scăzut, știți că și eu mă simt așa, nu știu cum să vă spun, parcă aș fi trist. Zău că sînt trist, strigă el cu aprindere și-și aruncă brațele în aer.

Dura îl privi amuzat și izbucni iar în rîs.

— V-a scris ceva rău tovarăşa Sabina? se interesă îngrijorat băiatul, fără să ia de data asta în seamă risul activistului.

— Nu, spuse Dura şi se ridică. Işi trase cizmele în picioare şi veni lângă băiat. Ostriţa intră după masă, lovindu-şi cizmele de laiţă. — Fumezi? îl întrebă Dura, şi-i întinse ca între bărbaţi, pachetul lui cu ţigări. Măgălit, cu ochii lucitori de bucurie, Ostriţa luă ţigara.

— Mama nu mă lasă să fumez, spuse el. Da' eu dacă vreau să fumez, tot fumez.

— Uite ce-i, Ostriţa, începu Dura serios, ştiind că felul acesta de a trata îi plăcea nespus băiatului — o asemenea vreme, continuă el în timp ce-şi aprinse ţigara şi suflă în chibrit, o asemenea vreme te ţine în casă. Afară-i o vreme tristă şi care te apasă. Dar eu nu de asta sînt trist. Uite, am tot stat aici, în casă, şi m-am gîndit. M-am gîndit la oamenii din sat şi am ajuns la concluzia că nu-i cunosc îndeajuns, că nu-i cunosc aşa cum ar trebui. Nu le cunosc sufletul, înţelegi?... Mi-ai povestit despre Coroi, ceva foarte urît, mai mult o impresie de a ta, dar care m-a făcut să-l cunosc mai bine şi parcă mi-a mai trecut tristeţea. Pricepi?

— Păi Coroi toată ziua zice că el a dormit în viaţă pe blat.

— Adică cum?

— Adică aşa, pe gratis. Fără bilet.

— Aşa zice?

— Aşa. Face şi poezii, tovarăşe Dura, spuse deodată Ostriţa, ca şi cum l-ar fi acuzat pe celălalt de un lucru foarte grav.

— Cine, Coroi?

— Da, Coroi, şoferul. Adică acu' nu mai face da' a făcut. Vă spun eu că a făcut.

— Serios?

— Serios vă spun. Era atunci la înfiinţarea gospodăriei, după un an, şi noi, tineretul, am vrut să facem o serbare aşa, nu orice serbare. O serbare cu text. Atunci şi eu am făcut o poezie, care au strigat-o fierorii după aceea la joc. Am învăţat-o pe de rost. V-o spun:

*Tot aşa vorbesc chiaburii
Că noi n-avem de-ale gurii.
Dar minţească dumnealor
Că n-am ajuns la mila lor.*

— Mă rog, nu-i aşa de urîtă. Şi chiar tu ai făcut-o, singur? — se interesă Dura, politicos.

— Eu, din capul meu, că şi mama s-a mirat. N-am dormit o noapte, declară cu mîndrie Ostriţa.

— Şi Coroi?

— Şi el a făcut una, dar a lui n-a plăcut la nimeni... Nici eu n-o ţin minte toată. Ţin minte numai începutul. Să v-o spun? Ascultaţi-o:

*Grîu, porumb secară
Toate.
Şi cît e de sănătoase.
Dar mă mir de ce n-ar fi
Că-s lucrate cu maşini.*

— Vă place? Nici mie nu-mi place. Nici atunci nu mi-a plăcut, adăugă băiatul disprețuitor.

— Deci amîndoi șoferii sînteți poeți, cum s-ar zice.

— Ce, aia cu secara și porumbul îi poezie? întrebă disprețuitor și jignit Ostrița. Aia nu-i poezie! Nici n-a plăcut la nimeni... Ce-o fi făcut oare tovarășa Sabina? — întrebă deodată cu gravitate Ostrița trecînd la altă idee, în timp ce apăsa mucusul de țigară în scrumieră. — Ieri am luat-o pe Solomia în mașină, declară cu solemnitate băiatul, fără a aștepta răspunsul la întrebarea sa. Dura îl privea acum și ochii îi rideau la gîndul că Ostrița ar putea fi îndrăgostit de nora lui Udilă. — Se apropie primăvara, constată băiatul grav, ca un gospodar, și mă gîndesc și eu, tovarășe Dura, că ar trebui să mai promovăm, cum ați spus și dumneavoastră, pe tovarășele muieri în posturi de răspundere; la brigăzi, la echipe. Știu eu?

— La cine te referi? întrebă cu seriozitate Dura, știind că asta îi place băiatului.

— Sînt la noi în sat multe femei harnice...

— S-auzim...

— Știu eu, poate chiar Solomia, declară el timid. Aia-i o femeie care te bucură numai cînd o vezi. Te uiți la ea și te bucuri, adăugă el și glasul îi tremură de emoție.

— Vezi că o să te bată aia ai lui Udilă dacă vorbești atîta de ea...

— Hă, făcu el disprețuitor, îi bate ea pe toți — declară apoi cu convingere. Ziceți dumneavoastră de Solomia, dacă a intrat numai acum în gospodărie... Da' ea se trage dintr-o familie revoluționară...

— Ei, asta-i!

— Zău dacă nu. Păi, tovarășe Dura, moașa Solomiei era o femeie! Se temea tot jurul de ea! Toți grofii și dușmanii de clasă tremurau! Zice că ei stăteau pe atunci în pădure, că de aceea li se zice la ăștia lui Grancea, Pădureni. Și moașa asta a Solomiei zice că era o femeie de doboră patru bărbați... Zice că venea duminica la biserică cu securea pe braț. Implînta securea în podea, își făcea cruce, apoi pune a iar securea pe braț și așa se ruga. Atunci, zice că a fost o răzmeriță aici și ea a fost fruntea... A aprins casa grofului, zău dacă nu, se jură el, ca și cum ar fi asistat la eveniment.

— Interesant... dar lui Solomia, spune-mi drept, ce i-ai zis dacă ai luat-o în mașină? i se adresă Dura voind astfel să aducă discuția „la zi“.

Băiatul tăcu îndelung, răsucind în mîini scrumiera.

— Nu i-am spus nimic, vorbi el cu regret. Tot voiam să-i spun ceva... Dar nu-mi venea nici o vorbă pe limbă... Ajunși la gospodărie, se învioră el deodată, ce credeți că văd? Acolo, în sediu, plin de copii. La birou stăteau băiatul tovarășului Patie, al președintelui. Și toți copiii strigau la el: „nu tu, nu tu!“ — „Eu vreau să fiu, eu vreau să fiu, eu vreau să fiu!“ — strigau ei.

— Dar ce vroiau să fie, că nu înțeleg.

— Activist, tovarășe Dura, cum nu înțelegeți? Și pînă la urmă s-au învoit să fie băiatul tovarășului secretar Bota. Așa că nu l-au lăsat pe al lui Patie, deși el ținea cel mai mult să fie. Zicea că tată-su îi președinte. Așa că l-au pus pe Bota George...

— De ce ?

— Păi Bota are numai nota zece la toate. Și la citire, și la aritmetică... Ziceau că activist poate să fie numai cine are nota zece la toate... Așa că elevul Bota George era tovarășul Dura, iar fetița aia a lui Tănase Grancea, ziceau că-i tovarășa Sabina...

— Bravo tovarășe! exclamă Dura și rîse.

— Dumneavoastră cînd erați la școală ați avut numai zece, da ?

— Din păcate am mai avut și nouă, și opt, și șapte...

— Nu se poate, se împotrivi Ostrița. Vreți să mă păcăliți, vă cunosc eu, spuse el lungind cuvintele și aplecîndu-se pe spate, prîvindu-l astfel parcă de departe pe activist.

Acum Dura se convinsese odată în plus că în ochii băiatului el arăta ca ceva foarte perfect, fără nici o scădere. Băiatul nu avea de unde să știe frămîntările lui, amara dar sănătoasă nemulțumire față de el însuși, chiar neputința ori nepriceperea de care se lovise el însuși și pe care căuta să le înfrîngă. Cuceritoarea sinceritate a băiatului îl tulbura și se simți din nou stînjenit ca om de faptul că băiatul îl alesese tocmai pe el ca model. „Dar, la urma urmelor, își spuse activistul, și eu am învățat de la alții și fără îndoială că Ostrița va întîlni alți comuniști, alți Dura, mult mai pricepuți decît mine și va căuta să devină ca ei. Eu însumi îi voi întîlni și voi învăța de la ei. Și voi căuta să ajung ca ei“.

Privi spre Ostrița și îl simți că voia să mai spună ceva. Acum Dura știa că băiatul, pomenind despre Bota, o să aducă vorba despre el. Și, într-adevăr, băiatul începu să povestească despre Antim Bota

— Era, tovarășe Dura, prin anul 1947, cam așa era, după cîte-mi amintesc eu... Și, după cum știți, tovarășul Bota era comunist și atunci... Și reacțiunea din sat, toți dușmanii de clasă, au organizat tot felul de acțiuni dușmănoase împotriva lui. Trimiteau femeile la tovarășa Irina, muierea lui Bota, și la neamurile ei, și le spuneau să nu mai stea cu dînsul. Peste tot unde o întîlneau pe tovarășa Irina, îi spuneau: „nu mai sta cu el, nu mai sta cu el“. Peste tot căutau să bage zîzanie. Irina plîngea, îi spunea tovarășului Bota, că așa nu mai pot trăi... Cum a lămurit-o, cum nu — asta, drept să vă spun, nu prea pot ști. Destul că într-o noapte a simțit-o că nu doarme. Se frămînta în pat, se întorcea de pe o parte pe alta, destul că dimineața numai ce o aude: „Ascultă, Antime, scrie-mi și mie o adeziune de aceea!“ — s-a rugat ea. — „Da' tu nu știi scrie?“ — s-a răstit la ea tovarășul Antim. Așa că muierea s-a sculat și s-a apucat de scris. Pînă la amiază a lucrat la adeziunea aceea, nici de mîncare n-a făcut nimic. Da' tovarășul Antim n-a certat-o. A lăsat-o și i-a făcut el de mîncare, cu toate că era bărbat... Ce credeți că a făcut reacțiunea cînd a aflat că și tovarășa Irina s-a înscris în partid ? Nici nu-i mai salutau cînd îi întîlneau pe uliță. Și la Crăciun, au băgat în cap la oameni să nu se ducă nimeni la colindat la tovarășul Antim. S-au dus numai Grăncenii, Maxim Ioța și tata. Tata a zis să nu mă duc la reacționari la colindat... Atunci noi, tineretul, tovarășe Dura, am organizat o acțiune... Noi, tineretul ne-am dus și l-am colindat pe tovarășul Antim, ca să le facem în ciudă la reacționari!!... Noi, tineretul...

— Dar câți ani aveai tu pe atunci, Ostrița? — lansă Dura necrutătoarea lui întrebare.

— Zece ani...

Auzind răspunsul senin al băiatului, Dura izbucni în râs și se ridică de la masă. Ostrița se ridică și el deodată, bătu cu cizmele în pământ, ca și cum ar fi vrut să le scuture de zăpadă iar când Dura se întoarse spre el, băiatul se aplecă și începu, cu șapca, să șteargă foarte atent, grijuliu, stropii de noroi uscat de pe cizme.

— Le-am văzut, le-am văzut...

— Ce anume? — întrebă Ostrița prefăcându-se mirat.

— Cizmele.

— Aa, le am de mult, declară el cu indiferență. N-am vrut să le port pînă acum... Uite că a încetat ploaia, schimbă el discuția. Se face frumos. Vine primăvara... Și, profitînd că Dura stătea cu spatele, își scoase oglinda pe furiș și, înainte de-ași pune șapca, își aranjă părul lui frumos. Când își vîrî oglinda în buzunar, îl văzu pe Dura privind-l și se înroși de rușine. Dar activistul nu-i spuse nimic. Il conduse și, ajunși în curte, i se adresă cu o prefăcută gravitate:

— Vine vara, căldurile, măi tovarășe Ostrița, și am să-mi dau jos lîna asta de pe cap. De pe acum simt că n-o mai pot suporta... îl necăji activistul, bănuind efectul vorbelor sale. Băiatul îl privi surprins și mirat iar pe față i se așternu o îngrijorare gravă.

— De ce zici c-ai venit la mine? îl întrebă mai departe activistul, prefăcându-se că n-a observat umbra aceea de pe fața băiatului. Am și uitat să te întreb...

Dar băiatul nu-i spuse nimic, își lăsă doar fruntea în pământ și îl prinse pe Dura de mîină. Merseră astfel pînă la poartă.

— Imi place să stau cu dumneata, spuse el limpede, cu un glas ușurat de emoție.

Se despărțiră și pe drum băiatul mergea încet, apăsat parcă de o mare suferință. Pe față i se așternuse iar sentimentul acela de nesfîrșită tristețe. Fără să-și dea seama duse mîna la buzunar și își scoase oglinda. Luîndu-și șapca de pe cap, se opri și-și privi îndelung părul. Își vîrî șapca în buzunarul pantalonilor și păși așa, absent, strîngînd oglinda în mîină. După un timp se privi iar și în mers mîna i se clătina și poate de aceea i se păru deodată că-l vede în oglindă pe Dura, apoi chipul activistului dispăru și se văzu iar pe el. Apoi, după un timp, îl văzu iar pe activist, tuns, apoi își văzu creștetul lui nițel diform. Alb, contrastînd cu fața arămie, arsă de soare, apoi văzu iar pe activist, se văzu iar pe el tuns, așa, ca într-un joc, figurile se suprapuneau, dispăreau, reveneau iar. Și jocul acesta i se păru amuzant, puțin caraghios. și fără să vrea băiatul izbucni în râs.

Cu mîinile sub cap, în întuneric, stătea activistul fără să doarmă. Satul se liniștise iar liniștea aceasta imiresmată, de primăvară, pătrundea învăluitoare pe geamul mic, umplînd încăperea. Nu luă în seamă, la început, liniștea aceasta învăluitoare; simțea doar cum oboseala i se desprindea încet de corp, se ridica parcă din picioare, din

piept, din mâini, de pe frunte, ca un abur. Auzi undeva un difuzor și își aminti — era atunci într-un sat îndepărtat de munte — cum, la început, încă înainte de a începe munca sa de partid, se gândise să facă radioficarea satului. Considera un mijloc foarte important de propagandă acest lucru. Asistase atunci la o întâmplare ciudată, pe care țărani o ținură minte multă vreme și deseori, după aceea, riseră de ea. Dura, după ce luase hotărârea de a radiofica satul acela de munte, instalase, în ulița mare, pe un stîlp, un megafon. Țăranii se adunară și ascultară atenți și uimiți emisiunea. Stăteau neclintiți, solemn și cucernici, iar în clipa cînd emisiunea luă sfîrșit și crainicul ură ascultătorilor noapte bună, oamenii își scoaseră căciulile și salutară în cor :

— Noapte bună...

— Mîine dimineată, o să mai vii, domnule ?

— Mulțumim frumos...

Și cîțiva începură să se rotească, curioși și nedumeriți, în jurul stîlpului, cercetîndu-l. În satul acela îndepărtat de munte nu cîntase pînă atunci niciodată radioul, apoi acest lucru a devenit ceva obișnuit. Începu apoi perioada de frămîntări, de adîncă fierbere, cînd problema principală, vitală a satului, devenise înființarea gospodăriei. Oamenii nici nu se mai salutau ca înainte :

— Bună dimineată, rostea omul cînd se întîlnea cu cineva.

— Cine s-a mai înscris ? — se auzea răspunsul la salut.

Și aci, în Poeni, radioul și difuzorul au devenit ceva obișnuit. Noutatea erau bicicletele. Și era într-adevăr un lucru neobișnuit să vezi dimineata țărancile desculțe pedalînd pe bicicletă pe un drum de hotar. Își aminti deodată de Solomia. Nora lui Udilă îi spusese că, la început, i se părea că toți copacii de la marginea drumului îi ies înainte. Deși vroia să meargă pe mijlocul drumului, nu știa cum se făcea că tot în copaci nimerea bicicleta... Apoi faptul că Maxim Ioța, primul în satul ăsta, o să-și facă o cameră de baie i se părea de-a dreptul uluitor de frumos. Își spusese deseori că o să insiste pe lîngă fiecare, de acum înainte, ca odată cu noua casă să-și facă neapărat baie... Pînă și casele aveau parcă un alt aer acum ; chiar și cele vechi. Satul nu mai era cel pe care-l cunoscuse în 1945 cînd venise pentru reforma agrară. Multe curți nu aveau atunci garduri iar casele păreau despuiate, își arătau goliciunea în văzul tuturor. Avea un aer trist, deprimant satul acela pe care și-l amintea, fără garduri. Este adevărat că unele case erau bine clădite, cu ziduri mari, de piatră, înconjurînd curtea. Casele acelea i se păruseră că aveau un suflet mic, schilod, păreau că se apără de ceva, de aceea se ascundeau în dosul zidurilor. Acum fiecare curte era împrejmuită dar gardul de sîrmă dădea un aspect prietenos. Își aminti deodată de scena de pe hotar, de cismele lui murdare, pline de noroi, de porumbul sfîrtecat de gheață — și zîmbetul ce i se așternuse pe față, în întuneric, se stîNSE. „Cum le-a venit lor asemenea idee ?“ se întrebă. Și auzi parcă strigătele lor :

— Vrem să arăm ! Vrem să arăm ! Ce, dumneata ne poruncești nouă ? !

— Dumneata spui că noi conducem, spui că noi poruncim ! Lasă-ne să poruncim !

— Vrem să arăm !

— Nu s-a alege nimic de mălaiu-ăsta! Ne-o bătut Dumnezeu cu hibrid cu tăt!

Cine erau cei care strigaseră așa când sosise împreună cu Antim în mijlocul lor, chiar în clipa când vroiau să bage plugurile? Primul care strigase fusese Popița, apoi Moldovan, Țili, Carimb. Îl văzuse acolo și pe Cîrcoană: stătea așa, cu mâinile pe coarneau plugului și tăcea. Observase că acesta nu spusese nimic.

Ce se întîmpla dacă i-ar fi lăsat să are? În august, pe vremea căldurilor, porumbul abia ar fi ajuns, în cel mai bun caz, la praștia a doua. Și în seceta din mijlocul verii s-ar fi răsucit, s-ar fi uscat. Asta însemna muncă de pomână, sămînță aruncată în vînt. Așa era. Iată un lucru cît se poate de firesc. Recolta nu e doar compromisă, cu toate că a bătut gheața. Porumbul avea să-și revină peste cîteva zile și atunci trebuia îngrijit, ajutat, fiecare fir în parte. În cîteva zile, prin munca întregului sat, și-ar fi revenit. Era clar? Dacă ar fi semănat încă o dată, numai pentru siloz era bună recolta. Dar porumbul pentru siloz îl puteau semăna în iulie, pe pămînturile de unde s-ar fi cules culturile mai devreme. După ce le explică, oamenii tăcură. Oare ei nu gîndeau tot așa? Atunci cine pleznise de atîta inițiativă, de nu o putuse ține în el și îi făcuseră să vină acolo? Nu le mai spusese nimic, se întoarse cu spatele la ei și aplecîndu-se începu să cerceteze firele de porumb. Primul care sosise lîngă el fusese Cîrcoană.

— Așa este, măi tovarășilor, cum spune și tovarășul Dura! — le strigase Cîrcoană.

Dura își strîmbase buzele. De ce venise tocmai acest om lîngă el! Ar fi vrut să fi fost altul, Țili, de pildă. Nu-l luă în seamă pe Cîrcoană: „Numai un om care se știe vinovat de ceva, se poartă așa” — își spusese. Și deodată, furios, se întorsese spre ceilalți:

— N-aveți decît — le strigase — să arăți, fraților! Băgați plugurile și distrugeți porumbul, că trebuie să vă deschidă Cîrcoană ochii, că ați orbit, se vede! Nu știu cine v-a putut orbi! — le mai strigase și se năsucise deodată și pornise singur spre sat.

Mergea, fără să se grăbească, scoțîndu-și cu greu cizmele din pămîntul ud. Vedea în fața lui cîmpul gol, spălat, peste care plutea o umezeală rece, pîcloasă; nu auzise nimic, mult timp, în urma lui, nici un glas; tăcerea creștea, se lățea în urma lui, în fața și în jurul lui, cuprinzînd pînă departe întinderile; o tăcere rea, rece, pîcloasă. „Auzi, eu le poruncesc! se mirase în gînd. Și acum mai cred așa? Atunci, la început, cînd nevestele își trimeteau bărbații duminica pe cîmp, să păzească vitele și să nu vină la ședință, cum era? Nu făceau scandal, că nu sînt de acord cu hotărîrile? S-au învățat apoi să vină la ședințe și să nu mai umble cu pretexte. Au văzut că ei iau hotărîrile. Și cum hotărîsc, așa fac... Și acum, eu vreau să le poruncesc lor?”

Se gîndise dacă procedase bine așa, că plecase. Dar nu-și putuse răspunde, tăcerea creștea în jurul lui, paralizîndu-i parcă gîndurile. Era departe, cînd deodată auzise în urma lui glasuri. Dar nu se întorsese, glasurile crescuseră apoi, se înmulțiră și simțise cum liniștea aceea rece, pîcloasă, se destrăma... Sosise acasă și se dezbrăcase. Atunci venise Antim.

— Știi, că tare-s flămînd, tovarășe Dura? Ai niște ouă? N-am pus nimic în gură toată ziua, că nevasta-i plecată...

Îl privise cu mirare: acest om care se purtase cu el atît de rezervat, oficial mai degrabă, îi cerea de mîncare. Insemna că în sufletul lui s-a produs ceva, s-a spart pojghița aceea care separă oamenii și că în locul ei se născuse un sentiment nou, care-i face pe oameni dintr-o dată apropiați. Nu-l întrebă nimic, nici nu-l privi măcar ci, surizînd, își scoase cizmele și după ce rămase desculț îi spuse îndreptîndu-se de mijloc:

— Hai să ne spălăm...

— Văd că te speli și pe picioare, să-mi scot și eu rablele astea de bocanci...

Și după ce Antim se dezbrăcase, pășiră amîndoi, așa desculți, prin curte. Raveca le ieșise înainte, îi privise mirată, tăcută; ea schimba și acum puține cuvinte cu activistul, știau amîndoi că bătrîna mai este încă „de către pădure“.

În fața jgheabului se opriseră, Dura așezase prosopul și săpunul pe jgheab, apoi se duse și scosese apă din fîntînă. Antim își dezbrăcase cămașa și luînd săpunul în mîină se aplecase iar Dura îi turnase apă... După ce se ștersese, cu prosopul aspru, de cînepă, își luase cămașa fără grabă, apoi se duse el la fîntînă și scoase apă. Aplecat pe spate, cu bustul gol, Dura îi spusese:

— Mie toarnă-mi toată găleata. Dintr-o dată.

Picurii de apă mai curgeau de pe trupul lui gol din care ieșeau aburi; părul îi năvălise peste ochi, dar nu se îndreptă de spate, continuă să stea așa, aplecat. Spuse:

— Mai toarnă-mi o găleată.

Antim și scosese găleata din fîntînă și prinzînd-o cu amîndouă mîinile se duse cu ea așa, deasupra spinării activistului, privi o clipă aburii ușori ce-i ieșeau din corp. Se uită la el ca și cum i-ar fi fost milă și teamă ca omul acesta să nu răcească. Apoi, hotărîndu-se deodată, aplecă gura găleții și o plimbă deasupra spinării încovoiate a activistului. Goli apa, dar nu cum făcuse înainte, ci încet, continuu, urmărind atent geamătul de plăcere al lui Dura, bucurîndu-se el însuși de oftatul acesta de ușurare ce îl auzea.

— Mai vrei una? — întrebă după ce găleata se golise.

— Mai. Dar numai peste cap, să mi-l răcoresc.

După ce scosese găleata, i-o răsturnă după ceafă, gemînd și el de plăcere. I-o răsturnase dintr-o dată, cu bucurie și voluptate... Dura se ștersese și după ce își trase cămașa, se aplecă amîndoi deasupra jgheabului și, suflecîndu-și pantalonii, începură să se spele pe picioare.

Tăceau amîndoi, numai plescăitul apei se auzea. În timp ce Dura luă apă în pumni, îl întrebă pe Antim, în gînd: „Au arat?“ „Nu“ — răspunse plescăitul apei lui Bota. „Știam că n-o să are. Mă crezi că știam?“ — îi răspunse Dura și își turnă apă peste picior, din căușul palmei. „Te cred“ — îi răspunse Antim și-și turnă și el apă. „Ce zici, am procedat bine?“ — întrebă Dura mai departe, amuzîndu-se de ciudatul lui dialog. Își plimba acum mîina prin apa din jgheab și aștepta răspunsul. Antim se oprise și, mișcîndu-și deodată mîina prin apă, și-o ridică și se ștersese sub nas: „Așa și așa“ — traduse Dura. De aceea

mîna lui zvîcni și apa plescăi din nou : „Răspunde!“ Antim era acum cu amîndouă mîinile în apă și făcînd palmele căuș și le duse pline deasupra picioarelor și Jăsă să se scurgă apa încet deasupra lor : „Poate că da... De unde vrei să știi...“ Se duseră apoi în casă, fugind în vîrfurile picioarelor, să nu și le murdărească prin noroiul din curte. Și în timp ce Antim Bota spărgea ouăle, tăia pîinea cu mîinile lui mari și neîndemînatece iar în casă se răspîndise un miros de untură prăjită, Dura gîndea : „Am să mă îmbolnăvesc odată de stomac. Să știi, măi Ioane, că ai să te îmbolnăvești odată de stomac, cu mîncările astea. Am să vorbesc la raion, neapărat am să vorbesc la raion, cu prima ocazie, trebuie să mă duc undeva în concediu. Am să vorbesc cu Neguț, cu „Bătrînul“, cum îi zicea Boț“. Și în timp ce mîncau, Antim spuse :

— N-ar fi stricat niște țuică...

— N-ar fi stricat.

— Patie ăsta, nu-i de treabă. Nu cred că se mai poate face nimic cu el. El a fost și cu... inițiativa asta. Trebuie schimbat.

— O să-l schimbăm, dacă trebuie...

— Și cu Napeu. Trebe să mă duc la confirmare. Și-a isprăvit stagiul.

— O să devină un membru bun de partid.

— Crezi ?

— Da.

Apoi Antim Bota se ridică și după ce se îmbracă, înainte de a se despărți, în fața ușii, îi spuse întinzîndu-i mîna și strîngîndu-i-o puternic :

— Să știi că trebe să-mi povestești odată ce-ai pățit de țî-i arsă palma.

— Am să-ți povestesc.

— Sigur ?

— Sigur.

— Noa, noroc, Ioane. Și ieșind, murmură : Măi Ioane, mă. Și Dura îl văzu cum își clătina capul, mirîndu-se parcă de un lucru pe care numai el îl știa.

Stătea așa în pat și amintindu-și de toate acestea, zîmbetul acela de la început îi răsări iar pe față, în întuneric. Își aduse deodată aminte de Patie : „Cine l-o fi pus pe ăsta președinte?“ — se întrebă, și zîmbetul îi păli. Își aminti apoi de Boț, de ședință : „Dar ăsta, cum dracu o fi ajuns activist?“ și fața i se crispă deodată. El, Dura, informase comitetul raional de partid despre cele întîmplate, despre Patie, și aștepta acum, era sigur că va veni unul dintre secretarii comitetului, poate chiar Neguț ori Nistor. Unul din ei neapărat trebuia să vină. Și iar își aduse aminte de Patie. Ce era oare de făcut cu acest om ? Se gîndise mult la el, de multe ori ; știa despre el multe lucruri, îi povestise Antim cum Patie fusese ales primar, cum a fost schimbat ; s-a înscris apoi în partid și era, în acelaș timp, și cîntăreț la biserică, cum Antim îl luase la rost : „Ori biserică, ori partidul. Alege“. Patie a renunțat la biserică, a fost ales apoi președinte. Dura se obișnuise să judece oamenii direct, aspru ; de multe ori intuia omul de la început. Dar pe acesta nu aveai parcă de unde să-l iei, se strecura printre degete : „Am fost pe teren. N-am văzut. Să mai facă și alții. Ce-ți pasă

dumitale, vii și te duci, eu trăiesc aici, în sat, cu oamenii“. Și când spunea aceasta părea sincer. Dar atunci când și-a adunat atîtea, fusese sincer? — se întrebă Dura. — Sigur că fusese, își răspunse. Când se înscrisese în partid, fusese sincer? — Poate că da. Pe atunci era încă destul de sărac, cum se strecurase oare atît de puternic lăcomia în acest om? Pe Dura îl durea evoluția lui Patie, încercase să-l trezească, să-l salveze. Dura învățase la școala înaltă și aspră a tovarășilor din uzină că pierderea unui om este dureroasă și tragică. „În orice caz nu mai corespunde. Trebuie schimbat. Nu mai corespunde“. Și își aminti deodată cum venise Patie furios la el și-i spusese că Maxim Ioța are o atitudine de stăpîn. (Era ceva în legătură cu niște procente pe care Miușa nu i le socotise lui Maxim).

— Foarte bine, îi răspunsesse Dura. Nu înțeleg de ce acest lucru te supără.

— Face pe stăpînul!

— Păi nici nu trebuie să faci, pentru că este.

Și Patie nu-l mai ascultase. Dura înțelesese atunci că omul acesta se considera doar el stăpînul gospodăriei și nu putea să conceapă și să înțeleagă că și ceilalți colectivisti sînt în egală măsură stăpîni, ca și el. Și își aminti deodată de „inițiativa“ de azi a lui Patie. Și îl văzu pe Cîrcoană cum stătea acolo și rîdea, cu buzele lui duble. Era blind și se purta respectuos. „Se poartă așa fiindcă ne simte puterea“ — reflectă și își aminti cum Antîm îi povestise că, la început, cînd se efectuaseră comasările, oamenii se adunaseră pe hotar. Cîțiva individuali ieșiseră cu plugurile, strigau, nu vroiau să lase să înainteze tractoarele. Individualii, toți grăncenii și alții începură să-și are pămînturile în lung. La un moment dat, Pompei Grancea dădu comanda și toți grăncenii se retraseră. Rămăseseră doar cîțiva individuali, dar și aceștia, de la un timp, încetaseră să mai are. Cîrcoană era și el acolo și cînd văzu că tractoarele se apropiau de locul lui, fugi spre ele și începu să strige ca să oprească și să nu treacă peste locul lui; dar glasul nu i se mai auzi: fu acoperit de duduitul năvalnic al tractoarelor. Cu toate acestea continua să strige. Strigă iar și iar, cu glas înalt și înfricoșat, dar glasul tot nu i se mai auzea: tractoarele erau din ce în ce mai aproape, zgomotul lor umplea văzduhul iar vîntul crud și tînăr ducea pînă departe duduitul lor... Atunci Cîrcoană se aruncă la pămînt în lungul fișiei, în așa fel ca șenilele apropiate ale celor două tractoare să nu poată trece. Oamenii văzură cum tractoriștii își spun ceva între ei. Apoi auziră scrîșnetul metalic al șenilelor, plugurile și apoi rîsul tractoriștilor. Și abia apoi îl văzură pe Cîrcoană rostogolindu-se de acolo și izbușniră cu toți în hohote. După aceea, în tot cîmpul arat, rămăsesse acolo o fișie de pămînt; părea o umbră și nimeni nu o luase în seamă și nu semănară nimic în acel an acolo, în locul acela. Oamenii numiră bucata aceea de pămînt „Umbra lui Cicoană“. „Dar oare chiar nu trebuie luat în seamă?“ se întrebă Dura acum și se răsuci, trăgîndu-și pătura aspră peste umăr. Dacă acest om a făcut o asemenea faptă absurdă, n-ar fi oare în stare să facă și altele? Astă primăvară, atunci cînd au adus îngrășămîntul chimic, Cîrcoană n-a fost și el printre cei care au aruncat saci întregi într-o groapă, spunînd că la ce le folosește

„cenușa de oase“, ca s-o poarte ei în spate și să-și rupă oasele, cu altele sfărâmate și făcute cenușă, când au ei oasele lor pe care să le poarte? Uite, însă, că acum omul acesta se purta foarte respectuos. Oare dincolo de această atitudine nu se ascundea ura? — se întrebă Dura... Auzi bătăile ceasului și își spuse că s-a făcut târziu. „Dar să-l ia dracu pe Circoană ăsta“ — înjură și-și trase pătura mai sus, pînă sub bărbie. Voia neapărat să doarmă, să nu se mai gîndească la nimic. A doua zi îi sosea nevasta. Trebuia s-o aștepte.

Se făcuse târziu și bătrîna îl mai aștepta încă pe activist.
„Poate nici n-o să vie, își spuse deodată. Poate să-l aștept pînă la învierea din morți!“ — își mai spuse ea.

Văzînd că nu mai vine, o cuprinse un fel de neliniște, un sentiment ciudat pe care ea nu-l mai avuse de loc în ultimul timp; bătrîna se simțea singură. Singură, în afara lumii, în afara satului.

„Trebuie să mă rog frumos de el. Dacă mă rog frumos, o să prindă și el sămîntă de vorbă și mă înscrie. Dacă nici n-a vrea să vorbească cu mine? — făcu ea speriată. Dacă n-a vrea, ce mă fac eu atunci?“

— Fugi de aici, tu, vorbi ea de astădată cu glas tare, ca și cum s-ar fi adresat alteia. Fugi, că ești proastă! Te-ai prostit ca o rață...

Se ridică de pe pat și, legănîndu-se și oftînd, se duse spre cuptor. Luă oala cu smîntîna și, oftînd, iar se așeză pe scăunel. Incepu cu lingura de lemn să bată untul: smîntîna se clăbucea în ritmul continuu al lingurii:

*Untu să se facă stan
Tare ca un bolovan*

„Am să-i spun așa: măi copile, tovarășe, te-am hrănit... Ba nu, nu te-am hrănit, că n-ai vrut să iei. Dar dacă el tace iară ca mutul?“ — zise ea și, ca să-și înlătore gîndul acesta, dădu cu mîna pe lîngă cap, ca atunci cînd alungi o viespe.

*Untu să se fac stan
Tare ca un bolovan.*

roști bătrîna iar descîntecul ca într-un rit. „Puți de proastă ce ești. Raveco! Te-ai prostit încă atunci cînd ți-a venit în casă“.

— Ce știam eu, păcatele mele, începu a se tîngui bătrîna cu un glas ce parcă nu era al ei. Ce știam eu? Nu-l cunoșteam. Știam eu oare ce fel de om îmi intră în casă? L-am ospătat prima zi și el m-a întreat de plată, începu bătrîna să-și povestească sie-și. Ce plată, domnule? Ne-om înțelege, Lasă, i-am spus.

— Bine, a zis. Mulțumesc, a zis.

— A doua zi i-am dat iar, el iar cu... plata! Gîndești că era la restaurant.

— Eu nu primesc. Să-ți plătesc, mătușă.

I-am spus:

— O mîna spală pe alta și amîndouă spală obrazul. Ne-om înțelege cum să fie mai bine. Eu ți-oi da de toate, domnule dragă, ți-oi spăla

și te-o ține ca pe copilul meu, Traian, fie-i țărîna, c-o murit în tranșeu. Și dumneata mi-i păsuu să nu intru.

— Unde să nu intri?

— În colhozul acela. Că cu colhozu' am auzit că ești venit. Că eu îs bătrîna și proastă... Dumneata ești de la partid și poți să mă păsuiești.

A rîs activistul și a întins banii.

„Uite, nu-i iau, și-a zis bătrîna. Nu-i iau. Ai să te moi. Te moaie Raveca. Șaizeci de ani am zdrobit în picioare. Te moi eu pe tine“.

Și a refuzat banii.

A doua zi Dura n-a mai mîncat din bucatele ei. A treia zi iar. Așa o săptămînă, apoi alta. Se întorcea seara obosit din sat și se culca.

„Nu se moaie. Da' tot îl moi eu cumva. Tot el cu ponturi. Așa? Lasă apoi, că mă fac eu de către pădure“.

Și bătrîna s-a făcut ea de către pădure...

Din cele trei perini a lăsat doar una, cea umplută cu fîn. Așternutul nu-l mai schimba. Cînd vremea a început să se răcească, bătrîna n-a mai făcut focul. Ea se acoperea cu bunda. „Il moi cu frigul“. Dura se întorcea seara tîrziu, adormea. „Nu se moaie“. Activistul și-a adus de la sfat și el o bundă, apoi și-a adus și așternut curat.

Înfuriată, văzînd că activistului nu-i pasă de frig, bătrîna a început să sforăie. „Il moi cu sforăitul“. Cînd adormea activistul, bătrîna începea să sforăie, înadins, trează. Sforăia pînă o ustura gîtul, nările. A sforăit cîteva săptămîni. „Te moi tu, Ravecă, își zise după un timp. Te moi că și-a dubit grumazul“.

Sosise primăvara și bătrîna n-a mai mînat porcii la jir. Umblă cîteva zile prin sat și întrebă pe unul, pe altul. Toți știau cum este în gospodărie. Toți știau cum fiecare primește bucate și bani, după muncă.

Oamenii trăiau bine. Își făcuseră case noi, aveau și cutie de aia care cîntă și vorbește singură — „radiu, ori cum îi zice“ — aveau mobilă, paturile cele vechi le arseseră. Iar cu bătrîni... Pe bătrîni, cînd nu mai pot munci îi îngrijește gospodăria...“

„Ce să mă fac? se întreba bătrîna. Doamne, ce să mă fac? Am rămas singură. Tare l-am supărat atunci: cu păsuirea. Ce știam eu?“

Dura umblase din casă în casă. A stat de vorbă cu toți. Numai cu ea, cu Raveca nu. Văzînd-o, activistul nu o lua în seamă și îi venea să ridă oarecum de ea. Nu-i mai vorbi nici de colectivizare și el își dădu seama că asta o s-o necăjească și o s-o pună pe gînduri. Acum bătrîna se simțea jignită, singură, departe de sat, în afara lumii.

*Tare ca un bolovan
Untu să se facă stan*

își aminti ea descîntecul.

„Numai cu mine n-a vorbit, își spuse ea cu durere. Eu nu sînt ca ceilalți? Trebuie să mă primească! Ceva protecție îmi ține el... Trebuie că-i supărat rău pe mine, își zise bătrîna deodată, dacă pe toți i-a lămurit numai pe mine nu. Și dacă au intrat cu toți, pînă și

Pompei Grancea, înțeleptul, vrea să intre, înseamnă că știu ei ce știu. Nu poate fi rău acolo. Și Isaia am auzit că a intrat. Numai tu, Ravecă, ai rămas pe dinafară, de proastă ce ești. Înseamnă că-i bine dacă au intrat toți. Și eu am să intru. Să steie de vorbă și cu mine. Să mă lămurească. Și eu sînt om. Oare își mai aduce aminte vorbele despre păsuire?”

Acum bătrîna schimbase așternutul și presărase levănțică în pat. „Ca să vadă și să se bucure” — își spuse ea ridicîndu-se. Se duse iar la cuptor și puse oala acolo, acoperind-o cu o carte cu foi galbene. Scoase apoi de sub pat cotarca plină de cucuruz și, așezată iar pe scăunel, începu să desfacă porumbul. Lua fiecare cucuruz și îl desfăcea încet, cu grijă, și mîna ei slabă se umplea de boabe și boabele cădeau sunînd pe ceilalți cucuruzi, în cotarcă. Aștepta în liniștea aceasta mare să se întîmple ceva. Aștepta să audă pași, ori vorbe în uliță. O să audă întîi cîinii. Apoi poarta izbîndu-se, pașii aceia cunoscuți, sub fereastră, pași în tindă și... deodată ușa se deschide și, iată-l intrînd, greoi, mic de statură, cu șapca pe cap, cizmele colbuite.

— Bună seara, o să zică activistul.

— Bună să-ți fie inima, tovarășe dragă. Să nu crezi că eu mai vreau să mă ții cu protecția. Eu vreau să stai de vorbă cu mine, cum ai stat cu toți. Să stai și să mă lămurești. Și să faci bine să mă înscrii. Eu vreau să fiu cu satul — așa o să-i spună. Eu nu sînt ca ceilalți?

Bătrîna era singură, cocoșii începură să cînte, lampa toropită clipecea și se auzea trosnind ori laița, ori soba care se răcea. Șoarecii, în pod, rostogoliră un vas. „Să nu i se fi întîmplat ceva” — făcu bătrîna și lăsă cucuruzul. Încet, fiindu-i teamă să nu trezească pe cineva închiphuit care ar fi dormit în odaie, deschise ușa și ieși afară. Ajunsă în uliță privi îndelung drumul alb și pe drumul acela alb nu se vedea nimeni. Lămpile erau stinse la toate casele și activistul nu mai sosea.

Bătrîna intră în casă și nu după mult stinse lampa, dar nu se culcă. Stătu așa, cu picioarele desculțe în mijlocul odăii, în întuneric. „Am să mor și nu sînt cu satul, își spuse bătrîna cu tristețe. Am să mă sting ca o luminare și nimeni n-o să mă ducă la groapă”.

Așa, ca un stîlp în întuneric, stătu în mijlocul odăii îndelung. Se trezi într-un tîrziu: ei era frîg la picioare. „Mi-s crăpate tălpile. Tot frigul pămîntului îmi intră prin crăpăturile tălpilor. O să mă răcesc de tot odată”, — făcu ea rîzînd parcă.

Bătrînei i se păru că aude pași și repede se furișă în pat, temîndu-se ca activistul să nu știe că ea îl așteaptă. „Dacă n-o vrea să steie de vorbă cu mine”. — își spuse ea speriată...

Dar se făcuse tîrziu. Tare pustie era casa ei mică. „Poate i s-o fi întîmplat ceva” — își spuse ea și, îngrijorată la gîndul acesta se sculă. Se îmbracă repede. „Trebuie să-l găsesc”, — grăi ea ieșind în uliță. „Încă nu s-au sculat. Ei se pot hodîni, că s-au înscris. Vreau să mă lămurească și pe mine. Trebuie să-l găsesc! Să-l găsesc și să steie de vorbă și cu mine. Am să-l găsesc!”

Satul dormea încă în noaptea aceea mare și bătrîna mergea singură, cu pași mărunți, grăbiți, prin întuneric, pe drumul alb al satului.

O ZI DIN VIAȚA PATRIEI

LUMINA DE VÎRF

Întregul Biczaz, cu tot ceea ce a însemnat el în timp, e aici în camera de comandă a uzinei „V. I. Lenin“ din Stejaru. În odaia vastă, cu pereți de un verde dulce, odihnitor, – în care clipește sutele de becuri de semnalizare, unde megavatmetrele (un soi de stilouri automate) macină mărunț clipele, orele, – pașii abia se aud ; linoleumul proaspăt, covoarele au moliciune și taină. Totul e liniștit aici : fagurii neonului care stăpinesc tavanul și revarsă lumina alb-albăstruie în cameră, contoarele, cele șase telefoane de pe biroul electricianului de schimb. (...Liniștea cheamă altă liniște – cea a priveliștilor dintii a munților înverziti primăvăratec, a singurătății locurilor pe care s-a construit hidrocentrala. Așa era atunci cu 10 ani în urmă ; un verde proaspăt ca pereții camerei de comandă și tăcerea care cobora din munți, luneca pe ape cu leneșă elegantă a plutelor).

Se apropie „virful de seară“. Hidrocentrala de la Biczaz, intrată în sistemul energetic național interconectat, debitează lumină în special în acele ore denumite de virf, seara sau dimineața când cerințele de energie electrică marchează pe grafic o creștere. Se apropie „virful de seară“, ora luminilor în satele electrificate, ceasul aparatelor de radio deschise, al reflectoarelor în sălile de teatru și timpul sutelor de becuri străjuind firul drumurilor. Biczazul produce, turbinele își pornesc rotirea de fus torcînd din caierul fluid al apei raze subțiri, începe zumzetul motoarelor, migala egală a aparatelor de măsurat forța, intensitatea, puterea activă debitată de generator. Electricianul de schimb Ion Petrița citește la telefon „dispecerului național“ însemnările făcute în condică : „au pornit atîtea turbine“... „stația de 35 kw debitează energie la...“

(...În Izvorul Muntelui, satul cel mai apropiat de baraj, familia Petrița este cunoscută mai ales datorită Ilenei Petrița, o bătrînă povestitoare talentată, plină de inventivitate și umor. Pînă în anii trecuți nu o dată, vorbind despre ea, baba Ileana spunea : „Apăi eu îs pe locurile ăstea, de pe cînd s-o fost rotit pămîntul și s-o sculat apele și s-o ridicat munții de s-o făcut Ceahlăul unde-l vezi“. Era evident o glumă, dar dincolo de hazul ei venea un înțeles amar : în anii regimurilor trecute, pe Valea Bistriței, viața oamenilor a trecut pe lingă istorie, a fost îngropată tot mai adînc în mizerie, superstiții, întunecată de analfabetism, măcinată de boli sociale. „De pe cînd s-o fost rotit pămîntul“ nu se întimplase mai nimic important pe Valea Bistriței – și bătrîna Ileana Petrița se putea socoti

- fără eroare - contemporana Ceahlăului. Nepotul său, calificat în vremea șantierului - stă azi în camera de comandă la biroul lăcuit, elegant, stăpînind puterea turbinelor pe care le pornește cu o singură răsucire a butonului de la panou. Amintirile lui încep astfel : „eu sînt de pe locurile astea și știu cînd s-a dat prima pușcătură la tunel și la baraj... și mă rog, am văzut cu ochii mei cum s-a făcut toată hidrocentrala la care lucrez“.)

E ora la care hidrocentrala „V. I. Lenin“ merge din plin. Uneori, ca și acum, urcă pînă în camera de comandă un bărbat de statură mijlocie, cu fruntea largă, ochi cenușii, gesturi măsurate - inginerul Marin Manolache, directorul uzinei. Controlul schimburilor e mai mult un pretext, față de alții ; față de sine, popasurile în camera de comandă se explică altfel, cu un plus de afectivitate născut din amintiri, cu un spor de mîndrie secretă, la care are dreptul.

(...Era în anul III de facultate, în anul 1949. Profesorul de construcții hidro-energetice a ținut o conferință : „Cum va arăta patria noastră în 1960 ?“ Alături de previziunea tehnică, de erudiția omului de știință, pornise cu gîndul spre acel an 1960, îndepărtat cu peste un deceniu, tinerețea studenților rotindu-se ca floarea după soarele presimțit - Bicazul. În 1960 hidrocentrala „V. I. Lenin“ trebuia să producă lumină. La 15 septembrie 1950, inginerul utemist Marin Manolache venea la Bicaz, bucuros că ministerul pusese aviz favorabil pe cererea lui de a lucra pe șantier. „Cum va arăta patria noastră în 1960 ?“ Deocamdată toată dăruirea către șantier, tot atașamentul se concentra în cei cîțiva km. de drum pe care-i avea de executat tînărul inginer. Drumul puternicilor macarale pentru baraj, al cisternelor de ciment, al utilajelor complicate. Entuziasmul de început trebuia să țină... cîți ani oare ?)

Seara uzina e luminată de neon, chemînd firesc comparația cu palatele din basme. Dar directorul se gîndește că imaginea trebuie reconsiderată, adaptată la noua istorie, la contemporaneitate. Palatele din basme - cine le-a văzut ? Cum puteau fi atît de luminate, cum strălucea marmora închipuită, văzută doar cu ochii minții, cît de largi erau ferestrele și ușile cît de încăpătoare ? Frumusețea trebuie să aibă alt etalon ; cînd se lucra la uzină, zugravii, mozaicarii pomeneau ades despre eleganța sălii Congresului. Probabil că altundeva, unde se află acum, finisînd cu grijă alte palate ale socialismului, adaugă la șirul lucrărilor minunate ieșite din mîna lor și clădirea de la Stejaru, laudînd-o.

(...Cîți ani în urmă, opt-nouă ? Ingerul Marin Manolache lucra la serviciul tehnic, interesîndu-se de munca de organizare a șantierului, de baracamentele din colonie și primele stații de compresoare, trecînd apoi la serviciul de planificare, în anii cei mai grei ,pe urmă la construcții și instalații. Adesea, noaptea, a urmărit marile escavatoare de la groapa de fundație a uzinei, truda lor harnică sub reflectoare, marea de pămînt care era privită încă numai în perspectiva viitorului, uzina hidroelectrică.

Ce copleșitoare părea atunci, lumina cîtorva reflectoare).

Megawatmetrele înregistrează pe hîrtia liniată, forța, intensitatea. Pe rolurile de hîrtie apar semne asemănătoare unor electrocardiogramme. Turbinele merg normal, fără opriri, fără defecțiuni. Pe ferestrele mari, dacă-ți lipești fața de geam, deslușești parcul din fața uzinei, potopit de lumină, și poți urmări

brazdele reavăne, gazonul vesel și florile. În primăvara aceasta răsar lângă uzină primele flori răsădite de mina oamenilor. Ai privit un minut. În acest răstimp stiloul a înaintat cu 1 cm. - 1,5 cm. Cu 24 sau 36 de cm. într-o zi și o noapte. Deci în 3 schimburi.

(...Cite nu avea de rezolvat în noul post în care lucra inginerul Marin Manolache, la protecția muncii? În tunel presiunea muntelui, infiltrațiile de apă, valurile de gaze, îngreunau munca și se cerea o grijă specială, sensibilizată față de oameni, pînă la amănunt. La baraj, benele care transportau beton, conduse de tineri parașutiști puneau probleme noi în ceea ce privește normele de tehnica securității muncii. La uzină apăreau cele mai înalte cofraje și dulgherilor trebuia să li se asigure maximum de siguranță în noile condiții. Erau multe greutăți atunci, mai ales la tunel, înainte de străpungere. Se ajungea cîteodată și la cazuri ca acestea : în luptă cu muntele, apa și gazele nocive, minerii nu puteau înainta mai mult de 50 de cm. în 24 de ore !)

Barajul se înalță ferm, dominant. Pe șoseaua ce trece peste coronamentul lui s-au instalat lămpi cu vapori de mercur așa ca pe bulevardele marilor orașe. În ceasurile serii, luminat deplin, barajul seamănă cu o corabie albastră ancorată în golful lacului de acumulare. Apele Bistriței, strînse în oglinda vălurită pornesc pe calea subpămînteană a tunelului, coboară prin abruptele conducte forțate și ajung în uzină, caier fluid din care fusul turbinelor toarce raze subțiri. Undeva, într-o sală de concert strălucesc lustrele, altundeva, la etajul al zecelea al unei clădiri, o lumină stăruie tîrziu : cineva lucrează la o inovație, la un poem sau leagănă un copil. Produce Bicazul : „Virful de seară“.

(...Drumurile deveneau din ce în ce mai întunecate. Mașina grupei tehnice Bicaz - instituția care se ocupa cu strămutările gospodăriilor din fundul viitorului lac - trecea peste hîrtoapele drumurilor. Atunci inginerul Marin Manolache, șeful grupei tehnice, se trezea din picoteală : fusese o zi grea, era noaptea tîrziu, acum, dar pregătirea fundului de mare mergea bine. Ultimii țărani își încărcaseră bagajul în camioane, unele sate noi luaseră deja ființă cu case încăpătoare, curate, cu grădini proaspete. Coamele de deal se defrișau pînă la limita la care avea să ajungă apa. În curînd se putea naște lacul).

În camera de comandă cuvintele, sunetele, au o rezonanță aparte. Aparatul de radio „Latvia“ - așezat într-un colț, pe o măsură cochetă transmite muzică de cameră : Sonata în do major de Haydn (16.III.a.c. programul 1). Pe biroul electricianului, inginerul de schimb a uitat o carte deschisă : „Ovidiu - volum biografic.“ Totul e liniștit, calm, odihnitor. Uzina din Stejaru, complet automatizată, produce lumină, și deopotrivă, siguranță în puterea omului, în inteligența și talentul lui, în trăinicia lucrului pe care-l face. În cabina de comandă a uzinei întîrzie ades un comunist, un inginer care privește totul cu un plus de afectivitate și o mîndrie secretă, pe deplin justificată. De la 15 septembrie 1960 (sărbătorea totodată un deceniu de șantier) inginerul Marin Manolache a devenit directorul uzinei de la Stejaru. E o încununare firească a unei biografii de constructor al socialismului.

„Cum va arăta patria noastră în 1960 ?“

Entuziasmul de a o vedea așa precum și-o imaginase, ba chiar mai frumoasă, a durat zi de zi 10 ani și a dat sens întregii lui muncii.

TITA CHIPER

STRICTUL NECESAR

Mă aflu într-un magazin, în centrul oraşului Mediaş. E dimineaţa. Trotuarul din faţa magazinului, proaspăt stropit, îmi aduce aminte de straturi de flori, de iarba copilărească, bătînd în verde delicat. În rafturi, stofe, pînzeturi. Aglomeraţia sporeşte. O ţărăncă voinică, pe care năframa neagră, luscioasă, o întinereste, se consultă cu bărbatul ei, vădit atît de stînjent, încît aprobă totul. La poruncă, pipăie postavul, dă din cap, a asudat. La plată, îşi revine, tresare şi calculează. Din buzunarul de la piept scoate un libret de economii. Între filele lui, un teanc de bancnote. Scuipă în degete şi numără. Femeia, potrivindu-şi năframa, se îndreaptă spre casă. Sînt din Şura-mică. Stofa albastră închis cu dungi e destinată fiului lor.

În vitrina unui magazin de produse electrotehnice se întîlnesc frigidere, maşini de spălat, lustre, aparate de radio... Înăuntru, consultaţiile sînt mult prelungite. Detaliile tehnice sînt relicate, întrerupte, demonstrate, cu răbdare, de vînzător.

În această dimineaţă de april, am ales magazinele. Decizia am luat-o spontan. Un cunoscut îmi arătase că frigiderele pot fi adoptate alimentării cu gaz metan. N-aş putea spune exact în ce mod. Iar, pe de altă parte, un vînzător din acest magazin mi-a spus că foarte multe maşini de spălat iau drumul satelor. Şi-apoi, cu o zi înainte, am asistat la un act de creaţie : un pabar suplu, cu picior înalt, la „Vitrometan”. Un pabar asemănător zăresc într-o altă vitrină. Să vedem cine-l cumpără...

Sînt aproape douăzeci şi cinci de ani de cînd, la marginea oraşului Mediaş, un camion, plin de oameni, a fost oprit la barieră. Un martor ocular, azi pensionar, fost muncitor, sticlar în cea mai rentabilă, dar şi cea mai istovitoare fabrică de sticlă din ţară (– rentabilă pentru cei care chemaseră oamenii din camion, istovitoare pentru cei care baraseră şoseaua cu trupurile lor) relatează evenimentul reducîndu-l la un sugestiv schimb de replici.

– Întoarceţi-vă acasă ! Vă vor minţi așa cum și pe noi ne-au mințit. Am declarat grevă pentru că n-aveam altă ieşire. Nici strictul necesar nu ne este asigurat, după ce ne suflăm plămîinii zece ore în şir în iadul acesta.

– N-am știut, au replicat cei din maşină, noi sîntem țărani. Ne-au spus că n-au muncitori. Nici noi n-avem încotro. Nu mai putem trăi așa. Plîng copiii de foame.

Au coborît din camion, s-au amestecat acolo pe şosea cu sticlarii de la „Vitrometan”, apoi s-au întors, pe jos, în satele lor.

„Strictul necesar” nu-l stăpîneau nici unii, nici ceilalți. Ce anume reprezenta această formulă, la ce anume se reducea acel adjectiv, aplicat ca o exclamație disperată, ca o ultimă fracțiune a acului monometrului, înaintea exploziei, nu e greu de aflat. De acest „strict necesar” erau pline coloanele ziarelor, cu acel „strict necesar” îl implorau delegații învătătorimii pe un prim-ministru aflat la odihnă pe litoral. Despre acest „strict necesar” se plîngeau funcționarii publici, apărea, ca o obsesie în toate, ca o sumbră amenințare...

Nu se cerea necesarul, acoperirea elementarelor condiții materiale ca să te îmbraci, să mînci, să locuiești, tu și copiii tăi, ca lumea, omenește. Se cerea strictul necesar, adică acel minim, acel mizer, sumar și ireductibil necesar pentru a trăi, a mai trăi. Piinea, o cîrpă și un acoperiș. Pentru că băcanul tăiase creditul, pentru că percepția confiscase totul din casă, pentru că exista șomaj, pentru că se inventase sistemul timbrelor, care se aplicau pe tot ceea ce se vindea în pră-

vălii maselor muncitoare. Timbru pe cărți, pe cereri, timbre peste timbre! Dar, mai ales, acel timbru minuscul, ca un fulg de confeti, aplicat pe pâine.

Ziarele gemeau de știri seci, dure ca o sentință, numai numele și localitățile se schimbau; din cauza mizeriei insuportabile și-a pus capăt vieții. N-a avut strictul necesar. N-a mâncat de-atâtea zile etc...

Cam în vremea când Petru Țarupi, sticlarul, bara cu tovarășii săi, greviști, intrarea în Mediaș, o femeie din Birghiș își vindea ce bruma avea ca să plece, cu cei 7 copii, la Constanța. Nu pentru a fi mai aproape de primul ministru, nu pentru a contempla marea și apusurile de soare, comitea ea acest act de extremă cutezanță și extremă mizerie.

Soțul ei, Nicolae Bărbat, o chema pe Saveta la el, pentru că și-a găsit o slujbă. La 650 de kilometri de satul lor. Frîgîndu-și mîinile, plîngînd, a vîndut tot și s-a suit în tren. Și-n timp ce roțile trenului clătănneau pe șine, la Constanța soțul ei blestema lumea și se blestema pe el. Se-mbolnăvise și fusese dat între timp afară. O scrisoare între Constanța și Birghiș făcea trei zile.

Dacă Saveta ar mai fi așteptat măcar o zi... N-a putut aștepta. S-a-ncruciat pe drum cu scrisoarea, iar la capătul drumului o aștepta dezastrul...

În acel timp, ministrul de interne, Inculeț, neputînd nega evidența, recunoștea că sînt județe întregi ale țării înfometate, lipsite de „strictul necesar“, recunoștea că pâinea pe care o mîncau era „un amestec de orz și buruieni, neagră și tare ca pămîntul“. Tot excelența sa asigură că, dîndu-li-se de lucru la șosele, se vor plăti 15 nu 30 lei pe ziua de lucru.

O pâine neagră ca pămîntul, a 1 kg. bruto, costa 5 lei. Pentru 9 persoane, plata unei zile muncă nu ajungea nici pentru pâine...

Saveta Bărbat nu știa încă un lucru. Soțul ei era foarte bolnav. Nu știa că mai are puțin de trăit. Și nu știa că același ministru Inculeț, cerea să se fixeze taxe maxime pentru înmormîntări, deoarece altfel, poapa nu i-ar fi scos pe morți din casă...

Ea își vînduse casa...

Aceasta era în linii mari, starea de lucruri care i-a împins pe oameni să aplice, ca pe un timbru, pe standardul de viață, acel crud și ireductibil „strict necesar“, paiul de care se mai putea agăța omul...

„Strictul necesar“...

Nu s-a pierdut această noțiune, nu! Se mai vorbește de ea, și se va vorbi și de-acum înainte. Dar în alt chip! Ce înfățișare schimbată, uluitoare, față de cererea disperată din 1935 cînd se aplicau timbre pe pâine, se aplicau taxe de înmormîntare și se aglomerau în ziare știri că nu avea X sau Y „strictul necesar“.

CE ÎNSEMNEAZĂ AZI „STRICT NECESAR“ ...

Ieri mă aflam în casa unui sticlar. Relativ tînăr. Căsătorit de curînd. Are o fetiță, nesigură încă pe pașii ei, dar cu atît mai sigură pe măiestria de-a descoji o mandarină. Pe sticlar, azi maistru gravor, șeful unei secții de la „Vitro“, îl cheamă Octavian Forman. Are 17 ani în meserie. Tatăl său a avut dublu, azi fiind pensionar. Cum trăiește?... Are un salariu de 1800 lei, care împreună cu premiile, împreună cu inovațiile se rotunjește binișor. Chirie mică, înlesniri la mobilă (pentru 3 camere și bucătărie e necesar), un frigider purtînd numele corăbiei lui Nansen „Fram“, radio, bibliotecă. Hrana? Păi, pâinea, laptele, za-

bărul, carnea, uleiul, zarzavaiurile, fructele, conservele, untul, toate laolaltă, dacă ating 800 lei. Îmbrăcămintea? Întii, există un libret de economii, apoi se pot și bainele procura în rate. Nu fumează, pentru că n-a fumat niciodată. Mai curînd o sticlă de vin bun! Casa? Și-a construit-o singur, ceea ce se vede după poarta de tablă, unde și-a gravat inițialele. Dar în general chiria nu depășește nicăieri în Mediaș, așa ca și-n alte orașe, 4 pînă la 5% din salar.

- Adică dispuneți mai mult decît de „strictul necesar“?

- De ce? Acestea nu sînt „strict necesare“? Lumină, apă curentă, o carte, un spectacol?

Adică, noțiunea evoluiază ea însăși, capătă o sferă din ce în ce mai largă, se aliniază în șirul condițiilor de-a rotunji mereu alte și alte trăsături. Băgați bine de seamă: brana omenească, îmbrăcămintea decentă, dacă nu elegantă, confortul casnic, exigențele culturale sînt ceva natural de obținut.

În bala de fabricație a uzinei l-am văzut pe Ion Mițiguș modelînd un pabar delicat, cu picior negru. Precizia și, aș spune, concentrarea cu care lucrează, satisfacția de-o clipă ce și-o acordă răsucindu-l în lumină, destăinuie numai tehnică? Nu cred. E fiorul celui care creează. E strict necesar să fie astfel, pentru că și acest muncitor experimentat a cunoscut evoluția acestei noțiuni. Lucrează numai 6 ore. Hala lor de suflat sticla nu mai seamănă cu un crater de vulcan, în care oamenii despuiți pînă la briu își suflau plămîni. Laptele e obligator. Regulele pentru protecția muncii sînt severe, de neclintit. Concediul în stațiuni de munte sau pe litoral e tot o regulă. Toate acestea fac parte din strictul necesar. Așa e și la Turda și la Tîrnăveni, așa-i pentru mineri, cît și pentru maistrul oțelar Cornel Bențea de la „Industria Sîrmii“. Tipografiile se supun și ei acestor norme ale strictului necesar. Chimistii din Govora, Onești, Săvinești sau Făgăraș, trimiți și ei ilustrate cunoscuților din Sinaia sau Vatra Dornei.

E clar, prin urmare, că „strictul necesar“ evoluiază.

PE ȘOSEAUA ASFALTATĂ

Între Mediaș și Șeica Mică șoseaua e netedă, ca o curea. Am umblat pe acolo. Între Mediaș și Șeica Mică circulă camioane, motociclete, turisme și multe, foarte multe biciclete. Le-am întîlnit. Sînt ale muncitorilor din Proștea, Coșca Mică, ale celor din Axente Sever. 70 de biciclete au și cei din Șeica-Mică. Noutatea cea mare nu este însă aceasta... Colectiviste din comună s-au hotărît să nu mai spele singure! Au destulă treabă cu păsările fermei, cu mulșul vacilor, cu noua lor profesiune. Au început să cumpere mașini de spălat rufe. În șapte familii femeia a fost scutită de leșie și de frecatul rufelor. Fără electrică, asta nu s-ar fi putut. Se poate și devine azi „strict necesar“, ca majoritatea preocupărilor să o acorde treburilor obștești. Nu e o inovație a lor în materie. Colectiviste din raionul Sibiu au urcat în camioane și au dus acasă 65 de asemenea mașinării de scutit rănirea mîinilor cu sodă calcinată.

Vînzarea se desfășoară agale. Mașina e examinată cu seriozitate. Pentru competență a fost invitat un cumnat, muncitor. Bărbatul îi zice „șogore“. E frate cu nevasta lui, foarte tînără. Din conversație înțeleg că sînt de curînd luați.

- Aveți atîția bani, maică? - o întrebă o bătrînică.

Răspunde bărbatul:

- Om găsi...

Mașina de spălat e lăsată în grija vânzătorului. Peste un ceas trece camionul gospodăriei s-o ia.

Să ne oprim și la Codlea, lângă Brașov. Să intrăm în casa colectivistului Dumitru Pivodă. Nu-l întrebăm de pâine, nici de carne. Să-l consultăm asupra problemei zahărului.

- La mine în casă se pot consuma 2,4 kgr. săptămînal. Am primit 124 kg.

Dughenele sătești erau celebre pe vremuri că se rezumau la cîteva mărfuri de primă necesitate: gaz lampant, lămpi cu sticlă, covrigi uscați, bomboane colorate și piper, de sărbători pentru tăiatul porcului. Între ele, amintirile codiilor, fixează cu mare precizie imaginea a cinci bucățele de zahăr cubic, înfășurate în birtie, în formă de fișic, la prețul de 1 leu. Se cumpăra cînd era vreun bolnav în casă, de sărbători, pe scurt de cîteva ori pe an. Și încă într-o ocazie. Sugarii se bucurau de privilegiul de-a suga o asemenea bucățică învelită în batistă. Ca să tacă în timp ce mama toarce.

Pivodă nu-și pune problema. Rația familiei Taflan din Stupini e de 250 kilograme. E proporțional mai numeroasă.

Nu mai numeroasă însă ca a Savetei Bărbat, din Bîrghiș.

Saveta Bărbat din Bîrghiș, azi e mamă la 12 copii în viață. Posedă Ordinul „Gloria maternă” cl. I. și e colectivistă.

Văduvă. Constanța, în vremea despre care am amintit, i-a răpit și doi copii. A găsit puterea să reziste. „Strictul necesar” atunci era să nu te dai bătut; cu ori ce preț a trăit. Cum? Era o întrebare care s-a pus după. Întîi a trăit. Azi are copii la școli, în meserii și acasă.

Nu-i lipsește pâinea, acoperișul, bainele de sărbătoare și cele de lucru. Are scaune destule să-și așeze copiii în jurul mesei, pe gineri, nurori și nepoți, și are cu ce-i ospăta.

CALCULUL ÎN CARE REZULTATUL NU POATE FI DECÎT MAI MARE

Există și un asemenea calcul, adică pot exista asemenea probleme, în care pornind de la datele problemei, să intervină pe parcurs noi și noi adausuri. În asemenea caz rezultatul obținut e întotdeauna mai mare. Pentru președintele gospodăriei colective din Halchiu, în acest sens îi este clar că se vor înmulți mijloacele lor de bază cu mai mult decît cele prevăzute, pentru că vor interveni unele date mereu în creștere. Inițiativa personală, entuziasmul, conștiința politică în permanentă ascuțire, tehnica, sînt afluenți care justifică obținerea unui rezultat mai mare... Peste 6.000.000 fond de bază și peste 7 mil. venit au devenit un punct de plecare.

Practic, am înțeles din cele ce ne spune Octavian Forman, că în uzine, ca și în comune, acest „strict necesar”, pe care l-am dobîndit în anii puterii populare, pe care-l lărgim zi cu zi va ajunge la un nivel superior, întotdeauna superior cifrei scontate. Acesta e un lucru exact, cît se poate de exact. Muncitorul și țărantul se califică mereu, citește, măreșul edificiu al operei sale se complică, în fluviul care curge măsurarea debitului de apă va da o cotă invariabilă crescută. 40 la sută în plus e un jalon, un reper în dreptul căruia trebuie să ne poarte pașii spre socialism anul 1965. Dar în Directivele partidului se afirmă cu tărie convingerea că acest standard de viață va fi atins și depășit cu siguranță.

Negreșit, așa va fi. E strict necesar.

ȘTEFAN LUCA

TREPTELE APELOR

Aici au fost ridicate de mult movilele. Cîmpia e atît de întinsă încît îți pierzi răsufllarea privind-o. Cînd bate vîntul verii, se ridică pulbere cafenie și soarele arde dogorînd prin praful acela. Cînd se liniștește totul, apare din nou cîmpia singură și nestîrșită. Pomii sînt rari, mai rari decît oriunde. De atîta distanță înălțimea lor se confundă cu orizontala. Spre sfîrșitul lui iulie e secetă. Porumbul devine cafeniu, se răsucește, se uscă. Albastrul cerului doare, lumina soarelui doare... Se spune la Jegălia: „La noi șase luni e praț, șase luni noroi și 12 luni e vînt!”

Vîntul Bărăganului! Puternicul ăsta sălbatec și rău. Vine din colo! — spun bătrîni și cînd arată, cuprînd cu mîna zările Bărăganului. Vine de pretutîndeni. Dă buzna printre arături, printre tractoare. Ai zice că o să dărîme totul la pămînt. Șueră hotește, vine, se duce, pustiește, înnegrește verdele lanurilor.

...Să mergi cu o căruță într-o zi de vară, de la Jegălia spre Mărculești, cale de vreo 20 de kilometri, numai prin cîmp, cîmp gol, cutreerat de vînt. Să fii numai tu cu Bărăganul; să te cutreere vîntul și urîtul. Și tristețea gravă, ca aceea a pămîntului. Aici trebuie făcut ceva! Trebuie făcut ceva!

★

Poate fi făcut! — a răspuns partidul. A trecut prin cîmpurile măcinate de secetă, măcinate de vînt, printre cîmpurile și oamenii resemnați.

Hei, sculați, ascultați, poate fi făcut mult aici! Poate fi făcut mult aici, poate fi grădină aici! Cale de sute de kilometri vor fi oaze de verde curat, de livezi, de grădini!

Bătrîni au dat neîncrezători din cap: așa a lăsat Dumnezeu! Lușca să fie luncă, Bărăganul să fie Bărăgan. La Movila Boului n-o să ajungă apa niciodată!

Movila Boului se ridică în palma cîmpiei, acolo, în pămîntul Jegăliei. O dată, de mult, vor fi stat oamenii la focuri, să dea semn altor oameni și altor focuri depărtate, să nu-i prindă tătarii, să nu-i prindă turcii...

Nu, Movila Boului e Bărăganul cel mai Bărăgan, acolo nu ajunge apa din Borcea.

Partidul a trimis specialiști, mașini; comuniștii au mobilizat satele, mii de oameni. O să aducem apa din Borcea pe platoul Bărăganului!

Oamenii au început să sape, să bătătorească pămîntul, să-l răstoarne valuri-valuri, fără să creadă: la Movila Boului nu ajunge apa!

Dar veneau, veneau în fiecare zi. Parcă prin ei săpau, să aducă apa pentru grădini; parcă împotriva vînturilor tristeții acelei cîmpii pustii se ridicau s-o fertilizeze, s-o schimbe. Era în 1959 — octombrie. În jurul Movelei au fost întinse corturile inginerilor proiectanți, mecanicilor de pe dragline, tractoriștilor de pe stalinețe. O armată de oameni din Gîldău, Cocargeau, Pietroiu, Ștefan cel Mare, Oltina, Șocariciu.

Rămîneau așa, uitîndu-se în zare, oamenii Bărăganului. Se bolovăneau norii de toamnă tîrzie, era frig, erau ploii.

„Săpam canalul de 1,70 metri adâncime la Movila Boului și ziceam că e muncă de pomană întâi. Tovarășul Gheorghită, secretarul de partid al Raionului Fetești, venea des la noi. Îi plăcea să stea de vorbă cu noi, făcea haz, mai ales cînd îi asculta pe moși :

— Moșule, la vară ai să vii să faci baie în Bărăgan !

— Ba, o să fac eu baie aici, cînd oi mai avea 20 de ani, cînd o face plopul pere...“

Dar cînd au fost aduse pompele puternice, cînd toate săpăturile acelea s-au legat între ele, au căpătat un rost, oamenii au început să creadă că într-adevăr apa Borcei va fi mutată în Bărăgan ; că ei, cu mîinile lor, au croit alt drum apelor, că au comandat naturii și legilor ei decînd lumea, să asculte acum de legile omului și uite că apa a început să curgă în sus.

La 14 iunie 1960, a fost inaugurarea. Prima etapă a sistemului de irigație intra în folosință. În jurul stației de pompare, la Borcea, în jurul stației de rempompare, în cîmp, oamenii așteptau. Aștepta Florea Lazăr, care fusese la săpături din prima pînă în ultima zi, așteptau Stavăr Nicolae, Șerban Tudor, aștepta Mitu Marin — brigadierul care înainte de a urma școala de specializare în irigații, la Fundulea, credea ceea ce credeau și consătenii lui — că nu ajunge apa sus, pe platoul Bărăganului, cit îi lumea.

„În prima zi cînd s-a dat drumul la apă pe canale, a fost ca și cînd am fi irigat două pămînturi : Bărăganul și gîndurile noastre“ — spune Mitu Marin, amintindu-și.

În prima zi, atunci, oamenii au rămas pe Movila Boului. Au rămas pînă noaptea tirziu. S-au aprins focuri pe Movilă, ca altă dată. Trebuiau vestiți oamenii cîmpului, ridicați pe altă movilă de-a lungul Borcei și Dunării, trebuia vestit că vin apele în cîmp. Nici tătarii, nici turcii. Apele !

N-au sărbătorit întîlnirea apelor cu pămîntul. N-au sunat nici vioara lui Nea Lache Lăutaru, nici acordeonul lui Gică Muzicantu. Oamenii stăteau sprijiniți în sape și se uitau cum vin apele spre pămînturi, spre ei, trecînd prin pămînturi și prin ei. Pînă noaptea au ars focurile pe Movila Boului.

★

Am citit un poem scris de partid. Punct cu punct, frază cu frază. Poemul Bărăganului viitor. Poemul grădinilor, lanurilor nesfîrșite, turmelor și cirezilor, poemul apelor care încep să străbată cîmpia, poemul demiurgic : să se aprindă în sate lumina electrică ; să treacă prin cîmpuri apele Dunării, Borcei și Ialomitei ; truda omului să fie înlocuită cu truda mașinilor ; omul să aibe timp să citească, să învețe, să asculte muzică, să vizeze. În era comunismului și a zborurilor cosmice, oamenii nu trebuie să mai stea încovoiați deasupra sapelor prin cîmpia secetoasă. Să crească în baltă, în locul sălcioarei și plopului pitic, în locul bălăriilor de lauri și tătăis — grădini și livezi cu piersici, migdali și smochini. Să înflorească grădini în Bărăgan. Nimic nu mai pare imposibil, nimic nu mai pare de domeniul fanteziei. În balta Pietroiu s-au făcut îndiguiri, desecări, cresc livezi și lanuri bogate ; curentul de înaltă tensiune trece prin satele cîmpului ; șoselele asfaltate străbat Bărăganul nesfîrșit ; mașinile brăzdează pămîntul, îl culeg, treeră, seamănă : s-au construit, se

construiesc mereu școli, cămine culturale, grădinițe, dispensare, se ridică primele fabrici de cărămidă, de făină, de produse lactate, de conserve, de iuraje concentrate, de celuloză din paie.

Am citit poemul scris de partid, în Directivele Congresului al III-lea. Poemul căruia oamenii îi dau viață zi de zi, pe care-l cântă cîntecele noi :

„Hei, vioară de pe lan,
Sînt născut în Bărăgan ;
Holdele m-au legănat,
Apa Borcei m-a scădat,
Și mi-a spus cîntecu-i blind,
Ialomița vălurind.
Cîntă-mi tu, să-mi cînți vioară,
Cîntul nou din zori în seară
Și fii tu la toate cele,
Struna cîntecelor mele“...

Bărăganul a fost sărac în folclor. Într-o veche enciclopedie se spune că țaranul ialomițean e molcom din fire, visător. Visător ! Dar țaranul ialomițean nu avea timp să cînte. Viața țaranului a însemnat luptă grea cu secetele, luptă cu vișornitele, luptă cu boierii și tot neamul lor, luptă o viață întreagă pentru pîine. A fost sărac Bărăganul în folclor. Oamenii n-aveau timp să cînte, nu le era aminte să cînte. S-au strămutat dinspre munți, dinspre alte pămînturi cu cîntecele lor aici. Și au uitat cîntecele vechi și n-au scornit altele. N-aveau vreme de cîntece. Era viața aspră în Bărăgan. Țaranul ialomițean e tăcut ; și visător — așa spunea o enciclopedie romînă veche. Era tăcut pentru că i se astupase gura cu pămînt, cînd strigase ; era visător pentru că năzuia să trăiască altfel și nu știa cum. Îl înconjură cîmpia cu vîntul, în nesfîrșire, cu urît, cu dor, cu apa morților, cu secetă și sărăcie. Se naște folclor nou în Bărăgan. Țaranul Bărăganului e visător. Visează grădinile și luminile care vor străbate cîmpia. Și sînt primele cîntece ale Bărăganului nou :

„Din Lehliu în Jegălia,
Mare-i Bărăgan cîmpia ;
Nu trec ape, dar noi ape.
Vrem pămîntul să-l adape...“
„Din Lehliu în Jegălia,
Magistrala taie gîlia.
Un canal de irigare,
Cu zeci stații de pompare...“

Casa de Cultură a Raionului Fetești a ajuns cu brigada artistică de agitație la Radio, la Televiziune. Sînt vestite căminele culturale din Țîndărei, din Făcăeni, din Cocargeaua. Se naște folclor nou. Dragostea pentru pămîntul acesta care a fost secetos, aspru, care storcea viața din om, dragostea pentru Bărăganul nou :

„De mi-ar cere soarele,
Ca să-i dau ogoarele,
Nu i-aș da nici lui, nici lui,
Dragostea pămîntului...“

Am citit poemul partidului, poemul viitorului. Și am ascultat cîntecele închinat lui, vizionarului și inițiatorului tuturor ofensivelor împotriva secetei, întunericului, trudei inumane, sărăciei :

„Fluier fermecat ni-i vîntul,
Ce ne poartă-n zări cuvîntul.
Cînd cîntăm cu ochii-n soare,
Vremea păcii proletare“.

★

În nopțile de vară, în cîmpul Jegăliei, Dichisenilor, Chioarei, Luciului, aproape de Movilă, se aprind focuri. Oamenii sprijiniți în sape păzesc apele. Ard focuri pe movile, din colț în colț de Bărăgan, semn că oștile pămîntului stau de pază. Îndreaptă apele din cîmp printre lanurile de grîu, de porumb.

Oamenii stau sprijiniți în sape și ascultă cum sfîrșie pămîntul încins, înviorat de ape, ascultă cum trec vînturile încetișor, înfiorînd lanurile. Oamenii sprijiniți în sape se gîndesc. Învață să viseze...

FLORENȚA ALBU

INVITAȚIE LA DESCOPERIREA NOULUI

Amurg. Ultimele raze ale soarelui, apărute printr-o spărtură de nouri, învăluie peisajul petrolifer într-o pulbere strălucitoare. Lîngă o sondă, așezat pe-un loc accidentat, după o culme de deal, a fost tras un trolieu. Sondori echipați în pușoaițe lucrează în ritm susținut. Au extras pompa defectă și au introdus în locul ei alta reparată. Sonda a intrat în funcție încă înainte de căderea întunericului, cu trei ore mai devreme, față de durata planificată a operației. Conducătorul brigăzii de intervenție, Vasile Dragomir, un tînăr scund și energic, intră în baracă, formează un număr de telefon și raportează scurt : „La ora 17 și 30, sonda cutare a intrat în producție. Așteptăm program“.

Abia acum am găsit prilejul potrivit să intrăm în vorbă cu brigadierul. Pe Vasile Dragomir îl cunoaștem de multă vreme, așa că, după ce schimbăm cîteva replici, trecem imediat la problema care ne interesează :

– Știm că ați obținut în trecut rezultate foarte bune în privința reducerii timpului de intervenție. Asta mai ales în cursul anului 1959 cînd ați obținut premiul ministerului. Nu e vorbă că și în 1960 ați lucrat bine. Totuși unele brigăzi v-au luat-o înainte, au obținut indici de scurtare a timpului de intervenție mai buni. Iată, de pildă, la brigada condusă de Stelian Cosma...

– Știu la ce vă referiți – sezisează imediat Vasile Dragomir – anul trecut nu ne-am îndeplinit angajamentul pe care ni l-am luat. E vorba de mai puțin de un procent, totuși se cheamă că am rămas datori.

– Ați căutat să analizați cauzele ?

– Am obținut rezultate mai slabe, astă vară cînd mulți au fost plecați în concedii de odihnă. Am avut și zile cu condiții atmosferice nefavorabile...

- Bine, dar asemenea dificultăți au întâmpinat și celelalte brigăzi. Brigada lui Stelian Cosma totuși a realizat în medie indici între 28, 83 și 32, 62 la sută, în ceea ce privește reducerea timpului de intervenție. De ce? Oare n-au intervenit lucruri noi în metodele lor de muncă?

Desigur că întrecerea socialistă nu trebuie să devină o competiție sportivă, o cursă după rezultate spectaculoase. Totuși aceste rezultate contează, căci ele reprezintă aprecieri bune sau mai puțin bune, asupra muncii fiecăruia. Nu numai o echipă slabă are de învățat de la o echipă bună, dar și două echipe fruntașe pot face schimburi de experiență utile. Această remarcă din urmă se referă la cele două brigăzi de intervenție, a lui Vasile Dragomir și Stelian Cosma, pomenite mai sus.

Ambele brigăzi sînt de forțe egale. Totuși pînă acum un an-doi în urmă Vasile Dragomir era în fruntea întrecerii. De ce? Să recapitulăm pe scurt faptele mai importante. Prin 1956, Vasile Dragomir preia conducerea unei brigăzi de tineret, care nu obținea rezultate prea strălucite. Mulți din ei erau „navetiști”, întârziiau la servicii sau făceau absențe nemotivate. Sculele nu erau îngrijite cum trebuie. În primul rînd, Vasile Dragomir a introdus disciplina. Era tînăr, dar seriozitatea cu care se comporta, îi dădea autoritate, - „Dacă ai necazuri acasă - se adresa celui în cauză, - spune ca să te putem ajuta, dar să nu mai lipsești, nici să vii obosit la schimb”. Apoi a explicat încet, cu răbdare în ce constă secretul scurtării timpului de intervenție: colaborarea între membrii brigăzii, buna îngrijire a sculelor și a utilajului. Roadele acestei munci susținute, sistematice, nu au întârziat să se arate. Brigada a devenit fruntașă, a obținut premiul ministerului.

Membru de partid din anul 1954, secretar al unei organizații de bază în 1957, Vasile Dragomir a crescut în spiritul moralei noi, socialiste. Preocupat de bunul mers al întregii schele, el preia, la 1 septembrie 1959 conducerea unei alte brigăzi care muncea mai slab. El știe acum din proprie experiență cum trebuie să acționeze într-o asemenea situație, cum să organizeze mai bine munca, să întărească disciplina și spiritul de răspundere al oamenilor, să însuflească dorința de a ieși primii în întrecerea socialistă. Concret, era vorba și de conștiinciozitate în executarea unor operații tehnice, ca îngrijirea sculelor, dar mai ales - lucru cel mai important! - de a face pe fiecare să gîndească nu numai la ce-i al său, ci să colaboreze cu ceilalți, gîndindu-se la interesele întregii brigăzi și a întregii secții. Pentru a încetățeni această stare de spirit, Vasile Dragomir a antrenat grupa de partid și grupa sindicală, folosind sprijinul unor oameni de prestigiu, ca șefii de echipă Ion Iorgu și Ștefan Patraulea. Acum lucrul era predat de la schimb la schimb, din mers, cu simț de răspundere. Erau semnalate defecțiunile ivite pe parcurs. Cei care se lăsau pe tînjeală era criticați de tovarășii cu care munceau cot la cot, în echipă. Brigada s-a redresat extrem de rapid, și chiar în cursul anului 1959 e distinsă cu premiul ministerului. Anul următor însă, în 1960, înaintea ei se situează cîteva alte brigăzi. Se remarcă în special brigada lui Stelian Cosma.

Iată de ce în discuția noastră cu Vasile Dragomir ne referim la această brigadă. Cum de-a ajuns Stelian Cosma în fruntea întrecerii? Ce metodă a folosit? Un lucru e cert. Dacă brigada lui Vasile Dragomir obținea rezultate apropiate măcar de brigada lui Stelian Cosma, și-ar fi putut îndeplini angaja-

mentul luat. Iată ce importanță are să sezezi imediat elementele noi, care apar în cursul întrecerii socialiste.

— Cred că Stelian Cosma a fost mai stăruitor — spune ceva mai autocritic Vasile Dragomir. A reușit, cred, să instruiască mai bine pe fiecare om la locul lui de muncă, să organizeze mai bine echipele...

Dar ceea ce spune Vasile Dragomir sînt abia niște presupuneri. Cele două brigăzi n-au făcut nici un schimb de experiență, ca să-și însușească temeinic, sistematic, metodele de muncă. Oare chiar fruntașii în muncă n-au nimic de învățat unii de la alții?...

Înainte de a veni la Vasile Dragomir, în cursul aceleleași zile pe la amiază, stătusem de vorbă cu Stelian Cosma și cu o parte din membrii brigăzii, care lucrau în schimb. Stelian Cosma, bărbat în jur de 50 de ani, înalt, îmbrăcat într-o scurtă, cu căciula neagră în cap, — are înșișișarea „clasică” a petrolistului care și-a petrecut toată viața lângă sonde. Pînă în 1946 a lucrat la foraj, apoi a trecut la intervenții.

Faptul că brigada condusă de el a ajuns fruntașă pe schelă nu se datorește unei întâmplări fericite, ci e rezultatul unei munci susținute, de ani de zile. În 1952, cînd Stelian Cosma a preluat conducerea ei, brigada era formată din tineri fără cunoașterea temeinică a meseriei. Munca la intervenție nu este ușoară. Cere conștiințozitate, putere de concentrare, rapiditate în executarea operațiilor și pricepere în găsirea celor mai potrivite soluții cînd se ivesc dificultăți și complicații tehnice. Stelian Cosma, vechi petrolist, stăpîn pe meseria lui, a știut să îndrume pe-un făgaș bun elanul tinerilor săi tovarăși. Instruirea tehnică, amănunțită, la locul de muncă, a mers mîna în mîna cu ridicarea conștiinței politice. Tinerii au crescut, s-au maturizat, și sub îndrumarea brigadierului au ajuns membri de partid. Succesele obținute în acești ani, dar mai ales în cursul anului 1960, sînt rezultatele acestei pregătiri stăruitoare.

Două trăsături caracterizează astăzi stilul de muncă al brigăzii: curajul și buna organizare. Curajul constă în executarea unor operații complicate, repede, bine, fără ezitări, prevenindu-se eventualele pericole. El are la bază cunoașterea tehnicii și siguranța în execuția fără greș a operațiilor. În unele cazuri, lingura rămasă în puț e scoasă direct cu cablul în cîteva ore, și nu prin manevrarea greoaie a tubingului, ceea ce ar fi cerut o zi și o noapte de muncă. Așa se scurtează timpul de intervenție.

Buna organizare constă în repartizarea fiecărui om la loc potrivit, astfel ca întreaga echipă să acționeze ca un tot armonios, cu randament maxim. De pildă, lângă un șef de echipă bătrîn, care umblă mai moale, e dat un operator de trolu isteț, dezghețat, care imprimă un ritm rapid întregii echipe.

Vorbînd de brigada lui Stelian Cosma, să nu uităm nici dorința oamenilor, hotărîrea unanimă a lor, în ultima vreme, de a lucra cît mai bine, ca să ajungă pe primul loc în întrecere.

Iată cum întrecerea socialistă stimulează mersul înainte al producției și al metodelor de muncă. Cel care se menține la aceleași rezultate, — chiar foarte bune — se vede într-o zi depășit. Rezultatele mai bune obținute de alții, constituie un fel de invitație la autocritică, la descoperirea noului.

De aceea pînă și fruntașii au în permanență de învățat.

VASILE NICOROVICI

REÎNTÎLNIRE CU SOMOVA

Un autobuz nou, elegant - apariție nouă prin aceste locuri - face curse pe șoseaua Tulcea-Cișla-Somova. Trei curse pe zi ; la șase dimineața, la 15,50 și la 18,30.

Numai apariția acestui autobuz albastru, pe șoseaua șerpuitoare peste dealurile Somovei, merită un poem !

Cîrdurile de oameni desculți, cu saci și papornice la spinare, mergînd la tîrg, întorcîndu-se de la tîrg, cîrduri după cîrduri, lungi cît șoseaua - au dispărut. Șirurile de căruțe hodorogite, carele cu boi, cotigele trase de o vacă sau de-un măgar - au dispărut. Acele cîrduri de oameni necăjiți, care așteptau în marginea șoselei și făceau semne, se rugau de toți șoferii să-i ia în camioanele lor - au dispărut.

Însăși șoseaua veche, numai gropi și hîrtoape, a dispărut și în locul ei se așterne îmbietoare șoseaua aceasta nouă, proaspăt bătută de compresoare și pe care, în curînd, se va așterne asfaltul.

Era greu de călătorit : trebuia să te duci la oraș, cu treburi, după cumpărături, sau cu un bolnav la spital - era greu : șoseaua lungă, albă și pustie bătută de viscol sau de arșiță, te înfiora. Încet, ca melcul, deal după deal, pas cu pas, trebuia măsurată șoseaua. Trecea ca vîntul pe lîngă tine, cu harmăsarii lui cu clopoței la gît, chiaburul în căruța lui nouă.

Îți trebuia o zi întregă să mergi la tîrg, obosit ,plin de praf, cu picioarele frînte, cu mijlocul frînt - o zi întregă, mai greu ca la sapă. Te duceai cît mai rar la tîrg - te lipseai.

Acuma pleci dimineața la șase și la douăsprezece te întorci odihnit, cu toate treburile rezolvate. Acuma, dispensarul, doctorul sînt în sat ; cumpărăturile cele mai multe le faci la magazinul din sat, dar te duci la oraș mai des, pentru că e ușor, pentru că vrei să vezi un film care nu se aduce la căminul cultural sau vrei să cumperi o ștofă pe care n-ai găsit-o la magazin.

- Și cît costă autobuzul, pînă la Somova ?

- Trei lei. Paisprezece chilometri - trei lei. Merge, convine.

- Merge. Și de cînd aveți autobuzu-ăsta ?

- Acuma. E nou. De cîteva zile. Cînd a venit candidatul de deputat în Marea Adunare Națională - oamenii au spus la adunare că avem nevoie de autobuz. Aici sîntem muncitori, mineri, colectivști - oameni care producem. Am cerut și, după ce a plecat el, la cîteva zile, a intrat în funcțiune autobuzul ăsta nou. Lumea-i mulțumită...

Și eu sînt mulțumit că văd o lume de bărbați, femei și copii, călătorind în condiții civilizate, ei înșiși liniștiți, civilizați, educați, dovedind prin comportarea lor plină de respect față de ei înșiși, că merită pe deplin aceste condiții care li se crează și la care ei aduc, desigur, contribuția lor.

★

Cunoșteam bine Somova, satul acesta, cu drumurile, cu ulițele lui, cu noroaiele și cu țărîna lui fierbinte. Primăvara și toamna, cînd glodul ajungea la genunchi, trebuia să te cațări pe dîmburi, pe maluri, pe lîngă garduri și așa numai, ținîndu-te bine de garduri, sprijinindu-te mai mult în mîini, puteai să mergi. Atîta se agățau oamenii de garduri, pe vremea noroaielei, pînă se rupeau și bieții gospodari puneau în locul lor mărăcini, sîrmă ghimpată.

Iar acum, intrînd în Somova, ce-mi văd ochii ! Pe o parte și pe alta a șoselei, malurile de pămînt sînt tăiate, netezite și dragii mei somoveni au început să construiască trotuare. Cît ține satul, pe o parte și pe alta a șoselei sînt grămezi de piatră – piatră mare, lespezi netede, alese, una și una, bune pentru trotuare, iar pe lungi distanțe văd aceste trotuare construite.

– Bravo, dragii mei somoveni ! – îi salut în gînd pe toți oamenii aceștia vrednici, fără să-mi iau privirile de la trotuarele lor.

Și nu pentru că aș vrea cumva să laud fără rost aceste trotuare ale lor. Am mai văzut eu și în alte sate ale Dobrogei asemenea noutăți – le-am văzut și am mai scris cîteva rînduri despre ele, dar, îmi aduc bine aminte acuma : acele trotuare văzute prin alte părți ale Dobrogei îmi treziseră – pe lîngă o bucurie categorică – și o anumită duioșie. Trotuarele acelea erau bune, erau bine făcute și cu sîrguință, dar, printr-o anume stîngăcie a lor, mă înduioșaseră așa cum te bucură și te înduioșează întotdeauna un lucru făcut cu stîngăcie, cînd știi că a fost făcut cu multă străduință.

Spre deosebire de acele trotuare stîngace, înguste, care îmi treziseră duioșia, acestea de la Somova îmi treziră, din prima clipă cînd le-am văzut, respectul, admirația, ca orice lucru desăvîrșit. Trotuare adevărate, largi, drepte, trase la linie, pe o parte și pe alta a șoselei.

Astfel am coborît spre centrul satului printre aceste două alei de piatră, care prin frumusețea lor schimbau însăși aspectul șoselei și al satului. Iar oamenii care umblau pe aceste trotuare arătau, parcă, mai înalți, călcau altfel, mai drept, mai sigur, mai sprinten – aveau un mers nou. Și casele de pe marginile șoselei, gardurile noi, grădinile săpate proaspăt împrumutau ceva din frumusețea acestor lungi preșuri de piatră.

Deși era încă devreme și se vedea la lumina asfințitului, o mîină nerăbdătoare pusese în mișcare un motor și răsucise un buton, iar de-a lungul șoselei și prin sat se aprinseră cîteva zeci de becuri cu strălucire de nuferi. Trotuarele se vedeau acum și mai bine, luminate, așternute cu aur, parcă, iar toată valea satului prin care coboram avea ceva sărbătoreasc, nou și vesel, cu lumini aprinse la ferestrele mari ale Căminului Cultural, la școală, cu cîntece la difuzor și lume multă strînsă în centru.

– Dar de unde ați învățat voi să faceți așa trotuare frumoase ? – îi întreb pe cei care se strîng în jurul meu. Sau poate ați chemat constructori de la oraș ?

– Noi singuri le facem. Ne pricepem pentru că avem ceva școală la bază – îmi răspunse un flăcău. Au ceva școală somovenii : toți sînt colectivști, din anul 1957, iar mulți dintre ei sînt muncitori, mineri, la mina care s-a deschis pe dealurile noastre, sînt muncitori la fabrica de flotare a minereului ; mulți au lucrat la construcția fabricii, la construcția blocurilor muncitorești, au construit grajdurile, magaziiile din jurul gospodăriei. Mulți au ucenicit și la construcțiile din Tulcea. Așa că au ceva școală somovenii.

Răspunsul este plin de mîndrie și recunosc în el firea dîrză și mîndră a somovenilor – o mîndrie nouă, de constructori, de muncitori și colectivști adevărați.

– Dar cu lumina electrică ? Nu-i în tot satul...

– Ne pregătim. Aducem linia de înaltă tensiune. Vom porni o lucrare mare. Am stabilit autoimpunerile, munca voluntară și vom începe. Din cauza asta oamenii n-au mai tras lumină de la motorul de acuma, ca să nu facă ceva provizoriu...

Ies din sat și – altă minune mi se arată : pe dealurile pietroase, tocite de vânturi și de copitele vitelor, văd oameni mulți săpînd cu hărnicie, îndemnîndu-se veseli. Somovenii sapă largi terase de-a curmezișul acestor dealuri pustii și plantează lungi rînduri de vie nobilă.

Admirasem asemenea operă îndrăzneată în regiunea Murfatlarului și în alte cîteva puncte ale Dobrogei, unde oamenii transformau dealurile sterpe în vaste amfiteatre cu sute de trepte și în care viile tinere erau aduse să primească soarele. Dar acolo, mă gîndeam, erau gospodăriile de stat puternice, stațiuni experimentale, în vreme ce aici, somovenii sînt numai niște țărani. Ei bine, țărani aceștia sînt colectivîști și au pornit și ei – și încă cu mare pricepere – să transforme dealurile sortite pustietății veșnice în podgorii minunate, plantate în terase:

Și terasele acestea, largi, seamănă cu niște trotuare, cu niște bulevarde luminoase ondulînd pe coastele dealurilor – bulevarde pe care se înșiră, ca niște copii, deocamdată, rîndurile de vie abia plantate.

– Sintem a doua gospodărie, în raionul Tulcea, în privința plantării viilor în terase – mă informează cu mîndrie brigadierul de la o brigadă de cîmp, Neculai Manea. Prima este Niculițelul – și după ei, venim noi...

– Prin urmare, observ eu – două dealuri le-ați transformat într-o întreprindere minieră și în orașel muncitoresc ; un deal l-ați transformat într-o adevărată cetate a gospodăriei ; dealurile astea le prefaceți în podgorii. Ce-aveți de gînd să mai faceți ? Mai aveți dealuri ?...

– Avem 350 de hectare de dealuri, care trebuiesc acoperite cu vii și livezi, pînă în 1970. Vom reuși. În toamna trecută am și adus tractoare mari, Kirovuri, care au început lucrările.

După ce am văzut terasele acestea, întreprinderea minieră, fabrica de prelucrare a minereului, construcțiile gospodăriei, ogoarele mari în care griul era bine răsărit, Căminul cultural – acuma înțeleg și acest amănunt : de unde au învățat somovenii să facă trotuare atît de drepte și frumoase.

TRAIAN COȘOVEI

PE UN DOSAR DE INOVAȚIE

Inovația figurează pe listă sub numele turnătorului Marin Turcu de la „Timpuri Noi” și privește arborele, inima motorului B.V. 14. E vorba de modificarea rețelei de turnare. Adică în loc să torni ca înainte, pe o „culea” de suprafață, șuvița incandescentă de fontă nodulară (cu caracteristici apropiate, dacă nu similare oțelului, la turnare și rezistență) intră în matriță lateral. Se împrășteie uniform, dă o masă omogenă, fără goluri, pinionul se modelează impecabil, iar cuvîntul „rebut” poate fi, din acest punct de vedere, aproape eliminat.

Marin Turcu vorbește despre metal ca despre o ființă vie. Pipăind forma din nisip special, dur ca gresia, parcurge itinerarul fluidului dogoritor cu „vine așa, pe aici, se-ndeașă, o ia pe dincolo”. Pentru el, metalul „îngăduie”, se contractă, se „încăpățînează”, e cînd „supus”, cînd „capricios”, e „cuminte” sau „face mofturi”. În orice caz, de șase luni de zile, căutarea unei soluții pentru eliminarea rebuturilor îl obsedează. S-a gîndit, s-a documentat, a citit și a recitit

noțițe și articole tehnice privind turnarea fontei. Din șase piese gata, una se alegea cu calificativul insuficient, „rebut“. Arborele B. V 14 e un produs relativ nou în uzină. Adoptarea celor mai eficace procedee pentru realizarea lui, la nivelul tehnicii mondiale, la o calitate ireproșabilă, cum s-au angajat în cinstea aniversării a patru decenii de la înființarea Partidului Comunist din România, nu se putea în nici un caz asimila cu rebutarea a 25-30 de piese la 150 de bucăți.

Inadmisibil ! Dacă s-ar putea înțelege exact ce însemnează o șesime ! Să știi că piesa pentru care ai modelat forma, pe care ai dădăcit-o ca pe-un copil, se întoarce la topit, în loc să o întilnești la asamblat, netedă, strălucitoare, în loc să bată ca o inimă acolo, în deltă, împreună cu celelalte. Și din șase, una se reîntoarce...

Soluția găsită e ingenioasă și seamănă cu o mișcare pe tabla de șah, mișcare uluitoare ce schimbă brusc raportul de forțe, impune partenerilor o altă viziune. Pe tabla de șah a turnătoriei găsirea unei atari soluții a modificat întreaga rețea de turnare.

Și rezultatul, comunicat comisiei de întrecere e revelator : din 250 piese turnate prin noul procedeu, nici una n-a fost rebutată, din acest punct de vedere. Punctul de vedere este : omogenitatea metalului în piesă, alimentarea egală cu material cald...

Mi-l imaginez pe Marin Turcu, spătos, masiv cum e, pe malul lacului, meșterind la undiță, înainte de-a contempla luciul de oglindă al apei, și pluta nemișcată, în așteptarea unui ciortan aventurier. E una din pasiunile lui. Nicăieri, ca acolo pe marginea apei, gândurile nu se liniștesc mai lesne, nu curg mai firesc. După părerea lui, acolo, cu trestia în mână, se obține un alt ritm al gândurilor. Acolo te poți închipui între miezuitori, cu Nemeth Petru și cochilii pentru mînere, la schimbarea sistemului vechi manual de-a amesteca doclinul, nisipul și pămîntul galben într-unul științific, mecanizat, modern. Și atît de firesc e să te întrebî : oare noi introducem metalul topit în forme prin locul cel mai potrivit ? Face el drumul cel mai scurt, pînă să se umple pinionul care seamănă cu o rozetă ?

Inovația figurează în evidența cabinetului tehnic. E vorba de o modificare. Din 250 de piese, prin noua rețea de turnare nici una nu primește certificat nesatisfăcător...

Duminică, spre seară, Maria Turcu s-a reîntilnit cu canarii săi, a ris de pitpalac, l-a ascultat amuzat pe cintezoi...

De cîtva timp îl preocupă o altă problemă, maselota. A calculat : la fiecare arbore B.V. 14, maselota cîntărește între 20-25 kilograme...

Ce este masoleta ? Dicționarul spune : metal superfluu, zgură metalică. Maselota e un fel de protuberanță, pe care după turnare, ciocanul o îndepărtează, trimițînd-o la retopire. Are rost maselota ? Are, pentru că după expresia lui Marin Turcu, alimentează piesa cu material fierbinte, împiedică o răcire bruscă, ajută ca metalul fluid să pătrundă peste tot și să nu rămînă goluri.

Marin Turcu vrea să toarne arborele BV 14 fără maselotă ! Cum ? O schimbare a orificiului de turnare, o simplă modificare a canalului de umplere a dat un asemenea rezultat. Întrebarea se pune : nu există o soluție și mai bună ? Trebuie să fie și o soluție, cu superlativ : cea mai bună. Și s-a hotărît să încerce. A fost convins inginerul, au fost puse la punct toate condițiile experienței.

Pe masa de lucru a comitetului sindical se face un calcul cît se poate de simplu : la o sută de piese 250 kgr. maselotă, la care operația de retopire costă atîta și atîta.

Ai impresia că se face anticipat calculul pentru economia realizată odată cu aplicarea unei inovații semnate de Marin Turcu : turnarea piesei fără mase-lotă. Totul este ca metalul să ajungă cât mai repede în forme, să umple floarea pinionului, iar piesa dezbrăcată de pământ să răsară masivă și suplă, în acelaș timp, perfectă.

La „Timpuri noi“ acesta e un aspect cotidian al muncii, al efortului de-a urca mai sus pe treptele unei tehnici de nivel mondial. Cineva a observat că cel mai des aici se conjugă verbe de conjugarea I-a : a mecaniza, a modifica, a automatiza și, mai ales, a realiza.

ȘTEFAN LUCA

VIAȚA PĂMÎNTULUI

Pământul respiră, spuneau, pământul e viu.

Eram în câmp și bătea vîntul de primăvară, vînt colorat și robust ; eram în câmp și oamenii aceia mari, îmbrăcați în pufoaicele lor, cu fețele dure ca lutul ars, lăsînd să mijească numai țigările în colțul buzelor și ochii dintre hainele lor cenușii, dintre fețele cenușii — treceau de colo-colo, ascultînd, scormonînd, apropiînd de obrajii lor calzi — pământul.

Pământul respiră, spuneau, pământul e cald. Și-l ascultau de parcă-i luau pulsul, de parcă-i luau temperatura, apropiîndu-și obrazele de fața lui. Treceau de colo-colo prin cîmpuri și era o lumină mare, gravă, deasupra pământului redus la dimensiunile esențiale — orizont și nalt — la culorile esențiale.

Luau probe de pământ — cum iei probe de oțel, probe de aur, probe de sînge.

Se plecau spre pământ și sondele sfredeleau solele de experiență la zece centimetri, la un metru, la cinci metri ; centimetru de centimetru, metru de metru. În capătul fiecărei sole erau înșiruite borcănase albe, portocalii. Fiecare primea un degețel de pământ.

— Acesta pentru determinarea umidității ; celălalt pentru respirație ; celălalt pentru metabolismul pământului...

Luau probe de pământ — e viu îmi spuneau — și treceau prin lumina aceea mare oamenii cîmpului de la Institutul de Cercetări pentru cultura porumbului — o armată de cercetători ai pământului, purtîndu-și de colo-colo staturile lor uriașe în pufoaice, prin vîntul colorat, sonor, puternic, întefînd focul mijit al țigărilor, al ochilor, al cuvintelor zburînd de la unul la altul, chemînd.

Undeva cîntă ciocîrliile, undeva trec trenurile, undeva stîlpii de telegraf poartă mesaje — undeva, pretutindenți viuesc mările, oamenii se ascultă, vorbesc, rîd, undeva sînt orașe, sate, lumea respiră, e vie. Și deodată știi, aud pământul. Îi disting respirația, freamătul, pulsul, vocile intime. Pământul e viu.

Iau un bulgăre în mînă, degetele îl fărîmă încet, palmele îl prefiră în lumină. Aș ingenunchia și mi-aș lipi urechea de brazdă să ascult ce vorbește pământul cu semințele.

O clădire albă — pereți albi, ferestre imense, lumină imensă, albă, oameni în halate albe, retorte, eprubete, vase de cristal cu forme ciudate — unele par flori pe tije lungi, altele fructe, altele becuri pentru săli de concerte — și o tăcere albă, albă. Institutul de Cercetări pentru cultura porumbului: laboratorul de microbiologie.

Imi țin respirația. Aș vrea să aud pământul cufundat în vasele cu flori pe tije lungi, prinse la aparatul Wartburg. Aparat de luat respirația pământului. Pe masă, în eprubete mari, în eprubete mărunte — medii de bacterii. Ființele vii ale solului.

Azobacter, fosfobacter, silicobacter, ciuperci, enzime... Cuvintele sună ciudat. Clatin eprubetele încet. Sînt acolo niște ființe care trăiesc, care ajută seminței să nască, care ajută grîului să dea spic și porumbului să-i răsară dinții boabelor în știuleți. Sînt niște personalități în aceste eprubete. Iau azotul din aer și prin nu știu ce laboratoare amenajate într-o celulă cît a suta parte dintr-un milimetru îl pregătesc să-l dea plantei. Vor veni alte bacterii care vor lua apoi azotul din plantele moarte și-l vor reda văzduhului. Anotimpurile, viața — ciclurile ei firești și înțelepte...

Imi țin respirația. Aici, în laboratorul acesta, cîntă celulele, fărîmele — un cîntec al vieții biruitoare, al morții și devenirii.

În aerul transparent al laboratorului mi se pare că se conturează undeva fruntea lui Pasteur, a lui Vinogradski — cuceritorul vieții pulsînd în bacteriile acestea care pot face minuni și pot produce catastrofe...

Există astronomi ai înaltului și astronomi ai adîncului. Stau aplecați spre tainele lumii — și-au potrivit pasul an-lumină și pasul microm-lumină, după dimensiunile vieții mari și vieții mici; și-au potrivit ochi magici pentru fărîmă și infinit. Universul e viu, adîncul pământului e viu — spun ei.

Respiră pământul, trăiește. E un organism care cunoaște marile cicluri, are legile lui. Să-i cunoaștem legile și cunoscîndu-i-le să-l înflorim. Să lăsăm pacea pământului, pacea semințelor, să comunicăm cu acele fărîme care respiră în adînc. Să le ajutăm, cînd n-au destulă putere să trăiască, să dea viață...

Un microscop fluorescent. La microscop o probă de sol. Astronomia adîncului. Sub lentile, mărite de 500 de ori, deslușesc bacteriile.

Așadar, acesta e azotobacterul. Capul familiei acestor ființe din adînc. Lumina fluorescentă dă bacteriilor de sub lentilă strălucire stelară. În rotundul de lumină mi se pare că văd galaxii, sori. Sînt aici, cu mine, microbiologii. Se deschid uși spre adîncul pămîntului. Coborîm. Îmi arată, îmi dezvăluie taine de ei știute, îmi vorbesc: bacteriile roșii sînt moarte; celelalte care se văd grupate cîte două-trei — palide, albe, sînt vii. În pămînt sînt de tot felul. Trăiesc în bună înțelegere. Noi le zicem sinergice. Uneori trebuie să determinăm proporțiile lor în sol. Numărăm bacteriile vii și bacteriile moarte. Cînd nu se realizează echilibrul necesar, pămîntul dă alarma. Îl auzim. Trebuie ajutat...

Mi se pare că trăiesc o asemenea clipă, aici, în laboratorul în care e atîta tăcere și atîta lumină. Deodată, mi se pare că se dă alarmă:

— Azotobacter puțin!

Bacteriile amonificatoare trebuie ajutate. Persoane de proporții infinitezimale, comunică cu cercetătorii. Se iau măsuri.

— În sola în care trebuie semănat porumbul Fundulea 414, semințele trebuie tratate cu azotobacterină.

Conținutul pungilor cu îngrășăminte bacteriene va veni în ajutorul solului care dă alarma.

Stau de vorbă cu doi microbiologi — Eliad și Ghinea, în acest laborator vast, populat de aparate ciudate, cu ființe ciudate a căror existență n-o bănuiam pînă acum.

Înțelegeți? Am bătut pămîntul Bărăganului ani după ani, ai mei l-au arat și l-au semănat și s-au rugat științelor și dumnezeilor și mintea lor fără știință de carte, n-ar fi bănuie că sînt acolo în adînc niște bacterii care au legile lor, că marile cicluri ale naturii sînt realizate după legile acestea care trebuie cunoscute de oameni; că toate acestea cunoscute, cu puțința noastră de a le îndrepta, de a ajuta pămîntul, de a-i înțelege procesele intime și de a le îndruma în sensul dorit de noi — toate acestea înseamnă agricultura viitorului, fără icoane, fără ruga la dumnezeu pentru ploaie, pentru zăpadă, pentru soare.

Și acest institut s-a ivit în Bărăgan — au pornit colectivști, cercetători, agronomi să ajute semințelor să răsară, să dea rod bogat.

★

Profesorul N. Săulescu, șeful sectorului ameliorări, îmi povestește: în 1959 a fost o vară secetoasă. Porumbul cules de pe toate soarele de experiență aștepta așezat în capătul locului. Mergeam înnegurat. Dumneata nu știi — sau poate știi — ce înseamnă să-ți vezi munca dintr-un an întreg, distrusă de natura asta încăpățînată. Mergeam prin capătul soarelui, luam cîte un știulete — îl clătina — se auzeau sunînd boabele ca dinții unui om anemic. Porumbul șiștăvit. Șiștăvit și minihybridul, și soiul Pionier și soiurile italiene... Procent, 70%—80%. Și deodată, o solă cu porumb sănătos. Era o linie a noastră de experiență. Procentul de șiștăvire cam 90%.

Atenția noastră s-a îndreptat în anii următori asupra acestuia. De obicei, ca să obții un soi, să-l observi, să-l supui tuturor încercărilor îți

trebuie să așteptăm. Agricultura socialistă cere laboratoarelor rezultate bune, imediate, cere institutelor de cercetări sămânță multă, din soiuri rezistente, productive, care trebuie să fie raionale, adică cultivate în G.A.S.-uri și G.A.C.-uri.

De aceea prin I.C.A.R., prin secțiile Institutului nostru răspîndite în toată țara, deci în toate condițiile atmosferice și climatice, aducînd capriciile naturii în laborator, ajungem să verificăm în 3, maximum 6 ani un nou soi.

Porumbul de care-ți spuneam, cu un procent de șistăvire mai mic, după trei ani de experiențe a devenit Fundulea 414. Producția acestui soi anul trecut: 8711 kg. la hectar; procentul de șistăvire — 0.

În fața mea, un panou mare, cu vreo 50 de linii ale aceluiași soi Fundulea care începe să fie creat aici la Institut, pentru zona I-a — Bărăganul.

Țin în mînă un știulete din solele de anul trecut cu liniile acestui soi nou. E un porumb pe care cercetătorii l-au cîntărit, i-au numărat boabele, „l-au estimat“, l-au supus analizelor de laborator să-i afle substanțele nutritive, l-au semănat pe sole cu îngrășăminte în cantități diferite, au calculat nopți întregi, au visat recolte uriașe, pe mii de hectare în țară. E o muncă de care mă apropiu timidă, cu respect, cu dorința și efortul înțelegerii.

— Astăzi primăvară au fost ploii multe, furtuni. Peste grâu — sute de hectare, parcă trecuse tăvălugul. Și-ntr-un loc, undeva, în mijloc, un petec de grâu rămas în picioare. Parcă-l sprijină și pe cel din jur. Firele astea rămase sus, ne răsplătesc pentru toată munca noastră. E satisfacția pe care ți-o dă rezultatul după mulți ani de muncă, de cercetare. E punctul de unde trebuie să pornim alte cercetări.

★

De sus din avion, pămîntul Bărăganului apare redus la esențial. De esențial ține și lărgimea cîmpurilor colectivizate, statornicite firesc în marile hotare. Și dimensiunile și culorile reduse la esențial. Cerul nu mai are dimensiuni. E un zbor, ești tu.

Frumusețea Bărăganului primăvara are puritatea unui profil clasic fără înflorituri, fără zbenghiuri de prisos. E dur și fragil și e calm, de un calm imperturbabil: pămîntul naște. Cerul își mînă furtuna, soarele, ploile deasupra lui, apa morților și vînturile. De sus, volbura cerului și robustețea pămîntului bine înlipt pe picioarele lui, iau proporțiile luptei binelui cu răul, din basme...

De sus, se văd clar bornele albe. După aceste borne, nea Pătru, pilotul, știe cît îngrășămint trebuie cutărei sole, pe care experimentează un anumit asolament inginerul Simota de la Sectorul Agrotehnic, știe ce-i trebuie grăului răsărit pentru a-și primi cum se cuvine oaspetele nepoftit — gîndacul Zabrus — ghebosul.

De zece ani, de cînd lucrează cu avionul său la stropitul viilor, în agricultură, în silvicultură, în aviația sanitară sau la semnalizarea bancurilor de pește din Marea Neagră — a învățat de toate: cum se ia pulsul

bolnavilor în stare gravă, cum se deslușește un banc de guvizi, cum arată gândacul Zabrus, cum e azotatul, fosfatul — și cât trebuie dat la hectar...

Aviația utilitară...

Nea Pătru a făcut războiul. A luat parte la luptele aeriene, a văzut moartea de fier ivindu-se de după norii pe care icoanele zugrăvesc îngerași.

Acum e pilot în aviația utilă vieții.

Zburăm cu acest gândac de oțel și aluminiu de-asupra unui pământ viu, în care semințele nasc. Puștiul din capătul locului face un semn cu stegulețul. Norii de praf alb se aștern în urma avionului ușor, ușor deasupra pământului, deasupra soarelui de experiență și grîului răsărit.

Vîntul cîntă în sîrmele, în aripile avionului. Mai aproape, mai aproape de pământ — 10—5 metri. Mi se pare că aud cum răsar semințele.

Acum știu : pământul e viu.

FLORENȚA ALBU

SEARĂ DE APRIL

Un amator de statistici voise să stabilească, într-un rînd, cîți spectatori se perindă prin sălile de concert, cîți spectatori așteaptă ridicarea cortinei și cîți din locuitorii Capitalei urmăresc desfășurarea acțiunii unui film. Mi-a spus : „Sînt peste 50 de cinematografe în București, peste 20 de săli de spectacole iar dacă facem o socoteală simplă, reiese că nu există locuitor al Capitalei care să nu vadă săptămînal filme, să nu aplaude un final dramatic al vreunei piese. După preferințe. Nu socotesc aici sălile și terenurile de sport, nici hocheiul jucat în timp ce se bat recorduri la natație. Știi că unul din cele mai solicitate personaje dintr-o uzină, este tocmai responsabilul cultural-sportiv ?“

Mi-a mărturisit la sfîrșit, că a trebuit să renunțe la calcul. Nu se putea ajunge la un rezultat exact, atît de repede, iar ceea ce ar fi stabilit pentru 15 aprilie 1961, să zicem, n-ar mai fi fost valabil la 16 aprilie. „Fapt este, a observat el, că la ora asta, 20.000 de bucureșteni urmăresc filme, iar 10.000 așteaptă ridicarea cortinei. Poate că în acest moment s-au înscris cîteva puncte la baschet, iar un popicar de la I.O.R. a depășit 850 popice doborîte. Pentru seara aceasta am ales un spectacol de amatori. Muncitorii de la „Flacăra Roșie“ au o bună echipă de dansuri populare și un instructor inspirat“.

★

Casa de cultură a tineretului din raionul Tudor Vladimirescu. Aspectul e de stațiune de odihnă. Peluză vastă, spațiu întins, aspect ce începe să devină obișnuit în inima Capitalei. Alături, școala... prin contrast îmi aduce aminte de școala pe care am frecventat-o la vîrsta pantalonilor scurți. În curtea școlii, elevii încurajează evoluția echipei favorite.

Pe programul afișat la intrarea Casei de cultură, nu există zi liberă. Pentru astăzi, după un program oferit de amatori, urmează o seară de dans. Au venit tineri de la „Timpuri noi“, de la „Kirov“ și „Breiner Bela“.

Sala e plină stup. Cîțiva copii s-au hotărît să nu se miște din față, cu toate apelurile insistente ale mamelor. Cum se ridică, alene, cortina, rumoarea înce-tează. Doar un glas, subtil, răsunător, ca de clopoțel :

- Uite, tătucu' !

- Ssst !

Incidentul amuză. Actorul e nițel jenat. Copilul nu se dă bătut. Pînă la urmă, mama îl prinde de braț și-l duce cu ea, undeva în fundul sălii.

★

O sală de clasă, obișnuită. Trei șiruri de bănci și-n față lor catedra. Un catalog cu coperti albastre, cartonate. Elevii trec prin atît de cunoscutele emoții ale minutelor dinaintea ascultatului. Generații de școlari le-au încercat. Numai că, pe fețele elevilor din ultima clasă a Școlii Medii Muncitorești „Tîmpuri noi“, emoția se manifestă altcum decît la școlarii în uniformă, de dimineață...

Toți sînt muncitori sau muncitoare. Diferențele sînt numai de vîrstă. Strungarul cu tîmpla argintie stă lîngă tînărul cu obrajii abia atinși de brici. Femeia de alături, poate mamă a doi copii, notează în maculator formula sinu-sului de alfa.

Profesorul a întors o foaie și încă una. Emoția se transmite nevăzută în-tregii clase. Profesorul a mai întors o foaie și s-a oprit. Școlarii aceștia n-ar fi școlari dacă n-ar ști pe cine au căzut sorții. Toți ochii se-ndreaptă spre banca a treia. O femeie tînără, cu părul castaniu, clipește repede.

- Ioana !

S-aștepta. Ochi albaștri se opresc pe filele caietului din față. Răsuflă ca înaintea unui efort, un gest scurt, și închide caietul. Răspunsul urmează limpede, fără artificii care însoțesc o stăpînire relativă a subiectului. Profesorul nu se poate stăpîni, ca, în timp ce pune nota, să nu întîrzie asupra datelor personale : țesătoare la „7 Noiembrie“, iar, pentru sine, constată că în nici un caz nu i-ar fi dat 29 de ani, cum stă scris acolo.

Eleva din fața lui a recuperat trei ani într-un singur an. Acum e în pragul „maturității“. Profesorul decide că ar fi mai potrivit un alt termen.

★

Pictorul n-a găsit încă expresia anume, acel ceva deosebit, unic, după care un portret devine cu adevărat o operă de artă. De luni de zile caută. Munci-toarea din fața lui la început a fost stînjinită. Portretul seamănă. Îi lipsește însă esențialul. Pînă acuma, recunoaște, dezamăgit, nu l-a găsit. O simplă trăsătură, un amănunt și deodată portretul s-ar însufleți.

Astăzi a lucrat fără chef. Nu i-a pus nici o întrebare. Cu pipa stinsă, aruncă penelul într-un colț și tace, ațintind portretul ca și cum l-ar întreba :

- Unde te-ai ascuns ?

Tresare deodată. Muncitoarea a zîmbit. Sînt multe zîmbete pe lume. În zîmbetul răsărit pe fața ei se citește duioșie și bucurie. Penelul ! O mișcare, o trăsătură, ceva, o nuanță de culoare la ochi și la șuvița asta ! Pictorul a uitat de timp, mașinal a aprins lumina.

- Numai de nu s-ar ridica să plece, o imploră el în gînd.

Nu, nu s-a ridicat. Zîmbește la o amintire pe semne. Trece un ceas, două :

- În sfîrșit !

Muncitoarea-i spune :

- Am vrut să mă ridic mai de mult. V-am văzut însă cum lucrați și am rămas. Nici pipa nu v-ați aprins-o.

Încă sub impresiile trăite, o întreabă :

- Spuneți-mi, de ce ați zîmbit, atunci ?

- Atunci ? A, da... mi-am adus aminte de ceva, răspunde ea înroșindu-se.

Apoi, pe șoptite :

- Cînd m-am dus întii la fabrică... veneam dintr-un sat. Vream să mă fac țesătoare. Am fost oprită de portar și întrebată ce vreau. I-am spus că vreau să stau de vorbă cu partidul. N-aveam decît 16 ani...

- Și ?

- M-au condus la tovarășul Moga. Și-acum...

În acest timp pictorul se gîndea cum să-și intituleze tabloul. Modelul : comunistă, țesătoare frunțașă.

★

Repetiție la teatru. „Ursul“ se mișcă, chiar pentru un urs, prea greoi ! Vocea merge, rolul, învățat ca pe apă, numai mișcarea e anapoda. Regizorul se decide să facă o demonstrație. Altă lacună.

- Măi, să am eu o voce ca a ta !...

- Mai lasă-l, protestează soția. De cînd repetă nu mai știe să vorbească decît răstit.

★

Se apropie ora cînd Bucureștiul se pregătește de culcare. Ultimele autobuze se retrag. În sala de dans a casei de cultură, răsună acordurile unui vals. Pe aleile parcului se plimbă perechi-perechi.

A fost o seară oarecare, molcomă, de aprilie...

ȘTEFAN LUCA

CINCI BĂIEȚI, ÎNTR-O AMIAZA ȘI O NOAPTE DE PRIMĂVARĂ

Una de sfîrșitul schimbului - e ceasul 3 și jumătate. Uriașul transformator de 40.000 kilovolți-amperi a fost dus la ștandul de probe.

Dinu l-a urmat ca prin vis. „Eh, unde-au mers ele opt ore, mai pot pierde zece minute. Pe urmă o să dorm pînă mîine“. Îi e somn, nu poate însă lipsi de la probe. E un spectacol pe care nu și-l poate refuza ; doar a lucrat atîta vreme la bobinarea transformatorului acesta gigantic.

Prin mulțimea de curioși adunată în jurul colosului de metal sclipitor, fața negricioasă a lui Cucu se distingea imediat, slabă, parcă numai nerv, cu pielea străvezie și subțire, gata-gata să se rupă la o mișcare mai violentă a mușchilor. Dinu suride. Cucu își tot plimbă pe buze, cu limba, țigara aproape cărbune, care-l frige. Pe urmă o scuișcă ; rămîne cu gura deschisă, continuînd să-și mestece între dinți vîrful limbii. „A văzut sute de probe, și poștim, parcă-i mai tulburat ca la primă“. Lîngă Cucu stă Vitan, „băiatul frumos“ al secției de bobinaj ; discută ceva cu Pădeanu, probabil sport, sau își subliniază cuvintele cu scuturări grațioase ale zulușilor săi aurii. Amîndoi urmăresc însă, cu coada ochiului, pregătirile. Peste umerii lor se întinde și Dur, dar nu ca să-i asculte ci privind și el, ca fascinat, cadranul aparatului de control.

În mijlocul cadranelor, sus, albește „punctul perfect“. Acolo va urca acul, la probe. Dur își schimbă greutatea trupului când pe un picior, când pe altul. Pare și el nervos, ca și Cucu. Dur ăsta, cel puțin, are o veche astenie pe care se încapăținează s-o „trateze cu indiferență“, și mai e și maestru principal al secției de transformatori. El are motive!

Dinu oștează. Abia își mai poate ține ochii deschiși. Își aprinde o țigară – mâna îi tremură – dar după primul fum uită să mai tragă.

... I se pare că aude un freamăt de voci. O explozie, parcă. I se pare că acul țîșnește brusc prin cadran, căzînd dincolo de „punctul perfect“. I se pare că...

– Scurt circuit!

Cine-a strigat?

Cu un efort, Dinu deschide ochii mari. Într-o fulgerare de clipă se limpezește.

Scurt circuit!

...Așa a început la uzinele „Electroputere“-Craiova, povestea acestei zile din primăvara lui 1961...

A acestei zile din marea întrecere pentru calitatea produselor, întrecere închinată aniversării Partidului!

O întâmplare nenorocită, un scurt circuit, și marele transformator de 40.000 kilovolți-amperi – unul din marii transformatori care constituie șa la aceste uzine – trebuie demontat, refăcut. După calculele cele mai optimiste, operațiile au să dureze pe puțin zece zile. Timp în care „Electroputere“, nerespectînd termenul de livrare trebuie să suporte amenzi înere, plătiînd daune beneficiarului, adică întreprinderii căreia conform unui contract, urma să-i livreze transformatorul. (Întîmplare cu consecințe neplăcute: oricîte alte succese ar fi avut, „Electroputere“ urma să fie retrogradată, trecută automat în rîndul codașelor, pierzînd drapelul întrecerii, pierzînd stîm și drepturile unei uzine fruntașe). Pe deasupra: un timp în care muncitorii ocupați cu repararea transformatorului ar fi putut produce mulțime de motoare electrice. Pe deasupra: un timp în care uzina căreia îi era destinat transformatorul ar fi putut produce și ea – fără nenorocita întîmplare – mii și mii de kilovolți-amperi, mii și mii de lumini...

...Fără nenorocita întîmplare!

Cît timp a trecut de la ea? Au rămas lîngă transformatorul inert doar ei, cei cinci tineri: bobinatorii Paul Dinu, Virgil Cucu, Tudor Pădeanu, Ion Vitan și maestrul principal al fabricii de transformatori, Mihai Dur. A mai rămas și Victoria, soția lui Vitan și ajutoarea acestuia la mașina de bobinat.

– Ei! – se întoarce ea spre bărbatu-său – nu mergem?

Vitan nu-i răspunde. Se uită ca hipnotizat la cadran. Se uită toți la cadran. Acul e dincolo de „punctul perfect“...

Primul se smulge Cucu, adresîndu-se lui Dinu cu o voce moale, nefiresc de calmă:

– Nu-i de vină bobinajul, Dinule. Auziși ce ziseră inginerii, nu-i nimeni de vină. A fost un scurt circuit, asta-i tot, un fenomen electric, vrasăzică, se întîmplă. N-ai de ce să faci mutra asta de bleg.

– Nu fac nict o mutră! se apără Dinu, răgușit.

Cucu înălță ochii, săgetîndu-l:

– Ba faci!

– Ba nu!

Pădeanu începe să rîdă:

- E adormit Cucule, n-are nimic. A lucrat azi-noapte la o inovație, mi-a spus mie. Vrea să propună sudarea prizei la transformatorul de 320.

Cucu dă din umeri. Pare dezamăgit :

- Bravo ție, Dinule... Hai, fugi acu și te culcă.

Dinu tace. Nu se mișcă.

- Ei ! - repetă aspru Victoria - nu mergem odată ?

Vitan se întoarce greoi. Clipește des, cu aerul unuia trezit dintr-un somn :

- Și când te gîndești - murmură el -, demontarea unei mașini pare-o nimica toată. Cît are jugul superior, Mihai ?

- Cîteva tone de tablă silicoasă ! se posomorăște Dur. Va trebui o săptămînă pentru desfacerea lui.

- Da - convine Vitan, cu același aer absent - și cînd te gîndești...

Victoria îl apucă de braț :

- Hai odată.

- Îmi pare rău, tovarășă Victoria - se aude mormăitul aspru, răgușit, al lui Dinu, căzînd pe tăcerea înghețată a grupului. (E nebun ? Dinu cel cuminte vorbește așa ? Și cui, tocmai Victoriei !?) Îmi pare rău, dă'ai o gură !

Tînăra femeie izbucnește într-un hobot de rîs. Rîde numai o clipă, apoi amuțește brusc.

- Am înțeles.

- Ce-ai înțeles ? tresare Vitan.

- Că trebuie să plec.

- Faci foarte bine ! mormăie Dinu.

- Trăiască Victoria ! îl acopere corul grăbit și plin de bucurie al celorlalți.

- Lăsați, lăsați !... se încruntă Victoria. Vă știu eu... Hai, dați-i drumul, ce pot să fac pentru voi ?

★

S-a făcut umbră. Prin tavanul de sticlă, cerul intră vioriu și adînc. S-au ivit primele stele. S-au aprins și luminile fluorescente din hală. Hala imensă trepidează, cu huruitul ei monoton, aducînd cu ecoul unor cascade alpine. Cînd și cînd, cîte un om își ridică ochii de pe mașină și spionează spre standul de probe din fundul halei. Acolo se mișcă niște umbre. Băieții aceia își mențin, așa-dar, hotărîrea ? Încă lucrează !?

De la mașina lui, Tudor Pădeanu nu-i vede. Îl desparte de ei un perete. Știe însă că sînt foarte aproape, despărțiți de el doar prin grosimea peretelui ; le-a simțit tot timpul prezența, i se pare că le aude pînă și răsufărările, și se străduie, mașinal, să le ghicească mișcările, deși gîndul lui refuză îndărătnic. „Oare or fi ajuns la galetul al doilea ?” Clatină din cap. Nu, nu se poate. Ce vor ei e nebunie curată, o copilărie în cel mai bun caz. Se cunoaște că n-are nici unul 30 de ani. Păi bine, omule, cum. să repari tu un transformator de 40.000 fără să-i desfaci jugul superior ? Fără să-i scoți rotorul acela gigantic, mai gros ca un stejar de o sută de ani ; fără să-l prinzi în menghinile sigure (de oțel, nu de mușchi omenești !) ale mașinilor de bobinat ? Bine, hai, să zicem că vor izbuti să înlătore materia arsă. Să admitem că vor înlătura pînă și ultimul fir de cărbune, deși e foarte greu de admis ; ar trebui, pentru asta, să-și facă niște miini mici, de păpuși, și să le lungească totodată de cîteva ori, ca să le poată strecura prin mulțimea de șuruburi și fire. Să zicem însă că vor izbuti. Bun. Dar sudarea pe loc ? Dar bobinajul ? Haida-de ! Cum o să bobineze iarăși rotorul ? Cum o să depene pe el, strîngîndu-le la maximum, făcîndu-le una cu

el, firele groase și grele de cupru? Treaba asta o fac mașinile de 50 HP, nu niște băiețandri”.

Tresare. Ochii îi lunecă pe ceas : II. Ia te uită ! Peste puțin o să sune de schimb. Parcă adineauri îi părăsise, câteva clipe după hotărîrea cea aplaudată a Victoriei. O lăsase încă acolo... Abia dăduse drumul la mașină și femeia trecuse ca o furtună pe lângă el. După cîteva pași se răsucise și venise gîfîind :

- Ești cu bicicleta, Tudore ?

- Da. De ce ?

- Mi-o dai mie ?

- Cum să ți-o dau ? se mirase el.

- Am o mulțime de treburi ! - și explicîndu-i într-o singură răsufare :

- Băieții au rămas la transformator, vor să-l repare, știi, după ce plecași tu veniră iar inginerii, băieții se sfătuiră cu ei, inginerii zic că s-ar putea încerca și fără demontarea jugului, nu-i totul ars, doar vreo trei galeți, numai că-i o treabă ațurisit de grea, băieții însă vor să încerce cu orice chip, e păcat să plătească uzina amenzi și să fie codașă tocmai acum, iar eu, poftim, nu-mi mai voad capul, trebuie să le-anunț acum nevestele, să nu-i mai aștepte, trebuie să vind biletele de teatru ale lui Dur, uite-le, voia să meargă cu aia a lui la „Pygmalion“, pe urmă să fac vreun kil de cafea s-o pun într-o sticlă și s-o las aci la portar, o să vină careva din ei după ea și să mă mai reped și acasă la Cucu, Viorel al lor e răcit, are II luni, mă-sa moare de frică singură cu el, nu-i bună de nimic... Ei, mi-o dai ? Mulțumesc !

Ieșise în goana mare, lăsîndu-l cu gura căscată. Ce transformator ? Ce să repare ? După cîteva minute aflase. Toată hala vuia. Consultîndu-se cu specialiștii uzinei, cei patru se hotărîseră să încerce repararea transformatorului fără să-i demonteze „jugul superior“, ci rebobinîndu-l manual și pe loc.

„Oare or fi ajuns la galetul al doilea ?“

Nu, se încruntă Tudor, ștergîndu-și mîinile de ulei, așa ceva nu se poate. O să se ducă și-o să le spună : „Ascultați-mă și pe mine, băieți, fac de vreo șapte ani bobinaj, așa ceva nu se poate“.

Cînd sirena încete să sune, Tudor se îndreaptă decis spre standul de probe.

★

- Ai picat la țanc, Tudore ! spune Cucu.

Cucu e gol pînă la briu. Trupu-i slab lucește de sudoare și de ulei. Stă în picioare, rezemat de rotor, și respiră rar, obosit ; pieptul i se umflă ireal și enorm sub pielea străvezie, subțire. Ceilalți, goi și ei, se odihnesc pe maldărul de șomoioace de bumbac cu care curățiseră transformatorul. Dintr-o ochire, Tudor își dă seama : curățiseră totul, sudaseră... Dar acum ?

- Trebuie să-l schimb pe Dur - urmează Cucu.

- Ce ? tresare Dur.

Dintr-un salt e în picioare. Se clatină ; e, poate, și mai slab decît Cucu, lung și deșirat ca un șarpe, cu umeri mici, de copil, și brațele subțiri și uscate ca niște fluiere goale.

- Ce ? repetă el.

- Poți să pleci acasă, Dur. Ție ți-ajunge.

- De ce „mie“ ?

Are o voce șuierătoare, stridentă. Pare gata să izbucnească în lacrimi. Cucu dă din umeri :

- Fiindcă tu ești astenic.

- Nu plec ! Și dacă vrei să știi...

Se oprește și se uită împrejur, căutînd ajutor. Dar ceilalți sînt prea obosiți. Vitan fumează sorbind țigara în gîfîituri mici, inecate. Dinu își înconjurase genunchii cu brațele și închisese ochii. Moșăie. Dur se oprește cu ochii pe Tudor. Acesta se ferește.

- Nu plec! repetă Dur. Sînt candidat de partid și...

Se întrerupe iar.

- Spune! îl îmbie Cucu, cu o liniște care nu prevestește nimic bun.

- Cucule - se roagă el - trebuie să rămîn, ce dracu'!... Sînt maistru principal al secției, e datoria mea...

- Datoria ta e să te îngrijești. Avem nevoie de cadre tefere

- Bravo! se oțărește el, întunecat. Bravo!

- Hai, băieți! face Cucu spre ceilalți, plictisit.

Dinu și Vitan se ridică.

- Tudore - se întoarce Cucu - tu, că ești odihnit, treci în față. Strigăm toți: hei, rup! - și tragem de cablu cît ne țin balamalele. Tragem pînă ne ies ochii, ca să adereze perfect... Care simte că-i vine leșin, nu leșină. Clar?

Acum, se hotără Tudor Pădeanu, acuma trebuie să le-o spun!... E o nebunie, de-o mie de ori nebunie! Cinci oameni nu pot înlocui o mașină de 50 HP, ar trebui să priceapă odată, ce Dumnezeu!

Trei ore mai tîrziu, Tudor Pădeanu, simțind că leșină, nu leșină.

E gol pînă la brîu, ca toți ceilalți; își simte tot trupul arzînd ca focul, numai mîinile, ce ciudat, mîinile nu și le simte nici calde, nici reci. Nu și le mai simte de multă vreme, deloc. Hei, rup! Hei, rup! Cu ochi împicliți, își cercetează mîinile ca pe niște mîini ale altuia. Își vede degetele albe și unghiile, albite și ele de efort, înfițate adînc în șnurul de cupru. Și mai vede, prin același păienjenis cald de pe ochi, cum șnurul se strînge încet, sigur și ferm, pe rotorul enorm tras parcă de mașina de 50 HP. „Nu, nu se poate, visez“. Lîngă obrazul lui, fața lui Dur (așadar, rămăsese totuși și Dur?), ireal de mare din pricina apropierii, pare toată de cretă. Peste umărul lui Dur se vede și fața lui Dinu, aramă veche, cu pleoapele lipite ca-ntr-un somn profund. Nu, nu, nu se poate!

Nu se poate, nu se poate!

Hei, rup!

Hei, rup!

Hei, rup!

★

...Așa s-a sfîrșit, la uzinele „Electroputere“-Craiova, povestea acestei zile din primăvara lui 1961...

A acestei zile din marea întrecere închinată Partidului.

La 7 dimineața, giganticul transformator de 40.000 kilovolți-amperi e bun pentru expediție. În stradă, lîngă poarta uzinei, cei cinci își string mîinile.

- Acum - spune Cucu - veți dormi pînă mîine. E sarcină de partid. La revedere!

Dur se urcă greoi pe motocicletă, ambreiază scurt și pornește. Dispare într-o clipă. Ceilalți trei o iau așale spre stația de autobuz. Cucu îi urmărește cu privirea pînă ce dispar și ei după primul colț. Oștează ușurat. Trage o gură de aer rece, privește pomii de abur verde ai primăverii, învălmășiți ușor de vîntul galeș al dimineții, privește cerul, rîde. Își îndoaie de cîteva ori piciorul drept, încercîndu-l ca pe un arc, pe urmă face tot așa și cu stîngul. În regulă! Își mișcă bratele ca pe niște aripi, bătînd repede aerul. Își umflă pieptul și respiră cu putere, șuierînd. Strașnic! Un trecător se oprește și-l privește cu mirare. Cucu o ia grăbit spre casă...

ILIE PURCARU

LITERATURA NOASTRĂ NOUĂ ȘI FIGURA COMUNISTULUI

Ținând seama de interesul botărilor pe care îl prezintă pentru fizionomia noii noastre literaturi figura eroului communist — ne-am adresat câtorva dintre criticii literari cu rugămintea de a răspunde unor întrebări formulate de redacție în legătură cu problema de mai sus.

Am solicitat tovarășei VERA CĂLIN să schițeze în răspunsul ei câteva particularități definitorii ale fizionomiei eroului communist în literatura realismului socialist, pe fondul unei comparații cu tipurile exemplare din principalele curente literare ale trecutului.

Cred că, la peste o jumătate de veac de la apariția primei opere pe care o numim realist-socialistă, după peste patru decenii de la Marea Revoluție, acum când și la noi literatura se scrie sub semnul realismului socialist, este timpul să privim problema eroului noii literaturi din unghiul istoriei literare și să stabilim locul acestui erou în șirul personajelor exemplare pe care, în lungul unei desfășurări multilaterale, le-au creat diferite literaturi.

Este izbitoare o deosebire de structură între personajul pus în circulație de orientările literare ale trecutului și eroul literaturii realist-socialiste. Fiecare epocă istorică și-a creat un model uman, un personaj în difuzarea căruia literatura a avut un rol decisiv. La un moment dat, în perioada finală a istoriei antice, acest personaj a avut drept trăsătură distinctivă înțelepciunea, înțelepciune în compoziția căreia intra atitudinea stoică în fața vicisitudinilor vieții. Literatura epocii feudale — cîntecele de gesta, romanele curtene ca și poezia trubadurească — a pus în circulație tipul cavalerului, care unea bravura cu un delicat cult al femeii, lealitatea față de suzeran cu generoasa acțiune de apărare a văduvelor și orfanilor. Mult mai tirziu eroul romantic avea să imbine — în mod paradoxal poate, — elanul și revolta iconoclastă cu atitudinea de inadaptabil. Cele mai multe din aceste personaje, devenite în urmă locuri comune de definire a unui curent literar, au fost, cel puțin parțial, figuri ideale, proiectări literare ale unor aspirații adesea nerealizate, poate chiar ale unor velleități bovaricele. Idealul înțelepciunii, de pildă, reprezenta o năzuință a sufletului omenesc într-o perioadă feroce și haotică, așa cum a fost cea a apusului societății sclavagiste. Documentele istorice și mărturiile timpului ne arată că reprezentanții reali ai feudalismului erau departe de a corespunde idealului cavaleresc. Susținători ai unei societăți bazate pe exploatarea iobagilor, cavalerii duceau fără remușcare războaiele de jaf, fiind mai degrabă răufăcători decît apărători de văduve și orfani. Eroul romantic manifesta atitudini care erau ale nesatisfăcuților vremii — ca de pildă inadaptabilitatea și sila stîrnită de peisajul social — și altele rezultate din exteriorizarea unor velleități nerealizate: sfidarea măreață și grandilocventă adresată societății. Așa încît dacă în momente de înnoire explozivă cum a fost Renașterea, literatura a putut pune în circulație un erou constructiv, care prezenta — amplificate firește — trăsăturile omului vremii

(nici acesta lipsit de sfișieri interioare, cum dovedește Hamlet), în general, în literatura trecutului, tendința realistă de lucidă surprindere a elementelor tipice ale unui anumit moment istoric n-a avut drept rezultat crearea unui erou constructiv. Literatura realistă a demascat cu predilecție uritul și nedreptatea, modelul uman rămânând, de cele mai multe ori, o reprezentare ideală a unor orientări literare, care asimilau, în mod conștient sau involuntar, planul real cu cel al năzuințelor ideale și izbutind doar astfel zămislirea unor figuri exemplare.

Planul real cu cel ideal se suprapun în literatura realismului-socialist, relația nouă dintre individ și colectivitate contribuind la dispariția antagonismului dintre cele două planuri. Omul comunist, cu toate atribuțiile pe care le presupune această noțiune, este o realitate istorică, nu o proiecție a unor idealuri nesatisfăcute cum era înțeleptul antic sau, parțial, răzvrătitul solitar romantic. El nu este un model uman aprioric conceput, ci rezultatul unor noi relații sociale, produsul cel mai valoros al construirii societății liberate de servituți, eliberare al cărei făuritor este. Pe măsura maturizării acestui proces și a realizării progresului social, se precizează treptat — într-un proces obiectiv și el — datele noii conștiințe. N-am amintit aceste lucruri cunoscută decît pentru a sublinia deosebirea esențială dintre eroul pus în circulație de cele mai multe orientări literare trecute și eroul literaturii realist-socialiste. Această deosebire explică de ce o literatură profund realistă, lucid examinatoare a datelor obiective poate crea un erou intens constructiv și chiar exemplar — nu ca pe un produs al aspirației către idealitate ci ca rezultatul selecției esențialului, al tipizării.

Caracterul total al revoluției socialiste care cuprinde toate domeniile vieții materiale și spirituale și determină un nou mod de viață, un nou fel de gîndire, o nouă ierarhie de valori etice, pledează pentru unitatea eroului comunist. Concepem că datorită caracterului contradictoriu al societății capitaliste, și a antagonismului tipic burghez între individ și societate, eroul romantic putea fi animat de gînduri generoase și înnoitoare și totodată singuratic sau mizantrop. Personajul byronian ilustrează această scindare interioară.

Personajul cel mai tipic pentru relațiile societății socialiste, acela care trăiește în modul cel mai intens și conștient procesul înnoirii — anume omul comunist — nu ne poate întîmpina cu denivelările interioare ale eroului romantic sau chiar renescentist. Cu alte cuvinte mi se pare că una din problemele esențiale legate de crearea eroului comunist în literatura noastră, este cea a unității de caracter, unitate cerută de noile relații între oameni, între individ și colectivitate. Eroul comunist poate și trebuie să fie zugrăvit în toate ipostazele vieții și rămîne, în cele mai variate împrejurări, omul epocii sale. Pavel Korceaghin e comunist ca luptător și pe patul de suferință, Levinson, cînd își duce detașamentul la luptă și cînd scrie nevestei lui. Literatura sovietică din ultima vreme ni-l arată pe acest personaj prins de rezolvarea celor mai spinoase probleme ale vieții intime. Etica nouă determină reacții tipice în viața politică, profesională, familială și subsumează întreaga viață interioară și socială unei concepții noi de viață. Din neînțelegerea acestei unități specifice omului comunist mi se pare că provin unele lipsuri în zugrăvirea omului comunist în literatura noastră, lipsuri menționate de critică. În „Șoseaua Nordului“ s-a spus că personajul comunist își arată forța cînd înfruntă torturile Siguranței, nu însă în toate împrejurările și relațiile cotidiene. El nu apare ca to ființă cugetătoare, deținătoare a unei noi filozofii de viață.

Alteori acțiunile cotidiene ale personajului afirmativ sînt impregnate de o umanitate care rezultă din însușirea unei etici noi. Dar totul se menține la nivelul unui empirism mărunț, care ignoră marile sensuri ale existenței. Acesta ar fi cusurul cărții lui Th. Mazilu, s-a afirmat. Am putea multiplica exemplele pentru a dovedi că, deși a

înregistrat succese frumoase, literaturii noastre de azi îi mai rămâne încă de realizat într-o deplină unitate, psihologică și morală, unitate compatibilă cu o înfinitate de reacții și comportări individuale, acel tip uman, care să intre în istoria literară, caracterizat ca eroul comunist.

VERA CALIN

— Dintre eroii pozitivi ai literaturii noastre contemporane, care este eroul dvs. preferat? aceasta a fost prima noastră întrebare adresată tov. D. MICU.

— Sînt mai mulți. Dar să ne oprim la unul. Bunăoară, la Bucsi Karoly, dacă n-aveți nimic împotriva.

— Perfect. Prin ce credeți că este realizat eroul romanului lui Nagy Istvan?

— În primul rînd, prin aceea că autorul a reușit să dezvăluie în conștiința personajului ceea ce, într-o cuvîntare ținută în stanița Veșenskaia, N. S. Hrușciov numea „izvorul ideologico-moral“ al manifestărilor omenești. Aceasta este de altfel, după părerea mea, condiția esențială a realizării unor figuri viabile, atrăgătoare, de oameni înaintați. Să fiu mai explicit. Izvorul politic și ideologico-moral al faptelor oricărui comunist, ale oricărui cetățean conștient, este astăzi devotamentul față de cauza construirii socialismului, și toți scriitorii noștri ni-l arată, în chip firesc, pe eroii lor pozitivi, ca militanți înflăcărați pentru înfăptuirea politicii partidului. E foarte bine, dar nu e suficient. A dezvălui artistic izvorul elanurilor, inițiativelor, izvorul tuturor acțiunilor unui comunist înseamnă a pătrunde în lumea lui lăuntrică, în adîncimile sufletului său, pentru a descoperi mobilul individual al diferitelor manifestări. Ce-l determină pe Bucsi să acționeze cum acționează? Partidul i-a încredințat o sarcină de deosebită răspundere: conducerea unei fabrici naționalizate. În condițiile date, dirijarea producției în respectiva unitate industrială echivala cu o grea și îndirijată bătălie politică. Burghezia, din minile căreia fuseseră emulse mijloacele de producție, mai trăgea nădejde că muncitorii aflați în fruntea întreprinderilor nu se vor pricepe să le administreze și astfel va rezulta un dezastru economic. Numit director, Bucsi Karoly își dă limpede seama că de felul cum va ști să conducă fabrica atîrnă nu numai propriul prestigiu, ci, în bună măsură, chiar prestigiul casei sale. Bucsi fusese, desigur, adeseori ofensat ca muncitor în timpul stăpînirii patronilor. Acum, iată, are deplină posibilitate să dovedească stăpînitorilor de altădată, lumii, istoriei, ce poate un muncitor, ce poate muncitorimea.

Eroul romanului „La cea mai înaltă tensiune“ este, cu alte cuvinte, pătruns de acea mîndrie personală proprie oamenilor înaintați ai societății socialiste, despre care vorbește Maiakovski:

Noi oamenii sovietici

avem

mîndria noastră

personală:

să-i privim

pe burghezi

de sus.

Dreptul de a privi de sus dușmanul îl dă superioritatea asupra lui. Muncind cu destoinicie, asigurînd condițiile sporirii continue a producției, Bucsi Karoly demonstrează prin fapte capacitatea muncitorilor de a conduce economia fără burghezie, și de a o conduce înfînit mai bine decît ea. Faptul că tocmai el a fost ales de partid, între alții, să reprezinte clasa muncitoare într-un post de comandă al economiei gene-

rează în conștiința sa un sentiment al propriei valori, care îl obligă să facă totul pentru a îndreptăți încrederea ce i s-a acordat.

— Din caracterizarea dvs. și din romanul în discuție, eroul apare ca un om care gîndește, își pune probleme. Generalizînd, ce ați putea spune despre orizontul intelectual al omului contemporan?

— Ce aș putea spune altceva decît că omul zilelor noastre trebuie arătat în operele literare așa cum este în realitate? Clasei muncitoare, prin însăși situația sa, prin locul și rolul ei în societate, îi sînt proprii anumite trăsături morale pe care nu le întîlnim la nici o altă clasă socială. De la apariția ei pe arena istoriei, muncitorimea a stat neconținut în fruntea maselor în lupta pentru doborîrea exploatării, pentru făurirea unei vieți mai bune. O asemenea consecvență în lupta revoluționară implică solidaritate de clasă, unire, dîrzenie, hotărîre nestrămîtată, încredere deplină în biruința finală. După cucerirea puterii, clasa muncitoare conduce cu pricepere, cu fermitate, opera de transformare socialistă a societății. Se înțelege, prin urmare, că tipul uman cel mai reprezentativ pentru epoca noastră este în literatură, ca și în viață, muncitorul conștient, hotărît, ostaș înflăcărat al cauzei partidului. Asemenea însușiri nu pot izvari, firește, decît dintr-o conștiință înaltă, proprie oamenilor înaintați, cu un larg orizont politic-spiritual.

Dacă eroul pozitiv al operelor contemporane trebuie să aibă un nivel intelectual ridicat? Întotdeauna, în sinul clasei muncitoare s-au afirmat oameni cu preocupări înalte, animați de pasiuni intelectuale, gîndind la un înalt nivel filozofic. Să ne amintim, spre exemplu, de I. C. Frimu, conducător devotat al mișcării muncitorești, îndrumător al presei muncitorești din primele două decenii ale secolului, prieten cu mulți scriitori și oameni de știință. Oameni cu un larg orizont spiritual, deși lipsiți de cultură livrescă puteau fi întîlniți numeroși, și la țară: dintre ei și-a recrutat Sadoveanu, de preferință, eroii. În anii noștri, în condițiile avîntului neîncetat al revoluției culturale, numărul muncitorilor-intelectuali e în continuă creștere. Muncitorul cult, cu un vast orizont de gîndire, este o prezență obiectivă în societatea noastră. Nu cred însă că acest fapt trebuie transformat în normă estetică, în criteriu de apreciere a reușitei personajelor literare. Ca și în viață, este normal ca în literatură să apară oameni cu biografii diverse, diferit dotați intelectual. Poate fi, după socotința mea, prezentat ca erou pozitiv într-o operă literară nu numai omul științific de înțelegere, posedînd numeroase cunoștințe și avînd preocupări variate, ci ori ce om care, avînd de îndeplinit o misiune oarecare, pozitivă, o îndeplinește exemplar. Desigur, cu cît un personaj e mai inteligent și talentat, cu atît e mai seducător, dacă zestrea sa spirituală e pusă în serviciul cauzei noastre, dacă personajul e un om adevărat. Dar, încă o dată, nici o dogmatizare. Cititorul este cucerit de acel erou, indiferent de gradul înzestrării personale, în conduita căruia transpare o conștiință înaltă, un devotament față de construcția socialistă, izvorit dintr-o adîncă înțelegere personală a sensului și țelurilor activității desfășurate.

DUMITRU MICU

Am formulat tovarășului MIHAI GAFIȚA două întrebări. Prima suna astfel :

1. — În condițiile orientării tot mai pronunțate a literaturii noastre către temele fundamentale ale construcției socialiste, către oglindirea noilor raporturi sociale create în țara noastră prin lupta revoluționară a Partidului ; ținînd seama de succesele reale obținute de scriitorii noștri în această direcție, am dori să indicați în mod concret, care sînt, după părerea dvs., progresele realizate în reprezentarea autentică a figurii

comunistului și în ce constau aceste progrese, urmărind diferitele etape ale dezvoltării literaturii noastre.

1. Prima întrebare o înțeleg ca o invitație către o incursiune în istoria literară. Cu toate că răstimpul în care s-a desfășurat literatura noastră nouă este relativ scurt, — ceva peste un deceniu jumătate — cred totuși că se poate vorbi de o diferențiere a modului de înfățișare a comunistului, în câteva etape diferite. Cum e și firesc, aceste „etape” — termenul e prea categoric / — nu se pot delimita cu precizie după cutare om sau cutare operă, pentru că, în bună măsură, ele se întrepătrund, se manifestă concomitent. Nu voi defini deci propriu zis etape ci poate, mai bine zis, elemente care pot caracteriza o evoluție.

Mai întâi, cred că o literatură, cînd începe investigația unui nou domeniu de viață, o face întâi în suprafață: „cuprinde” domeniul, îi observă geografia fizică, pentru a spune astfel, așa cum exploatarea trecutului făceau în primul rînd cunoștința cu detaliile terenului — munți, riuri, cîmpii, faună, floră, ansamblul ținutului — așa cum viitorii exploratori cosmici își vor odihni mai întâi privirile pe fața noilor planete, și abia pe urmă vor prospecta solul în adîncime, stabilindu-i compoziția, istoria, procesele care au avut și au loc.

Literatura s-a apropiat de acest adevărat nou continent al vieții contemporane, revelat brusc și strălucitor scriitorului, cu o uimire lesne de înțeles. O lume care în trecutul apropiat desfășurase o imensă activitate revoluționară, ținînd trează conștiința poporului, canalizîndu-i energiile, și-o făcuse în tăcere, în afundurile maselor, lovită, urmărită cu ură brutală de adversarii ei, — această lume ieșea dintr-o dată la lumină, biruitoare, călăuzind mulțimile către altă viață, către ceea ce răspundea visurilor celor mai scumpe ale oamenilor.

Admirația și recunoștința unui popor care părăsea întunericul intrînd într-o nouă zonă a istoriei lui, și-au avut ecouri în literatură prin creații — în special nuvele — care au exprimat uimirea, revelația. De aici explicația faptului pentru care prima înfățișare a comunistului în literatură este mai ales aceea eroică, spectaculoasă.

Lucrul era firesc, deoarece comuniștii reprezentau intruchiparea forței care răsturnase regimul fascist. Elementele artistice ale acestei înfățișări nu le socot nerealiste. Dimpotrivă. Patosul rămîne însă principala trăsătură a literaturii acestor prime momente, în înfățișarea comunistului. Unele dintre aceste cărți de început au fost criticate pentru natura schematică a unor fenomene zugrăvite nu întotdeauna cu destulă forță artistică. Păcatul este real și nu trebuie nici ascuns, nici micșorat. Dar el mai trebuie și explicat și, mai mult încă, trebuie înțelese bine concluziile pe care le prilejuiește acel moment. Iar concluziile vorbesc tocmai despre acest patos al luptei, un patos de o mare frumusețe și sinceritate, constituind climatul în care s-a dezvoltat noua literatură, în care s-a încheșat și s-a consolidat frontul puternic al scriitorilor. El a constituit semnul evident al pătrunderii în conștiințe a îndrumării partidului și, în perioada respectivă, a diferențiat net cele două orînduiri: cea veche, care se prăbușea și care promovase corupția, meschinăria, imoralitatea, mizeria materială și spirituală, — de cea nouă care înălța idealuri noi, clădite pe cînstă, puritate sufletească, entuziasm, înălțime morală și care chema poporul la stîrpirea mizeriei, la construirea unei lumi fericite.

Iată de ce mi se pare că unii dintre noi greșesc și în realitate părăsesc terenul solid al cercetării științifice marxiste, atunci cînd apreciază cu ușurință, unilateral, bogata activitate din preajma anilor 1948—49 și o osîndesc în bloc. Nu mă refer la critica oricît de severă a acestor creații, ci la ignorarea sau minimalizarea contribuției lor esențiale. Ele au explorat prima dată noile ținuturi, au creat cu greutate noua experiență care stă la baza creațiilor de mai tîrziu.

nereușitele de amănunt — din atitudinea lui în fața oamenilor și evenimentelor, din comportările și gindurile lui.

Cum cred că răspunsul la întrebările „Vieții Românești“ presupune necesitatea unei treceri în revistă, ajung obligatoriu la oarecari enumerări. O figură atrăgătoare de comunist găsec că e Anton Filip al lui Galan, figură care se conturează în primul rînd în procesul muncii.

Tot tovarășul M. Novicov îl apreciază pe Anton Filip ca un erou impulsiv, grăbit, rezolvînd temeinic totuși, lucrurile. Eu aș găsi că alta este calitatea acestui erou, ca erou comunist: nu temperamentul, ci capacitatea lui extraordinară de a se orienta și de a acționa în cele mai diverse împrejurări, de a da răspunsuri exacte problemelor dificile. Promptitudinea este determinată de conștiința clară a liniei generale politice pe care o are de urmat, de instinctul său de clasă. În „Bărăgan“, de altfel, sînt și figuri de comuniști a căror enumerare ar impune notarea diferențierilor față de eroul central.

Din aceeași familie cu Anton Filip este Bucsi Károly din romanul lui Nagy István, „La cea mai înaltă tensiune“, și această carte fiind una în care eroii acționează în primul rînd în legătură directă cu producția. Aș nota, din aceeași familie, pe Horváth al lui Francisc Munteanu, în „Statuile nu rid niciodată“. În „Desfășurarea“ de Marin Preda, în „Cuscii“ de Al. I. Ghilla, în „Întîlnirea“ și „Oțelul“ de C. Chiriță, acționează de asemenea personaje care se adaugă la celelalte tipuri de comuniști. Aș observa că în planul realizărilor literare tema ilegalității deține pînă acum o anumită superioritate față de cea a construcției, în ce privește expresivitatea chipurilor de comuniști zugrăvite. Poate și din cauză că aici se poate observa mai direct eroismul, capacitatea de dăruire, curajul comuniștilor. Poate și din cauza unei înțelegeri încă nu îndestul de profunde a complexității personajelor lor. Interesant de semnalat e faptul că sînt mai reușite literar figurile urmărite în împrejurări ce presupun comportări eroice. De unde o concluzie firească: încă nu e suficient de bine înfățișată latura eroică a vieții de toate zilele, consacrată construcției, încă nu e destul de bine reflectată poezia muncii libere, patosul muncii pentru aplicarea obiectivelor celor mai înalte ale politicii partidului. Pe de altă parte, cred că ceea ce este mai nou în viața noastră, încă nu apare suficient și în literatură, ca aparținînd vieții curente a comuniștilor, atitudinii lor de fiecare zi, obiectivelor concrete ale muncii lor. Cînd spunem că literatura nu ține pas cu viața, cred că avem în vedere și acest lucru: faptele, comportările pe care le cunoaștem din reportaje, de pildă — adică din latura documentară a muncii literare — încă nu formează substanța, cadrul eroilor din romane și nuvele. Ca atitudine generală față de întregul proces al construcției socialiste, față de viitor, nu cred că se poate stabili o deosebire între eroii vieții și cei ai literaturii, între comuniștii reali și oglinda lor din literatură. Ca nivel al trăirii, al practicării concrete a noului, cei din viața reală rămîn superiori literaturii. Perioada actuală de dezvoltare a literaturii obligă de aceea la o foarte intensă, susținută muncă de documentare, pentru a găsi formele concrete ale eroismului vieții cotidiene de construcție, adică dimensiunea cea mai interesantă a eroismului contemporan. Cu atît mai mult, cu cît acest eroism cuprinde acum masele. Mă gîndesc la toate acțiunile pe care le prevăd directivele construcției economice și transformările conștiințelor în zilele pe care le trăim.

MIHAI GAFIȚA

Care sînt după d-voastră principalele probleme de construcție pe care le ridică într-un roman plăsmuirea veridică a eroului înaintat? l-am întrebat pe tov. SILVIAN IOSIFESCU.

Imi închipui că nu-mi cereți o notă. Experiența anilor aceștia ne oferă nu numai un cîmp larg de probleme, ci ne permite să înțelegem cum se leagă aspectele, să progresăm spre cele esențiale.

Iată o problemă care ar putea părea strict tehnică — unghiul din care povestitorul abordează faptele și personajele. Știu că el nu se reduce la persoana gramaticală — că povestirea la persoana întîia permite unghiuri diverse, după cum vorbește autorul, un personaj martor sau aflat în centrul acțiunii. Folosirea unui unghi acordă povestitorului un anumit cîmp de cunoaștere. Povestitorul la persoana a treia are capacitatea de atotcunoscător care i-a supărat pe proustieni. Știu, de asemeni, că preferința pentru un unghi sau altul e adesea în legătură cu o anumită concepție filozofică și estetică, că direcția subiectivistă a romantismului a stăruit asupra romanului-confesiune și că menținerea proustianismului la experiența povestitorului nu poate să nu fie raportată la formele diverse de relativizare și de subiectivizare a cunoașterii. Schimbînd semnul algebric, înlocuind entuziasmul cu analiza critică, unele pagini mai vechi ale lui Camil Petrescu din „Teze și antiteze“ descriu exact conexiunile dintre fapte, constituînd ceea ce el numea „noua structură“, de fapt o vastă mișcare subiectivistă. Nimeni nu poate lega folosirea persoanei întîia sau a treia exclusiv de o atitudine estetică. Dar preferința pentru un unghi sau altul al narațiunii nu e arbitrară.

În mai multe din lucrările de proză actuale se trece de la încercarea de a surprinde un personaj din unghiuri multiple, la simpla relatare. Chiar cînd un personaj ocupă un loc întîns — cum se întîmplă cu Dumitrana al lui Eugen Barbu — ai impresia că faptele sînt aici expediate, că substanța artistică e subțiată. Nu mai vorbesc de cărțile în care relatarea e făcută primitiv, în grabă. Dar iscusința nu poate acoperi o anumită timiditate cu care scriitorul înfățișează figurile de revoluționari privite cu respect, dar de la distanță. De aici paloarea atîtor personaje care minimalizează tipuri umane de importanță fundamentală.

I se pot reproșa lui Galan unele minusuri în plăsmuirea comuniștilor, dar viziunea lor despre lume, felul de a acționa, gîndi și simți se reproduc într-o unitate nesimplificată. În „Șoseaua Nordului“, raportul între ceea ce e surprins în profunzime și ceea ce e relatat variază de la personaj le personaj. Comuniștii în formare, Mareș, Niculescu au alt relief decît Dumitrana, deși ar fi fost cu atît mai pasionantă viziunea despre lume a unui revoluționar cu experiență și cu caracterul unificat. În „Scriinul negru“ tonul de relatare e încă mai izbitor. E una din cauzele pentru care tot grupul de personaje pe care scriitorul a dorit să le înfățișeze drept oameni înaintați fac o neplăcută impresie de bizarerie, de nepotrivire cu realitatea.

Problema se încrucișează cu ultima, de fapt foarte vechea dezbateră: proză obiectivă, proză analitică. Dar nu se confundă cu ea, pentru că proza obiectivă nu se reduce la relatare, nici analiza nu implică neapărat aprofundarea realistă a faptelor și personajelor. Rezolvarea prin relatare e una din repercusiunile estetice ale modului mai mult sau mai puțin satisfăcător în care e îndeplinită o cerință fundamentală — cunoașterea realității.

În răspunsul la o anchetă, problema nu poate fi decît enunțată. Cred că ar fi interesant de discutat pe mai multe exemple acest raport între aspectele de interes central ideologic într-un roman și ceea ce e analizat, înfățișat sau relatat în legătură cu ele.

SILVIAN IOSIFESCU

mănătoristă și cea poporanistă n-au putut da o imagine într-adevăr dialectică a vieții satului. Scriitorii aparținând acestor direcții sau influențe, n-au putut desvălui cu succes psihologia țaranului și pentru că se încăpăținau să vadă în viața de la țară și în virtuțile ei, ceva imuabil, dat o dată pentru totdeauna. Ei raportau investigațiile lor artistice nu atât la realitatea concretă a timpului în continuă transformare, cât la realitatea „țărănească” în general. Prejudecata potrivit căreia lumea satului n-ar oferi material pentru o analiză psihologică mai complexă, se alimenta, printre altele, și din această atitudine nedialectică. E semnificativ că atunci când pătrunderea relațiilor capitaliste în viața satului a devenit un fenomen izbitor, iar ca urmare n-au mai putut fi trecute cu vederea nici schimbările determinate de acest fenomen în mentalitatea oamenilor, literatura burgheză s-a orientat într-o direcție naturalistă, încercând să prezinte setea de îmbogățire care descompunea traiul patriarhal ca o izbucnire a unor instincte atavice. Greșeala care abia se întrevede în proza lui Liviu Rebreanu, devine dominantă, compromițătoare în creația epigonilor. Cu toată adâncimea observației realiste, și pentru Rebreanu satul rămânea o realitate în sine, explicabilă prin ea însăși.

Poziția partinică, realist-socialistă aduce în tratarea temei rurale o viziune cu totul nouă. Știința marxist-leninistă a ajutat scriitorilor îndrumați de partid, să încadreze viața satului într-un proces mai vast de transformare istorică a relațiilor dintre oameni. Contactul cu realitatea revoluționară a confirmat această concepție, concretizînd-o. Scriitorii îndrumați de partid au putut descoperi în viața oamenilor de la țară, o bogăție imensă de însușiri sufletești, pe care predecesorii lor nu le-au observat, pentru că libertatea de creație a acestora era micșorată de diverse limite ideologice. Tema conflictului dintre virtuțile țărănești (specific țărănești) și ofensiva relațiilor capitaliste (iar o dată cu ele și a ideologiei, dar mai ales a moralei burgheze) a putut fi tratată într-o perspectivă nouă abia în romanul „Moromeții” al lui Marin Preda. Tragedia lui Moromete apare nu doar ca un sfârșit, dar și ca un preludiv al unor experiențe noi, hotărîtoare, iar personajul intră în literatură și în viață ca un

tip deosebit de semnificativ. Moromete ajută oamenii zilelor noastre să înțeleagă mai bine de ce transformarea socialistă a agriculturii e o necesitate istorică, de ce e singura cale posibilă pentru îmbunătățirea vieții țaranilor, pentru smulgerea lor din captivitatea muncii împovărătoare, copleșitoare, deci pentru cucerirea adevăratei fericiri umane. În lupta pentru dezvoltarea și consolidarea conștiinței socialiste „cazul” lui Moromete explică oamenii de ce lupta împotriva ideologiei și moralei burgheze presupune și renunțarea la proprietatea privată asupra pământului.

Critica literară (din țară și de peste hotare) a fost unanimă în aprecierea romanului „Moromeții” ca o operă foarte bogată, iar a personajului – ca unul din cele mai reușite tipuri ale literaturii contemporane. Exemplul lui ne permite să extragem o concluzie însemnată: încadrarea temei în problematica epocii duce la îmbogățirea ei cu rezonanțe noi, iar această cucerire la rîndul ei dă posibilitatea operei să intervină activ în dezbaterea problemelor contemporane.

Congresul al III-lea al P.M.R., a atras atenția scriitorilor asupra faptului că astăzi pentru creșterea literaturii, pentru crearea de opere în care să pulseze bogăția vieții noi, e necesară mai ales cunoașterea aprofundată a realităților, studierea lor îndelungată, contactul viu, permanent al artistului cu oamenii muncii – viitorii eroi ai operelor sale. Chemarea partidului a stîrnit o vie frămîntare în cercurile largi ale creatorilor. Fără să anticipăm rezultatele definitive ale discuției, putem afirma totuși că e aproape unanimă concluzia potrivit căreia „cunoașterea vieții” nu poate fi redusă la latura ei „cantitativă”. Nu e vorba doar de adunare de „material” susceptibil de a fi transfigurat artistic, ci de ceva cu mult mai important: de însușirea spiritului epocii, de „ajustarea” uneltelor scriitoricești la nevoile arzătoare ale construcției socialismului. Spiritul de partid înseamnă, în afară de adevăruri ideologice, a învăța de la viață, de la activitatea de partid, de la oamenii muncii și presupune – printre altele – ca o componentă esențială: atitudinea activă față de viață, consecință firească a spiritului revoluționar de care sînt însuflețiți comuniștii. E suficient să recapitulăm istoria

ultimelor patru decenii din viața poporului nostru, ca să ne dăm seama că la baza tuturor izbinzilor și succeselor obținute sub conducerea partidului, stă o atare atitudine activă, refuzul de a accepta orice auto-mulțumire sau pasivitate în fața greutăților neprevăzute. Însăși întrecerea în cinstea celei de a 40-a aniversări a înființării P.C.R. este o expresie pregnantă a atitudinii active față de viață. În lupta dintre cele două sisteme, în întrecerea economică și în lupta ideologică, victoria socialismului e inevitabilă și pentru că în lumea socialistă ori ce cucerire nouă se transformă firesc în punctul de plecare al unei noi ofensive. Legea aceasta a socialismului, verificată prin cercetarea liniilor mari ale dezvoltării istorice se comunică întregii activități a oamenilor, devine un aspect al traiului cotidian, iar de aci pătrunzând în literatură, îi dă acesteia caracterul activ despre care se poate vorbi ca despre o tră-sătură a realismului socialist.

O primă consecință vizibilă a adoptării unei atitudini active față de viață este pătrunderea în literatură tocmai a acelor probleme pe care le rezolvă oamenii muncii sub conducerea partidului. Literatura tinde să sintetizeze și să îmbogățească experiența colectivă. Cite odată această tendință are un caracter practic foarte pronunțat. De pildă : se știe că în actuala perioadă a desăvârșirii construcției socialismului problema colectivizării complete a agriculturii începe să devie o problemă la ordinea zilei. Rezolvarea ei depinde de mulți factori : de consolidarea gospodăriilor agricole existente, de nivelul muncii politice de convingere, etc. Ca reflectare a acestei realități, problema respectivă apare și în literatură. În romanul „Zilele săptămînii“ al lui D. R. Popescu, autorul atrage atenția asupra legăturii strinse între stilul de muncă în colectiv și influența acestuia asupra mentalității țăranilor încă necolectivizați, ceea ce constituie, incontestabil, o problemă foarte importantă. În romanul „Cuscii“ Alecu Ivan Ghilia reliefează pe viu cât rău pot face colectivizării acei care, din carierism, sau pentru că nu și-au însușit linia partidului, încalcă principul liberului consimțămînt. Asemenea contribuții ale literaturii, în numărul cărora trebuie citată și piesa lui Mihail Davidoglu „Uriașul din cîmpie“ nu sînt încă prea numeroase, dar ten-

dința ca atare se manifestă tot mai pregnant, și apare ca o necesitate a dezvoltării literare. Scriitorii sînt convinși că în lupta pentru consolidarea gospodăriilor agricole colective, ei sînt datori să contribuie cu creațiile lor, arătînd cum oamenii muncii de la sate îndeplinesc directivele partidului, reliefind exemplele pozitive și supunînd criticii pe cele negative.

Caracterul activ al literaturii noastre se face din ce în ce mai simțit și pe planul dezbaterii problemelor morale, ajutînd la lupta pentru dezvoltarea și consolidarea conștiinței socialiste. De pildă : lupta pentru o atitudine creatoare, înaintată, socialistă în muncă, se află în centrul conflictelor în cîteva piese de teatru ca „Ferestre deschise“ de Everac sau „Secunda 58“ de Dorel Dorian, precum și în romanul „Oțelul“ al lui C. Chiriță. Nu ne referim acum la nivelul artistic al lucrărilor respective, ci la natura problemelor pe care le ridică. Chiar dacă, din multe puncte de vedere, e discutabil, un roman ca „Oțelul“ pledează totuși pentru anumite soluții în legătură cu problema mult discutată a felului cum trebuie încurajat spiritul inovator și cum trebuie combătut conservatorismul. Poți să nu fii de acord cu soluțiile facile preconizate de autor, dar nu-i poți contesta meritul de a fi inițiatorul unei astfel de dezbateri în literatură. După cum nu poți contesta, că în ciuda eșecului sub raportul realizării, Aurel Baranga a atacat în „Siciliana“ o problemă acută, foarte importantă în lupta pentru generalizarea atitudinii socialiste față de îndatoririle obștești în rîndurile tinereții. Aceeași problemă e dezbătută în romanul „Destin“ al lui Aurel Mihale.

Dar, de bună seamă, cînd vorbim de caracterul din ce în ce mai activ al literaturii realist socialiste, nu avem în vedere prezența obligatorie în opera literară a unei soluții, deși multe din lucrările literare pătrunse de spirit de partid militează fățiș pentru acea soluție a problemelor pe care autorul o consideră a fi cea mai corespunzătoare spiritului partinic. E vorba și de dinamica interioară a creației. Literatura burgheză este prin natura ei (prin legătura ei organică cu burghezia și cu ideologia burgheză) o literatură ostilă innoirilor, o literatură care propagă stări de spirit potrivnice progresului social, militînd pentru con-

servarea rinduicilor existente, pentru stabilizarea lor (cît mai îndelungată, dacă nu veşnică).

Absolutizarea „biologicului“ atît de frecventă în creaţia cît şi în estetica burgheză contemporană – e o consecinţă directă a acestor tendinţe conservatoare, care se manifestă şi prin efortul de a reliefa în viaţa oamenilor nu ceea ce se dezvoltă şi progresează, ci ceea ce rămîne mereu la fel.

Literatura legată de lupta clasei muncitoare, de lupta clasei celei mai consecvent revoluţionare, tinde dimpotrivă să reliefeze firesc în viaţă tot ce este mai nou, mai dinamic, mai activ. Ca principiu estetic această tendinţă este prezentă nu doar în operele care militează explicit pentru cîte o soluţie, ci în întreaga literatură realist-socialistă, şi în operele satirice, şi în cele care oglindesc trecutul, şi în poezia lirică intimă, etc. Discuţia pe tema: cît de just a procedat Anton Filip („Bărăgan“ de V. Em. Galan) în cutare caz, e în afara problemelor strict literare, însă înverşunarea cu care Filip încearcă să rezolve nenumăratele „probleme“ ce i se ivesc în cale, înverşunarea cu care se zbate ca să nu se permanentizeze nici o rămînere în urmă, nici o situaţie nefavorabilă ofensivei socialiste, aparţine epocii noi ca o trăsătură sufletească oglindită în creaţie, literaturii realismului socialist. Ilie Barbu din „Desfăşurarea“ lui Marin Preda, cu toate că iniţial reacţionează împotriva lui Voicu Ghioceoaia doar printr-o izbucnire individuală, în continuare va tinde prin toate acţiunile sale să demonstreze duşmanilor că „n-o să le meargă“. Comportarea lui ulterioară izvorăşte şi din această convingere interioară că trebuie să le demonstreze că „n-o să le meargă“, că forţele în numele cărora el acţionează nu se dau bătute niciodată. În romanul „Străinul“ al lui Titus Popovici, descoperirea esenţială pe care o face – sub influenţa comuniştilor – eroul principal, rezidă tocmai în constatarea că poziţia nonconformistă, de sfidare a celor pe care îi urăşte e cu totul nefîndestulătoare, că epoca cere fapte, acţiune. George Teodorescu din „Setea“ îşi dovedeşte superioritatea categorică faţă de Suslănescu în primul rînd prin faptul că nu se lasă copleşit de frămîntări intelectuale şi – oricît de dureroase ar fi aceste fră-

mîntări – ştie să le elimine atunci cînd trebuie să acţioneze ca membru de partid. Ori de cîte ori asemenea personaje sînt zugrăvite puternic, viu, complex, exemplul lor este contaminant, dinamismul lor îi molipseşte şi pe cititori, îi îndeamnă să caute să semene şi ei cu eroii, să subordoneze toate reacţiunile sufleteşti datoriei de a acţiona (evident pentru triumful cauzei ai cărei soldaţi se consideră). Totodată caracterul activ al literaturii realist-socialiste poate fi afirmat şi printr-o atitudine de condamnare a fenomenelor negative. În piesa „Cetatea de foc“ a lui Mihail Davidoglu, trăsătura de caracter care-l aduce la un moment dat pe Petre Arjoca în conflict cu partidul este tocmai conservatorismul, concepţia profund greşită potrivit căreia atitudinea lui în muncă n-are de ce să se schimbe, deoarece nu are de făcut altceva decît să continue a munci cînstit, aşa cum muncise toată viaţa. Comuniştii, dimpotrivă, consideră că după naţionalizare (adică după ce bogăţiile ţării au devenit proprietatea întregului popor) efortul fiecărui muncitor trebuie să se schimbe calitativ. Viaţa îl condamnă pe Petru Arjoca pentru atitudinea lui pasivă, iar spectatorii, convingîndu-se de greşeala lui, sînt ajutaţi să înţeleagă rostul muncii lor într-o ţară care construieşte socialismul.

Dinamismul literaturii noi, reflectînd partinitatea comunistă a scriitorilor noştri, dă o anume tonalitate chiar operelor cu subiecte istorice. Bălcescu din „Un om între oameni“ e o replică dată personajelor din opera prerevoluţionară a lui Camil Petrescu şi prin faptul că pentru Bălcescu viaţa e în primul rînd acţiune, misiune istorică, apostolat. Pentru Gelu Ruscanu apostolatul era subordonat împlinirii setei către absolut a intelectualului care a văzut „Jocul ielelor“, pe cînd pentru Bălcescu opera personală (pe plan istoric, de pildă) e un mijloc de a contribui la realizarea unei cauze mari, generale. Ultimul roman al lui Camil Petrescu pledează aşa dar împotriva individualismului – intervenind activ într-o discuţie ideologică, prin excelenţă contemporană. O idee favorită a burgheziei este azi inutilitatea oricărui apostolat, întrucît – susţin ideologii şi moraliştilor burghezi – omul nu merită nici o jertfă. „Un om între oameni“ e un roman

prin care autorul se ridică împotriva unei atari poziții etice și ideologice.

S-a mai remarcat în critica noastră caracterul polemic, aproape programatic al liricii intime (în primul rând de dragoste) a lui Mihai Beniuc. Observația ar putea fi extinsă și asupra altor opere. „La porțile raiului“, amplu poem al Mariei Banuș, este un poem nu atât de dragoste cât despre dragoste, exprimând un punct de vedere nou, propriu acelor oameni pentru care sentimentele, oricât de puternice ar fi ele, nu pot să primeze în viață, dacă nu se armonizează cu imperatiivele sociale, deci cu activitatea în folosul oamenilor. Un poem programatic (tot despre dragoste) este și poemul Ninei Cassian „Spectacol în aer liber“. Între altele poeta încearcă să arate de ce „disciplinarea“ dragostei, cu ajutorul normelor moralei socialiste, devine pînă la urmă salutară pentru însăși dialectica sentimentului. Autoarea intervine astfel într-o discuție pasionantă (și foarte veche), dar cu argumente noi, extrase din realitatea lumii socialiste; dragostea este totdeauna pîndită de dușmani și obstacole, pe care le poate birui mai lesne dacă-și asigură alianța atitudinii socialiste.

Scriem aceste rînduri sub impresia puternică a exploziei de energie creatoare cu care poporul muncitor întîmpină a 40-a aniversare a partidului său iubit. Pe măsura înaintării în spre desăvîrșirea construcției socialismului, viața oamenilor devine mereu mai dinamică. Literatura realist-socialistă oglîndind realitatea socialistă, cîștigă trăsături estetice noi. Fără creșterea capacității de reflectare a aspectelor esențiale din viața nouă care se făurește azi la noi, nici un progres în literatură nu e posibil. Îndrumarea de către partid ajută scriitorilor să descopere aceste aspecte esențiale. Eliberîndu-l de prejudecăți și erori, fie moștenite, fie căpă-

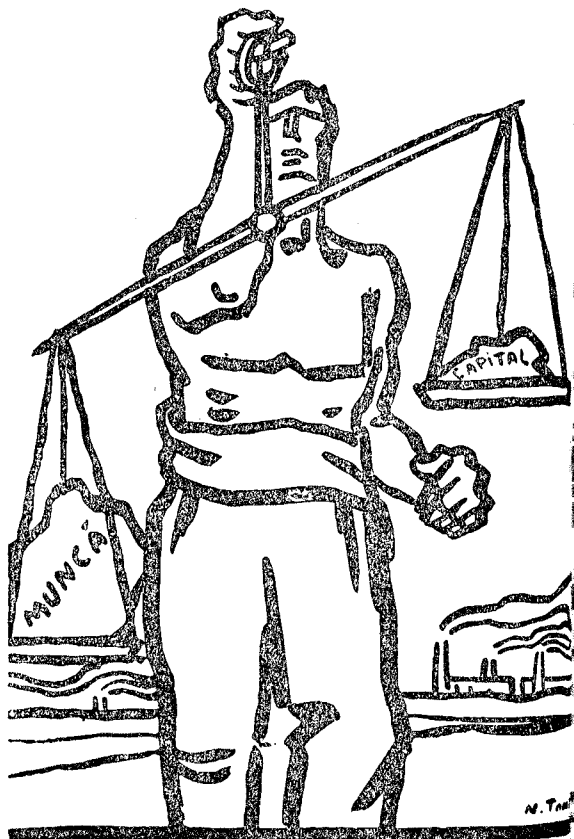
tate sub influența ideologiei burgheze, spiritul partinic înlătură din viziunea scriitorului tot ce-l împiedică să vadă viața în adîncime. Caracterul activ, dinamismul literaturii realist-socialiste este unul din rezultatele însemnate ale acestui proces de eliberare. Congresul al III-lea al P.M.R. a subliniat cît de importantă este astăzi lupta pentru continua întărire a conștiinței socialiste în rîndurile oamenilor muncii. Întrecerea în cinstea celei de a 40-a aniversări a partidului ne-a dat posibilitatea să ne dăm seama că și în acest sector ritmul înaintării spre socialism devine din ce în ce mai accelerat. În consecință dinamismul literaturii partinice îndreaptă firesc literatura în spre dezbateră cît mai amplă a marilor probleme morale, specifice epocii noastre. Partinitatea comunistă îi dă posibilitatea scriitorului să intervie în această dezbateră la un nivel înalt, ceea ce înseamnă a îmbogăți literatura în chiar substanța ei. Dar pentru aceasta se cere principialitate și intransigență ideologică, se cere identificare completă cu aspirațiile poporului muncitor. Lupta pentru conștiința socialistă nu este o suită de predici (cum și-o închipuie cîteodată unii) ci mai ales ciocnirea între caractere, acțiunea pentru înfrîngerea manifestărilor variate ale ideologiei și moralei burgheze. În această luptă tenace, dinamică, spectaculoasă, se afirmă oamenii cei mai dirji ai epocii, dezvoltîndu-și trăsăturile cele mai înaintate ale caracterului. Acțiunile lor, pătrunse de finalitate partinică, dau conținut conflictelor celor mai dramatice ale epocii noastre iar pentru creația artistică se deschid zone vaste de interacțiune a problemelor sociale cu cele morale, împletire către care marii artiști au tins întotdeauna. Iată perspectiva plină de terenuri încă nedestelenite pe care o deschide literaturii astăzi, îndrumarea de către partid.

SEMNIIFICAȚIA UNEI LUPTE IDEOLOGICE MOMENTUL 1932-1933 ÎN LITERATURA NOASTRĂ

EUGEN SIMION

Sub aspectul delimitărilor ideologice și estetice, momentul 1932—1933 este unul dintre cele mai semnificative pentru literatura noastră dintre cele două războaie. Istoricii literari mai vechi asociau acestei date afirmarea filozofiei neliniștii, a nostalgiei după absolut și a setei de aventură, într-o literatură de tip eseistic, detașată de spiritul și modelele literaturii clasice. Fenomenul nu poate fi, de bună seamă, negat. Hotărîtor este însă pentru acest moment, nu erupția spiritualității metafizice și inițierea experiențelor tragice, ci afirmarea deplină a realismului, întărirea spiritului său critic și, în anumite cazuri, încercarea de a depăși negația violentă prin asimilarea unui spirit revoluționar, constructiv, în vizibilă concordanță cu ideologia proletarietului. Intreaga literatură din acești ani stă sub influența luptelor duse de clasa muncitoare — cu firești repercusiuni pe planul conștiinței estetice. Chiar fenomene negative, cum este acela semnalat mai sus: promovarea filozofiei despre tragicul individului, ne apar ca o consecință a acestei delimitări în concepții care acționează în ori ce epocă revoluționară. Termenul de revoluție era mult speculat în diverse scrieri și eseuri apărute în anii 1930—1933. El formează, s-ar părea, axul ideologic al curentelor de avangardă, intră și în pro-

gramele grupărilor metafizice, în manifestele „noii generații“, trezind multe confuzii. Tocmai în anii 1932—1933, tot ce este autentic revoluționar, creator, progresist și valoros, sub raportul creației literare, se detașează orientîndu-se în sensul ideologiei proletarietului, adevărata și singura ideologie revoluționară, în stare a eli-

bera pe om din lanțurile robiei materiale și spirituale a capitalismului. Anii crizei economice, cu implicații adânci în toate domeniile, puseseră în fața artei probleme acute. În funcție de penetrația ideologiei proletariatului în sfere largi se semnalează în cadrul literaturii o serie de clarificări estetice a căror semnificație mai adâncă ne-ar scăpa dacă le-am analiza detașate de mișcarea de idei a epocii, dominată de gândirea și acțiunile ferme ale clasei muncitoare.

Un prim aspect este acela al **întăririi elementului social** în literatura realistă. Socialul devine în aceste împrejurări un factor de care nu mai se poate face abstracție decât cu prețul îndepărtării totale a literaturii de viață și de problematica umană. Scriitorii care încercaseră o vreme o artă pură, complet izolată de frământările vieții, caută acum să descifreze contradicțiile sociale și să le oglindească în operele lor. Avangardismul, cu idealul său individualist, anarhic, intră în acești ani într-o rapidă și inevitabilă dezagregare. Creatorii cei mai valoroși, aflați o vreme sub influența crezurilor suprarealiste, cunosc în concepția lor estetică o radicală cotitură în sensul realismului și al autenticului spirit înnoitor care se dovedește a nu fi decât acela promovat de proletariat. Afirmarea masivă a realismului este, cum am arătat mai înainte, un fapt ce aparține tot acestei epoci. Apar în acești ani de radicalizare socială romane ca „Patul lui Procust” de Camil Petrescu, „Răscoala” de Liviu Rebreanu, „Locul unde nu s-a întâmplat nimic” de Mihail Sadoveanu, romanul „Drum ascuns” al Hortensiei Papadat Bengescu, „Aurul negru” de Cezar Petrescu, „Maidanul cu dragoste” de G. M. Zamfirescu, o serie de volume din romanul memorialistic al lui C. Stere: „În preajma revoluției”, etc. Este limpede că romanul, ca specia literară cu o mai mare posibilitate de a oglindi fenomenele sociale, de a înregistra contradicțiile acute ale vieții, cunoaște o largă răspândire în acest moment de ten-

siune socială. Romanul social, **touffu**, **plin de probleme și de documente omenești**, așa cum îl prevăzuse în primii ani de după război Ibrăileanu, cunoaște o largă dezvoltare în acest moment, ca o consecință a bogăției de aspecte pe care le oferă realitatea imediată. Noțiunea de **realitate imediată** devine esențială pentru literatura realistă. Articolele și eseurile ce tindeau să delimiteze o atitudine estetică o utilizau, de asemenea, foarte frecvent, opunînd-o ideii de literatură evaziunistă. Ca în ori ce epocă revoluționară, cînd forțele sociale reacționare propagă fuga de realitate, cu vizibile scopuri politice, literatura de evaziune capătă acum o oarecare extindere. Această diversivitate transpusă pe plan estetic nu a scăpat celor mai ascuțite spirite ale momentului care duc o violentă polemică cu susținătorii teoriilor de abstragere a literaturii de la sarcinile ei sociale. Revistele literare sub influența ideologică a proletariatului, resping încercările de a orienta arta în hățiturile psihologismului, pe făgașul experiențelor sterile, coborite la nivelul animalității, eventual al unei animalități spiritualizate, sub semnul unor categorii filozofice. Zonele joase ale simțurilor devin în această literatură domeniile în care spiritul de cunoaștere al individului găsește un larg cîmp experimental. Rezultatele acestor experiențe sînt transpuse în lucrări eseistice întitulate romane, unde nu există însă observație socială și creație de caractere, ci o aglomerare de speculații și paradoxuri. Combaterea acestei literaturi și a teoriilor care o sprijineau, a coincis cu afirmarea unei literaturi critice, cu caracter activ, ce se străduia să înlocuiască limitele realismului critic cu soluțiile constructive pe care le promova ideologia și practica proletariatului revoluționar. Alex. Sahia scrie nuvelele **Revoltă în port** și **Uzina Vie** unde pune în mod direct ideea de acțiune organizată a muncitorimii. Ion Călugăru, într-o nuvelă din volumul **De la Cinci pină la Cinci**, oglindește greva mun-

citorilor de la Grivița, introducînd în narațiune și un activist de partid, Marici. Geo Bogza, despărțit de protestul inoperant, anarhic, al avangardismului, semnează un manifest pentru întoarcerea artei la izvorul ei vital: realitatea imediată, pregătind totodată acel temut instrument de redresare socială: reportajul, care înregistrează în fișe exacte semnele inevitabilei dezagregări a unei orînduiri agonice, dar și afirmarea unor noi crezuri social-politice. Este de netăgăduit faptul că pentru dezvoltarea ulterioară a literaturii, momentul 1932—1933 este crucial. Spiritul lui îl regăsim într-un număr de opere apărute în anii următori. Ideile conturate în acest răstimp de tensiune revoluționară sînt propagate și continuate într-o serie de reviste ca „Reporter”, „Cuvîntul liber”, „Manifest”, „Buha”, „Era nouă”, „Dacia Nouă”, „Cadran”, etc., care promovează idei estetice progresiste și o literatură demascatoare, cu o certă perspectivă revoluționară.

Pe scurt, ceea ce caracterizează momentul literar 1932—1933 este întărirea realismului, clarificarea unor probleme estetice și apariția unei literaturi înaintate. Este, de asemenea, momentul cînd se accentuează demarcația dintre cele două culturi. A urmări îndeaproape aceste fenomene, punînd în lumină cauzele lor sociale mai profunde, dă posibilitatea formulării unor concluzii cu o mai largă semnificație istorico-literară.

La sfîrșitul anului 1931, în condițiile creșterii valului revoluționar al maselor s-a ținut cel de al V-lea Congres al Partidului Comunist din România, în care s-au fundamentat principiile teoretice și ideologice ale partidului clasei muncitoare din țara noastră. La Congres au fost zdrobite ideile gheriste despre neobiobăgie, idei de esență menșevică, ca și teoriile sectariste, «de stînga», care țindeau să îndeparteze de proletariat, hegemonul revoluției, aliatul său principal: țărănimea exploatată. Rezoluțiile adoptate la Congres arată că esențialul în activitatea viitoare a Partidului este realizarea unității clasei muncitoare pe baza tacticii **frontului unic de jos**. Tot acum sînt demascați social-democrații de dreapta care s-au evidențiat, după cum se arată într-o broșură apărută în 1932, ca formînd „reamuzul social principal al burgheziei în sinul clasei muncitoare”. În esență, sarcina istorică a proletariatului este „doborîrea cu forța a puterii de stat burghezo-moșierești și a monarhiei semifeudale imperialiste și stabilirea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii” *). Clarificarea ideologică și organizarea proletariatului a avut drept rezultat numeroase manifestări de protest împotriva măsurilor luate de păturile spoliatoare de la putere pentru a ieși din criză prin curbe de sacrificii, concedieri, reducerea simțitoare a salariilor etc. Aceste acțiuni au culminat cu luptele din 1933 ale muncitorilor ceferiști. Mișcările social-politice nu au rămas fără ecouri în alte domenii. Mai întîi în publicistica vremii. Nu este vorba de publicistica obișnuită, ci de eseistică și de publicistica literară cu teme sociale, practicată de un număr tot mai larg de scriitori. Adesea într-o formă publicistică se ridică chestiuni estetice, scriitorii încearcă să-și fixeze poziția lor politică în legătură cu evenimen-

*) Congresul al V-lea al Partidului comunist din România, 1932 (V. „Analele Institutului de Istorie a Partidului... An. II. nr. 1, 1956)

tele la care asistă și, implicit, să-și revizuiască opiniile despre rolul artei. Ideea că arta nu trebuie, și nu poate să rămână izolată de convulsiile sociale, devine aproape generală. Tinărul, pe atunci, poet Miron Radu Paraschivescu, care deschide, la noi, seria articolelor anti-avangardiste, observa că în literatura inspirată de incandescența prezentului, se desprinde o **halucinantă bucurie** de a afirma impresiile imediate pe care le trezește, nu contemplația, ci acțiunea vieții; ceea ce este propriu acestei literaturi nutrite de **brutalitățile vieții reale**, este o **îndrăzneală sfântă** care ferește de **artrism cerebral**: „Starea de spirit oglindită în poezia nouă este aceea manifestată în tendințele politicii de comunitate și egalitate” (*). Dependența pe care o stabilea poetul între poezia militantă (poezia de curaj) și **tendențele politicii de comunitate și egalitate**, altfel spus, între tendințele politice ale proletariatului revoluționar și poezia bărbătească, de patos civic, este pe deplin lămuritoare. Poetul sugera că noutatea poeziei, autenticul ei spirit revoluționar, stă în această unire cu ideologia celei mai avansate clase sociale. Dar ceea ce este exprimat în acest articol, încă timid, și în limbaj esopic, va fi reluat într-o serie de intervenții critice deosebit de polemice. Probleme de aceeași natură preocupă și pe Alex. Sahia, figura cea mai reprezentativă, tipică, a acestui moment revoluționar.

Ca om și ca scriitor, Sahia se formează în acești ani, când, după o repede trecere prin carcerele și iadul călugăresc de la Cernica (descrie de el în fragmentele romanului: „Huliganii lui Dumnezeu”), întâlnește un îndrumător ferm care-l apropie de filozofia și acțiunea politică a proletariatului.

După o activitate intensă de publicist, apare deja format ca ideolog, cu o clară concepție politică, abordând probleme ale esteticii, nu în mod abstract, ci legate strâns de orientarea literaturii către aspec-

tele acute ale epocii. Într-un articol din „Viitorul social” (*), sub forma unei discuții cu un muncitor pune chestiunea solidarității de clasă care nu trebuie să lipsească nici în literatură. „Asemenea fie — spune autorul — sufletele noastre se deschid larg, cu riscul oricărei sfișieri. Bucuria și mulțumirea noastră, va fi pentru noi petece la sufletele care se vor zdrențui. Deci nu te clătina... Pentru că în curînd, cismarule, auzi tu, în curînd, spune un mare poet rus, Essenin, „luceafărul roșu va coborî și se va înhăma și la sania mea”. Și astfel eu, scriitor de slovă, meșter al cuvîntului, tu făcător al papucilor... ne vom apropia tăcuți consolidînd armonia altei lumi”. Metaforic, Sahia exprima aici o clară idee despre durabilitatea literaturii legate de viața și universul moral al muncitorimii.

„Cine va avea mîrșăvia — se întreba el — să izbească în tinerețea noastră cînd ea se ridică fierbinte și pură?”

Într-un articol din „Facla” (**), mută discuția pe plan literar, exprimînd mai tranșant ideile sale despre necesitatea apariției unei literaturi a **timpului nou**. Pornind de la observația că burghezia a devenit blazată, refractară, față de progresul literaturii, Sahia relevă faptul că se ridică o nouă categorie de cititori: muncitorimea proletară („cei mai sinceri și autentici cititori”) care citește cu nesăț, dornică de a se cultiva. Pentru a o interesa trebuie promovată o literatură care să răspundă la frământările ei; o astfel de lectură o oferă **Cimentul** lui Gladkov, operă devenită, spune Sahia, „evanghelia proletariatului”; „o dovadă sigură — conchide autorul — că muncitorimea închingată pînă la țipăt, conștientă și dornică de eliberare se îndreaptă către cartea care-i arată drumul și-i luminează viața cea nouă care va veni”.

Sahia anunță apariția unei biblioteci de literatură proletară: «Bluze albastre», înțelegem ca o literatură tonică, orientată spre viața muncitorimii, în care cititorul

* M. R. Paraschivescu: „Poezia nouă” („Gazeta învățătorilor prahoveni”, Ar. II, nr. 18-19, 15 dec. 1931 — 1 ian. 1932)

* An I, nr. 2, 18 Oct. 1931.

** „Literatura timpului nou”: „Bluze albastre” („Facla”, nr. 442, pag. 4, 15 febr. 1932).

va găsi explicația adevărată a vieții și a lumii «în prefacere vie» și care «se scutură din temelie pentru alta nouă și definitivă».

Peste câteva numere, *Sahia* publică **Revoltă în port**, nuvelă din viața muncitorimii portuare, pe linia acelei literaturi proletare «critice, activiste» pe care el o preconizase în articolele anterioare. Ideea de a scoate o bibliotecă de literatură proletară se transformă în aceea de a scoate o revistă: **Bluze albastre**, care, prin reportaje, scrisori, nuvele, poezii — „toate într-o nădejde de trezire luminătoare a unei lumi întunecate“*) să educe muncitorul în sensul adevărului despre viață.

În primele luni ale anului 1932, pagina de literatură a *Faclei* publică articole, medaliaoane, traduceri din literatura revoluționară, sub titlul permanent: **literatura timpului nou**. În numărul din 25 ianuarie fusese reprodus articolul lui A. Lunacearski: **Sfârșitul culturii occidentale**. Concluziile acestui articol puteau servi, și au servit tinerilor scriitori grupați în jurul

acestei reviste în atacurile îndreptate împotriva unor fenomene, la fel de îngrijorătoare, din literatura română. În alt număr*) se vorbește despre „Cazul Aragon“, iar peste puțin timp**) apare un fragment din poemul de atitudine: **Frontul roșu**. Sînt publicate fragmente din Ilya Ehrenburg, Leonid Leonov, Ernest Glaeser, etc. Polemica în jurul crezurilor tinerei generații, una dintre cele mai ascuțite dezbateri din epocă, începe tot acum, fiind continuată — de pe o poziție ideologică mai fermă — într-o serie de articole din **Bluze albastre**.

Ideea de literatură proletară, apărută în publicistica militantă încă din primii ani de după 1917, (în lumina unor criterii noi, deosebite de acelea ce au stat la baza discuțiilor purtate în legătură cu acest subiect, la sfârșitul secolului trecut.) este reluată încercînd a i se da o definiție mai exactă.

Într-un scurt foileton din *Facla****): **Lenin și literatura proletariană**, din cadrul aceleiași rubrici permanente (**literatura timpului nou**), se pornește de la observația că literatura proletariatului nu trebuie înțeleasă ca o literatură specială, o creație numai pentru muncitori, cu un caracter exclusiv de popularizare, ci ca o literatură generală, scrisă în spirit muncitoresc, care să dezbată problemele acute ale vieții.

Ideea este de a nu simplifica, de a nu transforma literatura pentru mase, pe temeiul accesibilității, într-o literatură cu un nivel artistic coborît. În sprijinul acestor observații este adus un citat din cartea lui Lenin: **Ce-i de făcut?**, unde conducătorul proletariatului rus condamnă pe acei intelectuali „demni de milă“ care au crezut că este suficient a vorbi despre viața uzinei și despre lucruri de mult știute, pentru a trezi și a educa în acest chip simțul artistic al muncitorimii. Concluzia articolului din *Facla* are un virulent ton polemic: „Ceea ce trebuie exclus din activitatea literară este literatura de adormire a conștiințelor și, în același timp, literatura

*) *Facla*, nr. 445, pag. 2, 7 martie 1932; „Despre „Bluze albastre“.

*) *Facla*: 15 febr. 1932, nr. 442.

**) *Facla*: 21 martie, nr. 447.

***) *Facla*: An. XI, nr. 447, 21 martie.

de rețetă, de formulă, de clișeu: într-un cuvânt masturbăția intelectuală, fuga de adevăr și de aspra realitate". Aceste obiective vor constitui subiectul unor debateri ample în paginile **Bluzelor albastre**. Chiar dacă nu știm cu exactitate cine este autorul articolului citat, cert este însă că regăsim spiritul lui Sahia, vederile sale clar formulate în alte împrejurări.

Observații mai pătrunzătoare despre literatura proletară conține articolul, inclus la rubrica **carnet literar***), aparținând unui scriitor revoluționar străin. Literatura proletară este, mai înainte de orice, — se precizează în articol — „artă revoluționară”, cu un conținut de clasă, a cărei apariție se datorește afirmării forței sociale a proletariatului. De aceea ea trezește o împotrivire puternică din partea burgheziei și a reprezentanților ei în domeniul culturii și al esteticii. Această confruntare ideologică este departe de a fi o simplă dispută academică, ea definind lupta dintre două lumi și două concepții filozofice. Fără a se preciza în esență în ce constă înnoirile de ordin artistic pe care le aduce noua literatură, debarasată de „toate panglicuțele bătrâne pe care le țirăște încă din vechile metode de creație”... se preconizează formule inedite, revoluționare, în acord cu substanța ei politică și socială. Este de reținut aici, dincolo de posibile exagerări (explicabile în contextul social-politic de atunci), ideea unei arte de clasă, opusă artei oficiale burgheze.

După ce revista **Facla** se desolidarizează într-o notă redacțională de Alex. Sahia și de ceilalți colaboratori — care militează pentru **literatura timpului nou**, Sahia, care avea legături strânse cu Partidul Comunist, scoate la 3 aprilie revista **Veac nou**, cu profil **politic, muncitoresc, social**, din care nu au apărut decât patru numere***). Revista are sarcini publicistice concrete. Sahia răspunde ideile Congresului al V-lea, dând o mare atenție ogîndirii vieții și luptei

proletariatului. Articolele lui Sahia (**Salariile, Șomajul**), axate pe teme economice și sociale, au o mare plasticitate și o vervă polemică ce trădează prozatorul de riguroasă expresie. În **Salariile** denunță caracterul antiuman al curbelor de sacrificiu care au aruncat în mizerie păturile micii burghezii, încrezătoare, din naivitate politică, în binefacerile statului. „Înainte vreme — scrie Sahia — și nu e mult de atunci, idealul micului burghez era să-și proptească viața într-un salariu al statului. Însemna pîine sigură pînă în ajunul morții. Orice ar fi intervenit, leașa slujbașului era leașa și în anii bătrîneții, pensia pensie. Vaca aceasta care se chiamă stat și-a întins searafic ugerul ei imens către o lume de indivizi astîmpărați și naivi, încrezători că laptele nu se va sfîrși niciodată. Dar ugerul e secătuit. Vaca de odinioară — gravă — își încovoia trupul scheletic, incapabilă să-și mai miște copitele. Va cădea în drum”). Șomajul atinge însă nu numai păturile micii-burghezii, ci, mai ales, masele largi ale muncitorimii. Soluția unică de salvare nu stă, conchide Sahia în articolul **Șomajul, ****) decît în **spiritul ei** [al clasei muncitoare, n.n.] **de organizare și acțiune demnă**.

Revista publică și articole cu caracter teoretic și chiar lucrări beletristice. Într-un articol de doctrină: **Marxism, revizionism, social-reformismul** sînt combătute tezele revizioniste ale social-democraților de dreapta. Alte intervenții polemice, pe teren sociologic, vizează programul partidului țărănist.

Din scriitorul revoluționar german Johannes Becher sînt traduse: **Moartea unui șomer ******) și **Piatră ******, ultimul fiind un poem ce dezvăluie spectacolul sinistru al mizeriei citadine în cadrul orînduirii capitaliste.

Revista **Bluze albastre**, apărută la 5 iunie 1932, este, în ceea ce privește literatura și gîndirea estetică, principala publicație mar-

*) Facla, An. XI, nr. 449, 4 apr. 1932.

***) Ultimul număr, necunoscut se pare de cercetătorii acestei publicații, apare la 24 aprilie 1932.

*) Veac nou, nr. 1, 3 apr. 1932.

***) Veac nou nr. 2, 10 aprilie 1932.

****) nr. 3-4, din 10, 17 aprilie, 1932.

****) nr. 1, xxx, nr. 3.

xistă a momentului revoluționar 1932—1933. Intrucît revista a fost deseori prezentată în articole și studii monografice, ne vom limita la programul estetic preconizat în această tribună marxistă și la obiectivele ei imediate în domeniul literaturii.

Programul noii publicații continua indicațiile formulate în seria articolelor din *Facla* privitoare la promovarea unei literaturi active, inspirate de freamătul epocii. Respingerea artei pure, neangajate social, constituie punctul principal al orientării critice a revistei. În viziunea celor grupăți în jurul lui Sahia, arta nu poate avea nici o rațiune în afara vieții. Rădăcinile ei sînt adînc înfipte în solul prezentului. Viața însă nu este omogenă, nu este armonioasă, ci frămîntată de contradicții ireconciliabile în cadrul orînduirii capitaliste, și în această luptă dintre tabere adverse, arta nu poate rămîne neutră, „pură“, fără preocupări sociale și fără o atitudine, pentru că însăși abținerea de la o atitudine deschisă înseamnă, în cele din urmă, pactizarea politică cu cei interesați să păstreze configurația actuală a societății.

„In asemenea condiții, cei care vor să trișeze spunînd că fac literatură „pură“, fără interes actual, cu preocupări „eterne“

și „abstracte“ nu sînt decît reprezentanții în artă ai acelor care sînt mulțumiți de actuala situație, ai profesorilor“.

Ce prevede în acest sens revista? — O artă de baricadă, o literatură a realităților groaznice, o literatură activistă, critică, proletară.“)

Un prim obiectiv polemic este, așadar, arta „pură“ și, firesc, teoria ermetismului în artă. Acestei chestiuni îi este rezervat un articol violent: **Atențiune, vorbește Paul Valery, Fascism literar**, în care sînt pe larg combătute ideile izolării artei de fermentul social, ale ermetismului și aristocratizării creației artistice, într-un stil sarcastic, de o pronunțată finețe intelectuală, cu o argumentație strînsă, biciuitoare, evidențînd spiritul polemic al lui Alex. Sahia.

Pornind de la articolul lui Paul Valery publicat în „La nouvelle revue française“: **li spuneam citeodată lui Stephane Mallarmé**, autorul pune, mai întîi, chestiunea artei din punct de vedere sociologic: burghezia, se spune, și-a mascat totdeauna adevărul său chip, printr-o falsă democrație și o fraternizare rămasă totdeauna fără urmări (ca și libertatea și egalitatea socială), iar în domeniul artei, se observă perseverența de a orienta, de pildă, literatura spre forme evazive, eterate, «libere de orice legătură pămîntească», în fine, de a promova o literatură «egalitară și umanitară» dar golind noțiunile de adevărul lor conținut. Ultima ei farsă este aceea a artei pure care proclamă splendida izolare a artei de viața socială și rezistența prin cultul absurdității. Dar această literatură **eteree**, desprinsă de social, aparține — se precizează în articolul din **Bluze albastre** — acelor pături parazitare care „mănîncă, beau, dorm, chefuiesc și fac poezie pe spinarea celor ce sînt lipsiți de absolut tot“. Brutalitatea acestui adevăr este ascunsă de o frazeologie oboșitoare, de **veșnicile rodomontade burheze** despre balsamul artei, despre spiritele superioare, despre selectarea și eternitatea geniilor...

Este respinsă, cu același ton de sarcasm care străbate întreg articolul, ideea despre

*) *Bluze albastre*, nr. 1, pag. 2, 5 iunie 1932.

elita creatorilor și a cititorilor inițiați, recrutați, se înțelege, din rindurile claselor de sus, „culte” și „rafinat”. Combătând tezele lui Valery, autorul viza pe teoreticienii autohtoni ai ermetismului și pe creatorii cu **meningele putrede** care încearcă o artă ascunsă, secătuită de viață, pentru uzul unei minorități de „imbecili rafinați, aleși de Dumnezeu și de academie”. Este clar că pentru susținătorii artei pure, conchide autorul — creatorii, geniile („cînd o să se termine odată cu vorba asta?”) aparțin claselor de sus, nu „vulgului”, iar arta este, în exclusivitate, fructul desfășurării acelorăși pături parazitare și rafinate: „Dumneelor numesc acestea **artă pentru artă (!) și poezie pură**. Noi îi zicem fascism literar — și — ca fascismul din toate domeniile — ultimă convulsione într-o agonie care durează de prea mult” *). O atitudine de dispreț față de puterea de creație și înțelegere a păturilor largi de oameni simpli, transpusă în postulate estetice, dictatura unei elite în spațiile eterate ale artei, erau identificate de autorul articolului, cu gândirea și mentalitatea politică a fascismului. De aici titlul de manifest al articolului, ca o chemare la vigilență.

Teze similare revin într-o serie de eseuri critice ce definesc fizionomia morală și estetică a generației tinere de scriitori. Obiectivele critice ale revistei sînt mai largi. Ermetismul și ideea artei pure nu este unica ei țintă polemică. Unele atacuri merg în direcția tradiționalismului ortodoxist, altele vizează literatura trăiristă, preconizată la noi de Mircea Eliade și de alți esești deveniți ideologi ai fascismului. Această din urmă direcție ideologică a stat în centrul atenției lui Sahia și a celorlalți colaboratori ai **Bluzelor albastre**. Și este explicabil de ce. Direcția **spiritualității agonice** (cum o numea un eseist din epocă, aderent la această mișcare) trecea în acest moment prin etapa ei **nespirituală**: „de cădere spirituală, de înfrîngere, de decepție, de nedumerire” **) — ceea ce

n-o împiedica însă să propage în toate revistele oficiale ale burgheziei o filozofie sumbră, în ale cărei vederi intrau experiența tragică, explorarea ideii de dezagregare, o asceză spirituală care să restabilească comunicarea cu divinitatea. Ei porneau de la premiza că există un dezacord între **adevărurile spiritului** și fenomenele prezentului. O posibilitate de a te realiza ca intelect este, în aceste condiții, ascetismul, înțeles nu ca un supliciu carnal, ci „ca o justificare a existenței lui Dumnezeu prin bucuria noastră, o justificare a binelui existenței prin sensul vieții noastre” ***). Adevărata asceză presupune „renunțarea de a acționa ca oameni, ca indivizi, și a lăsa să se manifeste prin actele noastre altceva, Dumnezeu de pildă”. Aceiași filozofi au sublimat, mai tîrziu, trăirea metafizică în acțiune, în seeta de aventură, mitul ascetismului în mitul faptei, fundamentînd teoretic fascismul. Este justificată, atunci, atenția cu care a urmărit Sahia manifestările acestei generații pesimiste (într-un moment de flux revoluționar), propagatoare, pe plan estetic, a îndepărtării artei de izvoarele ei vitale. Majoritatea intervențiilor critice din **Bluze albastre** merg, tocmai în întîmpinarea crezurilor acestei „generații în pulbere” cum o numea un publicist al vremii.

*

În primul număr al „Bluzelor albastre” este publicat articolul „Paraziții” de M. Gorki care definește țelurile revistei. Se vizează duplicitatea politică a tinerilor „solitari”, izolați de conflictele sociale; filozofia și conduita lor morală se bizuie pe „dreptul suveran al individului”, cultul eului, ideea de armonie interioară. Dar orice drum spre libertatea și armonia sufletească trece, scrie Gorki, peste aceste prejudecăți încătușătoare. Individul înrobît lor va rămîne veșnic un „Janus cu două fețe” dacă nu va ști să zdrobească tot ceea ce îl împiedică să devină **omul nou, ideal** pe care îl cere istoria: „A rămîne numai «un om și atîta tot», nu este destul”.

*) Art. și rev. cit. nr. 2, 13 iunie 1932.

**) Criterion, nr. 3-4, 15 nov. 1 dec. 1934.

***) M. Eliade: „Soliloquii”, 1932.

Ideile lui Gorki serveau direcțiilor critice ale revistei. Mentalitatea conformistă, idealul de abstragere, evadarea în lumea interioară, constituie — am subliniat acest fapt — obiectul critic esențial al **Bluzelor albastre**.

Fără îndoială că adevăratul program teoretic al revistei este expus în articolul lui Alex. Sahia: **O generație falsă***). Aici, Sahia reia, cu mai mare ascuțime critică, polemica cu generația **obosită**, polemică începută mai înainte, într-un foileton din **Vremea**. Pentru a înțelege mai exact rațiunile estetice și politice ale acestei polemici, trebuie să facem unele precizări în legătură cu disputele, abundente atunci, în jurul idealurilor tinerei generații. Cine era, mai întâi, această generație? În 1928, în **Gindirea****), un grup de tineri — grupul **Cri-nul alb** — publicase un manifest de violență negare a înaintașilor, pe temeiul lipsei lor de idei și de spirit filozofic („o dezolantă lipsă de simț filozofic“). Se preconizează un **fanatism al ideii** și o reîntoarcere spre trecutul ancestral pentru a descoperi «**rădăcinile străbune**». Conștiința pe care o afirmă este aceea a unei «**tragice (...) tinereți neli-niștite**». Manifestele despre tragismul tinerei generații devin, în anii următori, obișnuite. În anii crizei economice și ai luptelor revoluționare ale proletariatului, tinerii pesimiști, deosebit de violenți altfel, intră în faza momentului depresiv, **nespiritual** (1929—1932) (am citat formula unei adept al curentului spiritualist), caracterizat prin divergențe, înfrângeri și o accentuare a conștiinței tragicului. Acești intelectuali dezabuzați ar fi stăpîniți de „setea de experiență, voința de încercare directă, înlăturarea opreliștilor rațiunii — aceste „idola temporis“ ale veacului al XIX-lea cu corolarul ei inevitabil, cu ispita ei: aventura“***). Dar pînă a atinge treapta aventurii (caracterizarea de mai sus, extrasă din articolul aceluiași eseist, este din 1934, cînd aderarea la fascism a tinerilor neli-

niștiți era, de acum, un fapt împlinit!), intelectualii cu conștiința tragică propagă, în acești ani de profunde frămîntări revoluționare, un total solipsism, fecund — după cum observă capul spiritual al acestei mișcări — pentru „imbolul magic, genial, artistic“). Ursita generației tinere, ursita tragică este aceea de a trăi individual, o deplină însingurare: „ursita de a nu putea ieși din tine decît pierzîndu-te“, „de a nu putea comunica suflet la suflet“..., „de a rămîne spăimîntător de singur“, ceea ce stimulează imboldul către „participare într-o viață supraindividuală“, către „setea de experiență fantastică, de simbol“. În epoca contemporană, observă acest intelectual pesimist, **participarea** individuală se izbește de idealul unui organism social unitar, pe care îl prefigurează comunismul. („idealul modern e participarea într-un organism social perfect, comunismul“). Este limpede că imaginea revoluției care se profila la orizontul epocii (acțiunile proletariatului au în anii crizei economice, îndeosebi în momentul 1932—1933, un mare

*) M. Eliade: „Soliloquii“ pag. 55, 1932.

***) ibidem

*) *Bluze albastre*, nr. 2, pag. 2, 19 iunie 1932

**) nr. 8—9, 1928.

***) *Criterion*, nr. 3—4, 15 nov. 1 dec. 1934.

ecou) înspăiminta pe acest reprezentant al culturii burgheze.

Acestei orientări filozofice și politice i se opune, în primul rând, Sahia și **Bluzele albastre**.

În **O generație false** *) ca și în răspunsul dat unor atacuri ale lui Mircea Eliade, Sahia tratează problema generației tinere, dintr-un punct de vedere teoretic bine delimitat. El nu poate separa orientarea ideologică a generației tinere de problemele sociale acute, într-un cuvânt, de frământările revoluționare al momentului. Etalonul pentru „generația” sa este înțelegerea destinului **clasei sugrumate** a societății și participarea cu mijloacele specifice ale artei, la lupta ei de eliberare. Articolul este, înainte de orice, o foarte lucidă analiză a gândirii estetice a timpului, așa cum se reflectă ea în conștiința tinerei generații. Problema, spune Sahia în preliminariile analizei sale, a servit ca un subiect generos, intens exploatat de o lume „de scribi năbădăioși dar cu totul inofensivi”. Spectacolul oferit este, de-a dreptul, umilitor: „**elucubrațiile jocului pur metafizic, strigătul de întoarcere la ortodoxia lui Matei Basarab și Vasile Lupu**”... dar în fața acestor eforturi „vanitose și inutile” nimeni nu mai tresare. Idealul poeziei pure mai ispitește încă pe mulți teoreticieni care pretind că arta trebuie „să se zămislească streină de viață, că nu este decît felul scump pentru masa bogatului”. În opoziție cu ei, „noi — spune Sahia — susținem că arta este generală, că izvoarele ei trebuie să fie numai în adîncurile vieții.” Împrejurările sociale (existența dureroasă a unei clase sincere și drepte, exploatate de o șleahță) condiționează nașterea unei literaturi proletare, revoluționare, „o literatură menită să dezgolească realitățile groaznice, imbrobodite și mutilate de estefii inconștienți sau voiți în slujba burgheziei”. Pentru a ilustra dezinteresul și descompunerea morală a unor scriitori tineri contemporani, adepți ai autonomiei

artei, autorul citează din versurile unui poet, trivial și arierat, fără îndoială, în care este vorba de Dumnezeu „dinamită”, „scenzație”, „ghilotină”... și de maica domnului.

Ceea ce caracterizează această generație de mistici, tradiționaliști și ermetici — se spune în articol — este lășitatea, oportunismul și individualismul agresiv: „Toți sunt roși de dorul unei personalități, sunt gata să săvîrșească orice, și-ar cresta limba bunăoară sau și-ar vîri bolduri în ochi dacă ar fi încredințați că în urma acestor chinuri și în dauna oricui gloria lor ar crește.” Mentalitatea acestei generații o găsește Sahia bine ilustrată de versurile altui poet care îndeamnă la auto-ilagelare: „Să ne sfîșiem / Să ne sfîșiem / Să ne mortificăm / Să ne batem noi înșine cu knutul”...

Instrăinarea scriitorilor tineri de om și de problemele sale se resfrînge în literatura lor de un nivel artistic coborît, inexistentă sub raportul observației umane, lipsită de orice înțelegere față de suferințele **clasei sugrumate**: „Nimic din dragostea tinărară și caldă, niciun ochi nu-și mărește lumina, scăpărînd de revoltă”. Opuindu-se tradiționalismului și curentului spiritualist, metafizic, nutrit de filozofia neliniștii tragice („elucubrațiile jocului pur metafizic”) și ermelismului (căruiia îi asimila și concepția artei pure), Sahia afirmă o literatură viguroasă, critică, pătrunsă de spirit revoluționar. Articolul său se încheie în acest mod profetic: „Spiritul revoluționar este forța învietoare care trezește gîndirea, împinge înainte... Cine vrea muncă adevărată, deci luptă împotriva tradiției strîmte, înfrățirea cu viața care palpită pe cîmpuri, în porturi și în fabrici, să se lepede de trecutul umilitor și alătura nouă, să respecte stilul muncii lui Lenin”.

Polemica lui Sahia cu diversele curente reacționare din epocă continuă și în celelalte numere ale **Bluzelor albastre**. În articolul **Congresul antirăzboinic** reia discuția în jurul orientării generației tinere, din punctul de vedere al participării ei la

*) *Bluze albastre*, nr. 2, pag. 2, 4, 19 iunie 1932.

acțiunile împotriva războiului. Delimitează, și aici, un curent ce „își etalează pretutindeni autenticitatea și noutatea spiritualității” și un altul caracterizat prin „goana după rominism sau experiență ortodoxă”, lipsite, amândouă, de vreo preocupare pentru fenomenele majore ale epocii. La polul opus, o parte a generației, formată din aceia care „am copilărit sub vacarmul războiului, care am avut drept jucării proiectilele și așchiile obuzelor“... *), avînd crezuri internaționaliste, anti-războinice, revoluționare, își propune țeluri estetice și sociale precise. În același număr, Alex. Sahia răspunde atacurilor lui Mircea Eliade. Cele două poziții se conturează și mai bine în această dispută.

La apariția **Bluzelor albastre**, M. Eliade, într-un foileton din **Cuvîntul **)**, atacă re-

vista pentru că afirmă „asurzitor, primatul economicului“, pentru că publică „reportajii tendențioase“, reeditînd în acest chip „problematici învechite, polemici inutile și de mult depășite“. Intîmpinarea, ostilă, din partea celui ce reprezenta „dreptatea“ nu a dezarmat pe Sahia. Într-un articol vehement : **Răspuns atacurilor**, el dă noi detalii fizionomice despre generația cu simțul realității atrofiat, plutitoare în inconștiență : „Ea este lipsită de înțelegerea frămîntărilor colectivității, nu iubește omul timpului acestuia și se pierde în preocupări cu totul individualiste“ (exploatarea spiritualității bengaleze, speculații în jurul eroticității, exacerbarea experiențelor tragice, cercetarea din punct de vedere spiritualist, metafizic, a perversiunilor sexuale. evadarea în exotism etc.).

Problematika **Bluzelor albastre** a trezit însă și alte ecouri. George Mihail Zamfirescu, într-un răspuns dat revistei (se simțise ofensat pentru că i se dăduseră sfaturi !) notează printre altele : „acești adolescenți cred în ceva, sînt frămîntați de un gînd, trăiesc — au avut curajul să spună adevăruri în care cred, pe numele lui tare, plin, rotund“ *).

Deși cu o existență foarte scurtă (după patru numere revista a fost interzisă). **Bluze albastre** joacă un rol important în mișcarea de idei a timpului. Apărută într-un moment revoluționar, revista a devenit expresia ideologiei proletariatului, a vederilor sale în problemele literaturii. Polemicile duse în paginile revistei au scos în evidență substratul ideologic, de clasă, al teoriilor despre arta pură, ermetică, a tradiționalismului gîndirist și, îndeosebi, a curentului trăirist, devenit în curînd sprijinitorul teoretic al fascismului românesc.

Bluze albastre a luptat și pentru o literatură revoluționară, care trebuia să oglindească nu numai realitățile brutale ale capitalismului, ci și viața și lupta noii forțe sociale care se afirma : proletariatul revoluționar. Conceptul de literatură proletară capătă, în aceste împrejurări, o determi-

*) **Bluze albastre**, nr. 3, 10 iulie 1932

***) „Cuvîntul” An. VI (I), nr. 2585, 4 iulie 1932

*) „Progresul social”, An. I, nr. 5, 20 iulie 1932

nare mai precisă. Sahia va încerca prin nuvelele sale, inspirate de lumea muncitorească, să creeze această literatură pe care epoca o cerea în mod imperios

*

Problema creării culturii proletare preocupă pe mulți dintre scriitorii epocii. În diferite reviste, nu totdeauna cu o orientare ideologică clară, apar articole în care se încearcă a se defini caracteristicile literaturii revoluționare, precum și lucrări beletristice, multe din ele modeste ca valoare artistică, dar notabile prin încercarea de a introduce un spirit nou în reflectarea vieții muncitorești. În revista **Tinărul proletar** *) , un articol: **Crearea culturii proletare** pornește de la premiza că producătorii bunurilor materiale, muncitorii, pot crea o cultură de masă, în care să fie oglindită viața acestei clase, cu bucuriile și necazurile ei, dînd în această privință exemplul muncitorimii germane.

„In organizațiile noastre — se spune în acest articol — alături de lupta pentru interesele zilnice, noi clădim și comorile sufletești ale socialismului, noi clădim și viitoarea cultură socialistă“.

Apar în această perioadă versuri, reportaje și schițe din viața muncitorească, unele cu evidente ecouri din evenimentele revoluționare ale epocii. O mare răspîndire capătă și traducerea din operele scriitorilor sovietici (Maxim Gorki, Ilya Ehrenburg, Esenin, Seifulina, Gladkov, Leonov...) și a scriitorilor revoluționari din alte țări. Lăsăm la o parte, pentru moment, nuvelele lui Sahia și alte opere apărute în acest răstimp. Să cităm la început, capitolele din romanul foileton, **Șomaj**, apărute în revista „Clopotul“ **). Evocarea, cam sentimentalistă, ne introduce în atmosfera vieții proletariatului dintr-un oraș de provincie. Descrierea cartierului muncitoresc cuprinde accente dure, de pamflet. Pe **una din golgoatele lumii**, într-un sumbru trg provincial, mor de foame o mamă și doi copii. Scena este obișnuită în acest loc al mizeriei: „Cerul nu s-a întunecat — notează cu

amară ironie naratorul — morții n-au ieșit din morminte și nici chiar catapiteazma bisericii nu s-a clătinat“.

„Șomaj“ este, evident, fără pretenții. Și viziunea asupra vieții muncitorești este în bună parte deformată. Interesul pentru aceste fragmente (reportaje) vine de la faptul că autorul s-a străduit să reflecte o consecință barbară a crizei: șomajul, aducînd uneori accente realiste în descrierea aspectelor deplorabile ale cartierului în care locuiesc condamnații orînduirii capitaliste.

Acelaș autor, Ion Dimoftachi, mai publică un reportaj-novelă: **În noaptea de Crăciun**, din viața holangarilor (reportajul va apare mai întîi în „Opinia publică“ — 22 dec. 1932) și **Evadare**, reconstituind scene din viața unui revoluționar prins de autorități și ferecat în temniță (publicată mai întîi tot în **Opinia publică**, ian. 1933).

M. Gh. Bujor publică, în 1933, placheta de versuri: „**13 decembrie**“, prezentînd, înfiorat de revoltă, sîngeroasa represiune din Piața Teatrului, și acelaș autor, scrie în această perioadă versuri de captivitate ce vor intra în culegerea **Zăbrele** publicată mai tîrziu.

Scriitori care nu se ocupaseră de aspectele sociale sau înregistraseră sporadic contrastele epocii, lasă să pătrundă în creațiile lor spiritul protestatar și frămîntările lumii care populează uzinele, minele...

Atmosfera incandescentă a momentului se resfrînge și în poemul: **Răscoala** *) de Eugen Jebeleanu, a cărui poezie era, pînă atunci, orientată spre formulele glaciale ale ermetismului. Poemul este explozia de revoltă a unei conștiințe prea mult răbdătoare. Privind orașul sprijinit pe turle, **vărăjmașul mării**, ascuns în sufletul clocotitor al eroului liric, „a sunat furtuna pe surle“. Lirica lui, capătă aici un suflu nou, vijelia călăreților nu mai este fixată în stampe medievale, riguros stilizate, ci devine expresia unei mobilități sufletești ce

*) An. I, nr. 2, 20 iulie 1932.

***) An. I, nr. 2, 20 iulie 1932.

*) *Ulise*, An. I, nr. 1, 15 martie 1932

nu se mai cheltuiește livresc. Există încă multe obscurități în acest poem. Dar ceea ce este esențial este spiritul lui dinamitar, protestatar.

„Revoltat sînt pe mine că am răbdat atît;

Pe țara asta, că rabdă încă.
Lațul mi-a ajuns pînă sub gît.
Prostia ne pune juguri și ne mănîcă.

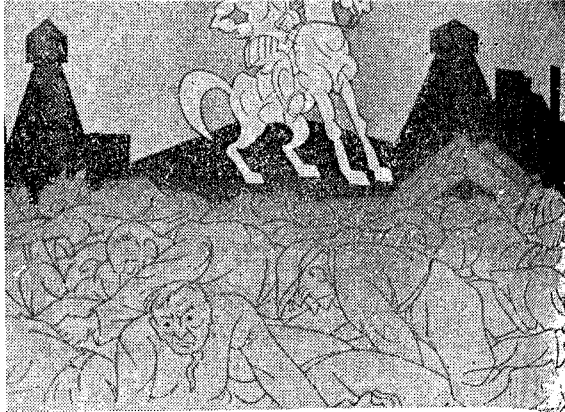
Cerul e ca o cerneală și nu am scris
Niciunul dreptatea cu el sau cu sînge.
Pumnul sta doar în cuget închis.
Ajunge!“

Pe caii „aplecați ca o prăbușire“ într-un iureș sălbatic, cu steaguri ca „o hemoptizie“ — atacă vitrinele mincinoase ale orașului și pe domnii „cu burta de rațe“. Decorul este de flăcări și sînge:

„Fraților! Văd numai sînge
Și fețele noastre — ascuțitele
Foame! Să rîd. Nu mai plînge
Mîine / La șolduri, / Ca peștii svicni-vor
cuțitele“.

Dintr-un ciclu dedicat **halucinațiilor mizeriei**, Demostene Botez publică mai multe poeme: **Fapt divers** *), **În mină** **), **Fabrica** ***), dintre care primele două apar în 1933. În **Fapt divers** este consemnată o scenă obișnuită în societatea capitalistă, de o **banalitate exasperantă**, cum o numea, cu alt prilej, Sahia: ravagiile mizeriei. În poemul **În mină** — „scafandrii pămîntului“ înfruntă asperitățile adîncurilor pentru că lumea de sus are nevoie de aur: „Trebuie aur pentru amante, / Pe cercei cu diamante / Și pe broșe cu safir, / Pe odăjdii, pe potir, / Pe covoare, pe inele / Și pe nasturi de livrele / Aur...“

Spiritul epocii se resimte — am precizat acest lucru mai înainte — în unele opere ale realismului critic. Simpatia lui Rebreanu pentru țărani răsculați (însăși abordarea acestei tematici nu este străină de configurația momentului 1930—33) și

perspectiva care se întrevede în vorbele unuia dintre personajele sale, după înăbușirea în sînge a răscoalelor („N-a venit încă ceasul dreptății... Dar trebuie să sosească, odată și odată, că lume fără dreptate nu se poate“), nu mai lasă nici o îndoială că prozatorul, sub impresia mișcărilor revoluționare din epocă, adopta o optică nouă în prezentarea ciocnirilor dintre țărani și boieri, prezentați ca două lumi despărțite de bariere sociale de netrecut. Tensiunea revoluționară a cărții nu a trecut neobservată. G. Călinescu, prezentînd romanul, observa: „Nu-mi amintesc să fi citit vreodată ceva mai impresionant ca document sociologic, ca expresie a revoluției, decît **Răscoala** *). Despre aceeași carte, Al. A. Philippide într-o cronică intitulată: **Romanul mulțimii răzvrătite** **) remarcă, printre altele, caracterul ei insurrecțional: „**Răscoala** tulbură în sufletul nostru adîncuri amare. E o carte care dă de gîndit și care poate stimula nu numai meditații sterpe. Amărăciunea ei este tonică, înviorătoare“.

Lămuritoare sînt și însemnările altui prozator al epocii, George Mihail Zamfirescu, care scrisese în acești ani romanul „Maidanul cu dragoste“, inspirat de viața periferiei urbane, cu o viziune critică ce-și pune amprenta asupra întregii narațiuni. Discuțînd tematica **Răscoalei** lui Rebreanu, autorul **Domnișoarei Nastasia** observa cu ascuțime că epoca contemporană actuali-

*) „Sfînga“, 15. ian. 1933

***) „Cuvîntul liber“, 2 dec. 1933.

**) „Cuvîntul liber“, 14 ian. 1935

*) „Adevărul literar și artistic“, nr. 634, 29 ian. 1933

**) Idem, nr. 635, 5 febr. 1933

zează problematica răscoalelor : „Vremurile tulburi prin care trecem au actualizat problemele de ordin social de atunci, pe un plan mult mai mare, neîndoios, și în cadrul unui program mult mai cuprinzător, de revendicări sociale mult mai serioase. Mai mult, gradul de năzuință de la 1907, repede și brutal sugrumat, azi se prezintă într-o formă mult mai strălucitoare, mult mai îngrozitoare“.

Acelaș spirit transpare și în literatura din această perioadă a lui Ion Călugăru, îndeosebi în nuvelistica sa. Volumul **De la cinci pînă la cinci** însumează momente diferite din viața aceluiași erou, care acționează **sub presiunea timpului**, după cum mărturisește prozatorul. Volumul în sine este inegal. Ne oprim asupra unei singure nuvele : **De la cinci pînă la cinci**, mai semnificativă din punctul de vedere al acestui studiu ce vrea să reconstituie modul cum se resfrînge asupra literaturii un moment de intensitate revoluționară.

Frământările personajului din nuvelă apar proiectate pe un decor social dominat de grevele de la Grivița. Epic vorbind, în **De la cinci pînă la cinci** se pefrec prea puține lucruri. Se sugerează însă destule. Un avocat, Petru Mazilu, torturat de incertitudini, intelectual „mijlociu, oarecum carierist, oarecum mic burghez“, cu o dureroasă convingere că este „un om de nimic“, inutil, de care societatea se debarasează fără remușcări, întâlnește un altul, Marici, care și-a legat idealurile vieții sale de revoluția proletară. Ca student, Petru Mazilu, dusesse o viață parazită. Nimic nu-l tulburase, orizontul lui era închis, între o masă bună, o aventură erotică și alte plăceri ușoare. Visase la o evadare într-un spațiu tropical, „departe de civilizația mecanică, de obligațiile ce mă așteaptă“. După absolvire, refuză să-și ia în primire locul la un club politic din provincie. Ajunge un dezamăgit, un chibiț al vieții, și, nemulțumit că nu poate face nimic, se dedă în cele din urmă beției. Întîlnirea cu fostul său prieten din copilărie, Marici, schimbă însă traiectoria acestui destin ce

înainta inexorabil spre o totală dezagregare morală.

Marici, notează prozatorul, „era de profesie și de vocație revoluționară“. Viața lui a fost aspră, viața unui revoluționar autentic. Copil încă, a fost dat la stăpîn, a ajuns apoi funcționar comercial, dedicîndu-se luptei revoluționare. Arestat, întîlnișă dată după represiunile din 13 decembrie, Marici a stat ani întregi captiv, dar de acolo ieșise fortificat ideologic, „agitator plin de forță“. „Nimic n-a zdruncinat resorturile lui de oțel“ spune Petru Mazilu. Întîlnirea acestor destine, cu două drumuri diferite în viață, are loc în momentul cînd sirena Griviței, cu sunete obsedante, strecura în sufletul măcinat de nesiguranță al lui Mazilu, un sentiment de neliniște, ca în așteptarea unei catastrofe. În fața evenimentelor dezlănțuite, avocatul se simte derutat, ca toți de categoria lui, avînd senzația îngrijorătoare că ceva se întîmplă în viața din jur și el nu înțelege. că propria lui ignoranță politică îl strivește. „Dacă m-aș fi ridicat peste mîndria mea — mărturisește el — aș fi observat... că scap viața din palmă, ca pe o fluturare de vînt“...

Simpatia pentru Marici și pentru cauza lui, trezită fulgerător în iureșul acestor evenimente, aduce în sufletul frămîntat al lui Petru Mazilu începutul unei certitudini.

— „Pia, spune el fetei pe care o iubea... lucrătorii impun lumii o față nouă. Eu nu pot fi decît alături de ei“...

Această siguranță într-o nouă alcătuire socială îl împiedică să primească propunerea ispititoare a unui capitalist, Garibaldi Bahluianu, de a intra într-o afacere bănoasă. El aspiră să ajungă un om **nou, drept și lucid**, iar Marici și muncitorii hotărîți de la Grivița îi deschisese o cale.

Atmosfera încărcată a orașului peste care se revarsă chemarea sirenei de la Grivița, sînt bine sugerate de Ion Călugăru în cîteva pagini dense.

„Înlănțuirea de „uhu-uhu, uhu“ creia o melodie obsesivă — spune Petru Mazilu — care te urmărea, te scotea din sărite. Nu

știu dacă toată lumea avea aceeași senzație la sunetul sirenei, dar sentimentul meu era că vine o catastrofă. Panica iscată în incinta atelierelor putea izbucni ca un vulcan, să-și reverse lava peste oraș, să-i schimbe rînduiala. Ceea ce n-ar fi fost grav“...

În finalul nuvelei sale, Ion Călugăru lasă să se înțeleagă că acțiunile greviștilor nu au fost zadarnice „Sigur, — notează el într-un scurt epilog — am avut dreptate că destinul multora s-a împlinit acolo, între zidurile atelierelor“...

Este de observat, dincolo de evidentele insuficiențe ale nuvelei, că Ion Călugăru evocă în **De la cinci pînă la cinci** cu simpatie și înțelegere luptele revoluționare de la Grivița, urmărind (atît cit este posibil într-o narațiune limitată) consecințele morale pe care le au aceste evenimente asupra unor conștiințe roase de incertitudine. După Sahia, el aduce în literatură figura unui comunist, a unui activist de Partid, investit cu atribute morale superioare. Nu se poate trece, de bună seamă, peste faptul că prezența lui Marici este mai mult simbolică, că evenimentele de la Grivița apar estompate, dar judecînd lucrurile în contextul istoric, dincolo de aceste explicabile inconsecvențe, se desfășoară drama unui destin care sub presiunea intensă a momentului încearcă să afle un drum al certitudinii și al dreptății. Vorbînd despre volum autorul preciza în acest sens: „...Pe scurt volumul prezintă tragedia omului decla-

sat care nu se mulțumește de a fi un simplu om, ci vrea să fie un om nou“. Motivul central al nuvelor ar fi „tentativa de evadare din criza de anarhie și de luare de contact a oamenilor cu certitudinea unei justiții colective...“ *).

Aceleași evenimente, într-o bună măsură aceleași tragedii obiective ale epocii, intră în optica deformată a altui scriitor, cu o concepție reacționară (străin cu totul de intensitatea și înțelegerea autentecilor drame umane) ca o justificare a tentativei de evadare spre „miracolul“ morții și ca un decor pentru experiențele ce duc spre singura certitudine: a neantului. În **Întoarcerea din rai**, romanul lui Mircea Eliade, imaginea acțiunilor revoluționare de la Grivița, apare falsificată; este imaginea pe care și-au făcut-o și au popularizat-o reprezentanții culturii oficiale burgheze.

O singură realitate — două imagini, două concepții, în ultimă instanță: două culturi.

Momentul revoluționar 1932—1933 are, în literatura noastră, și alte ecouri. Numeroase fenomene și destine scriitoricești (mult mai multe decît am putut sugera noi în aceste pagini de reconstituire) izvo-răsc direct din incandescența acestei epoci.

*) „Facla“. An. XV, nr. 1934

LITERATURA INSPIRATĂ DIN VIAȚA CLASEI MUNCITOARE

EUGEN LUCA

proape lipsit, la noi, pînă la Eliberare, de cetățenie literară, muncitorul, chiar atunci cînd apărea în unele lucrări, era fie privit prin prizma naturalismului (de Carol Ardeleanu, bunăoară), fie invocat pentru obținerea unor efecte ieftine de culoare sau cu intenția de a stîrni o anume compasiune (filantropică) față de acești „vitregiți ai soartei”. O astfel de literatură care prezentînd într-o lumină falsă pe muncitor, abdica de la cerințele elementare ale realismului, satisfăcea însă anumite nevoi ale unei categorii de cititori (și mai ales de cititoare!) din mediul burghez, fiindcă, pe de-o parte, corespundea setei lor livrești, de evaziune din mediul familiar, iar, pe de altă parte, îi ținea, totodată, la distanța convenită de o luare de contact, fie ea chiar superficială, cu problematica reală, cu lupta adevărată și aspirațiile clasei muncitoare. Literatura aceasta cu muncitori pitorești sau abruptizați, minaj de oftică dar și de vicii, îi hrănea cititorului burghez iluzia superiorității lui morale și intelectuale (iluzie foarte necesară unei clase sociale care trăiește sentimentul inferiorității, al neputinței, al declinului inevitabil, dar care încearcă să se convingă de contrariul). O astfel de literatură măgulea totodată orgoliul cititorului burghez, îngăduindu-i să-și manifeste o vagă și abstractă compasiune, care îl împăca sufletește cu cerul.

A existat, e drept, din partea precursorilor realismului socialist, tendința de a-l impune în literatura română, pe muncitor ca pe o fi-

gură de prim plan. „Revolta în port” și „Ūzina vie” de Al. Sahia, nuvela „De la cinci pînă la cinci” de Ion Călugăru, unde, pentru prima oară, în literatura noastră, apare chipul unui luptător revoluționar, excelentele reportaje ale lui Geo Bogza despre tăbăcari și petroliști, despre minierii din „Țara de piatră”, unele nuvele ale lui Nagy Istvan și romanul său „Dincolo de barieră”, versurile lui Miron Radu Paraschivescu, Mihai Beniuc, și ale altor poeți legați de mișcarea muncitorească o dovedesc.

Numai că pînă cînd proletariatul nu s-a impus ca principală forță politică a țării, ca factorul hotărîtor în desfășurarea istoriei noastre, tentativa – pe atunci temerară – a acestor scriitori n-a putut avea răsunetul dorit. Ne explicăm aceasta prin condițiile în care își desfășurau ei activitatea scriitoricească, prin prigoana la care erau supuși din partea autorităților statului burghez (începînd cu cenzura și sfîrșind cu siguranța), prin boicotul criticii oficiale. Roadele muncii entuziaste ale acestor pionieri aveau să se arate însă mai tîrziu, atunci cînd realitatea însăși a zmulc vălul care acoperea ochii multor scriitori și cînd avea să se ridice o nouă și entuziastă generație scriitoricească.

Absența muncitorului din galeria personajelor în literatura română dinainte de Eliberare s-a răsfrînt asupra înfățișării ei generale, rîpindu-i posibilitatea de a crea un erou contemporan, care să aibă conștiința responsabilității sale istorice. Iar aceasta, tocmai într-o perioadă cînd existența unui atare erou era im-

perioasă. Căci un erou cu o cunoștiință istorică fermă și cu răspunderea decurgând din această conștiință, nu putea fi găsit în veacul nostru decît în rîndurile clasei muncitoare. Numai clasa muncitoare, care și-a asumat misiunea istorică de a elibera, prin revoluția socialistă, întregul popor din cătușele exploatării și care are capacitatea de a-și împlini această misiune, îi putea oferi scriitorului un astfel de model viu.

UN EROU CONTEMPORAN CU CONȘTIINȚĂ ISTORICĂ

Orientîndu-se, după Eliberare, către clasa muncitoare, scriitorii noștri au răspuns unor cerințe obiective care izvorau din înseși necesitățile dezvoltării literaturii contemporane: necesitatea de a închege imaginea unui erou contemporan corespunzător epocii, pătruns de menirea sa istorică și responsabilitatea ce decurge din conștiința acestui fapt. Apariția unui astfel de erou într-o epocă de prefaceri revoluționare nu mai putea întîrzia.

Ca erou, muncitorul a adus și în literatură un suflu înnoitor. El era exponentul unei viziuni inedite asupra vieții, a unei mentalități superioare și mai ales omul capabil să-și tracă idealurile în faptă.

Astfel, dintr-o literatură icarică, în care protestul împotriva înjustiției sociale era exprimat mai ales prin înfățișarea tragediei aripilor frînte, a elanurilor innăbușite, sau a chinurilor legate de dureroase resemnări la o condiție inacceptabilă – literatura noastră se transformă într-o literatură prometeică, eroică, a zborurilor cutezătoare spre înălțimi ce păreau inaccesibile, a speranțelor puternice, a încrederii lucide. Dintr-o literatură în care critica orînduirii burghezo-moșierești se făcea adesea de pe poziția inadaptabililor, dintr-o literatură, deci, în care dominau învinșii, ea se transformă într-o literatură a luptătorilor încrezători în forțele lor, a învingătorilor, a celor care știu că trebuie neapărat să învingă și nu-și cruță nici un efort pentru a învinge. Literatura noastră a devenit, o dată cu apariția muncitorului ca erou central, o literatură a energiei, a acțiunii călăuzite de un țel măreț, deliberat adoptat, a unei acțiuni puse în slujba colectivității și nu

a intereselor mărunte individuale. Literatura noastră devine în întregul ei, o literatură îndreptată spre viitor. Optimismul sănătos, reconfortant al celor în fața cărora se deschid larg porțile de aur ale viitorului, luciditatea și spiritul lor de răspundere față de destinele oamenilor, dinamismul caracteristic clasei muncitoare în continuă ofensivă, toate acestea s-au transmis și noii noastre literaturi, al cărei erou central a devenit muncitorul, și care, astfel, a devenit o înaltă școală a caracterelor.

Dobîndindu-și, în sfîrșit, cetățenia literară, muncitorul a revoluționat literatura noastră, impunînd scriitorului, prin însăși prezența sa, o cu totul altă tipologie și cu totul alte conflicte, o viziune cu totul nouă, și, aș spune, adoptarea unui nou stil de muncă. Aceasta, mai ales, atunci cînd toate celelalte personaje, întruchipînd caracteristicile altor clase ori pături sociale, viziunea lor, precum și conflictele în care ele sînt angajate, sînt, într-un fel sau altul, raportate în permanență la muncitor, în calitatea lui de erou literar central.

CONFRUNTĂRI

Crearea unei mari literaturi a clasei muncitoare a fost un proces care a presupus și presupune încă învingerea a numeroase greutăți generate, în primul rînd, de faptul că mulți dintre scriitorii noștri, prin formația lor, prin universul cu care erau familiarizați, erau oameni cărora nu le era suficient de apropiat mediul social proletar și nu se puteau baza în această privință nici pe o tradiție literară prea bogată. Chiar și acei care veneau dintr-un mediu muncitoresc, ca Panait Istrati, nu s-au ocupat în literatura lor de clasa muncitoare. Creatorul lui moș Anghel, a acordat un interes mai mare țărănimii și lumii pestrițe, care compunea porturile dunărene. Stoian Gh. Tudor și G. M. Zamfirescu, i-au prezentat adesea pe muncitori în cărțile lor nediferențiate de masa informă a declasaților, îngrămădiți, undeva la periferia marelui oraș capitalist.

Ca să se făurească o literatură despre proletariat și în spirit proletar, era necesar ca scriitorii să descopere abia acum această terra incognita, să se documenteze. Tenacitatea muncitorului, puterea sa de dăruire, spiritul său

practic, calmul și siguranța sa, capacitatea lui organizatorică îl izbesc pe scriitorul care, pentru prima oară, pătrunde în acest ținut inedit. Și el este tocmai de aceea mereu tentat să-l aprecieze pe acest nou erou în raport cu vecii săi eroi; iar preocupările lui, în raport cu preocupările eroilor săi mai vechi, cu preocupările sale de altădată. De aceea nu e deloc întâmplător că într-o literatură în care problematica intelectualului a constituit, alături de cea țărănească, o preocupare centrală, noul erou ce s-a ivit e văzut mereu în raport cu intelectualul sau țăranul. Aproape în toate romanele în care eroul muncitor figurează pe primul plan, asistăm la o confruntare între muncitor și intelectual.

Confruntarea aceasta — trebuie s-o spunem — reliefează mai pregnant o caracteristică sau alta a muncitorului înaintat. Faptul nu face decât să pună mai clar încă în lumină, răspunderea istorică a clasei căruia eroul nou îi aparține. Interesul acordat de ea transformării ideologice a altor pături sociale confirmă înalta răspundere asumată deliberat de proletariatul revoluționar și arată măsura în care reușește să-i facă față. Confruntarea aceasta, când e realizată inteligent și cu talent, constituie, deci, o modalitate foarte potrivită pentru a sublinia rolul istoric al clasei muncitoare, capacitatea ei de a răspunde misiunii pe care istoria i-a încredințat-o.

La aceasta se mai cere adăugat faptul că modalitatea confruntării e impusă de însăși realitatea socială, nu constituie un artificiu literar. Muncitorul, altădată aruncat la periferia geografică a orașelor și la periferia vieții sociale, ca un soi de paria, era despărțit de oamenii muncii intelectuale prin tot felul de bariere. Astăzi barierele acestea s-au prăbusit — și muncitorimea, clasă conducătoare, se află zilnic în contact direct cu reprezentanții celor mai diferite categorii sociale. În noile blocuri care au schimbat fața orașelor noastre locuiesc laolaltă muncitori și intelectuali, și ei se ocupă laolaltă de buna gospodărire a locuințelor de care dispun, de problemele cartierului lor, stabilind astfel raporturi noi, necunoscute înainte. Muncitorul a obținut, în sfârșit, nu numai accesul dar și dreptul la cultură și el se folosește din plin de acest drept; în sălile de

spectacole, în biblioteci îl aflăm pe muncitor alături de intelectual. Alături, în sesiunile sfaturilor populare sau ale Marii Adunări Naționale, discută probleme de interes obștesc. În fabrici și uzine, cercetători științifici lucrând în variate domenii, intră în contact direct nu numai cu directorii recrutați din rîndul muncitorimii și cu alți factori de conducere, dar și cu zecile de mii de muncitori inovatori și fruntași în producție, a căror experiență o folosesc și la solicitările cărora se străduiesc să răspundă. Scriitorii se întilnesc cu cititorii muncitori; editurile își alcătuiesc planurile după o prealabilă consultare a opiniei publice muncitorești; muzicienii organizează concerte în cluburi muncitorești; artiștii plastici, expoziții în incinta fabricilor și pe șantiere. Mii și mii de muncitori urmează cursurile serale ale învățămîntului mediu sau superior. Mai mult, aproape că nu există astăzi o singură familie de muncitori care să nu numere printre membrii ei măcar un intelectual. Contactul acesta cotidian și direct al clasei muncitoare cu intelectualitatea, pătrunderea ei în mediile cele mai felurite, îl pune pe intelectual (și nu numai pe acesta) în situația de a se confrunta, involuntar chiar, în permanentă, cu reprezentanții clasei muncitoare. Literatura noastră nouă, și mai ales cea consacrată tematicii muncitorești, adoptînd modalitatea confruntării, nu face deci decât să reflecte o realitate socială de necontestat.

Să ne amintim de revelația inginerului Hirjeu din „Oțel și piine“ de Ion Călugăru, cînd îl aude pe directorul muncitor Păvăloaie (personaj ce nu poate fi considerat totuși, în nici un caz, o reușită a literaturii noastre noi) scuzîndu-se pentru că l-a făcut să aștepte prea mult în anticameră. Ingerul are simțămîntul că descoperă acum o lume nouă, în care domnesc legi a căror existență pînă atunci el nici n-ar fi putut-o bănui. Modestia muncitorului, respectul și dragostea sa față de om, spiritul lui de ordine, tăria de a-și recunoaște în fața subordonaților o greșeală, fără frica de a-și știrbi astfel autoritatea, i se impun dintr-odată cu o forță căreia nu-i poate rezista, cu o forță care exprimă clar o înaltă răspundere istorică.

În „Șoseaua Nordului“, Eugen Barbu, punîndu-l pe Mareș să locuiască împreună cu

studentul revoluționar, înflăcărat de visuri romantice și amator de gesturi spectaculoase, ne face, de asemenea, martorii unei astfel de confruntări.

Asistând la o obișnuită ședință sindicală, în care oamenii își spun deschis opinia despre directorul Bucsi iar acesta primește sincer și cu seriozitatea cuvenită observațiile lor critice îndreptățite („La cea mai înaltă tensiune“ de Nagy Istvan), bătrînul dirijor al corului muncitoresc, Jaskó, care nu-și putea imagina un atare curaj moral, are sentimentul că asistă la un adevărat miracol, părește postura de spectator indiferent și devine el însuși actor. Uitînd de interesele care l-au determinat să intre în sala de ședințe, el imploră acum numai permisiunea de a i se îngădui să participe în continuare la astfel de adunări. În același roman inginerul-șef al uzinei în vremea capitaliștilor e nevoit să mărturisească, pînă la urmă, că stilul colectiv de muncă e net superior stilului individualist pe care îl practicase dînsul, și să-și recunoască astfel într-un fel inferioritatea.

Sau să ne gîndim la modul cum reacționează inginerii din schița „O șarjă de probă“ de Nicolae Țic, cînd află că muncitorul activist de partid, care părea cu totul străin tainelor formulelor chimice și ale unei astfel de uzine, ia totuși o hotărîre la care ei nu s-au gîndit pînă atunci.

Nu odată simpla confruntare e considerată de autor ca nesatisfăcătoare. Atunci el o folosește doar ca un cadru necesar desfășurării unui proces îndreptat împotriva deprinderilor vechi și a prejudecăților caracteristice intelectualității formate la școala burgheziei. Polemica la adresa tarelor vechii intelectualități constituie unul din planurile principale ale romanului „Bărăgan“ de V. Em. Galan. Astfel anarhicul, brutalul și zgomotosul agronom Matei, e, în pofida calităților sale profesionale, a inteligenței lui și a dragostei sale de muncă, obiectul unei ironii destul de malițioase, dar foarte bine venite. Satirizat, de asemenea, e și savantul Cristescu. Refuzîndu-se vieții reale, claustrîndu-se în niște cercetări abstracte, el devine eroul și victima unor aventuri destul de neplăcute, pe care nu le poate înțelege și pe

care probabil mai tîrziu Anton Filip îl va ajuta să le înțeleagă.

În „Bariera“ de Tudor Mazilu, nea Vițu, muncitorul revoluționar, e într-un continuu duel polemic nu numai cu mentalitatea aristocrației mahalalei, cu etica și moravurile claselor dominante, dar și cu pictorul ratat a cărui inadaptabilitate nu e, în fond, decît un soi de conformism, un mod subtil de a-și masca o lașitate ce-i pare organică, dar de care, pînă la urmă, se debarasează totuși.

Confruntarea aceasta conține însă și primejdii. Prima e de a-l împinge pe autor (atunci cînd nu ține seama de nuanțe și lucrează numai cu alb și negru) să recurgă la clișee, să alunece pe panta schematismului. (O astfel de primejdie pîndește într-un fel orice procedeu recomandabil prost folosit). Dar există și o alta – mult mai însemnată – căreia îi pot ceda chiar scriitorii foarte înzestrați, atenți la cele mai fine nuanțe și în stare să le valorifice literar. Mă refer concret la pericolul de a folosi confruntarea nu pentru a reliefa răspunderea istorică a clasei muncitoare, ci pentru a-i pune pe muncitori să rezolve niște probleme care nu sînt ale lor, a-i privi pe aceștia numai în funcție de preocupările specifice ale intelectualilor, a-i subordona într-un fel acestor preocupări de ordin secundar. Un exemplu edificator în această privință îl oferă mult discutatul roman al lui G. Călinescu, „Scrinul negru“. În acest roman, G. Călinescu e aproape de adevăr cînd înfățișează prăbușirea barierelor care îi despărțeau altădată pe muncitori de intelectuali, pătrunderea muncitorilor în mediile intelectuale. Dar nu zugrăvește raporturile sociale realist atunci cînd îi înfățișează pe muncitorii săi într-o situație dependentă de preocupările, capriciile și gusturile arhitectului Ioanide. Dacă Ioanide vrea să facă arhitectură rurală, pentru a oferi un exemplu de bun gust, el cere și obține sprijinul muncitorilor, care, parcă n-ar avea altă menire și alt ideal decît pe cel de a se conforma capriciilor sale, de a-l sluji pe el. În cartea lui G. Călinescu, muncitorii nu sînt prezentați ca avînd sentimentul răspunderii istorice, pentru că împing istoria înainte, pentru că rezolvă probleme importante politice (eroii săi muncitori nu trăiesc acest simțămînt), ci pentru că înțeleg, mai bine

chiar decît Gaittany capriciile lui Ioanide și i le satisfac fără nici o rezervă. Ei sînt apreciați înainte de toate pentru că își însușesc bunele maniere (estetului Ioanide îi displac gesturile zgomotoase; îl supără lipsa de armonie în mișcări și în vorbire), se deprind să asculte muzică, să vorbească frantuzește, să răsfoiască un album de reproduceri și să aplaude o dansatoare (fiindcă asemenea însușiri le prețuiesc la oameni Ioanide). Într-o astfel de confruntare falsă, clasa muncitoare apare nu ca principala forță a societății noastre, ci la remorca intelectualității.

La confruntări interesante asistăm nu numai atunci cînd printre protagoniștii cărții întîlnim intelectuali, dar și țărani (vezi în acest sens toată literatura noastră reflectînd procesul transformării socialiste a agriculturii, unde superioritatea viziunii muncitorești e reliefată prin contrast cu mentalitatea îngustă a micului producător individual), sau chiar lucrători avînd o mentalitate mai mult sau mai puțin apropiată de cea țărănească. Pentru a ilustra acest ultim aspect n-avem decît să deschidem volumul lui Nicolae Țic intitulat modest „Profiluri“ și să citim, bunăoară, schița „În aer liber“, al cărei erou, bătrînul maestru Alexe, poartă un neîntrerupt război cu rămășițele mentalității de țărani individuali a unor tineri petroliști din Oltenia, război în care utilizează o tactică foarte elastică. Să ne amintim de asemenea de bătrăniile pe care le duc în uzină, activiștii sosiți din București („Oțel și pîine“) pentru lichidarea apucăturilor de mici proprietari ale unor lucrători sezonieri.

Inutil să adăugăm că deobicei, aceste confruntări dintre muncitori și reprezentanții diverselor pături sociale aliate clasei muncitoare, nu-i împiedică pe autori să insiste asupra opoziției principiale, ireductibile dintre exponenții moralei comuniste pe de o parte, și ai celei burgheze pe de alta, și să reliefeze astfel superioritatea netă a eticii proletare. În „Oțel și pîine“, „La cea mai înaltă tensiune“, „Bărăgan“, „Șoseaua nordului“, etc. etc. confruntarea de care vorbim e subordonată conflictului de clasă, prezentată în funcție de acest conflict,

O EROARE CARE ÎNCĂ MAI PERSISTĂ

Dacă literatura rezultînd din acest prim contact, efectuat prin documentare, cu universul moral al clasei muncitoare, prezintă uneori avantajul unei mai clare reliefări a virtuților muncitorului, nu e mai puțin adevărat că tot aici își au izvorul și o serie de deficiențe serioase ale unor cărți consacrate tematicii muncitorești. Fiindcă scriitorii abordînd acest mediu nou sînt nu numai tentați să organizeze, ca să mă exprim astfel, confruntările despre care am vorbit mai sus, dar, uneori, să atribuie muncitorilor o problematică și o viziune proprii eroilor din alte medii sociale, cu care ei sînt familiarizați.

Numai așa ne putem explica de ce directorul minci din ultimul roman al lui Dragoș Vicol, „În munții de miază-noapte“, gîndește și acționează mai mult ca un țăran decît ca un muncitor. Și nu numai el, dar și ceilalți muncitori, iar, într-o măsură, chiar unii activiști de partid. Numai așa ne explicăm că pînă și un bun cunoscător al mediului muncitoresc cum e Francisc Munteanu n-a pregetat să-și înzestreze eroii din „Orașul de pe Mureș“ cu preocupări mic-burgheze, iar C. Chiriță, în „Oțelul“ prezintă o fiică de oțelar, suferind de spleen. Nimeni nu poate contesta talentul lui Nicuță Tănase, originalitatea și cu atît mai puțin autenticitatea cărților sale. Și totuși surprindem uneori la acest scriitor tendința de a reduce năzuințele muncitorului numai la idealul bunei stări și confortului. Această tendință am depistat-o în „Astăzi e ziua mea“, dar ea e destul de frecventă și la alți scriitori, mai ales în reportaj. Iată cum își imaginează eroul acestei cărți a lui Nicuță Tănase, fericirea:

„Mă gîndesc atunci cînd mînc cu Zoica la patru pereți, la o curte mică în care se văd niște găini, o cloșcă cu niște pui, găinile sperîindu-se de un uliu care dă tîrcoale, un purcel guițînd. O văd pe Zoica ducîndu-se cu găleata de mîncare la porc. Văd purcelul crescînd. Ignatul. Un guițat, niște paie arzînd, miros de șorici pîrlit, niște mușchi agățați în pod la fum. Mă gîndesc la o casă în care să stau cu Zoica.

„- Mă gîndesc că trebuie să cumpărăm la salariul viitor, în rată, o cameră combinată și,

pentru bucătărie, o masă cu două scaune..“

„- O să cumpărăm, Zoica, dar masa de la bucătărie nu cu două scaune, ci cu trei scaune“.

- De ce trei scaune ?

- Și pentru Vladimir, copilașul care o să vină.

- O să ne trebuiască și un pătuț.

- Da, Zoica, trebuie și un pătuț, și jucării. etc. etc. etc.

Năzuința oamenilor muncii spre bună stare și confort e firească și orice scriitor respectând realitatea nu poate să nu țină seama de ea. Nu e mai puțin adevărat însă că a reduce idealul unui muncitor doar la aceste năzuinți elementare înseamnă, în fond, a-l coborî la un nivel de înțelegere pe care clasa muncitoare l-a depășit de mult. Tinzînd să-și asigure bunăstarea și maximum de confort posibil, muncitorul nu vede niciodată realizarea acestui obiectiv în afara marelui obiectiv politic pe care i-l indică partidul, nu se poate rezuma doar la acest ideal, orizontul său incluzînd probleme majore ale contemporaneității, conștiința sa fiind dominată de responsabilitatea istorică ce-i revine în calitate de fiu al unei clase ce trebuie să elibereze umanitatea întreagă din robia capitalistă. Iată de ce găinile, porcul, camera frumos mobilată, jucăriile copilului nu-l pot satisface prin ele însele. El tinde doar mult mai sus; și nu-l pot satisface cu atît mai mult cu cît el știe că în lumea capitalului, mai există încă milioane și milioane de oameni care nu se pot împărtași din aceste bucurii elementare, și față de care se simte îndatorat. Fericirea, muncitorul n-o poate concepe la modul individualist; el leagă totdeauna fericirea lui personală de fericirea întregii umanități.

Ni se va obiecta poate că eroul lui Nicuță Tănase e un fost „derbedeu“ care încă nu s-a ridicat la acest nivel de înțelegere a lucrurilor. Obiecția nu se susține însă, fiindcă acest erou e un tînăr lucrător, care a cunoscut exploatarea capitalistă și a învățat să-i urască pe exploatații; fiindcă, nu odată, la locul său de muncă, în ședințe, la club, a dat dovadă de un ascuțit simț de clasă; fiindcă, la ora cînd își făurește astfel de vise, i se atribuie o muncă de răspundere, căreia îi face bine

față deși ea implică vigilență trează, tăria de a nu se lăsa corupt, cinste față de clasa sa. Obiecția nu se susține mai ales, fiindcă autorul nu ia poziție față de aceste năzuințe limitate, ci se solidarizează oarecum eu ele.

De asemenea, mistica oțelului, pe care o profesează Voicu, protagonistul principal din „Oțelul“, nu poate fi a maestrului oțelar, ci a unui ins care are o viziune oarecum țărănească despre lume. Rebreanu e criticat pentru că l-a pus pe Ion să sărute, într-un elan mistic, pămîntul. Gestul țaranului corespunde totuși într-o măsură mentalității sale. Nu ne putem închipui însă, în nici un caz, un muncitor sărutînd mașinile la care lucrează sau practicînd cultul oțelului, fiindcă muncitorului adevărat îi e străin orice misticism. Și el nu tinde, în nici un caz, să înlocuiască o mitologie cu alta.

S-ar putea vorbi în același sens despre atribuirea unor complicații intelectualiste muncitorilor. În acest sens în „Întîlnirea“ lui C. Chiariță găsim numeroase pagini elocvente. De asemenea, Eugen Barbu îl căsătorește pe Mareș (din „Șoseaua Nordului“) cu un soi de prostituată, și îl prezintă îndrăgostit de soția celui mai bun tovarăș al său, numai pentru a-și dota croul său cu „complicații“. Exemplele s-ar putea înmulți. Nu găsim însă util să insistăm mai mult asupra acestui aspect al problemei pe care ne-am propus s-o dezbatem. Vrem numai să adăugăm că erorile acestea provin din mutarea problematicii altor categorii sociale în mediul muncitoresc - și își au rădăcina într-o încă insuficiență cunoaștere a psihologiei muncitoresci.

EROI CU ȘI FĂRĂ BIOGRAFIE

O problemă a literaturii noastre cu tematică muncitorească e modul în care se prezintă biografia diferiților eroi. Prin biografie, autorul comunică nu numai simple date, ci însăși experiența de viață a croului său, și astfel ne face să intuim complexitatea vieții sale sufletești. Pentru a reflecta, deci, preocupările multiple ale muncitorului, bogatul său univers sufletesc, din biografia sa nu poate fi omis nici un element care ar putea lumina un aspect sau altul al vieții sale spirituale, care i-ar putea explica mentalitatea și sensibilitatea, modul său

specific de a acționa. În această privință. lucrurile, cel puțin la început, nu se prezentau deloc satisfăcător, autorii fiind tentați, chiar în opere care s-au impus, să lase goluri nejustificate în biografia eroilor muncitori.

Cititorii, critica și scriitorii înșiși au remarcat la timpul convenit că muncitorul comunist Anton Filip este unul dintre cei mai reușiți eroi pozitivi din cîți numără literatura noastră. Nu e prea mult de cînd directorul gospodăriei agricole de stat din Petroiu scria cu mîndrie în „Gazeta literară“ aceste cuvinte: „Mi se spune Anton Filip“. Eroul lui Galan a intrat deci în viață, o influențează. Ce satisfacție mai mare pentru un scriitor? Și ce dovadă mai grăitoare a reușitei sale scriitoricești? Într-adevăr, Anton Filip are un foarte larg orizont politic; el nu privește sarcinile referitoare la organizarea producției în gospodăria pe care o conduce numai ca o problemă economică oarecare, ci, în primul rînd, ca o problemă politică, și, ca atare, n-o concepe ruptă de sarcina transformării socialiste a agriculturii în ansamblul ei (de aici interesul său susținut pentru a stabili o legătură strînsă cu viața satului, de a acționa în direcția încetățenirii conștiinței socialiste nu numai în rîndurile lucrătorilor din gospodăria de stat dar și în rîndurile sătenilor din Lespezi). El are o viziune dialectică, știe să lege alte probleme fundamentale ale construirii socialismului (reeducarea vechii intelectualități, bunăoară) de cele ale muncii sale, se consideră răspunzător de justa lor rezolvare și se străduiește să facă față acestei răspunderi. Nici o neregulă, care se ivește, indiferent în ce sector de activitate, nu-l lasă rece; nici o realizare nu rămîne fără ecou în sufletul său. Și niciodată el nu se oprește la un anume plafon, fiindcă acest excelent organizator e dominat de nemulțumirea creatoare, de setea unei continuu perfecționări, de dorința de a se depăși, caracteristice muncitorului înaintat. Și totuși lui Anton Filip, care gîndește atît de clar și acționează atît de firesc, îi lipsește ceva. Mai întîi nu-i cunoaștem biografia, decît din primii ani de după Eliberare. Ce-a făcut eroul său pînă atunci, cum s-a format el? — sînt întrebări la care autorul nu ne dă răspuns. Și că nu ni-l poate da, o dovedește și împrejurarea — foarte importantă — că

în ori ce condiții s-ar afla eroul nostru, el nu se referă niciodată la o experiență dobîndită pînă atunci, acționează într-un fel ca un om lipsit complet de facultatea memoriei. Oare aceasta e o deficiență caracteristică lui V. Em. Galan? Nu, căci, bunăoară, în excelenta navelă „La Răzeși“, oglindind mediul țărănesc ce-i este mai familiar, formației eroilor i se acordă importanța convenită. E vorba deci, de o deficiență ce ține de o cunoaștere încă insuficientă a eroului muncitor.

Aceeași deficiență o observăm și în „Oțel și piine“. Activiștii trimiși la Hunedoara n-au propriu zis o biografie. Ei nu ni se dezvăluie decît prin activitatea pe care o depun în momentul cînd se desfășoară acțiunea cărții (mai exact, prin discursurile pe care le rostesc). La fel, celelalte personaje muncitorești din roman. Autorul se ferește să ne introducă în locuințele lor, să-i pună să-și amintească un eveniment sau altul. Adversarii lor au însă biografie; evoluția acestora din urmă e mult mai atent urmărită; pătrundem o dată cu scriitorul în salonul Estelei și în căminul unor ingineri, aflăm care sînt relațiile lor familiale, etc. Astfel de lipsuri au început acum să fie învinse, mediul muncitoresc devenind din ce în ce mai familiar scriitorilor noștri. Karoly Bucsi, eroul romanului „La cea mai înaltă tensiune“, are biografie. Cînd se află în fața unei situații noi, se raportează totdeauna la o experiență acumulată, face o serie de asociații. Bunăoară, cînd se duce să ia contact cu laboratoarele de chimie ale universității pentru a face analiza fontei, el își amintește, în chip firesc, de primul său contact cu lumea universitară, de luptele la care a participat pentru curmarea activității reacționare desfășurate de elementele dușmănoase în rîndurile studențimii. Pe Karoly Bucsi îl vedem acționînd nu numai în fabrică, dar și în cartier, îl cunoaștem în relațiile sale familiale. Fiecare gest al său respiră autenticitate și are o semnificație. Cînd îi sugerează, de pildă, lui Felecan să utilizeze scrumiera, o face determinat nu numai de spiritul de ordine ce-l caracterizează, ci și de teama că s-ar putea spune că directorul muncitor nu știe să păstreze curățenia, nu știe la ce servește acest obiect, că în felul acesta s-ar știrbi prestigiul său personal, al clasei care i-a încredințat o funcție

de răspundere. Tocmai fiindcă își cunoaște bine eroul și are încredere deplină în el, Nagy Istvan nu e tentat să-l idealizeze, nu se ferește să-i arate slăbiciunile, tarele, timiditățile. Toate aceste calități, care fac din „La cea mai înaltă tensiune“, una din cele mai bune cărți oglindind mediul industrial, nu se datoresc faptului că Nagy Istvan ar fi un scriitor mai dotat decât Călugăru sau Galan, de exemplu, ci împrejurării foarte importante, că spre deosebire de confrății săi, el descrie mediul muncitoresc din interiorul său, cu o adâncă și bogată cunoaștere a lui.

Nea Antonică din „Munca de jos“ are și el o biografie. Fiecare acțiune a eroului, sentimentele contradictorii pe care le trăiește, sînt explicate prin formația sa, prin psihologia sa proprie. Aceasta, fiindcă și lui Eugen Barbu, mediul tipografilor îi e familiar, fiindcă el știe nu numai cum miroase plumbul și cerneala, cum fișie hîrtia, dar și cum se lucrează la zincografie, cum se paginează, cum se deprindea altă dată meseria asta, care sînt tradițiile broșei și care e blazonul ei, cum gîndesc, cum simt și cum glumesc tipografilor.

Pe Teodor Mazilu, nu numai că nu-l înspăimîntă descrierea unui interior muncitoresc, prezentarea firească a raporturilor familiale dintr-un cămin muncitoresc, folosirea acelor amănunte, care, toate laolaltă, dau senzația vieții adevărate, creează o atmosferă specifică. Dar, parcă, pentru a răsturna opiniile unor critici, după care universul sufletească al unui muncitor nu poate fi dezvăluit decât în producție, el nici nu-și propune să ni-l înfățișeze pe nea Vițu („Bariera“) în uzină, ci numai în mahala, întretîindu-se cu vecinii săi, cu Țuțuleasca, de pildă, rîzînd de prostia unora, bucurîndu-se de alții, petrecînd în mijlocul celor dragi sufletului său, în raporturile lui cotidiene cu soția și copiii, cu timidul curtezan al fiicei sale, Treișpemii. Dar cită autenticitate în aceste pagini!

Firese se mișcă, de asemenea, și totdeauna în conformitate cu caracterul său, grăsunul Horvath („Statuile nu rid niciodată“ de Francisc Munteanu), muncitor ilegalist. Acasă ca și în pușcărie, în uzină ca și în sediul Partidului, el n-are nimic forțat, nici cînd își lămurește tovarășii, nici cînd combate dușmanii deschiși sau

camuflați, nici cînd încearcă s-o liniștească pe nemulțumita lui soție.

Cine a citit nuvela „Dimineața de mai“ de Remus Luca rămîne surprins de aplicația cu care acest scriitor, care, pînă nu de mult s-a ocupat mai ales cu oglindirea vieții satelor, creiază atmosfera dintr-o familie muncitorească, reconstituie istoria acestei familii și, prin ea, a unei întregi mahalale muncitorești dintr-un tîrg ardelenesc, cu oamenii ei diferiți și moravurile lor.

Trebuie – cînd discutăm această problemă – să ținem seama și de faptul că în acești ani s-a format o nouă generație de scriitori, o generație de scriitori care au colindat de la un capăt la altul marile șantiere ale construirii socialismului, uzinele, minele; care, adesea, au lucrat, alături de ceilalți tineri, pe aceste șantiere; care au crescut în atmosfera însuflețită a șantierei. Pe șantiere ei au cunoscut înca aproape muncitorii de veche tradiție, dar au urmărit cum se formează din rîndurile foștilor argați, ale unor tineri fără căpătii, din rîndurile ciobanilor și pădurarilor, muncitorii specialiști cu o înaltă conștiință politică. Pentru acești tineri scriitori, care se numesc Nicolae Țic, Radu Cosașu, Nicuță Tănase sau Simion Pop, mediul muncitoresc e însuși mediul lor, iar muncitorul, mai ales cel format în anii noștri, e o cunoștință apropiată, un prieten drag. Nuvela „Șantier“ și o serie de reportaje semnate de Nicolae Țic, reportajele lui Radu Cosașu despre Bicaz, adunate recent în volumul inteligent construit și bine scris, „Lumină“, povestirile despre simpaticii derbedei puși în circulație de Nicuță Tănase, etc. reușesc, fiecare în parte și toate laolaltă, să ne transmită atmosfera de încheștare, de ofensivă hotărîtă și dinamică de pe marile șantiere; ne fac să auzim trepidăția mașinilor, comenzile maeștrilor, strigătele și cîntecele brigadierilor, să intuim climatul acesta în care entuziasmul cel mai înflăcărat se îmbină cu o strictă organizare și în care viețuiește o lume la început pestriță, redată apoi, într-un singur tot. Reușesc să ne facă sensibil climatul acesta în care tineri veniți din toate colțurile țării și din straturile sociale cele mai oropsite cîndva, deprînd nu numai să mînuiască mecanisme perfecționate, dar și să gîndească, să simtă și să acționeze ca niște mun-

citori adevărați. Și eroii învață aceasta în cursul unei dramatice lupte cu cei care au fost altădată ei înșiși, fiindcă tarele vechi nu se pot lepăda, odată cu hainele cu care au venit pe șantier, odată cu adoptarea salopetei și a bonetei de brigadier.

AUTENTICITATEA CADRULUI ȘI VIAȚA SUFLETEASCĂ A EROILOR

Încă departe – cum foarte îndreptățit a arătat în repetate rânduri critica noastră literară – de a satisface pe deplin exigențele sporite ale cetitorilor, rămasă în urma vieții, literatura inspirată din viața clasei muncitoare a depășit totuși faza începuturilor, a dibuirilor, a început să se închege ca atare. Iar aceasta constituie o victorie de importanță covârșitoare a întregului nostru front literar. Cel mai convingător argument în favoarea afirmației noastre îl constituie tocmai apariția unei întregi serii de cărți care reușesc să recreze atmosfera diverselor medii muncitorești din țara noastră (fiindcă altul e climatul de pe un șantier național, altul de pe Grivița și cu totul altul dintr-un cartier muncitoresc al unui orașel de provincie), să sezeze specificul fiecărui mediu, să-l privească pe muncitor dinlăuntrul său și nu să se rezume doar la a-i copia gesturile și a-i transcrie vorbele (și acelea, ușor înflorite) rostite în ședințe. Să-l vadă în complexul relațiilor în care e plasat și nu ca un ins oarecum izolat. A dispărut în bună măsură sfiiciunea și stînghereala față de eroul muncitor, a dispărut convenționalismul, facilitatea. Eroul muncitor nu mai apare ca un prooroc, ca un Mesia care aduce izbăvirea săvîrșind minuni. El s-a umanizat, în sensul că a început să trăiască realmente sub raport literar, să fie prezentat în complexitatea sa umană, cu bucuriile și necazurile sale. dominantă rămînînd însă în întregul său univers sufletesc conștiința istorică, simțămîntul de înaltă răspundere față de destinul poporului său și al întregii umanități.

La începuturile eroice ale literaturii noastre cu tematică muncitorească, scriitorul abia deschidea ușa locuinței eroului său muncitor, să vadă cum îi sînt mobilate încăperile, aranjate

pe pereți fotografiile de familie. Despre un acces în universul sufletesc al eroului muncitor nici nu putea fi vorba, scriitorul zeificîndu-l sau, dimpotrivă, temîndu-se că va descoperi acolo lucruri ce-l vor deruta. Timiditatea, timorarea aceasta au dispărut acum. Scriitorul intră azi în locuința eroului său, ca în casa unui prieten, se îndreaptă spre raftul de cărți și i le răsfoiește, îl întreabă dacă și-a plătit ratele la mobilă și se interesează de preocupările sale gospodărești. Dar nu se oprește numai la decor, deși decorul spune adesea foarte mult. Accesul în universul sufletesc al eroului său îi e liber și el descoperă acolo interesante probleme de conștiință, pe care nu se știe să le dea în vileag. Un exemplu: eroul nucei *Dimineața de mai* de Remus Luca, ceferistul pensionar Ion Cîndea, fost luptător socialist și participant la Comuna Maghiară, azi deputat în sfatul popular, membru de partid respectat și tatăl unor fii cărora partidul le-a încredințat munci de răspundere, pare să aibă toate motivele să se considere, în sfîrșit, un om fericit. Și totuși, nu e un ins fericit în accepția deplină a cuvîntului, fiindcă ceva îl frămîntă. Din pricina unei eronate înțelegeri a evenimentelor, o bună bucată de vreme, în trecut, el, muncitorul cultivat și cinstit, s-a ținut de o parte, n-a stat în primele rânduri ale luptei. Deși nimeni nu-i mai amintește de vechea sa greșală, deși și-a răsкупărat-o într-un fel prin activitatea ulterioară, Cîndea nu poate și nici nu vrea să uite ce s-a întîmplat, nu dintr-un sentiment de autopenitență spirituală, ci pentru că se vrea un om cu adevărat nou, ridicat la o asemenea conștiință a răspunderii, încît să nu mai poată repeta greșeala în viitor.

Un alt exemplu: romanul căsătoriei lui Anton Mihăilă, eroul reportajelor recente ale lui Radu Cosașu, cu Varvara poate fi considerat de unii o simplă istorioară a dragostei, bine scrisă, e drept, dar care nu aduce nimic inedit. Dacă se omite, însă, un dat esențial, și anume că întemeierea unei familii constituie pentru fostul băiat de pripas, care niciodată n-a cunoscut fericirea căminului, un eveniment de o importanță capitală, iar pentru noi, cititorii, de o semnificație deosebită, deoarece declanșează toate forțele spirituale ale eroului, îi biciuiește dorința de a se depăși.

Tocmai pentru că unii dintre scriitorii noștri au început să se simtă ca la ei acasă în diversele medii muncitorești (nu în toate, bineînțeles) și tocmai fiindcă și-au permis să sondeze suferințele muncitorilor, care nu sînt, nu pot fi identice, au reușit să creeze *nu tipul muncitorului, ci o varietate de tipuri muncitorești*, prin intermediul cărcia ei se străduiesc să ne ofere imaginea globală a clasei muncitoare. De aceea noi nu vom purcede să arătăm care sînt trăsăturile muncitorului în literatura noastră nouă, deși o astfel de operație i-ar tenta pe mulți, ci vom descrie numai, în rîndurile ce urmează, această varietate de tipuri. Nu ne interesează doar un tip abstract de muncitor, ci muncitorii vii din literatura noastră. Și aceasta cu atît mai mult cu cît existența unei asemenea varietăți tipologice constituie încă un argument hotărîtor pentru faptul că, la ora asta, în literatura romînă se poate vorbi, într-adevăr nu numai despre niște cărți izolate abordînd tematica muncitorească, ci despre *o literatură inspirată din viața și lupta clasei muncitoare*.

Rebreanu e un scriitor excepțional. Dar dacă în literatura romînă ar exista numai Ion, noi n-am putea vorbi despre *o literatură a lumii țărănești*. Vorbim, însă, despre o literatură țărănească, fiindcă îi avem pe Smaranda, mama lui Nică humuleșteanul, pe Mara, pe Anca și pe Vitoria Lipan, pe moș Nichifor Coțcariul, pe bordeienii lui Sadoveanu, pe moș Manole Crețu și pe Ion, pe Petre Petre și pe Mitrea Cocor, pe Moromete și pe Mitru Moț. Sintem, de asemenea, îndreptățiți să vorbim azi despre o literatură inspirată din viața clasei muncitoare, fiindcă îi avem pe Alecu tinichigiul din „Nada florilor“, pe cei trei Ghiță din „Lumina primăverii“ și pe Irina din „Oțel și piine“, pe Anton Filip și pe Karoly Bucsi, pe nea Vițu, pe Ion Cindea și pe soția sa, mama cartierului muncitoresc, pe Costache și pe Antonică, pe Horvath grăsunul și pe Dumitrana, pe brigadierii lui Nicuță Tănase, Radu Cosășu pe Andrei Pop din „Ora șase“ de N. Țic și pe alții.

S-ar părea că în crearea acestei varietăți de tipuri muncitorești un rol important l-a avut ceea ce se numește psihologia profesională. (S-a

plădat doar atît pentru un roman al minerilor, un altul al petroliștilor, pentru o literatură a muncitorilor metalurgiști sau a textiliștilor, încît o astfel de prejudecată putea să se ivească!) Lucrurile nu se prezintă însă astfel, fiindcă, dacă nu se poate nega faptul că fiecare profesie în parte își pune pecetea pe psihicul lucrătorului care o practică, nu e mai puțin adevărat însă, că nu pe baza acestor particularități, de ordin secundar, se poate crea o adevărată varietate de tipuri. Pentru aceasta, se cer luați în considerație alți factori, de ordin mai adînc, care pun în lumină ceea ce e general întregii clase și nu ceea ce e specific unuia sau altuia dintre detașamentele ei. Se cer luați în considerație factorii care pot reliefa nu secundarul, ci esențialul, nu particularul, ci generalul, și anume măsura în care conștiința socialistă, revoluționară, care e a întregii clase, s-a impus în diferitele medii muncitorești, măsura în care diverșii muncitori au dobîndit conștiința misiunii lor istorice de gropari ai capitalismului, de constructori ai unei societăți eliberate de orice exploatare.

Cîțiva din acești factori principali ar fi, după părerea mea: a) existența sau lipsa unei tradiții revoluționare într-un mediu muncitoresc dat; b) felul cum s-a exercitat în diverse medii muncitorești influența revoluționară, felul cum s-a desfășurat lupta dintre concepția revoluționară și cea reformistă, avîndu-se în vedere și faptul că clasa muncitoare e o clasă deschisă, care-și lărgeste mereu rîndurile cu elemente provenite din alte straturi sociale, pe care ea le înfrunțește, dar care, la rîndu-le, aduc în sinul ei concepții străine; avîndu-se în vedere, de asemenea, faptul că datorită dezvoltării inegale a industriei romînești pînă la Eliberare, frînării acestei dezvoltări, o parte considerabilă a clasei muncitoare luca în mici ateliere meșteșugărești; și c) experiența scriitorului în acest domeniu, fondul său aperceptiv, modul cum s-a apropiat de această temă.

Ion Călugăru, bunăoară, care în „Oțel și piine“ a atacat primul tematica industrială, n-a reușit să creeze un tip de muncitor de veche tradiție, un tip de director muncitor al unei mari întreprinderi de importanță națională, un tip de activist comunist care-și desfășoară

activitatea în condițiile cuceririi puterii economice. Păvăloaia, activiștii trimiși de partid la Hunedoara nu trăiesc, fiindcă, în această direcție autorul nu acumulare destulă experiență. Nu e mai puțin adevărat însă că pictorul deosebit de înzestrat al târgușorului moldovenesc nu putea să nu aibă întinse cunoștințe despre calfele care roboteau în mizerile ateliere meșteșugărești. De aceea în „Lumina primăverii“ el i-a creat pe cei trei Ghiță, pe blajinul potcovar, pe cismar și pe fotograf, figuri ce se rețin și prin care Călugăru arată cum ideile socialiste, conștiința muncitorească pun stăpânire chiar pe acei muncitori care, prin condițiile lor de muncă, aducând cu cele ale micilor meșteșugari, sînt supuși presiunii ideologice mic-burgheze. Muncitorii aceștia, tocmai fiindcă lucrează izolați unul de altul, nu au un dezvoltat simț organizatoric. Ei se rezumă doar la o acțiune de autoeducare ce de vagă agitație. Autorul subliniază astfel caracterul – aș spune adolescentin – al acestor eroi, faptul că, din punctul de vedere al conștiinței socialiste, ei se află în faza inițială. Dar încă în această etapă ei dobîndesc un foarte acut simțămînt al demnității, un spirit de solidaritate, și mai ales conștiința misiunii lor istorice. Pornind de la această experiență, Ion Călugăru a putut urmări în „Oțel și piine“, prin Irina, destinul foștilor ucenici sau calfe meșteșugărești care acum dobîndesc o adevărată conștiință.

Granița dintre fostele târguri moldovenești și sat e greu de fixat. Ca atare, Călugăru avea, așa cum, de altfel, o dovedește și „Copilăria unui netrebnic“, o destul de temeinică experiență în ceea ce privește țărănimea. De aceea în „Oțel și piine“ el a putut crea dintre țărani sosiți la uzină unele figuri care se fixează în memorie și, prin mijlocirea cărora, reflectă realist procesul de transformare a acestor oameni în muncitori autentici. Dintre numeroasele personaje care compun colectivul uzinelor din Hunedoara se reține oarecum numai Moise Nicoară, tip intermediar între țăran și muncitor. Țăran prin unele comportări, în el se simte totuși vie influența exercitată asupra sa de mediul muncitoresc, de comuniști.

Nici Eugen Barbu n-a izbutit să-l înfățișeze încă pe muncitorul revoluționar, ci pe cel care sub influența mediului revoluționar și după o

tragică experiență, începe să deschidă ochii (nea Cristache); pe cel care n-a părăsit încă visul de a se realiza ca țăran cu oarecare stare, e înspăimîntat literalmente de ideile și acțiunile revoluționare și dobîndește simțul demnității, odată cu victoria clasei sale (Oaic); pe tipograful care lucrează într-un mizer atelier și se ciocnește zilnic și direct cu patronul (Antonică, Alecu), pe fosta slujnică, proletarizată. Figurile lui Mareș și Dumitrana din „Șoseaua nordului“ sînt mult mai palide decît cele ale personajelor citate mai înainte.

În schimb, Francisc Munteanu – în pofida unor deficiențe deloc neglijabile – e mult mai familiarizat cu mediul industrial, unde descoperă, ca și Nagy Istvan, diferențieri tipologice care au la bază ciocnirea dintre mentalitatea revoluționară și demagogia reformistă. Nicolae Țic depistează chiar anume tendințe carieriste (Buhariu din „Ora șase“) la unele elemente care, prin mentalitate și moravuri, sînt străine clasei muncitoare.

V. Em. Galan a creat, prin Anton Filip, tipul muncitorului revoluționar, al activistului de Partid, gata să îndeplinească orice sarcină (a fost și conducător al unui oficiu economic, organism menit cîndva să combată specula). Ducînd bătaia pentru transformarea socialistă a agriculturii și pe cea a reeducării vechii intelectualități, Anton Filip e animat de convingerea că în rezolvarea acestor probleme e angajată, în primul rînd, clasa muncitoare, fiindcă aceste probleme sînt probleme fundamentale ale construirii socialismului iar clasa muncitoare este clasa cea mai interesată în construirea acestei societăți.

Am arătat mai sus condițiile obiective și subiective care au concurat la crearea unei varietăți de tipuri din lumea brigadierilor de pe șantiere. Fiecare variantă e condiționată însă în primul rînd de stagiul pe șantier al croilor care devin obiectul educației comuniste.

Toate exemplele la care ne-am referit demonstrează că hotărîtoare în crearea unei varietăți de tipuri muncitorești nu e psihologia profesională, ci factorii pe care i-am enumerat mai sus.

CONCLUZII

Sumara trecere în revistă a acestei varietăți de tipuri am întreprins-o cu scopul de a demonstra existența unei literaturi inspirate din viața clasei muncitoare. Existența acestei literaturi constituie victoria cea mai însemnată a frontului nostru scriitoricesc, dovada certă că literatura noastră și-a lărgit mult orizontul, că s-a transformat într-o literatură realist-socialistă. Faptul că din ce în ce mai mulți scriitori – și dintre cei mai dotați – se îndreaptă spre tematica legată de lupta clasei muncitoare, cheazășiuește lărgirea acestei varietăți de tipuri, îmbogățirea literaturii noastre cu realizări noi.

Am întreprins această trecere în revistă și cu scopul de a face mai evident decalajul încă mare dintre viață și literatură, rămânerea în urma vieții a literaturii inspirate din lupta clasei muncitoare. O demonstrează faptul că posedăm încă puține tipuri de muncitori in-

dustriali. O demonstrează, mai ales, faptul că multe din realizările dobândite oglindesc tipuri de muncitori caracteristici unor faze istoricește depășite, că trăsăturile noi ale muncitorului actual, care luptă pentru însușirea tehnicii celei mai avansate, pentru calitatea înaltă a produselor sale, care desăvârșește construirea socialismului și se pregătește pentru comunism, nu și-au găsit încă intruchiparea artistică ! Pentru a lichida acest decalaj, eforturile scriitoricești trebuie înmulțite, iar critica trebuie să supună unui examen atent nu numai reușitele, dar și eșecurile, fiindcă și ele pot genera învățăminte utile. Altminteri, erorile fac carieră, fiind reluate de același autor de la o carte la alta (vezi exemplul lui C. Chiriță).

Mai puține pledoarii generale, deci, pentru literatura inspirată din viața clasei muncitoare, dar mult mai multe analize detaliate și riguroase consacrate fiecărei cărți cu această temă fundamentală !

MARCEL CHIRNOAGA : Se înalță noi blocuri

LUPTA PARTIDULUI PENTRU EDUCAREA INTELECTUALITĂȚII ÎN SOCIETATEA SOCIALISTĂ

GALL ERNŐ

Partidul Muncitoresc Român acordă o atenție deosebită problemei intelectualității atașate cauzei socialismului. Această preocupare decurge din cunoașterea și aplicarea principială a adevărului istoric formulat de declarația comună a Consfătuirii Partidelor Comuniste și muncitorești – ținută la Moscova în noiembrie 1957 – și anume, că formarea intelectualității noi este una din legile fundamentale ale construirii socialismului.

Analiza științifică a situației intelectualității din România burghezo-moșierească dovedește întru totul justețea învățaturii marxist-leniniste despre locul și rolul acestei categorii în diferitele formațiuni social-economice bazate pe exploatare. Intelectualitatea romină – ca de altfel intelectualitatea în general – nu alcătuia o clasă aparte. Intelectualitatea romină constituia o pătură socială care își recruta membrii din diferite clase, prezentînd în acelaș timp și o stratificare internă. Cercurile sale conducătoare proveneau din clasele exploataatoare, fiind organic legate de aceste clase, în slujba cărora elaborau și răspindeau ideologia burgheză, administrau aparatul de stat, rezolvau probleme tehnice și științifice – subordonate profitului capitalist. Masa intelectualilor făcea parte integrantă din păturile mijlocii, situația și conștiința lor fiind în consecință contradictorie. Pe de o parte – precum a arătat Dimitrov – ei erau legați prin „cordon ombilical” de clasa stăpînire, pe de altă parte însă

asupra lor își exercită influența direct sau indirect lupta maselor muncitoare. Exceptînd stratul superior privilegiat, marea majoritate a intelectualilor din România a pășit pe calea pauperizării treptate și ca urmare a acestui proces, s-a apropiat de poporul muncitor.

Monopolizarea culturii de către clasele exploataatoare a ridicat un adevărat zid chinezesc între popor și tezaurul cunoștințelor umane. „Politica culturală” a regimului burghezo-moșieresc a condamnat masele oamenilor muncii la neștiință, la analfabetism. „Obligativitatea” școlarizării la nivel elementar era doar formală, zeci și zeci de mii de copii ai muncitorilor și țăranilor rămînînd an de an în afara școlilor de altfel, reduse la număr. Lipsa unui număr suficient de școli, taxele ridicate, prețul scump al manualelor, inaccesibile oamenilor muncii nevoiași, îi privau pe copiii acestora aproape cu desăvîrșire de a frecventa școlile medii și superioare. Între anii 1920–1928 din 105.000 de locuitori a 55 de sate, doar 1673 urmau cursurile medii sau superioare. Dintre aceștia numai 6 se trăgeau din familii de țărani săraci. Numărul studenților de origine muncitorească nu depășea ani de-a rîndul procentajul de 0,1%.

Pe tinerii de proveniență muncitorească sau țărănească care învingînd nenumăratele obstacole reușeau totuși să dobîndească o diplomă, îi aștepta o nesfîrșită gamă de privațiuni, lipsuri și umilințe.

Caracterizînd situația profesorilor și învățătorilor din România burghezo-moșierească, tov.

Gh. Gheorghiu-Dej arată : „Învățătorii și profesorii nu primeau cu lunile salariul lor de mizerie. Mulți dintre dumneavoastră își amintesc de flagelul șomajului, care apăsa pe învățători și profesori. După o statistică parțială, întocmită în 1933 de Asociația generală a licențiaților universitari din România, dintre profesori 5% ocupau posturi sigure, 63% ocupau posturi întimplătoare, iar 32% erau șomerii“. (Cuvîntare rostită la Congresul învățătorilor din R.P.R.).

În numeroase documente, în ziarele sale ilegale, partidul dezvăluia situația tot mai grea a maselor de intelectuali în condițiile dictaturii burghezo-moșierești, mobilizînd aceste mase la lupta pentru revendicările lor profesionale și materiale, împotriva politicii antidemocratice, anticulturale a guvernelor reacționare. Un articol apărut în numărul din 2 decembrie 1928 al ziarului „Viața Muncitoare“ publică date care demască faptul că, în timp ce Ministerul Instrucției Publice nu are bani pentru școli și pentru retribuirea omenească a corpului profesoral, iar bugetul Ministerului Sănătății nu e suficient pentru susținerea spitalelor și remunerarea numărului corespunzător de medici – bugetul de stat alocă un miliard șapte sute milioane lei pentru finanțarea organelor represive. (Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1923–1928, 1933, pag. 635).

În numărul din 15 noiembrie 1931 al gazetei „Studentimea nouă“, a apărut Manifestul grupului de medici de pe lângă Ajutorul Muncitoresc Român, care caracterizează în felul următor situația sănătății publice și a medicilor în acea vreme : „Liber-profioniștii sînt puși în imposibilitate de a-și exersa profesia pe care au dobîndit-o cu atîta greutate. Mulți medici sînt silîți să-și închidă cabinetele, neputîndu-și asigura minimul de existență și plata impozitelor grele... Tuberculoza, sifilisul și pelagra își găsesc terenul pregătît și seceră populația săracă a satelor și orașelor“. Articolul cheamă medicii la luptă pentru lichidarea acestor stări de fapt intolerabile și declară : „Locul nostru de muncitori intelectuali este în marea armată a muncitorimii... în lupta pentru emanciparea lumii“. (Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1929–1933, partea I, 1954, pp. 547–549).

În anii crizei economice și ai fascizării țării se intensifică activitatea de lămurire și de organizare depusă de partid în rîndurile intelectualității. Partidul depune un efort conservent pentru realizarea unui larg front popular antifascist în cadrul căruia un rol însemnat e destinat – printre celelalte pături de mijloc și intelectualității. Partidul pune un accent deosebit pe demascarea politicii și propagandei demagogice a partidelor fasciste, pe dezvăluirea caracterului antiuman și anticultural al barbariei fasciste și pe respingerea încercărilor organizațiilor fasciste de a-și lărgi influența în rîndurile grupurilor mai înapoiate ale intelectualității. Documentele de partid din vremea aceea supuneau unei profunde analize științifice contradicțiile interne ale puterii burghezo-moșierești în curs de fascizare, au elaborat o platformă politică justă pentru integrarea celor mai largi mase de intelectuali în lupta împotriva fascismului și a primejdiei războinice, pentru apărarea culturii progresiste și a păcii. Astfel, de exemplu, hotărîrile celei de a V-a plenary lărgite a C.C. al P.C.R., (August 1936) constată că masele largi populare, muncitorii, țărani, mica burghezie, intelectuali, funcționarii și majoritatea studențimii sînt potrivnice fascismului, fiind adepți ale unui regim democratic, ceea ce crează posibilitatea reunirii acestor pături în cadrul frontului popular antifascist. (Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1951, p. 272).

Prin U.T.C., partidul desfășura o puternică propagandă și activitate organizatorică în mijlocul studențimii universitare care a suferit mult de pe urma politicii anticulturale a guvernelor reacționare. Taxele școlare și de examen ridicate, numărul mic de burse, lipsa cantinelor și căminelor ieftine, fascizarea universităților constituiau tot atîtea neajunsuri pentru studențimea săracă, care în marea ei majoritate condamna fascismul și războiul, străduindu-se să apere tradițiile progresiste ale universității romîne. Din anuarul universității clujene pe anii 1932–1933, reiese că numai 0,7% din totalul studenților avea bursă. (Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1932–33, Cluj, 1933, pag. 4).

Sub îndrumarea partidului, U.T.C.-ul organiza celule studențești comuniste în centrele

universitare din țară, edita numeroase publicații pentru mobilizarea la luptă a studențimii. Studenții comuniști organizau acțiuni și greve pentru reducerea taxelor școlare și de examen, pentru sporirea numărului burselor, pentru democratizarea universităților. Studenții comuniști din Cluj au fost aceia care în 1932 au condus greva generală a studenților de la facultatea de drept, sprijiniți și de studențimea celorlalte facultăți. În legătură cu această grevă studenții progresiști au organizat o demonstrație de stradă sub lozincile: „Jos cu taxele nedrepte! Să se reducă taxele căminelor!” (Cf. Babici: Aspecte din lupta antifascistă a studenților din Cluj în perioada 1933-1937, Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., 1956, nr. 3).

Studenții progresiști în lupta împotriva fascizării țării își exprimă solidaritatea cu eroicii muncitori de la Grivița, ca și cu muncitorii petroliști, își ridică glasul împotriva teroarei și prigonirii minorităților naționale. Umind și aplicând cu fidelitate politica partidului de organizare a unui front popular antifascist, studenții comuniști au luat inițiativa creării unei largi organizații studențești democratice. Așa au luat naștere în toate centrele universitare ale țării organizațiile Frontului studentesc democratic, care a editat revista studenților democrați: „Studentul român”. F.S.D.-ul a dus lupta pentru rezolvarea revendicărilor profesionale ale studențimii, pentru sprijinirea materială a studenților săraci, pentru înființarea de biblioteci, pentru apărarea culturii naționale progresiste, împotriva misticismului și a fascizării vieții universitare. În perioada creșterii teroarei fasciste și a înțepirii acțiunilor huli-ganice. F.D.S.-ul crează gărzi de autoapărare, studenții democrați iau în apărarea lor pe studenții oprimați din rindurile minorităților naționale. Dictatura regală desființează F.S.D.-ul, interzice apariția „Studentului român”, dar studenții comuniști, democrați, își continuă lupta eroică, cu toată teroarea întreprinsă împotriva lor. Numărul din 6 ianuarie 1938 al „Scînteii” ilegale adresează studenților următoarea chemare: „În fața falsului cultural, tineri intelectuali care ați gândit liber, care vreți să gândiți liber, tineri care vreți să mai ajungeți pe băncile universității sau care nu vreți să le pără-

siți forțat, tineri de ori ce formație ideologică, filosofică sau religioasă, uniți-vă!” (Citatul luat din I. Caranfil: Despre Frontul studentesc democratic - organizație de luptă antifascistă din România 1935-1938. Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., 1956, nr. 5).

În cursul luptei împotriva fascismului și a primejdiei războinice, partidul înființează numeroase organizații legale, democratice, în cadrul cărora mulți intelectuali progresiști de frunte luptau pentru cauza democrației, a umanismului și a păcii. Asemenea organizații sprijineau rețeaua pe țară a comitetelor antifasciste ce activau sub egida Comitetului Național Antifascist din România (1933-1934), Asociația Amicii U.R.S.S., care număra printre membrii ei multe cadre didactice universitare, Asociația pentru protecția mamei și a copilului, Liga contra prejudecăților, Blocul Democratic și altele. În acești ani apar mai multe gazete legale sub îndrumarea directă a partidului sau sub influența lui (Buletinul de acțiune împotriva fascismului, Momentul, Horia, Alte zări, Clopotul, Nepakarat, (Voința poporului), Tînăra generație, Ecoul, Dolgozō Nō (Femeia muncitoare), Szekelyfoldi Neplap (Foaia poporului din Secuime), Orizont, Manifest, Înainte, Omul liber, Jövō (Viitorul), Era Nouă, Reporter, Korunk, (Epoca noastră) etc. În coloanele acestor gazete de cele mai multe ori de foarte scurtă existență, mulți scriitori, profesori, învățători, medici și alți intelectuali au luat atitudine împotriva fascismului și războiului, pentru Uniunea Sovietică. Un mare rol în munca de lămurire depusă în rindurile intelectualității l-a avut popularizarea rezultatelor istorice ale primului stat socialist, Uniunea Sovietică, ca și demascarea calomniilor antisovietice. Cartea „U.R.S.S.-azi” a remarcabilului scriitor comunist, Alexandru Sahia, a exercitat o profundă influență asupra opiniei publice intelectuale.

Lupta intelectualității democratice din România și-a cucerit simpatia și solidaritatea celor mai de seamă intelectuali progresiști ai lumii. Romain Rolland, Barbusse, Langevin, Perrin, Jourdain și mulți alții și-au ridicat glasul împotriva prigonirii intelectualilor români progresiști (P. Constantinescu-Iași: „Organizații de masă largi conduse de Partidul Comunist din

România în anii 1932-1938", București, 1952, p. 61).

Umăr la umăr cu intelectualii români progresiști militau și cei mai buni cărturari din rîndul minorităților naționale oprimate. Politica naționalistă a guvernelor burghezo-moșieresti (restringerea folosirii în școli a limbii materne, examenele de limbă, diferitele „numerus“-uri și alte forme ale aspirării naționale) lovea în intelectualitatea naționalităților conlocuitoare. Partidul Comunist Român a fost singura forță care s-a opus în mod consecvent politicii naționaliste de discriminare dusă de regimul burghezo-moșieresc, singura forță care a luptat pentru egalitatea în drepturi a minorităților. Hotărârile Congresului al V-lea al partidului fixează drept sarcină organizațiilor de partid să mobilizeze masele populare la luptă pentru instrucția gratuită în limba maternă, pentru libera folosire a limbii materne. Hotărârile constată că datorită politicii juste a partidului există serioase posibilități pentru ca proletariatul să cîștige de partea sa ca aliata masele mic-burheze, intelectuale ale națiunilor asuprite, antrenându-le în luptă. În adevăr, mulți intelectuali maghiari au găsit calea către clasa muncitoare și partidul ei, în cadrul organizației Madosz, care lupta sub îndrumarea partidului. În lupta dusă pentru cauza comună, s-a plămădit și s-a cimentat colaborarea intelectualității progresiste române și maghiare, împotriva oricăror tendințe naționaliste și șoviniste. Numeroși studenți maghiari, ruși, bulgari, evrei și de alte naționalități participau la lupta celulelor comuniste din școlile superioare.

Încă în grelele împrejurări ale ilegalității, partidul duce o luptă crescîndă și de înalt nivel împotriva diverselor forme ale ideologiei burgheze, ale oportunismului și revizionismului. El folosea toate posibilitățile de răspîndire a ideilor socialismului științific, a filozofiei marxiste. Lupta aceasta a partidului a avut un mare rol în educarea socialistă a intelectualității progresiste, iar intelectualii revoluționari înarmați cu cunoștințe marxiste acordau un ajutor serios în dezvoltarea conștiinței muncitorilor.

În anii dictaturii fascisto-antonesciene și a criminalului război antisovietic, partidul și-a întezit eforturile îndreptate în direcția creării

unui larg front unic patriotic, în scopul de a mobiliza masele populare la lupta pentru ieșirea din război, pentru independența țării și răsturnarea dictaturii fasciste. Cuvîntul partidului a pătruns și în mijlocul cercurilor de intelectuali de orientare democratică nemulțumite cu ocupația hitleristă și cu războiul antisovietic. În mijlocul profesorilor universitari și al studenților s-au intensificat protestele și rezistența. Atunci cînd armata sovietică victorioasă și-a început înaintarea nestăvilită și dictatura antonesciană căzută în panică voia să ademenească „elita“ intelectuală să plece în străinătate, partidul s-a adresat intelectualității cu o chemare ce apela la conștiința și la cele mai nobile simțăminte patriotice ale acesteia: „Profesori universitari și academicienii sînt momiți cu un pașaport diplomatic și cu valuta de la Banca Națională. Asta numește Mihai Antonescu salvarea elitelor“...

„Cărturarii români, adevărații cărturari, savanții, intelectualii români nu pot decît să respingă cu dezgust insulta ce li se face. Universitatea română cunoaște multe și minunate figuri de profesori care au înțeles de mult că libertatea și cultura sînt nedespărțite... Menirea intelectualității românești este să stea alături de popor și să păstreze licărirea de lumină, în clipele cele mai întunecate... Partidul comunist cheamă pe profesori, pe ingineri, pe medici, pe magistrați, pe preoți, pe scriitori și artiști să rămîna în mijlocul neamului și acum, în ceasul de cumpănă al istoriei naționale, să-și dea contribuția lor de jertfă, luptînd fără șovăire împotriva dușmanului țării noastre și al culturii omenirii - Hitler și bandele lui înarmate...“ (Din broșura intitulată „Armata roșie vine!“ - editată în august 1944, de P.C.R., Documente din Istoria P.C.R., Buc. 1951, pp. 363-364).

Lupta eroică a partidului înaintea eliberării a avut nu numai rezultatul că el și-a extins influența asupra celor mai buni reprezentanți ai intelectualității vechi, dar a asigurat în același timp și apariția unei noi intelectualități, compusă din cei mai ridicați și mai plini de abnegație muncitori din detașamentul măreț al revoluționarilor de profesie, dintre cei care și-au consacrat întreg talentul, toate puterile și toată viața cauzei eliberării clasei muncitoare, dintre cei care după munca grea de la fabrică se

instruiau în mijlocul a mii de primejdii ale ilegalității și și-au însușit învățătura marxism-leninismului, dintre cei care au transformat în „universități” pină și închisorile, învățând și instruind și pe alții în toila luptei.

Lupta partidului nostru înaintea eliberării pentru cîștigarea și educarea socialistă a intelectualității muncitoare a creat condiții favorabile succesului eforturilor depuse după 23 August pentru plămădirea unei noi intelectualități ieșite din rîndul poporului. O nouă chemare — un nou rol social.

Revoluția populară începută prin insurecția armată de la 23 August 1944, a deschis o nouă etapă în viața intelectualității din România.

În perioada teroarei burghezo-moșierești, condițiile obiective îngreunau extrem de mult posibilitatea educării unei intelectualități revoluționare numeroase în partid și prin partid. Tocmai de aceea e lesne de înțeles de ce din primele momente ale eliberării partidul nostru a acordat o grijă atît de mare formării noii intelectualități. Politica Partidului Muncitoresc Român se întemeiază în problema aceasta pe învățătura lui Lenin despre folosirea și re-educarea intelectualității în construirea noii orînduirii. Aplicarea creatoare a experienței P.C.U.S. în condițiile specifice din România a asigurat partidului nostru succesele obținute în formarea intelectualității legate de cauza socialismului. În contradicție cu concepția oportuniștilor Internaționalei a II-a, după care trebuie să așteptăm cu revoluția socialistă pină cînd proletariatul va dispune de specialiști de un număr și pregătire corespunzătoare, concepția leninistă propovăduiește că în posesia puterii, proletariatului i se deschid posibilități mult mai favorabile pentru a educa în ritm rapid, în cursul construirii însăși a noii orînduirii, pe specialiștii corespunzători ca număr și pregătire. Practica construcției socialiste a dezmințit atît în Uniunea Sovietică cît și în țările de democrație populară — și deci și în patria noastră — profețiile oportuniste care preziceau năruirea puterii populare, eveniment ce trebuia să se producă inevitabil, dat fiind faptul că fără specialiști masa „incultă” se va dovedi neputincioasă a conduce aparatul de stat și economia națională. Lenin a distrus

această argumentare antirevoluționară a menșevicilor și cadeților, arătînd că puterea proletară dispune de toate mijloacele pentru cîștigarea și activizarea specialiștilor *intr-adevăr* necesari construirii noii orînduirii. Realitatea a dat dreptate nu menșevicilor și cadeților, ci lui Lenin.

Pe cînd în 1895 gazeta burgheză „L'Independance roumaine”, revendica diverse măsuri pentru a împiedica instrucția medie și superioară a tinerilor proveniți din clasele sărace, iar între cele două războaie mondiale perspectiva unei creșteri a numărului studenților constituia pentru regimul burghezo-moșieresc o adevărată plagă, partidul nostru a considerat încă în faza inițială a revoluției populare drept o datorie a sa de prim ordin să ridice în ritm rapid nivelul cultural al maselor populare, să educe specialiști cît mai mulți și cît mai bine pregătiți. În darea de seamă ținută la conferința națională din octombrie 1945, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej stabilea drept sarcină principală lichidarea analfabetismului, ca și „reorganizarea întregului învățămînt de la cel primar pină la Universitate, pe baze democratice, ca să asigure un minim de cunoștințe generale pentru întregul tineret, formarea de tehnicieni pentru nevoile industriei, agriculturii etc., iar pentru cei cu calități intelectuale deosebite posibilitatea de a urma studii superioare, fără a mai fi legați de lipsa mijloacelor materiale.” (Articole și cuvîntări, ed. IV, p. 79-80). Ideologul sindicalismului, Georges Sorel, se îndoia la vremea sa de faptul că proletariatul poate atrage intelectualitatea de partea sa și proorocea că socialismul va lipsi intelectualitatea de ocupație. Ce ne arată în schimb experiența patriei noastre? Construcția socialistă nu numai că nu i-a luat intelectualității posibilitățile de lucru, ci dimpotrivă, cere specialiști mereu mai numeroși și mai bine calificați în toate domeniile vieții. Aceste necesități au sporit o dată cu procesul transformării revoluționare și al construcției socialiste; crește mereu rolul și greutatea specifică a intelectualității care îndeplinește o nouă funcție socială.

Este foarte instructivă studierea din acest punct de vedere a documentelor partidului nostru. Din dările de seamă și hotărîrile Co-

mitetului Central la congresele partidului reiese fără putință de răstălmăcire că necesitățile mereu crescînde ale noii orînduirii în privința cadrelor de intelectuali specialiști izvorăsc din însăși esența construirii societății socialiste. Socialismul este un salt din necesitate în imperiul libertății – spunea Engels. Orînduirea socialistă este prima orînduire a cărei dezvoltare o determină oameni care acționează conștient, în cunoștința legităților obiective. Construirea noii orînduirii se efectuează în mod planificat, cu folosirea maximă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne. De aici, însemnătatea mereu crescîndă a științei și tehnicii, respectiv a cadrelor științifice și tehnice de specialitate. Construirea orînduirii socialiste nu se poate realiza fără participarea activă a maselor, fără dezvoltarea permanentă a nivelului cultural și a conștiinței maselor populare. De aici urmează rolul important și de importanță tot mai mare al instrucției publice și al artei, respectiv al profesorilor, învățătorilor, scriitorilor și artiștilor. Socialismul însemnează productivitate mai ridicată a muncii, nivel de trai în creștere, cultură înfloritoare și sănătate publică în permanentă îmbunătățire, iar toate acestea sînt de nerealizat fără specialiști mulți și buni, fără cărturari credincioși poporului și care să stea în slujba cauzei acestuia.

În cunoscuta sa carte „La trahison des clerics”, Julien Benda, exprimînd individualismul și apolitismul intelectualității burgheze, acuză de trădare pe cărturarii care-și părăsesc turnul de fildeș pentru a se amesteca în evenimentele realității zilnice. Apolitismul lui Benda și-a cucerit mulți adepți în rîndurile intelectualității burgheze romîne. Atitudinea aristocratismului spiritual al lui Benda a dat însă faliment în condițiile realității crizelor economice, ale fascismului și războiului. În contradicție cu acest model intelectual falimentar, obiectivele formulate în documentele partidului nostru pun în fața intelectualității alte idealuri și o altă chemare.

Planurile de stat ale Republicii Populare Romîne, planul electrificării țării și industrializarea socialistă au pus în fața intelectualității, a oamenilor de știință, a inginerilor și tehnicienilor, o sarcină grea, dar înălțătoare: aceea de a contribui cu toate capacitățile sale pen-

tru ca țara noastră, care datorită regimului burghezo-moșieresc fusese odinioară după ideologii burghezi „eminamente agricolă”, să devină o țară cu o industrie dezvoltată, care folosește toate cuceririle tehnicii moderne. A fost necesar să se creeze noi ramuri industriale, să se construiască mașini care niciodată nu se construiseră în țara noastră, s-au născut orașe și centre industriale noi în ținuturi unde nu se ridicase niciodată fum de fabrică. Tractoarele romînești, utilajul petrolifer atît de căutat în străinătate, hidrocentrala de la Bicaz și multe alte întreprinderi industriale sînt semne ale faptului că inginerii și tehnicienii noștri îndeplinesc cu cinste sarcinile ce li s-au încredințat.

Transformarea socialistă a agriculturii a cerut și cere din partea intelectualității eforturi nu mai puțin susținute. Atunci cînd Comitetul Central al partidului nostru a lansat lozincă începerii colectivizării, el și-a dat seama în mod clar că acest mare salt revoluționar în dezvoltarea satului și a țărănimii muncitoare nu se poate realiza fără agronomi suficient de numeroși și de bine pregătiți.

Aceasta deoarece agricultura socialistă însemnează gospodărire dusă cu mijloace științifice. Partidul nu a pierdut din vedere nici indicația leninistă conform căreia cooperativizarea agriculturii nu se poate despărți de revoluția culturală: nu poți așeza pe tractor un țaran analfabet.

De aceea, Comitetul Central a arătat că una din cele mai importante condiții ale transformării socialiste a agriculturii este ridicarea nivelului cultural al milioanele de țărani muncitori, cerînd ajutorul oamenilor de știință, al scriitorilor, artiștilor și învățătorilor. Dacă sîntem pe bună dreptate mîndri de faptul că pînă acum 82,2% din terenul agricol al țării face parte din sectorul socialist, atunci trebuie să recunoaștem că în atingerea acestui rezultat de seamă rolul intelectualilor nu poate fi subapreciat.

Firește că revoluția culturală nu se limitează numai la sate. Marile transformări care schimbă țara noastră revoluționează întreaga cultură și ideologie a maselor muncitoare. Pe baza noilor relații de producție socialiste ia naștere

o nouă suprastructură ideologică, o nouă cultură, literatură și artă.

Într-una din cuvântările sale tovarășul N. S. Hrușciov vorbea cu putere evocatoare despre munca de lămurire răbdătoare, persistentă cu care reprezentanții Puterii Sovietice au atras de partea noii orînduirii intelectuali vechi de seamă ca academicienii Pavlov și Platon. În legătură cu acest lucru, N. S. Hrușciov a arătat : „Noi, comuniștii, trebuie să dăm dovadă de un tact și o răbdare deosebită față de vechea intelectualitate. Dacă uneori grupuri izolate și, poate, chiar grupuri mari ale ei nu înțeleg întotdeauna transformarea revoluționară, nu trebuie să ne pripim niciodată ca să-i numărăm printre dușmanii revoluției“ (N. S. Hrușciov : „Spre victorie în întrecerea pașnică cu capitalismul“, Buc. 1959, p. 331).

A avea răbdare și tact nu înseamnă a se da friu liber intelectualilor burghezi reacționari care se ridică împotriva puterii populare și îi aduc prejudicii. Folosirea vechii intelectualități este o formă a luptei de clasă și pentru motivul că în această luptă trebuie să se utilizeze severitatea dictaturii proletare împotriva specialiștilor care sprijină tendințele contrarevoluționare, restauratoare, ale claselor: exploatoare răsturnate și care sabotează construirea noii societăți.

Ca rezultat al politicii leniniste înțelepte a Partidului Muncitoresc Român, marea majoritate a intelectualilor din țara noastră au trecut de partea democrației populare, punîndu-și talentul, experiența și cunoștințele în slujba ridicării poporului. Pentru acești intelectuali, care au putut să cunoască marile realizări ale primului stat socialist, pornirea pe calea dezvoltării socialiste nu mai constituia un start într-o direcție cu totul necunoscută. Tînăra putere populară a trebuit însă să combată și la noi rezistența reprezentanților reacționari ai intelectualității claselor exploatoare. În darea de seamă ținută în anul 1947 la Conferința din Polonia a unor partide comuniste, tovarășul Gheorghiu-Dej a arătat : „În rîndurile intelectualilor, reacțiunea are încă rădăcini puternice, în universități au mai rămas profesori reacționari. Dar totodată printre intelectuali capătă avînt curentul progresist. Foarte mulți intelectuali marcantî, savanți, scriitorii, ar-

tiști, au intrat în partidul nostru, sau stau aproape de el“ („Articole și cuvîntări“, ed. IV, p. 111).

Partidul a făcut totul pentru a atrage de partea puterii populare pe cei mai buni reprezentanți ai vechii intelectualități, în același timp însă nu a pierdut din vedere că activizarea vechilor specialiști nu rezolvă problema cadrelor construcției socialiste. De aceea, ajutat de funcția cultural-educativă a statului democrat-popular, a depus și depune mari eforturi pentru a chema la viață o nouă intelectualitate din rîndurile muncitorimii, ale țărânimii muncitoare și ale intelectualității muncitoare. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a formulat în felul următor dubla sarcină a folosirii vechii intelectualități și a formării noii intelectualități : „Fiecare specialist vechi, care este hotărît să slujească în mod cinstit interesele patriei noastre, interesele construcției socialiste, va găsi sprijin și înțelegere din partea partidului și guvernului. Unor astfel de specialiști trebuie să li se creeze condițiile prielnice de activitate, prestigiul și autoritatea necesare activității lor.

În același timp, organizațiile de partid trebuie să aibă în permanență în centrul preocupărilor lor formarea de noi specialiști, ingineri și tehnicieni ieșiți din rîndurile clasei muncitoare, înarmați cu temeinice cunoștințe tehnice, educați în spirit de devotament nețărmurit pentru cauza socialismului“ (Articole și cuvîntări, ed. IV, p. 505-506).

În interesul acestui scop, s-a reorganizat în mod radical întreaga instrucție publică (1948), așezată pe baze științifice, marxiste, asigurînd prin numeroase burse și cămine fiecăruia tînăr dornic de învățatură cîștigarea unei calificări corespunzătoare preferințelor, capacității sale și intereselor țării.

Numărul noii intelectualități populare îl sporesc și acei muncitori și țărani muncitori ridicați din producție pe care partidul i-a plasat în posturi de răspundere în cadrul aparatului de stat, în industrie și în agricultură. O concepție și o planificare la fel de perspectivică caracterizează măsurile prin care partidul și statul democrat-popular au asigurat bazele ma-

teriale și cadrele organizatorice ale muncii intelectuale. Din acest punct de vedere, de o însemnătate deosebită este hotărârea ședinței plenare a C.C. al P.M.R. despre sprijinirea activității științifice, literare și artistice (decembrie 1948), hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.M.R. cu privire la construirea Casei Științei (iulie 1949), precum și reorganizarea în anul 1948 a Academiei Republicii Populare Române. Institute de cercetări științifice, edituri, dezvoltarea considerabilă a presei periodice etc. —, toate acestea asigură condiții propice creației intelectuale, asigură răspândirea produselor culturii în rândul masei populare.

Concepția leninistă care privește reeducarea vechii intelectualități drept una din formele luptei de clasă obligă pe comuniștii care lucrează în mijlocul cercurilor de intelectuali să lupte neobosit și în mod întransigent împotriva influenței distructive a ideilor lumii vechi, pentru victoria ideilor marxism-leninismului. După eliberare, partidul s-a apucat fără zăbavă de îndeplinirea acestei sarcini. În munca aceasta un rol de seamă l-au avut presa de partid și în primul rând organele de presă ale C.C., „Știința” și „Lupta de clasă”.

Răsfoind numerele de după eliberare ale Științei, dobândim o imagine fidelă a eforturilor de această natură ale partidului, a primelor bătălii ideologice de pe frontul muncii intelectuale. Aflăm din nr. 6 al Științei că asociația scriitorilor a ținut o ședință extraordinară la care s-a hotărât curățirea uniunii de elementele fasciste și s-a publicat o declarație conform căreia scriitorii vor să pornească pe alte căi, alături de popor. În numărul 12 se cere purificarea urgentă a Institutului Politehnic. Un articol din numărul 16 cere concedierea membrilor grav compromiși, fasciști ai Operei. Numărul 45 ridică problema necesității democratizării instrucțiunii publice. În numerele următoare au văzut lumina tiparului numeroase articole în legătură cu retragerea din uz a manualelor reacționare, democratizarea radio-difuziunii, etc.

Știrile publicate în numerele ziarului în cursul anilor următori semnalează și ele consecvența luptei ideologice conduse de partid, consecvența eforturilor depuse pentru reeducarea intelectualității. Numărul 807 din anul

1947 militează pentru o literatură nouă, cu rădăcinile în realitatea patriei; un articol din nr. 817 pune la ordinea zilei democratizarea universităților, iar din darea de seamă publicată în numărul 958 aflăm că la congresul sindicatului scriitorilor și ziariștilor s-a afirmat deja cu putere în rândul scriitorilor ideologia clasei muncitoare.

Lupta ideologică a continuat cu și mai multă putere în cursul trecerii la etapa a doua a revoluției noastre, în cursul desfășurării revoluției socialiste. Partidul a orientat focul luptei asupra diferitelor manifestări ale ideologiei burgheze (cosmopolitismul, obiectivismul, naționalismul etc.) demascând influența acestora în deosebitele domenii ale muncii intelectuale. Academia R.P.R. a luat atitudine în mod hotărât împotriva tendințelor cosmopolite manifestate în unele lucrări științifice; lupte ideologice serioase s-au desfășurat în domeniul lingvisticii, istoriei, filozofiei, literaturii etc.

Partidul e conștient de faptul că în cazul unor intelectuali, între participarea practică la construcția socialismului și atitudinea politică legată de această participare pe de o parte — și concepția lor despre lume pe de altă parte — se poate manifesta un anumit decalaj. (Elementele social-politice aflate în legătură mai strinsă cu baza economică se dezvoltă mai rapid decât factorii ideologici, filozofici sau morali ai conștiinței, mai îndepărtați de bază.) Și experiența țării noastre arată că unul din cele mai importante mijloace ale formării și dezvoltării conștiinței este participarea activă, revoluționară la construirea noii orânduirii sociale. Specialiștii vechi (ne gândim în primul rând la specialiștii din domeniul tehnic, la ingineri etc.) care s-au încadrat în opera de industrializare socialistă, de introducere și perfecționare a tehnicii moderne, se conving pe baza propriei experiențe de faptul că orînduirea socialistă asigură posibilități nemărginite progresului științifico-tehnic, deschizând prin aceasta perspective nebănuite și în fața dezvoltării lor profesional-științifice.

Nu încapă îndoială că participarea lor practică la construirea socialismului, în activitatea organelor puterii de stat și a organizațiilor de masă, are o influență pozitivă și asupra

dezvoltării lor ideologice. Tot mai mulți sînt aceia care își dau seama că fără însușirea și aplicarea creatoare a ideologiei marxist-leniniste nu pot activa cu succes nici în domeniul propriei lor profesii sau ramuri științifice.

Educația socialistă a intelectualității constituie o importantă funcție a îndrumării de către partid a vieții intelectuale. Valabilitatea învățăturii lui Lenin despre literatura partinică, despre munca literară ca parte organică a cauzei proletariatului, nu se limitează la domeniul literaturii și la perioada în care proletariatul nu a preluat încă puterea. Dimpotrivă, pe măsură ce construirea socialismului înregistrează progrese tot mai mari, crește și rolul conducător al partidului în orice domeniu al vieții sociale, în economie tot așa ca în politică și cultură. Aceasta este o consecință necesară a esenței socialismului, a naturii orînduirii în continuă dezvoltare sub conducerea clasei muncitoare și a partidului ei.

Temeiul ideologic al revoluției culturale socialiste îl constituie învățătura marxist-leninistă bazată pe materialismul dialectic și istoric. Înșușirea ideologiei marxist-leniniste, a materialismului dialectic și istoric constituie cerința de bază a dezvoltării continue în spirit socialist a intelectualității de tip nou. Ideile filozofice marxiste nu se răspîndesc însă în vid, într-un fel de „pămînt al nimănui” în filozofie, ci în luptă cu diferite teorii idealiste, pozitivist, iraționaliste și mistice a căror influență și rămășițe nu au dispărut încă fără urmă din conștiința intelectualității. Adesea elementele ideologiei proletare și burgheze se contrapun în conștiința unuia și aceluiași om. În acest fel, educația intelectualității în spirit marxist nu se poate despărți de lupta dusă împotriva ideologiei burgheze. Între ideologia socialistă și cea burgheză, nu există și nici nu poate exista o a treia cale. Acolo unde ideologia marxistă nu iese învingătoare, este în mod necesar prezent și se manifestă vreun curent al ideologiei burgheze. Transformarea socialistă a conștiinței intelectualității, educația ideologică a intelectualilor în spirit marxist nu sînt altceva decît victorii ale ideologiei socialiste asupra influenței ideologiei burgheze.

Acest lucru constituie o sarcină deosebit de actuală în cazul intelectualității care activează în domeniul științelor naturii și în tehnică, dar firește că nu poate fi neglijat nici în cazul reprezentanților științelor sociale.

Necesitatea fundamentării filozofice marxiste a științelor de specialitate provine în mod organic atît din tendințele fundamentale ale dezvoltării actuale a științei, cit și din lupta împotriva ideologiei burgheze.

Drept rezultat al muncii educative a partidului nostru, aceste adevăruri sînt astăzi tot mai mult înrădăcinate în conștiința oamenilor de știință.

Hotărîrile istorice ale congresului al XX-lea al P.C.U.S. — arată Declarația de la Moscova din 1960 — nu numai că au o mare importanță pentru P.C.U.S. și pentru construcția comunistă în U.R.S.S., dar au deschis o etapă nouă în mișcarea comunistă internațională, au contribuit la dezvoltarea ei mai departe pe baza marxism-leninismului. Congresul al XX-lea a exercitat în general o mare influență asupra maselor largi muncitoare și asupra intelectualității din țările socialiste. Marxismul creator care iradiază din documentele sale a avut o influență stimulatorie. S-a înviorat viața intelectuală, s-au născut discuții rodnice în rîndurile oamenilor științei, literaturii și artei.

Se știe că reprezentanții intelectuali ai imperialismului, împreună cu aliații lor revizionisti, au încercat să folosească în scopul unui atac concentrat documentele Congresului al XX-lea, falsificîndu-le și denaturîndu-le sensul. Unii intelectuali de bună credință au fost derutați pentru scurtă vreme de propaganda dușmănoasă, revizionistă, care și-a ascuns intențiile contrarevoluționare sub lozincile antidogmatismului, „democrației”, „umanismului” și „libertății”. Tocmai de aceea, declarația consfătuirii partidelor comuniste și muncitorești din noiembrie 1957 a arătat în mod just că în prezent revizionismul reprezintă pericolul principal în mișcarea muncitorească internațională. Revizionismul constituie pericolul principal, deoarece însemnează pătrunderea ideologiei burgheze în mișcarea muncitorească, deoarece tînde să submineze unitatea partidelor comuniste și a țărilor socialiste, încearcă să provoace neîncrederea față de P.C.U.S., avangardă una-

nim recunoscută a mișcării comuniste mondiale. Revizionismul paralizază voința revoluționară a clasei muncitoare, dezarmează muncitorii, masele muncitoare.

În cercurile intelectuale, influențele otrăvitoare ale ideologiei burgheze și ale revizionismului, au dus la manifestări negative. La unii intelectuali șovăielnici a apărut din nou apolitismul. Politica de coexistență pașnică dintre cele două sisteme a fost interpretată de unii ca „pauze ideologice“, ca o slăbire a luptei ideologice principale împotriva curentelor filozofiei burgheze reacționare. Aceasta a dat naștere la unele manifestări de liberalism mic-burghez, de împăciuitoarism. În viața literară și artistică, respingerea îndreptățită a prezentării schematice și a înfrumusețării idilice a realității a servit unora drept pretext pentru manifestări negative.

Caracterul primejdios al influenței revizioniste și importanța excepțională a luptei dusă împotriva ei au fost intensificate de împrejurarea că manifestările antimarxiste apar de obicei amestecate cu elemente naționaliste. Ideile naționaliste se aciuiază în modul cel mai persistent în conștiința micii burghezii orășenești și a unei părți a intelectualității. Una din cele mai importante arme ideologice ale contrarevoluției din 1956 în Ungaria a fost naționalismul. Ideologia „comunismului național“, propagată de revizionisti, a exprimat tendințele forțelor contrarevoluționare internaționale și interne. Sub pretextul specificului național, se ridică împotriva legilor universale valabile ale construirii socialismului lovind în unitățile partidelor comuniste și ale lagărului socialist.

În țara noastră – datorită consecvenței și principialității partidului nostru în combaterea oricărei devieri de la învățătura marxist-leninistă – n-a existat un curent revizionist în nici un domeniu al activității intelectuale. S-au manifestat însă și la noi unele tendințe nesănătoase, pe care partidul le-a combătut la vreme cu fermitate. „În lupta împotriva revizionismului, a oportunismului de dreapta, fiecare partid comunist și întreaga mișcare comunistă internațională în ansamblu s-au întărit și mai mult sub raport ideologic și organizatoric“ – subliniază Declarația de la Moscova din anul 1960, precizând apoi: „După cum se

arată în Declarația de la Moscova din 1957, interesele dezvoltării mai departe a mișcării comuniste și muncitorești cer să se ducă și de acum înainte lupta hotărâtă pe două fronturi: împotriva revizionismului, care rămâne pericolul principal, și împotriva dogmatismului și sectarismului“. „Dogmatismul și sectarismul în teorie și practică pot de asemenea să devină pericol principal într-o etapă sau alta a dezvoltării unor partide, dacă nu se duce o luptă consecventă împotriva lor. Ele răpesc partidelor revoluționare capacitatea de a dezvolta marxism-leninismul pe baza analizei științifice și de a-l aplica în mod creator, potrivit condițiilor concrete, izolează pe comuniști de păturile largi ale oamenilor muncii, îi condamnă la așteptare pasivă sau la acțiuni stingiste, aventuriere în lupta revoluționară, nu îngăduie să se aprecieze la timp și în mod just situația care se schimbă și experiența nouă, să se folosească toate posibilitățile în interesul victoriei clasei muncitoare și al tuturor forțelor democratice în lupta împotriva imperialismului, reacțiunii și pericolului de război și în felul acesta împiedică popoarele să repurteze victoria în lupta lor dreaptă“. Documentele celui de-al II-lea Congres al P.M.R. accentuează că activiștii care muncesc în domeniul ideologiei trebuie să combată toate formele ideologiei burgheze reacționare și mai ales naționalismul. Ei trebuie să-i demaște pe apologeții capitalismului și să pună în evidență caracterul neștiințific și antiprogresist al diferitelor teorii filozofice, sociologice și economice burgheze. Partidul nostru a luat o atitudine consecvent și categoric combativă față de obiectivismul burghez, situându-se pe pozițiile principialității marxist-leniniste, în problema evaluării moștenirii culturale.

Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român a deschis însuflețitoare perspective în fața oamenilor muncii din țara întreagă: perspectiva desăvârșirii construirii socialismului și a trecerii treptate la construirea comunismului. Sarcina realizării planului economic de șase ani și a planului de perspectivă de 15 ani, implică noi și înalte exigențe și în legătură cu educarea intelectualilor în spirit socialist. Din acest punct de vedere, are o fundamentală importanță constatarea pe care Congresul

a făcut-o referitor la faptul că în prezent principalul domeniu al luptei de clasă, al luptei dintre nou și vechi este activitatea ideologică, munca de lichidare a influenței educației burgheze în conștiința oamenilor. Este evidentă în aceste condiții, importanța crescută a luptei împotriva ideologiei burgheze, a reminiscentelor moralei vechi, tocmai în cazul intelectualilor cărora le revin sarcini serioase în general în domeniul adâncirii educației socialiste a poporului.

Congresul s-a referit în mod expres la acest lucru, arătând că antrenarea maselor largi în procesul conștient de făurire a istoriei și de dezvoltare a noii orînduirii sociale, accentuează rolul muncii ideologice, rolul activității de educare a maselor populare. Mărețele sarcini economice trasate de către Congres nu pot fi realizate fără îmbunătățirea întregii munci ideologice, politic-educative. Realizarea sarcinilor ideologice-culturale formulate de Congresul al III-lea presupune și implică și creșterea exigenței în materie de calitate. Partidul le cere intelectualilor să-și amplifice munca atît sub aspect cantitativ, cît și calitativ, în scopul de a răspîndi bunurile materiale, de a îmbunătăți munca de propagandă. Congresul al III-lea a atras atenția asupra necesității de a nu se mai discuta problemele în mod abstract, după șabloane. Întreaga muncă de ordin cultural trebuie să fie pătrunsă de avîntul construirii socialismului, de spiritul de inițiativă al maselor, proaspăt și plin de vitalitate.

Partidului nu i-a scăpat din vedere nici problema metodelor aplicate în domeniul educării socialiste a intelectualilor – și consideră că, din acest punct de vedere, metoda cea mai indicată și mai eficace este cea a discutării problemelor ideologice și de creație. Spiritul viu al criticii și autocriticii creează atmosfera

favorabilă progresului în materie de cercetări științifice și creație de artă.

Din acest motiv, educarea intelectualilor în sensul formării concepției despre lume este indisolubil legată de educarea morală, de lupta consecventă împotriva rămășițelor moralei burgheze. Egoismul, individualismul, invidia profesională trebuie să dispară din mentalitatea intelectualilor, întocmai ca idealismul, apolitismul și celelalte reminiscente ale mentalității burgheze. Meschinăria, hărțuierile neprincipiale dintre specialiștii bătrîni și tineri, carierismul – sînt incompatibile cu morala comunistă. Morala nouă a lumii noi pretinde colaborare colegială, ajutor reciproc în domeniul producției spirituale, atitudine nouă față de interesele majore ale muncii și comunității – atitudine care se împămîntește tot mai adînc printre producătorii bunurilor materiale.

„Principala caracteristică a epocii noastre constă în faptul că sistemul socialist devine factorul decisiv în dezvoltarea societății omenești“ – constată Declarația de la Moscova, din anul 1960. Mișcarea mondială comunistă a devenit cea mai influentă forță politică din epoca noastră, cel mai important factor al progresului social. Nici o sfortare a capitalismului nu poate zăgăzui progresul societății omenești, victoria completă și desăvîrșită a socialismului în lumea întregă. În astfel de condiții favorabile se desfășoară astăzi lupta ideologică, educarea intelectualilor în țara noastră. Progresul și succesele pe care construirea socialismului le-a înregistrat în R.P.R., construirea victorioasă a comunismului în Uniunea Sovietică și întărirea mișcării mondiale comuniste pretutindeni pe glob garantează noile succese care se vor cuceri în această muncă.

REALISM, REALISM CRITIC, REALISM SOCIALIST*)

Op. S. CROHMĂLNICEANU

Sub titlul „Realism, realism critic, realism socialist“, Mihai Novicov își adună într-un volum studii și articolele sale din ultimii ani pe această temă. Deși au fost scrise în diverse împrejurări și au un caracter oarecum ocazional, ele se leagă și alcătuiesc laolaltă un tot destul de unitar. Titlul volumului nu e de loc gratuit, pentru că autorului îi stau la inimă câteva idei, asupra cărora revine mereu, completându-le, precizându-le, susținându-le cu exemple. Cartea nu rămâne astfel o simplă culegere de studii și articole, ci devine o adevărată lucrare de un incontestabil interes asupra anumitor probleme actuale ale realismului. Acestea sînt abordate sub aspectul lor teoretic în prima parte, unde Mihai Novicov face „Cîteva considerații pe marginea „specificului“ literaturii“, vorbește „Despre idealul estetic al epocii socialismului“, analizează diversele accepții date noțiunilor de realism, realism critic, realism socialist („Discuții despre realism“, „Clasicii marxism-leninismului despre realism“, „Din problemele teoretice ale realismului“, „Realismul critic și realismul socialist“), urmărește „Influența literaturii sovietice asupra dezvoltării realismului socialist în literatura română“ ș.a.m.d. „Profilurile“ de scriitori din partea a doua (Maxim Gorki, Vla-

dimir Maiacovski, Nicolai Ostrovski, Afexei Tolstoi, Ilf și Petrov, Leonov, etc.) sînt chemate să adauge tezelor expuse un material exemplificator suplimentar.

Înainte de a trece la cercetarea mai amănunțită a studiilor din volum, vreau să subliniez de la început cîteva lucruri. Propunîndu-și să lămurească anumite chestiuni importante de teorie literară, cartea lui Mihai Novicov invită la o discuție de o reală actualitate.

Foarte multe din dezbaterile pe tema realismului socialist rămîn din păcate, la noi, într-un stadiu primar. Participanții se mulțumesc să spună adesea lucruri îndeobște știute, să repete considerații generale unanim admise, ocotind aspectele controversate, problemele încă nu deajuns de clarificate și care comportă o luptă de opinii. Critica manifestă un reprobabil dezinteres pentru teoria literară, cultivînd „aplicațiile“ cumînți și evitînd generalizările de ordin estetic. Mențiunea „la obiect“, analiza „pe text“ este sănătoasă pentru că exclude speculațiile abstracte care, adeseori în trecut, n-au dat rezultate prea fericite. Dar de aici pînă la părăsirea aproape completă a sintezelor teoretice, bazate pe un bogat material analitic adunat, pe o experiență însemnată cîștigată, e o mare distanță. Fără o permanentă limpezire și adîncire a diverselor noțiuni de bază cu care operează, critica e pîndită de empirism și diletantism.

*) Pe marginea volumului cu același titlu de Mihai Novicov. E.S.P.L.A. (1961).

În volumul său, Mihai Novicov are meritul de a ataca frontal unele din aceste probleme controversate. El atrage atenția asupra accepțiilor diferite în care e folosită noțiunea de realism. E vorba de o calitate a artei în genere, inerentă într-o măsură mai mare sau mai mică operelor valoroase din toate timpurile, sau de o modalitate creatoare apărută într-un moment istoric bine definit și caracteristică doar anumitor lucrări? Cum se situează realismul într-una sau alta din accepțiile sale, față de diverse formule artistice pe care le-a cunoscut de-a lungul vremurilor omenirea? Ce consecințe decurg din adoptarea acestor puncte diferite de vedere? Care sînt deosebiriile dintre realismul critic și realismul socialist? Ce condiții social-istorice le determină? etc.

Tuturor acestor întrebări autorul caută să le dea un răspuns răspicat și coerent, necerzind să îmbrățișeze o anumită opinie, să o susțină, argumentînd-o, luînd în considerație eventualele obiecții de care s-ar lovi, respingîndu-le pe baza discuției. Dezvăluirea contradicțiilor, semnarea punctelor obscure, a soluțiilor nesatisfăcătoare scot problemele din stadiul inert, le animă, incitînd reflecția pe marginea lor, și chiar dacă opiniile expuse nu sînt împărtășite, prin replica pe care o cheamă împing cercetarea înainte, obligă la precizări și adînciri, își exercită un foarte pozitiv rol stimulator.

În al doilea rînd, cartea lui Mihai Novicov e de o vie actualitate, pentru că nu se ocupă de toate aceste chestiuni dintr-un interes pur teoretic sau istorico-literar. Autorul pleacă mereu de la problemele imediate ale realismului socialist și în funcție de ele, cu scopul evident de a le lămurii mai bine, de a le așeza pe o bază științifică solidă, întreprinde cercetarea sa. Discuția despre specificul literaturii e legată strîns de reliefaarea importanței idealului estetic în creația artistică. Noțiunea de „reflecție” e adîncită în acest sens. Ce trebuie înțeles prin *aprecierea estetică* a realității? – se străduiește să precizeze tovarășul Novicov. De aici rolul idealului artistic al unei epoci se degajează net și autorul poate reliefa mai bine că realismul socialist este expresia *necesară* a creației vremurilor noastre. Nu de dragul discuției sînt răscolite și alte

chestiuni. A stabili dacă realismul e o calitate inerentă artei din cele mai vechi timpuri și determinată de însăși specificitatea actului creator, care tinde să apropie cît mai mult oglindirea de obiectul ei, revine la a răspunde dacă arta socialistă poate fi și nerealistă. Iată deci un teren de polemică la ordinea zilei cu teoriile revizioniste, dispuse să „integreze” formulele moderniste, pe baza ideii că și cu ele se poate face literatură revoluționară. Diferența stabilită între realismul critic și realismul socialist, sub raportul idealului estetic, scoate la iveală natura adevărată a tendințelor negativiste ș.a.m.d. Discuția teoretică prezintă prin urmare tot timpul un interes practic direct, se leagă strîns de aspectele concrete și de imediata actualitate ale luptei ideologice pe tărîm literar.

În al treilea rînd, Mihai Novicov, bun cunoscător al limbii ruse, se raportează permanent și cu competență la experiența sovietică. Ecoul viilor și interesantelor dezbateri literare din Țara Socialismului e adus în articolele sale, care se bizuie astfel pe o informație serioasă și cu întinse perspective. Multe din probleme, cum mărturisește autorul însuși, i-au fost sugerate de opiniile emise în aceste confruntări. Avantajul e al cercetării pornite de la un stadiu avansat și avînd în față cîmpul întregii mișcări literare contemporane. Există aici și o anumită tentație către facilitate, datorită faptului că autorul ia cunoștință de unele idei (în special cele din sursă occidentală) prin mijlocirea cercetătorilor sovietici care le discută, și nu prin lectura directă a lucrărilor respective, posibilitatea argumentării proprii fiind astfel limitată. Dar chiar și așa, studiile beneficiază de un orizont considerabil lărgit prin izvoarele consultate efectiv și Mihai Novicov, familiarizînd critica noastră cu discuțiile literare din Uniunea Sovietică, întreprinde o operă de un excepțional folos.

În sfîrșit, cartea caută să se sprijine în diversele generalizări schițate pe literatura noastră nouă și să valorifice chiar, pe cît e posibil, particularitățile experienței ei. Rezultatele sînt la acest capitol mai slabe, autorul referîndu-se la lucrări disparate, puține și de multe ori foarte inegale ca realizare. Cercetarea nu reușește aici să pună în lumină in-

dividualități artistice proeminente și distincte, care prin originalitatea creației lor ilustrează contribuția noastră la dezvoltarea literaturii realist-socialiste pe plan mondial. Modul cum sînt introduse în discuție operele lui Mihail Sadoveanu sau Tudor Arghezi lasă mult de dorit și același lucru se poate spune despre Marin Preda sau Zaharia Stancu, în ciuda observațiilor interesante făcute asupra romanelor lor. Totuși, sînt de reținut în această direcție, mai repede decît diferitele exemplificări cam palide, două studii: primul consacrat „Influenței literaturii sovietice asupra dezvoltării realismului socialist în literatura romînă”, documentată urmărire a modului cum s-au reflectat ideile revoluționare în conștiința scriitorilor noștri, și al doilea, intitulat „Literatura romînă pe drumul realismului socialist”, analiză judicioasă și pertinentă a modului cum au evoluat la noi după 23 August anumite teme specifice, datorită unei noi viziuni.

Am spus însă că interesul principal al cărții lui Mihai Novicov constă în dezbaterea la care ea invită. Prin urmare, cel mai sigur semn de prețuire arătat eforturilor autorului este intrarea în discuție, analiza tezelor sale. Ce remarcă tovarășul Novicov? Înainte de toate că există o anumită inconsecvență, o lipsă de rigoare științifică în modul cum critica și istoriografia literară minuieste noțiunea de realism. Astfel, pentru unii ea se identifică de fapt cu veridicitatea artistică: a constata că o operă oglindește profund și convingător viața, revine a spune despre ea că e realistă, indiferent de epoca sau de stilul cărora îi aparține. Se subliniază, de pildă, realismul poemelor homerice sau al comediilor lui Aristofan. Se vorbește despre realismul lui Rabelais și Cervantes. Insușirea aceasta e atribuită de-o potrivă și viziunilor lui Dante, și romanelor lui Balzac, și sculpturilor eline, și picturilor Renașterii. După alții, însă, realismul e o metodă de creație apărută pe o treaptă istoricește determinată în dezvoltarea artei. Ca și clasicismul sau romantismul, el se caracterizează prin anumite particularități de stil distincte, proprii numai anumitor opere și nu altora. Realist e Boccaccio și nu Dante, Stendhal, Balzac, Gogol, Tolstoi și nu Homer. Corneille, Byron sau Lermontov, Caragiale și

nu Eminescu, Courbet și nu David sau Rafael. O tendință e chiar de a restrînge sfera realismului la ceea ce se numește realismul critic, adică la o mișcare artistică mai precis conturată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu un program estetic definit, cu doctrinari proprii. Că aici, însăși accepția în care e luat termenul variază, rezultă evident, și discuția nu se reduce la o ceartă de cuvinte. A judeca într-un fel sau altul presupune a avea o anumită idee despre artă și despre procesul dezvoltării ei. E tocmai ceea ce își propune tovarășul Novicov, încercînd să analizeze consecințele logice pe care le implică diferitele sensuri acordate realismului. Ideea că acesta ar fi apărut ca o metodă de creație constituită abia în epoca Renașterii, după unii, sau pe la mijlocul secolului XIX, după alții, el o respinge pe baza citorva argumente. Primul e că „dacă realismul apare doar la o etapă dată în dezvoltarea artistică a umanității, înseamnă că, pînă la această etapă, umanității îi era proprie (necesară) arta ne-realistă”. Al doilea e că „în dezvoltarea omnirii trebuia să se fi produs ceva nou, care să fi cerut și apariția unei noi tendințe estetice” și „acest *ceva* nu este încă bine definit”. Al treilea argument e următorul: „Dacă realismul (în ansamblu) e o metodă, atunci diferite faze istoricește formate ale realismului nu mai pot fi metode, deci nici realismul socialist nu mai e metodă”, „căci un lucru nu poate fi genul proxim și diferența specifică a aceluiasi lucru în același timp”.

Demonstrația procedeză, precum se vede, prin reducere la absurd. Calea nu e rea, pentru că obligă la rigoare logică și multe construcții teoretice pe tema realismului păcătuiesc tocmai prin această lipsă de coerență. Ce folos că ele par să explice destul de bine anumite lucruri, dacă raportate la altele nu se mai împacă deloc cu tot ce știm? În literatură, însă, această metodă cam „matematică” prezintă și serioase dezavantaje. A descoperi viciile logice ale argumentației pe care se sprijină o ipoteză, încă nu înseamnă a demonstra totuși punctul de vedere combătut. Faptul că omenirea ajunge la un moment istoric dat să elaboreze o artă realistă în accepția mai restrînsă dată ideii ei de cercetători

sovietici ca Elsberg, nu înseamnă neapărat că pînă atunci lumea a ignorat complet reflectarea realistă a unor fenomene de viață și că a descoperit-o peste noapte o dată cu praful de pușcă. sau aburul. Aici e vorba de un proces îndelung și de cristalizarea rezultatelor lui într-o expresie netă, distinctă, abia pe o anumită treaptă a dezvoltării sociale. În definitiv și materialismul dialectic s-a născut pe la mijlocul secolului XIX, ceea ce nu presupune deloc că gîndirea omenească a fost pînă la apariția lui integral nematerialistă și nedialectică. Restul observațiilor la fel, dovedesc iarăși cel mult că ipoteza lui Elsberg *nu e bine susținută*, că are încă puncte neclarificate (Ce factori sociali determină cristalizarea amintită și cînd, mai exact? Ce raport noțional există între realism și realism socialist?) dar nu că e greșită. Cuvîntul decisiv îl au în astfel de probleme faptele, exemplele concrete, care contrazic teoria. Tovarășul Novicov e mult mai aproape de adevăr cînd, invocînd bunul simț, constată că există nenumărate opere realiste, în accepția strictă a noțiunii, înainte de secolul XIX și chiar de epoca Renașterii. El citează arta antică greacă, folklorul, etc. Și aici discuția e amenințată să nu se situeze pe un teren solid, dacă rămîne la generalități prea vagi. Arta antică greacă se compune dintr-o multitudine de forme, și numai ignorîndu-le varietatea se poate vorbi despre un stil al ei unic. Autoportretul, pe care se bănuiește că și l-a sculptat Phidias pe Parthenon are alura romantică a blocurilor granitice însuflețite de Rodin prin schița unui gest. Victoria de la Samothrace, de asemenea. Între zeitățile din Argos și atleții lui Lysip și Polycleet există deosebiri de stil izbitoare ca de altfel între Fecioara din Euthydikos și Venus din Milo. Elsberg poate ironiza pe cei care vorbesc de realismul lui Homer sau Eschyl, pentru că într-adevăr arta lor amestecă mereu cotidianul și omenescul cu fabulosul și divinul. Dar i-ar veni mai greu să facă aceasta în legătura cu Euripide sau Aristofan. Tovarășul Novicov are dreptate, se pot cita din cele mai vechi timpuri momente ale dezvoltării artei și creații dominate în mod evident de spiritul realismului. Dacă invocarea lui Homer și a lui Phidias poate întîmpina obiecții, nu văd ce

se poate spune împotriva lui Plaut sau Petroniu, a sculpturii romane sau a gravurii vechi germane dinaintea de 1500. În asemenea exemple realismul nu e implicat, ci definește factura, stilul diverselor lucrări. Cu alte cuvinte, teza lui Elsberg nu stă în picioare, nu pentru că prezintă vicii de argumentație logică, ci pentru că o contrazic faptele. Digresiunea mea, sprijinind opinia tovarășului Mihai Novicov, țintește să sublinieze obligația ca în speculațiile teoretice să nu se amestece lucrurile și să se păstreze, cel puțin la pornire, un contact strîns cu faptele, o reprezentare amănunțită și vie a lor. În consecință, menținerea „la concret”, referirea la fenomene line determinate istoric, evitarea generalizărilor pripite și lipsite de acoperite, clasificarea și descrierea exactă a materialului de studiu, rămîne o condiție esențială ca discuția să se miște pe teren sigur, să nu alunecă în sofistică, să-și păstreze elementara rigoare științifică și să dea rezultate practice.

Presupunînd că această condiție ar fi respectată, ce se înțelege totuși prin realism? Tovarășul Novicov pleacă de la următoarele considerații provizorii:

a. *Arta fiind o formă specifică a conștiinței sociale, o formă specifică de cunoaștere și de transformare a lumii, o modalitate a ogîndirii realității în conștiință, tendința realistă izvoarăște tocmai din această funcție a creației artistice și se manifestă prin străduința de a apropia cît mai mult „ogînda” de „ogîndit”, prin construirea ficțiunii cu ajutorul datelor realului;*

b. *Această străduință nu se identifică în nici un fel cu „fotografierea” obiectivistă a realității, ci presupune selectarea și transfigurarea datelor realului pe baza unei anumite concepții asupra lumii, în așa fel încît tabloul imaginat, rezultat din efortul de selectare și transfigurare, să fie cît mai corespunzător adevărului vieții, adică sensului dezvoltării istorice, necesităților umanității într-un moment istoric dat.* („Clasicii marxism-leninismului despre realism”).

Întrebarea pe care și-o pune tovarășul Novicov însuși este dacă această ipoteză de lucru nu e prea largă sau prea îngustă pentru problema luată în cercetare: „Oare – notează

el - cerințele enunțate nu sînt ale creației artistice în general? Oare definind în acest fel realismul nu condamnăm aproape toate tendințele nerealiste (romantismul de pildă) la situația de a se situa în contradicție cu cerințele esențiale ale artei? Iar prin aceasta nu denaturăm implicit istoria însăși a dezvoltării artistice a umanității?"

Primejdia ca definiția să nu fie prea largă, Mihai Novicov o înlătură venind cu cîteva precizări: realismul nu e nici un curent artistic, nici o metodă de creație. El este o categorie estetică. Mai exact, o calitate pe care o posedă anumite opere și care rezultă dintr-o cerință proprie însuși actului creator. Artistul se caracterizează prin faptul că oglindește realitatea din punct de vedere estetic, adică percepe lucrurile sub latura lor estetică. Aceasta revine la a spune că el „*tinde să descopere în realitate tot ce confirmă și înmulțește forța creatoare a omului*”, cu alte cuvinte să reconstituie lumea „*ca o ipostază a eternului uman, a universalului*”, asimilînd datele din jur rațional și mai ales afectiv „*prin ansamblul facultăților omenești*”. Dar „universalul”, „eternul uman” nu poate exista estetic decît concret, ca expresie a posibilităților concrete istorice proprii omenirii într-un moment dat, ca un ideal artistic determinat de o anumită societate și de ciocnirea claselor care o alcătuiesc.

Rezultatele procesului de creație - arată mai departe criticul - vor exprima întotdeauna acțiunea a două tendințe. Pe de o parte, de a reflecta realitatea, „*întrucît eternul uman nu se poate manifesta decît prin real*”, pe de altă parte „*de a afirma atitudinea estetică a artistului*”, dictată de năzuința către un anumit ideal estetic, corespunzător nevoilor istorice ale vremii și poziției lui de clasă. „Între cele două tendințe - constată Mihai Novicov - raportul normal e cel de echilibru. E raportul cel mai prielnic creației artistice. Tendința spre realizarea unui asemenea raport este de fapt și tendința spre realism, spre afirmarea idealului cu ajutorul datelor realului” (s.n.).

Prin urmare e vorba aici de o cerință organică. Ea decurge din însăși natura specifică a ogîndirii artistice, dar nu e îndeplinită întotdeauna. Realiste sînt operele care po-

sedă calitatea de a afirma idealul estetic al creatorului lor cu ajutorul datelor realului.

Definiția - caută să arate tovarășul Novicov - nu e nici prea îngustă. Nu tot ce e nerealist n-are justificare artistică. Uneori idealul estetic se afirmă în anumite opere altfel. El capătă viață nu numai din datele realului, ci e hrănit și de plămuirile imaginației. Există condiții obiective istorice cînd omenirea nu-și poate afirma idealul estetic decît așa. Se nasc atunci momente de artă nerealistă, dar nu și antirealistă.

Răspunzînd cerințelor vremii, ele sînt în măsură să atingă înalte valori. Tovarășul Novicov dă ca exemplu cazul creațiilor romantice. „Realitatea burgheză (ca realitate dominantă a epocii de ascensiune și de stabilitate a capitalismului) - scrie el - prin natura ei contrazice idealul estetic absolut al omului, este antiestetică. Cînd o atare situație s-a întins, s-a generalizat, creația artistică a fost pusă în fața unor probleme cu totul noi, nemaiîntîlnite prin complexitatea lor. Pe de o parte tendința spre afirmarea idealului estetic rămînea suportul principal al creației, pe de altă parte realitatea înconjurătoare se dovedea a fi din ce în ce mai ostilă acestei afirmări”. Romantismul ar fi făcut - după opinia criticului - prima încercare de rezolvare a unei astfel de contradicții, în aparență ireductibilă, îndepărîndu-se de real, pentru a rămîne fidel idealului artistic, denunțînd „ostilitatea lumii burgheze față de aspirațiile estetice ale omenirii, ale oamenilor simpli, ale poporului, căutînd material pentru afirmarea idealului estetic în afara realității înconjurătoare, în utopie, în trecut, în exotic și spectaculos”.

Există însă și împrejurări cînd asemenea tendințe de evaziune n-au o justificare istorică obiectivă. Reprezentînd idealul estetic al unor clase condamnate, incapabile să mai exprime universalul uman, ele generează o artă anti-realistă. E - arată tovarășul Novicov - cazul modernismului.

Încercarea aceasta de coordonare a unor concepte, astfel încît între ele să nu mai existe contradicții flagrante, merită toată atenția. Iarăși, însă, schematizarea uriașului material viu și variat, care alcătuiește istoria concretă a artei, stîrnește obiecții. Practic, nu numai ro-

mantismul își caută afirmarea idealului estetic în *afara* realității. Toată arta egipteană are acest caracter. Ea e stilizată, simbolică, aluzivă. Artă creștină romană a secolelor X, XI și XII, primitivă, rezumativă, se bazează pe sugestia expresiei, deformând cu acest scop adesea înfățișarea reală a lucrurilor. Pictura din Ravena a secolului V, așa numita iconografie bizantină e hieratică, extraterestră. Pinzele lui Hyeronimus Bosch sau ale lui Grünewald sînt *viziuni* apocaliptice, reprezentări fantastice, în care datele realității suferă transformări monstruoase. Literatura medievală are aproape în întregime un caracter alegoric. În afara lui, poemele lui Dante nu se pot înțelege. Își caută artă egipteană, indiană, artă creștină dinaintea Renașterii idealul estetic în realitatea înconjurătoare, ori în afara ei? Aceasta - ar putea replica tovarășul Novicov - nu schimbă nimic. E vorba de alte forme *nerealiste* ale artei și atât. Nimeni nu le-a contestat valoarea, prin urmare nu există nici un motiv de controversă. Totuși, lucrurile nu stau chiar așa. Aceste momente acoperă veacuri întregi, din care nu lipsesc creații artistice propriu zis realiste. În secolele IV și V, tot sub formă mozaicală, Sicilia cunoaște o pictură, care prin scenele ei vii, cotidiene, contrazice radical hieratismul freștilor din Ravena. Statuile Catedralei din Naumburg (1250-1260), creații admirabile realiste de *tipuri* (Dietrich, Uta, Reglindis) sînt contemporane cu figurile halucinante, menite la Mînster să figureze „Prezentarea în Templu“. În plină artă creștină medievală, sculptura gotică umanizează chipurile lui Isus și ale sfinților, le smulge din încremenirea lor transcendentă și le face expresii ale suferinței omenești. Alături de „mistere“, se dezvoltă un teatru comic, al „farselor“, care nu recurg la alegorii și simboluri, spunînd lucrurilor pe nume, adesea cu o cruzime deloc curtenitoare. Boccaccio trăiește în aceeași epocă și în aceeași societate cu Petrarca. Idealul lor estetic e însă foarte diferit. Primul val romantic reprezentat de Schlegel, Novalis, Hölderlin, Jean Paul, Achim von Arnim și Brentano întîmpină rezistența lui Goethe. De altfel, aici întreaga cronologie e cam amestecată. Realismul critic coexistă în

apus cu romantismul. „Roșu și Negru“ al lui Stendhal poartă subtitlul „Cronique de 1830“. Dar exact atunci se dă vestita bătălie în jurul lui Hernani și prefața la Cromwell, socotită un manifest al romantismului, Victor Hugo o publică în 1827. Între 1830 și 1834 apar marile romane balzaciene, „Gobseck“, „Eugénie Grandet“, „Le Père Goriot“. E momentul înfloririi romantismului și autorul „Comediei Umane“ se consideră romantic. S-au schimbat în trei ani condițiile social-economice astfel încît o atitudine estetică justificată pînă atunci să-și piardă sensul? A admite că în același timp și în aceeași lume pentru unii idealul estetic nu poate fi găsit din motive obiective istorice decît *în afara realului* - cum susține tovarășul Novicov - iar pentru alții lucrul e posibil *cu datele realului* - cum o arată faptele - e foarte greu. Aici speculația teoretică, îndepărîndu-se prea mult de particularitățile istorice ale fenomenelor, își vedește subrezenia. Ideea existenței unor forme de artă nerealiste, capabile să se ridice la înalte valori estetice, pentru că exprimă în anumite condiții sociale obiective și cu alte mijloace universalul uman, nu e greșită. Problema revine însă a demonstra concret, prin analiza atentă și profundă a situațiilor, cum se produce aceasta. De asemenea, definițiile de la care tovarășul Novicov a pornit, se cer reexamine.

Ce se înțelege așadar prin „afirmarea idealului estetic cu ajutorul datelor realului“? Mihai Novicov atrage atenția că nu e vorba aici de „fotografiere“, de simpla „reproducere“ a modelelor din viață. „Realismul - adaugă el - nu exclude în nici un fel elementul fantastic.“ „Recurgerea la fantastic nu poate fi caracteristică pentru cutare sau cutare tendință, întrucît intră în sfera largă a procedeelelor proprii creației artistice în general. Fantasticul artei grecești sau al basmelor din folclorul tuturor popoarelor e prin excelență de natură realistă, pentru că servește tendința de apropiere a idealului de real (și invers), în timp ce fantasticul misterelelor medievale sau al romantismului german din secolul al XIX-lea reflectă o direcție nerealistă, întrucît, dimpotrivă, tînde să îndepărteze idealul de real“.

Formulările — și așa destul de vagi — cu precizările ultime, își pierd ori ce sens. Cum afirmă basmul un ideal estetic cu ajutorul datelor realului? Arată istoria popoarelor că feciorii de împătați indeplineau năzuințele masei, luptând împotriva răului și instaurând domnia binelui? Se rezolvau aspirațiile la fericire ale oamenilor prin intervențiile unor făpturi miraculoase, înzestrate cu puteri supranaturale, uriași, kobolzi, vrăjitori, sfinți, zine, ș.a.m.d.? A existat undeva tărâmul fermecat al basmului, adică țara grădinilor cu mere de aur, a pajiștilor cu rîuri de lapte, a fîntinilor cu apă vie? Desigur că în toate acestea trăiesc — cum sublinia Gorki — *visurile* popoarelor, reprezentările unei lumi conformă cu dorințele lor, conținînd sub o formă naivă anticipații ale marilor descoperiri științifice (calul inaripat, masa care se așterne singură, elixirul vieții veșnice, etc.). Basmele exprimă, firește, un ideal social, moral și estetic de o profundă autenticitate umană, și iarăși nimeni nu se gîndește să-i diminueze însemnătatea în istoria dezvoltării conștiinței omenești. Dar se intruchipează el în astfel de creații *cu ajutorul datelor realului*? Eu aș zice dimpotrivă. Situația se prezintă aici exact așa cum a descris-o tovarășul Novicov în cazul artei romantice. Și nu e o întîmplare că aceasta s-a apropiat prima de folclor și anume de partea lui fantastică, unde idealul era căutat în *afara realului*. Termenii se cer precizați. Dacă prin datele realului se înțeleg elementele de viață adevărată, folosite într-o operă de artă, atunci definiția e prea largă, pentru că (afară poate doar de aberațiile nonfigurative ale abstracționiștilor) nu există creație care să nu plece de la ceea ce există efectiv. Pînă și o imaginație delirantă nu poate lucra altfel. Fiecare detaliu al tablourilor lui Bosch aparține realului și e pictat cu o mare forță expresivă. Combinația lor, e însă stranie, nefirească, halucinantă. Hoffmann descrie în „Punctele de vedere ale motanului Murr asupra vieții” mediul burghez cu o deosebită exactitate și cu un ascuțit spirit critic, însă de-a lungul unei narațiuni complet fanteziste, pline de mistere și întîmplări nevro-simile. Sînt Bosch și Hoffmann realiști? Hotărît că nu!

Problema e de a stabili o definiție, care să individualizeze într-adevăr ideea realismului, încît din sensul ei să decurgă anumite particularități de formă, de structură, *stilistice*, cu un cuvînt, în măsură să distingă operele create pe baza lui de altele. Dacă tovarășul Novicov ar spune: afirmarea idealului *numai* sau *exclusiv* cu ajutorul datelor realului, s-ar supune acestei cerințe. Tinde să-i răspundă de asemenea cînd se referă la o *apropiere cît mai mare a „oglinzii” de „oglinzii”*. Dar vorbind doar de *afirmarea idealului cu ajutorul datelor realului* lărgeste prea mult ideea și-i anulează capacitatea de individualizare. Ori ce operă de artă *valoroasă*, indiferent de factura ei, conține un anumit adevăr al vieții. Altfel nu și-ar exercita funcția de cunoaștere și și-ar nega rațiunea de a fi. Chiar reprezentările false ale realității, credințele superstițioase, miturile, atunci cînd au trăit efectiv în conștiința umanității, au avut prin aceasta o existență obiectivă, istorică. Nimeni nu i-a văzut pe zei, dar ideea lor cu tot ceea ce implica ea, eră în mîntea grecilor și le definea mentalitatea. Paradisul și Infernul sînt închipuiri, dar au fost prezente în gîndirea oamenilor din evul mediu. Teamă de anul 1000 a existat și s-a manifestat ca un fenomen de masă. Cînd diverse opere de artă, deformînd realitatea obiectivă, ca statuile colosale din valea Nilului, sau de la Angkor-Thor, ca grupajele stilizate de la Moissac și Autun, ca picturile hieratice ale Bizașului, fixează asemenea stări de spirit și le exprimă cu o teribilă intensitate, cu o mare forță sugestivă, *traduc, dincolo de ceea ce înfățișează propriu zis* un adevăr de viață, o realitate sufletească a omenirii într-un moment dat, și aceasta le dă valoarea. Ar fi imposibil să ne formăm o imagine a umanității egiptene, indiene, asiro-chaldeene, chineze vechi sau europene din secolele I-V și XI-XII, fără asemenea documente revelatoare. Dar în aceste cazuri adevărurile de viață trebuie *deduse*, ele se exprimă *indirect*, nu ca în cazul operelor realiste. Aici stă marea deosebire, care merită un examen mai atent. Tovarășul Novicov e în miezul problemei cînd observă că „Lenin vorbind despre Tolstoi, despre „Smulgerea tuturor măș-

tilor", opune realismul - mistificării" (pag. 107). Până la apariția unei concepții unitare, științifice asupra lumii, ori ce ideal al omenirii, prin însăși natura lui, implică anumite credințe false, anumite proiecții imaginative, lipsite de confirmarea strictă a vieții. Ca atitudine, realismul s-ar caracteriza, după opinia mea, printr-o *permanentă întoarcere la experiența umană*, printr-o confruntare a diverselor reprezentări estetice cu aceasta. Altfel, zis, printr-o *tendință de a da cuvînt realității concrete, împotriva oricăror forme de mistificare, de idealizare*. Atitudinea aceasta estetică se leagă firește de momentele sociale revoluționare, cînd trezirea maselor aduce o sfîrșimare a diferitelor prejudecăți, a rupturii de cle. Momentele de artă realistă din istoria omenirii coincid cu asemenea procese. (În Germania secolului XV și XVI, după reformă și războiul țărănesc, în Olanda secolului XVII, după lupta pentru libertate dusă de Țările de Jos împotriva dominației spaniole, în diferite țări din Europa pe la mijlocul secolului XIX, după revoluțiile burgheze ș.a.m.d.). De asemenea, atitudinea la care mă refer se leagă și de progresele științei, de observațiile ei asupra naturii. Condițiile istorice se deosebesc de la epocă la epocă; ele nu exclud și alte atitudini, dictate de complexitatea împrejurărilor, și numai cercetarea amănunțită le poate preciza. Atitudinea realistă presupune însă întotdeauna această revenire polemică la practica vieții. Cînd arta gotică a început să-l înfățișeze pe Isus supliciat, chinuit de durerile cărnii, pleca de la constatarea că oamenii suferă, se zbat dacă sînt supuși torturii. Cînd a îmbrăcat personajele biblice în hainele epocii, a făcut-o cu sentimentul realității, cu nevoia de a reprezenta ceea ce vedea și nu niște abstracții. Cînd pictorii olandezi din secolul XVII și-au zugrăvit personajele bînd și mîncînd, bucurîndu-se de viață, ei își exprimau o convingere scoasă din experiență și anume că umanitatea nu duce existența ascetică, spiritualizată sub care apărea în arta medievală creștină. Cînd Cervantes s-a decis să istorisească isprăvile lui Don Quijote, ideea care l-a condus a fost de a arăta că lumea nu e așa cum o înfățișează romanele cavale-rești, că oamenii nu sînt animați numai de mobiluri nobile; că hoții duși la galere nu

sînt întotdeauna nevinovați, că doamnele nu se lasă cucerite doar de o devoțiune fără margini, că scutierii nu visează exclusiv cum să se jertfească pentru stăpînii lor, ci au tot felul de socoteli proprii ca Sancho.

Balzac a dat împotriva reprezentării abstracte a naturii umane, aceeași sub orice haină s-ar afla, imaginea vie a determinărilor social-istorice. Dostoievski și Tolstoi au reacționat de asemenea împotriva unei prejudecăți despre oameni, despre sufletul lor bun sau rău, scoțînd în evidență dialectica proceselor morale, iarăși așa cum o dovedea realitatea. La noi, Rebreanu a procedat la demistificarea imaginii satului românesc, la sfîșierea tabloului idilic creat despre acesta de o întreagă literatură sămănătoristă și poporanistă. Realismul romanelor și pieselor lui Camil Petrescu e și el polemic. Autorul tînde mereu să răstoarne o prejudecată încetățenită, după care intelectualul n-ar purta nici o vină pentru ceea ce i se întîmplă în societatea burgheză. Analiza confruntă aici reprezentarea curentă cu datele vieții și, *eliminînd idealizările, făcînd să vorbească realitatea*, arată că răul vine și dinăuntru, din felul cum s-au obișnuit să gîndească oamenii ca Ladima sau Gelu Ruscanu.

Pe linia a ceea ce susține tovarășul Novicov, dar nu cu destulă consecvență, realismul socolesc că se definește în esența sa intimă prin refuzul oricărei idealizări. Ce e nou și revoluționar în pictura lui Goya, în tabloul „Împușcaților de la 2 Mai“, de exemplu? Aici artistul afirmă deschis idealul popular și patriotic al insurgenților spanioli ridicați împotriva ocupanților francezi. Soldații lui Napoleon împușcă niște oameni simpli. Execuțiile reprezentă poporul și Goya le înalță eroismul la valori de epoece. O face însă fără să răpească nimic din simplitatea acestor martiri ai libertății. Ei sînt îmbrăcați în hainele lor obișnuite, zdrențăroase chiar. Nu iau nici o poză grandilocventă, unul se răsucește sub gloanțe, altul privește îngrozit. Personajul din centru, în cămașă, ridică brațele într-un gest disperat, aștîndu-i pe călăi cu niște ochi arzători de ură. Soldații alcătuiesc o masă compactă, inumană, un mecanism orb, sălbatic și strivitor. Nimic nu e în tabloul lui Goya înfrumusețat sau caricaturizat. Nimic luat din afara realității. Aici trăiește

măreția actului revoluționar, semnificațiile morale cu care el e încărcat și pe care pictorul le-a făcut să trăiască, respectînd riguros adevărul vieții.

Această atitudine estetică apelează cu precădere la anumite facultăți ale artistului, mai mult la *observație* decît la *imaginație*. Desprinderea de diverse construcții mintale eronate, bazate pe închipuirii devenite prejudecăți, descoperirea și evidențierea polemică a unor date, pe care le confirmă experiența practică a omenirii, dezvoltarea cunoștințelor ei științifice, verificate, asupra lumii, caracterizează creațiile realiste. De aceea ele strălucesc prin *veridicitatea amănuntului*. Euripide a *observat* cum se comportă efectiv oamenii, cum îi mișcă pasiunile, scoțîndu-și efectele tragice nu atît din exercițiul voinței zeilor asupra destinului croilor săi, cît din însuși caracterul contradictoriu al naturii umane. Romanul picareesc spaniol a făcut să irupă în literatură mulțimea detaliilor privitoare la *adevăratele* moravuri ale epocii, ascunse îndărtatul unor imagini convenționale, și-a construit intrigile și subiectele ținînd seama de aceste situații *constatate prin experiență*. Stendhal descriînd în „Minăstirea din Parma“ bătălia de la Waterloo, *așa cum verificaseră oamenii că se desfășoară războaiele și nu cum le înfățișau legendele*, s-a condus după principiile realismului.

Prin refuzul idealizării, prin încrederea în datele simțurilor, acesta se distinge de formulele artistice bazate pe plâsmuirii subiective, pe construcții imaginare.

Tendința către demistificare, deosebește realismul și de naturalism. Pentru ultimul, experiența este empirism plat, înregistrare brută a datelor strict senzoriale, neîncrederea în orice generalizare. Naturalismul nu descoperă nimic, nu pune în evidență nici o concluzie, el *copiază, reproduce*. De aceea e lipsit de spirit polemic. Pentru realism, experiența înseamnă *practică istorică a omenirii*, nu simplă verificare senzorială, *confruntare de concepție în vederea adevărului lor cît mai exacte la viață*. De aceea el nu se oprește la aparență, ci caută îndărătul fenomenului concret, *esența, legea*. Realismul operează cu categoria *particularului*, în care generalul se exprimă prin individual. El reține cum se știe – tipicul.

Problema e de a găsi pentru atitudinea de confruntare, de demistificare, pe care am subliniat-o, un corespondent stilistic distinctiv în planul operelor realiste. Firește că aici se cer analize amănunțite ale diverselor arte, precizări și detalieri, în afara obiectului acestei cronici. Mi-aș îngădui să atrag atenția doar asupra ideii de *relief*. Eu cred că atitudinea demistificatoare a realismului implică stilistic o scoatere în evidență, o subliniere a descoperițiilor, pe care confruntarea cu practica vieții le afirmă la un moment istoric dat. Cu alte cuvinte, e vorba de o *reliefare*, înțelegînd prin aceasta îngroșarea unor trăsături, în spirit polemic, fără tulburarea veridicității ansamblului. Creațiile realiste se prezintă astfel încărcate cu un sens, cu o semnificație, de care imaginea strict *senzorială neinterpretată* e lipsită. De asemenea sublinierea rămîne în cadrul datelor furnizate de simțuri, nu distruge *asemănarea* cu modelul viu, păstrează apropierea maximă a „oglindei“ de „oglindit“ – cum spune tovarășul Novicov. E ceea ce s-a observat cu privire la musculatura statuiilor lui Michel-Angelo. Ea e îngroșată, expresivă, *spune ceva*, dar păstrîndu-se mereu în limitele veridicității, nerecurgînd la nici o stilizare sau deformare fantastică, așa cum se întîmplă în cazul coloșilor de piatră egipteni.

Balzac a lucrat sub imperiul constatării importanței pe care o joacă determinările social-economice în existența umană. Dorînd să facă sensibilă această idee ignorată, el nu s-a mulțumit să o implice pur și simplu în creația lui, ci a căutat să-i dea relief. Pentru tipul arivistului, l-a ales pe Rastignac, făcînd să contrasteze expresiv calitățile lui morale, inteligența, sensibilitatea, chiar și o anumită înclinație altruistă inițială a individului, cu mecanismul relațiilor capitaliste, cu legile de fier ale parvenirii. Dacă ar fi ales un om rău, sau obtuz, rezultatele n-ar mai fi fost aceleași. La fel a procedat cu domnișoara de Fontaine din „Le bal de Sceaux“, spre a scoate în relief orbirile aristocrate, opunîndu-le dragostei îndreptățite. Rebreanu a înfățișat efectele goanei după înavuțire prin Ion, un flăcău mai răsărit decît ceilalți, harnic, inteligent, voluntar. Rolul economicului în condiționarea caracterologică a căpătast astfel o expresivitate deosebită. Cînd Camil Petrescu a ținut să valorifice din punct

de vedre artistic observația realistă că intelectualul rămâne dependent de societatea burgheză nu numai material ci și spiritual, prin diferite iluzii pe care le nutrește, a eliminat problema luptei pentru existență din preocupările lui Ștefan Gheorghidiu, făcându-l un moștenitor bogat. Cazul, situat riguros în sfera verosimilului, i-a îngăduit însă o reliefare polemică a ideii.

Aș vrea să observ că fantasticul, atunci când intervine în creația realistă propriu-zisă, rămâne o pură convenție artistică și nu schimbă natura imaginii. Lumea zugrăvită de Gogol e cea a societății țariste, cu moravurile ei curente, cu toate detaliile concrete ale vieții, chiar dacă un nas se plimbă prin saloane înfășurată în pelerină. Fantasticul transfigurează însă povestirile extraordinare ale lui Poe. Viata capătă în paginile lor o înfățișare ireală, terifiantă, de coșmar, deși adeseori autorul dă o explicație logică întimplărilor supranaturale.

Revenind la cartea tovarășului Novicov, cred că problemele sînt puse cel mai bine în cazul realismului critic și al realismului socialist. Aici, autorul valorifică inteligent considerațiile pe care le-a făcut în legătură cu idealul estetic și căile lui de afirmare. Deosebirea între cele două noțiuni e adîncită, expusă clar și nerezumată la citeva formule schematice, așezată pe o temelie solidă teoretică. Multe din considerații, judicioase, îngăduie o împingere a discuției înainte. Așa, de pildă, tovarășul Novicov arată că idealul afirmat de operele realist-critice ia mai mult aspectul unui refuz. Invocînd exemple concrete, el se întreabă: „Care este oare idealul social pentru care militează *O scrisoare pierdută* de pildă?” Și răspunde: „Acest ideal ar putea fi formulat aproximativ în termenii următori: o existență în care formele democratice de organizare ale vieții obștești să nu fie prostituate de alde Cațavencu și Trahanache, în care alegerile de deputați să nu se transforme într-o mascaradă penibilă, în care carierişti de teapa lui Tipătescu să nu poată tîraniza cite un județ întreg ca pe o moșie a lor, în care un idiot ca Farfuridi să nu poată deveni un om politic cu prestigiu, iar un cretin ca Dandanache – alesul poporului; o viață în care principiile morale să nu fie pîngărite fără rușine în văzul tuturor, în care demnitatea

umană să nu fie definitiv anihilată, ca în cazul lui Pristanda, o viață, în sfîrșit, în care oamenii cinstiți să nu ajungă în situația Cătăteanului Turmentat. Dar cum va trebui să fie această viață, noi, nimeni din piesă, n-o putem afla, din lipsa unei aluzii măcar. În același fel am putea analiza aproape fiecare lucrare a realismului critic“ (pag. 159) Observația e pertinentă și vine în sprijinul afirmațiilor mele de pînă acum. Tocmai prin acest refuz de a propune explicit un ideal pozitiv într-o epocă în care – așa cum spune Lenin – „revoluționarismul democrației burgheze eră deja pe cale de a dispărea (în Europa), în timp ce revoluționarismul proletariatului socialist încă nu ajunsese la maturitate“, realismul critic poate duce reprezentările artistice ale vieții la maxima lor forță demistificatoare, cunoscută pînă atunci. Gogol e neîntrecut în „Suflete moarte“, atunci când dezvăluie toată inumanitatea sistemului iobăgîst, lamentabil însă când voind să arate cum ar trebui să fie moșierii creează figura artificioasă a luminatului Kostangioglu. Dostoievski părăsește realismul și luncă spre sugestii alegorice ori de cite ori încearcă să-și intruchipeze ideea creștin în oameni vii. Neagația e aci calea de a lăsa deschisă năzuința afirmării omenescului, fără însă nici o definire, care nebazîndu-se pe experiența practică a omenirii să cadă în noi mistificări. În această perspectivă caracterul revoluționar al realismului socialist iese la iveală. Pentru întia oară în istoria artei primejdia remistificării e eliminată pentru totdeauna, la baza creației așezîndu-se o concepție științifică armonioasă și unitară asupra lumii. Oamenii își pot clădi un ideal estetic, nerezumat la neagație, adică foarte puternic concretizat și totodată neamenințat să fie contrazis de practica vieții sociale. Dimpotrivă, aceasta, prin activitatea proletariatului revoluționar, îl confirmă din ce în ce mai categoric, îl face să trăiască sub ochii lor. Realismul socialist este deci expresia unei noi atitudini estetice posibile doar în epoca noastră, a victoriei comunismului, a transformării lui din aspirație umană în construcție concretă. Cartea tovarășului Novicov adîncește cu succes această distincție fundamentală. Problema care se pune și aici e de a deduce din atitudinea estetică specifică anu-

mite trăsături stilistice, cu alte cuvinte de a stabili prin ce se caracterizează nu numai sub raport ideologic, dar și din punct de vedere al alcătuirii lor artistice particulare, operele create pe baza realismului socialist. Pot fi precizate asemenea proprietăți structurale? Tovarășul Novicov nu e preocupat să le definească și ar fi hazardat să încerc cu suplînirea acestei lipse în cadrul unei simple cronici. M-aș opri totuși la un aspect ale problemei. E clar că în stăpînirea unei concepții științifice asupra lumii, în capacitatea acesteia de a *cunoaște legile* care guvernează dezvoltarea istorică, rezidă o calitate deosebită a realismului socialist. De aci rezultă un lucru însemnat. Apelînd la imaginație, artistul nu mai riscă să fie purtat către plămuiiri false ale spiritului, atît timp cît îl susține înțelegerea mecanismului mișcării sociale. Simbolurile, abstracțiunile, asociațiile mintale îndrăznețe pot constitui pentru el căi pe care să se aventureze fără teama ruperii de realitate. În sensul acesta, îndemnul lui Lenin, „trebuie să visăm“, arată o siguranță cîștigată. Față de vechiul realism, realismul socialist își poate îngădui o mult mai mare libertate a imaginației creatoare și a mijloacelor artistice legate de exercițiul ei. Acestea se deosebesc de procedeele moderniste, în mod radical, pentru că duc, nu la plămuiiri false, arbitrare, ci la reconstituiri mai exacte, mai profunde ale lumii din jurul nostru. Varietatea posibilităților de expresie crește în cazul realismului socialist considerabil. Maiakovski mobilizează în alcătuirea imaginilor sale explozive o fantezie grandioasă, mereu desfășurată totuși pe traiectoria gîndirii înaintate, confirmate de mișcarea impetuoasă a vieții. Brecht utilizează anumite simplificări și reduții generalizatoare, fără însă ca semnificația lor să introducă vreun echivoc. Dimpotrivă, ele fac mai evidente concluziile esențiale ale observației realiste. Leonov recurge la simboluri („Oceanul“, „Pădurea“, „Caleașca de aur“). Acestea rarăși se integrează organic în substanța realistă a literaturii sale, amplificîndu-i cu îndrăzneală ideile. Ehrenburg operează aproape exclusiv cu elementele cotidianului, Șolohov are îndărătul lor intuiția monumentalului. Amîndoi sint reprezentanți străluciți ai realismului-socialist. Și la noi, lărgirea aceasta sensibilă a mijloacelor ar-

tistice prin care esența fenomenelor e surprinsă exact, reliefată viu și în conformitate cu datele experienței practice, se lasă remarcată. În „Cîntare Omului“, Argezi procedează la rezumări gigantice de milenii, care devin pentru ochiul lui vizionar momente simbolice, clipe dramatice ale istoriei unei evoluții îndelungate. Jebeleanu folosește din plin în „Surîsul Hiroshimei“ oniricul, ca dealtfel, și Maria Banuș în „Țic-ți vorbesc Americă“. Geo Bogza recurge și el la vaste proiecții imaginative, reprezentîndu-și dinamica profacerilor cosmico-geografice în reportajele sale consacrate acțiunii prin care omul epocii socialiste supune stihiele naturii. Nuvela lui Eugen Barbu, „Munca de Jos“, e toată un monolog interior. Alți prozatori, ca Marin Preda sau Titus Popovici, se mulțumesc în lucrările lor cu procedeele obișnuite ale narațiunii realiste. Toate operele citate înfățișează însă viața în dezvoltarea ei revoluționară, cu adîncă veridicitate.

Prin dobîndirea acestei posibilități de a utiliza un șir de procedee artistice, considerabil mai mare, realismul socialist nu rămîne la o unică dominantă stilistică. El se dovedește prin însăși natura sa plural. De aceea se și manifestă sub o întregă varietate de stiluri. *Ideea de realitate* se precizează în cazul lui mult mai exact *sub raport filozofic*. Lipsit de o concepție riguros științifică asupra lumii, vechiul realism era silit să se mențină într-un cîmp oarecum limitat al experienței practice pentru a nu se îndepărta de adevăr. Astăzi, mijloacele cunoașterii omenești au crescut enorm și se bizuie pe o interpretare generală, armonioasă și sigură a ceea ce se întîmplă în jurul nostru. Aparența lucrurilor a fost străpunsă, puterea simțurilor umane prelungindu-se formidabil. Realismul socialist traduce acest progres. Ca să fac o analogie, el lucrează și cu ultramicroscopul și cu radiotelescopul. De aceea are o reprezentare infinit mai largă și mai profundă a *ideii de realitate*.

N-am făcut aici decît să schițez cîteva considerații, pe care cartea tovarășului Novicov mi le-a stimulat. Discuția merită să fie continuată spre folosul întregii noastre vieți literare, ceea ce – sint sigur – a urmărit în primul rînd și autorul volumului.

MARXISM-REVIZIONISM-ANTIMARXISM

N. TERTULIAN

Trist și deplorabil spectacolul de gringoladei ideologice și declinului intelectual al celui care s-a vrut cândva filozoful marxist Henri Lefebvre — spectacol așa cum ni-l înfățișează ultima sa carte „La somme et le reste“...

Tendențe dintre cele mai virulente ale revizionismului contemporan își găsesc o expresie acută în scrisul recent al lui Lefebvre: utilizarea mistificată a conceptului de „alienare“ ca și tentativa de „eticizare“ a marxismului, folosirea abuzivă a noțiunii de „romantism“ în legătură cu gândirea „înărilor lui Marx“ ca și polemica înversunată la adresa materialismului filozofic.

Dialectica revizionismului lui Henri Lefebvre se traduce — printre altele — în tentativa de a stabili o antinomie între pretinsul „romantism“ originar al doctrinei lui Marx și „realismul politic“ al marxștilor contemporani; Lefebvre pornește de la premiza că în raport cu „umanismul romantic“ al operelor din tinerețe ale lui Marx, în raport cu teza formulată de Marx cu privire la „dispariția statului“ și a „politicii“ în viitoarea societate comunistă — marxștii contemporani ar da dovadă de o gravă infidelitate continuând a profesa pe primul plan „activitatea politică“ și a afirma necesitatea întăririi statelor socialiste. Lefebvre profesează o imagine mitică, euforică și paradisiacă a revoluției socialiste

— repudiind „statul“ și „politica“ ca forme de „alienare“ umană, de „înstrăinare“ a omului de veritabilele sale aspirații. „Am aderat la marxism în numele unui romantism revoluționar care comporta refuzul radical și total al existentului. Nu am intrat în Partid pentru a face politică, ci pentru că marxismul anunța sfârșitul politicii... Educația primită lua o turnură proastă: trebuia să accept și ceea ce romantismul refuza, adică Statul și rațiunea de Stat, machiavelismul“ etc. Lefebvre ignorează voit, premeditat, modul dialectic, realist și revoluționar al marxismului de a pune problema „statului“, a „politicii“, a „dispariției statului“ și a „politicii“: Marx și Lenin nu au pus niciodată problema „desființării statului“ de pe platforma unui romantism abstract, a unui „elan“ sau „entuziasm“ utopice generate de idealurile unei „libertăți eterne“; lupta împotriva a ceea ce Marx numea cu sarcasm referindu-se la condițiile societății burgheze „credința superstițioasă în stat“ s-a desfășurat pe fondul unei riguroase analize științifice a raporturilor de clasă în societatea modernă, pe fondul demonstrației stringente a faptului că afirmarea și consolidarea neîntreruptă a puterii de *stat* și a puterii *politice* a proletariatului revoluționar reprezintă, în fond, calea către desființarea finală a statului și organismelor politice. În numele unui pretins „romantism“ al doc-

trinci lui Marx — Lefebvre are aerul de a refuza ideea necesității de a utiliza „statul“ și mijloacele „politicii“ pentru a asigura victoria socialismului: „Dar în sfârșit, ce s-a întâmplat? — se întrebă patetic Henri Lefebvre. Cum proclamarea sfârșitului Statului și al politicii s-a transformat într-o apologie a Statului și a politicii? Cum critica radicală a Sistemului (filosofico-politic) s-a transformat într-un nou Sistem?... Trebuie totuși să se explice acest lucru!“ („La somme et le reste“, pag. 72) „...Năzuim să particip la acțiunea revoluționară care ar semna actul de deces al politicii, ar deschide testamentul politicianilor și ar lichida succesiunea lor. Eu luam în serios teza dispariției statului: marxismul. Superioritatea oamenilor politici sau politicianilor (?) „comuniști“, este că îl ignoră pe Marx...“ Să fie adevărat că „singurul marxist“ veritabil a rămas Henri Lefebvre — iar conducătorii politici ai mișcării comuniste ar fi procedat la o derogare de la învățătura lui Marx? Dar nimeni nu și-a bătut joc cu mai mult dispreț și cu mai mult sarcasm decît tocmai Marx de „apostolii indiferentismului politic“, de cei care tind să interzică proletariatului folosirea oricărui mijloc de luptă real pentru a sfărîma dominația vechilor raporturi de clasă și a vechii orînduiri. Lefebvre escamotează în mod vulgar faptul că Marx a definit perioada în care „puterea politică propriu zisă nu va mai exista“ ca perioada desființării complete a claselor și a antagonismului dintre ele — subliniind în acelaș timp cu tărie necesitatea întăririi „dictaturii revoluționare a proletariatului“ ca principal instrument pentru obținerea lichidării definitive a antagonismului dintre clase. Cînd Engels amintește concepțiile socialismului științific german despre „necesitatea acțiunii politice a proletariatului și a dictaturii sale ca trecere la *desființarea claselor și, odată cu ele, și a statului*“ — Lenin avea să comenteze în mod semnificativ astfel aceste rînduri din Engels (v. conspectele: „Marxismul despre stat“): „Engels „merge“ pînă acolo că vorbește de „desființarea“ statului! A te crampona însă de acest lu-

cru ar fi o șicană ridicolă: esențialul în constituie cuvintele *o dată cu ele*, cu clasele!“ (pag. 75). Este absurdă încercarea lui Henri Lefebvre de a hiperboliza „politica“ și „statul“ ca realități absolut negative, ca forme perpetue de „alienare“ — fără a ține seama că în condițiile existenței claselor și a antagonismelor de clasă utilizarea „statului“ și a „politicii“ sînt mijloacele fundamentale de luptă ale proletariatului pentru a obține lichidarea antagonismului de clasă și desființarea definitivă a claselor. În articolul său „Despre autoritate“ Engels arăta că „este... absurd că vorbim de principiul autorității ca despre un principiu absolut negativ, iar de principiul autonomiei ca de unul absolut pozitiv... Dar antiautoritariștii pretind ca *statul politic* să fie desființat dintr-o dată, încă înainte de a fi desființate relațiile sociale care l-au generat. Ei pretind ca primul act al revoluției sociale să fie desființarea autorității. Văzută-au vreodată acești domni o revoluție? O revoluție este, fără îndoială, lucrul cel mai autoritar posibil; ea este actul prin care o parte din populație impune, cu ajutorul puștilor, baionetelor și tunurilor, deci cu ajutorul mijloacelor celor mai autoritare ce pot fi imaginare, voința sa celeilalte părți; iar dacă partidul care a învins nu vrea ca lupta sa să fi fost zadarnică, el trebuie să dea dominației sale un caracter de durată *prin frica pe care armele sale o inspiră reacționarilor*“.

Ce are comun frazeologia „romantică“ a lui Lefebvre privind teza „dispariției statului“ cu umanismul politic revoluționar al marxismului autentic, care pornește de la premiza profund științifică că mijloacele de luptă reală trebuie luate din societatea existentă, că muncitorii trebuie înainte de toate să dea „statului o formă revoluționară și tranzitorie“ (Marx) înainte de a atinge acea fază superioară a comunismului în care se va proceda la „desființarea statului“? „Nenorocirea noastră, marxisti (!) ai secolului XX — se lamentează Henri Lefebvre — vine din faptul că dezvoltarea acțiunii inspirate de Marx... tinde tocmai să arunce marele și profundul gînd al lui Marx

în utopie“ (p. 402). Metamorfozarea marxismului într-un „romantism“ abstract și caricatural — aspirația de factură tipic anarhistă și aparent „radicală“ formulată de Lefebvre cu privire la necesitatea înfăptuirii aproape imediate a „revoluției totale, absolute, care ar pune capăt Statului, ca și familiei sau filozofiei“ — înseamnă în fond abandonarea definitivă a esenței marxismului, abandonarea acelei exigențe fundamentale a marxismului care cere ca în analiza problemei statului și a politici să se pornească de la studiul riguros și lucid al raporturilor de clasă în faza trecerii de la capitalism la socialism ca și în faza trecerii de la prima la cea de a doua fază a societății comuniste. Tocmai Marx și-a bătut joc în modul cel mai necruțător de tezele anarhiștilor, de negarea de către aceștia a politicii, de „anti-etatismul“ lor abstract, confuz și nerevoluționar: „Dacă lupta politică a clasei muncitoare ia forme revoluționare — îi persifla Marx pe proudhoniști și bakuniniști în articolul său „Indiferentismul politic“ (1874) —, dacă muncitorii instaurează dictatura lor revoluționară în locul dictaturii burgheziei, ei săvârșesc groaznică crimă de a terfeli principiile, căci pentru a-și satisface mizerabilele lor nevoi zilnice, materiale, pentru a sfărâma împotriva burgheziei, muncitorii dau statului o formă revoluționară și tranzitorie în loc să depună armele și să desființeze statul“. Trăvialul ideologic esențial al lui Henri Lefebvre (analog aceluia al tuturor revizionistilor) constă într-un proces de *elicizare* a marxismului, de transformare a acestuia într-un pseudo-umanism romantic și abstract, de zeificare idealistă a conceptelor de „libertate“ și „autonomie“, aruncând apăsător asupra „statului“ și „politicii“ *in abstracto* — ignorându-se cu o totală lipsă de realism dialectica concret-istorică a dezvoltării sociale, necesitatea inexorabilă a utilizării statului și puterii politice pentru a înfăptui actul revoluționar esențial al „expropriării expropriatorilor“ și al lichidării relațiilor de producție capitaliste, necesitatea inexorabilă a utilizării statului și a puterii lui de constrângere în prima fază

a noii societăți pentru ca „ocrotind proprietatea comună asupra mijloacelor de producție... să ocrotească totodată și egalitatea muncii și egalitatea repartitiei produselor“ (Lenin), trepte intermediare dar absolut necesare pentru trecerea la faza comunismului deplin și a dispariției depline a statului. Ce este marxismul — o etică romantică sau știința cea mai exactă și mai riguroasă? Un moralism abstract — sau realismul cel mai sever și mai lucid în analiza concret-istorică a dezvoltării sociale? Ce are comun cu marxismul gesticulația anarhică de frondeur „romantic“ a lui Henri Lefebvre: „Vital eu nu-i iubesc pe oamenii la putere și puterea; Statul, cuvântul, lucrul — lucru între lucruri, fetiș înghețat — când se vorbește despre el, când i se face apologia, eu scrișnesc din dinți“ („La somme et le reste“, p. 676)? Un abis desparte tentativa lui Henri Lefebvre de a reduce marxismul la un pretins „umanism romantic“, la o goală aspirație către o „libertate“ abstractă — de esența reală a marxismului, care constă în aplicarea consecventă a dialecticii materialiste, a teoriei dezvoltării, la studiul vieții sociale. Nu este oare revelator pentru vertiginosă degringoladă ideologică a lui Lefebvre să constatăm că el ajunge să descopere o contradicție în însăși doctrina lui Marx între prelinsul „umanism romantic“ al operelor de tinerețe și teoria științifică a revoluției proletare așa cum a fost formulată de Marx în opera sa de maturitate, să descopere un conflict între aceea pretinsă aspirație originară către libertate din care s-ar fi născut marxismul și teoria marxistă asupra mecanismului revoluției sociale, asupra necesității de a utiliza mijloacele „politicii“ și „statului“ pentru a înfăptui transformarea revoluționară a societății? Nu este oare Lefebvre autorul acestei fraze stupefiante: „*Incepînd cu maturitatea, activitatea politică i-a abătut lui Marx entuziasmul revoluționar și l-a învățat să cunoască limitele posibilului*“ (ibid. pag. 402)? Ce are comun cu marxismul piosul și idealistul deziderat „umanitarist“ formulat de Lefebvre: „... pentru a întemeia un

nou optimism și a reînnoii umanismul, ar trebui să se poată arăta cel puțin o victorie obținută fără minciună și *violență* (s.n.), o victorie care să nu fie acoperită de noroi și sânge..." („Critique de la vie quotidienne", Avant-propos à la deuxième édition, p. 19) — când încă Engels în polemica sa cu teza lacrimogenă a lui Dühring cu privire la violență ca „rău absolut" și ca „păcat originar" arăta că *violența* poate juca în istorie „și alt rol, și anume un rol revoluționar, că ea este, cum spune Marx, moașa oricărei societăți vechi care poartă în sine o societate nouă, că ea este instrumentul cu ajutorul căruia se realizează mișcarea socială, sfărâmind formele politice anchilozate și moarte...". Nimic nu caracterizează mai exact abjurarea marxismului în ultimele lucrări ale lui Henri Lefebvre, decât tensiunea factice pe care acesta încearcă să o stabilească între aspirația „romantică" originară către desființarea statului și a politicii — și necesitatea stringentă *proclamată de marxism-leninism* (și nu pur și simplu de „oamenii politici comuniști", cum afirmă tendențios Lefebvre!) de a întări statul socialist și puterea politică socialistă în actuala etapă concretă a dezvoltării istorice ca singura cale către înfăptuirea finală a ideii dispariției statului și politicii. Comentînd verbiajul „anarhiștilor" cu privire la înlăturarea politicii și desființarea imediată a statului — foarte analog cu tezele propagate de Lefebvre — Marx scria aceste rînduri semnificative: „Nu încape nici o îndoială că, dacă apostolii indiferentismului politic s-ar exprima atît de împede, clasa muncitoare i-ar trimite la toți dracii și ar considera toate acestea doar ca o insultă din partea unor doctrinari burghezi și unor nobili decăzuți, care sînt atît de proști sau atît de naivi, încît îi interzic să folosească ori ce mijloc de luptă real; *pentru că toate aceste mijloace trebuie luate din societatea de astăzi și pentru că condițiile inevitabile ale acestei lupte se formează independent de fanteziile idealiste pe care acești doctori în științe sociale le zeifică sub numele de libertate, autonomie, anarhie* (s.n.)". „Vreau

să pledez pentru romantism. Cu ochi noi îl recitesc astăzi pe Marx..." — scrie Henri Lefebvre („La somme et le reste", p. 401); dar pseudo-romantica pledoarie „anti-etatistă" a lui Lefebvre — se desfășoară pe fondul hiperbolizării negative a noțiunilor de „stat" și „politică", escamotîndu-se în mod abominabil deosebirea principială și programatică între „statul" sau „politică" burgheză, instrumente de opresiune și exploatare a marelui masse a poporului, și statul și politica socialistă, instrumente de eliberare a poporului de exploatarea și anomaliiile trecutului, pe fondul ignorării oarbe a analizelor efectuate de Marx și Lenin cu privire la ceea ce Marx numea în „Critica programului de la Gotha" „viitoarea organizare de stat a societății comuniste" și cu privire la problema „bazelor economice ale dispariției treptate a statului". Vorbînd despre natura dictaturii proletariatului, Lenin arată că „aceasta va însemna înlocuirea statului burghez cu statul *proletar*, înlocuire care constituie singura cale spre dispariția statului în general". „Pentru că numai mic-burghezii și filistinii dulcegi pot visa, înșelîndu-se pe ei înșiși și pe muncitori cu aceste visuri, la scuturarea jugului capitalului fără o îndelungată și anevoioasă acțiune de *reprimare a împotrivirii* exploataților". În lucrarea sa „Statul și revoluția" Lenin a analizat în mod magistral dialectica problemei statului în condițiile epocii noastre, subliniînd rîspicat că baza economică a dispariției complete a statului o formează un grad atît de înalt de dezvoltare a comunismului „încît dispăre opoziția dintre munca intelectuală și cea fizică, dispăre, prin urmare, unul din principalele izvoare ale inegalității sociale de astăzi, și anume un izvor care nu poate fi înlăturat numai prin exproprierea capitaliștilor". „Pînă la faza „superioară" a comunismului, socialiștii cer ca societatea și statul să controleze în *modul cel mai riguros* cuantumul muncii și cuantumul consumului..." (p. 113). A considera în spiritul lui Lefebvre o asemenea utilizare a „puterii politice" și a „statului" ca fiind deopotrivă forme de „alienare" umană și

nu ca instrumentul principal către lichidarea treptată a tuturor formelor de „alienare” moștenite de la vechea orînduire — înseamnă cea mai desăvîrșită orbire politică sau pur și simplu trădarea cauzei clasei muncitoare. Există o similitudine semnificativă între cultul anarhic al „anti-etatismului” în scrisul lui Henri Lefebvre și teoriile contemporane ale revizioniştilor iugoslavi în problema statului: denunțînd consecințele practice ale unei asemenea platforme ideologice în realitatea iugoslavă, Raportul la cel de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român sublinia că un asemenea cult al spontaneității ridicată la rangul de principiu suprem în construirea socialismului duce în mod inevitabil „la slăbirea rolului planificator al statului, la dezvoltarea unor fenomene anarhice în viața economică, la ignorarea și încălcarea intereselor generale ale societății și la alte manifestări negative...”; negarea rolului statului ca instrument de făurire a noilor relații socialiste a dus în mod semnificativ la rezultatul că în agricultura iugoslavă procesul de cooperativizare a stagnat, puterea economică a chiaburilor s-a întărit continuu, chiaburii beneficiînd de credite, cumpărîndu-și mașini agricole și rotunjindu-și proprietățile, totul pe fondul unui proces de ruinare a țărănilor săraci și mijlocași.

Expresia cea mai acută a anti-marxismului lui Henri Lefebvre se va manifesta în faptul că repudierea programatică a „soluției politice” ca formă de rezolvare a contradicțiilor sociale va avea drept consecință un scepticism principial la adresa oricărei posibilități de soluționare în planul strict al „realului” a contradicțiilor vieții sociale, afirmarea tezei unui prelinș caracter „alienant” al oricărei soluții reale a contradicțiilor istorice — de unde prelinșa necesitate de a proiecta toate aceste soluții în planul unui himeric și iluzoriu „romantism”, în planul purelor „posibilități” abstracte. „Dacă posibilul se desvăluie astăzi ca orizont nedeterminat și fără limite — aceasta se datorește faptului că realul poartă în el contradicții radicale

(s.n.)” — scrie Henri Lefebvre în manifestul său „Vers un romantisme révolutionnaire” din „La Nouvelle Revue Française” (1957). „Iată deci rădăcina amară a acestui real pe care romanticul revoluționar îl respinge în numele posibilului mai real decît realul...”. „...A opune justiția înjustiției, adevărul iluziei, autenticitatea minciunii devine — din fericire sau din nenorocire (!) — o atitudine romantică. Și va fi astfel de-a lungul unui întreg moment istoric...”. Cu aceasta procesul de abandonare și renegare a marxismului atinge unul din punctele sale extreme în scrisul lui Henri Lefebvre: esența revoluționară a marxismului constă tocmai în faptul de a fi descoperit pe o cale riguros științifică secretul întregului proces revoluționar, de a fi stabilit cu o precizie desăvîrșită căile reale, palpabile, de lichidare a tuturor anomaliiilor și contradicțiilor sociale. Marx a ironizat în mod necruțător ori ce încercare de a substitui soluționării strict realiste, practice, a contradicțiilor vieții social-istorice — o frazeologie abstractă, retorică și declamatorie. „Ce-am spune despre un chimist care în loc să studieze legile reale ale asimilării și dezasimilării fiziologice, pentru a rezolva pe baza acestor legi anumite probleme determinate, ar voi să modifice aceste fenomene, cu ajutorul „ideilor eterne” de „naturalitate” și de „afinitate” ? („Capitalul” vol. I. pag. 110). Utilizarea abstractă, aproape idealistă a conceptului de „alienare” („înstrăinare”) îl împinge pe Lefebvre în brațele unor contradicții insolubile; marxismul a dat conceptului de „alienare” în primul rînd un conținut social-istoric concret — și nu unul *abstract-etic*; marxismul a descoperit rădăcina „alienării” omului în temelia economică a vechilor orînduiri sociale, în relațiile sociale întemeiate pe principiul proprietății private asupra mijloacelor de producție. Stilizarea idealistă, abstract-morală, a noțiunii de *alienare* îl determină pe Lefebvre să considere pînă și utilizarea de către socialism a „statului” și a „politicii” ca forme de „alienare”, acestea implicînd elemente de „constringere”, Lefebvre ignorează în mod

abominabil faptul esențial că în cazul de mai sus „construgerea“ este folosită în mod necesar tocmai pentru anihilarea și lichidarea efectelor regimului de „înstrăinare“ a omului, a regimului proprietății private și inegalității sociale, pentru construirea treptată a societății eliberate de ori ce formă de constrângere. Spiritul revizionismului său antimarxist îl va determina în mod inevitabil pe Henri Lefebvre să respingă calea reală, științifică de rezolvare a contradicțiilor vechii societăți, să devină un prizonier al anticomunismului militant — substituind acelei căi realiste, consecvent materialiste, de rezolvare a anomaliilor orînduirii vechi o inconsistentă și sterilă filozofie a „posibilului“ și „programaticului“; „realul“ i se pare filozofului nostru pretutindeni „alienant“, imaginea-simbol a omului contemporan i se pare cea a unui labirint inextricabil — singura realitate stabilă rămînînd pentru Lefebvre frenezia „subiectivității“ goale (nu este cuprinsă oare în prefața la lucrarea sa „Critique de la vie quotidienne“ această frază semnificativă: „filozoful poate merge pînă la a se întreba dacă ori ce obiectivare, ori ce realizare, nu comportă oare... o alienare...“ (p. 74) ?). Studiul relațiilor reale, practice, al contradicțiilor *obiective* și al soluționării lor — este înlocuit prin viziunea unei tensiuni și distorsiuni perpetue între „subiect“ și „obiect“, ideea materialistă a necesității obiective și teoria materialistă a reflectării fiind astfel cu totul abandonate în favoarea cultului „*imaginilor extreme și al imaginației delirante*“: „suferința vidului și aspirația ardentă către posibilul — imposibil“ — în asemenea termeni definește Lefebvre condiția omului contemporan. Nu mai puțin revelatoare este și tentativa de rehabilitare a supracalismului: „... disprețul (acestui curent, n.n.) față de proza lumii burgheze, revolta lui radicală, aveau un sens. Și trebuie luată în serios ipoteza conform căreia imaginea excesivă este singura care cuprinde profunzimea realului (s.n.), ipoteză despre care se poate spune că aparține deopotrivă lui Picasso, lui Eluard, lui Tzara ca și lui André

Breton“ (ibid. p. 37). Abulia politică a lui Lefebvre („absolutul politic mă exasperează la fel de mult ca și absolutul religios...“ !), nihilismul la adresa „realului“ și „existentului“, cultul „imaginii excesive“ și propaganda unei „filozofii a *subiectivității*“ (v. „La somme et le reste“) vor genera pe plan filozofic o polemică înversunată la adresa „materialismului“, tentativa uluitoare de a expurga din interiorul marxismului conceptul de... materialism !

Atacul lui Henri Lefebvre la adresa materialismului are la bază în primul rînd cultul subit al unui soi de afazii și acefalie filozofice — ideea favorită a lui Lefebvre fiind pretinsul caracter „inutil“ și „superfluu“ al tuturor conceptelor filozofice fundamentale pentru studiul metodic al diverselor fenomene: „Da, multe dificultăți ar dispărea, dacă s-ar declara că filozofia și-a trăit traiul, și că este înlocuită prin *studiul metodic al concretului uman* (s.n.)“. Materialismul marxist este combătut — între altele — și pentru caracterul său filozofic: „Materialismul filozofic dispărea nu pentru că este fals ca materialism, ci pentru că este inutil ca filozofie“ („La somme et le reste“, pag. 33). Lefebvre se înfîlnește aci cu o tendință mai generală a revizionismului contemporan — tendința cu vizibil caracter „neopozitivist“ și „empirist“ de a fețișiza studiul raporturilor imediate ale fenomenelor, de a reduce totul la o „metodologie“ a aderenței și mulajului imediat pe obiect — eliminîndu-se ori ce apel la conceptele filozofice generale, ori ce referință la probleme de tipul celei a raportului dintre materie și conștiință, dintre existența socială și conștiința socială, dintre fenomenele particulare și legile generale ale dialecticei, etc. Se tinde a se instaura cultul „schemelor operaționale“ pe zone limitate, cultul unei „metodologii“ pure — proclamîndu-se caracterul „inutil“ și „superfetatoriu“ al oricărei „concepții despre lume“, anacronismul oricăror concepte filozofice generale; se ajunge la tentativa grotescă de a se opune în numele cultului unui „istoricism integral“ materialismul istoric — doctrinei filozofice a materialismului dia-

lectic, stigmatizată ca o „metafizică“ (v. remarcabilul pamflet al lui Cesare Cases „Marxismo e neopositivismo“, Einaudi, 1958); Lefebvre va exalta în consecință un prefins „studiu metodic al concretului uman“ — eliberat de ori ce implicații filozofice, de obligația oricărei „opțiuni“ între materialism și idealism. „Quel beau roman!“ — ar trebui să exclamăm. Câtă facilitate deplorabilă sub raportul rigorilor gândirii se ascunde dincolo de acest pluralism comod — pentru care „adevărurile generale, filozofice, asupra materiei și asupra dialecticii, deced la rangul unor trivialități sau devin chiar vătămătoare pentru cunoaștere“. Să ne imaginăm studiul cel mai „polisopic“ și mai plural cu puțință al unui fenomen social (al „cazului Flaubert“, de pildă) — deslășurat după normele metodologiei „pure“, libere de ori ce implicații filozofice determinate, de ori ce opțiune pentru o „concepție despre lume“ precisă: un asemenea hiperempirism nu va putea duce decît la aglutinarea unui material bogat și nuanțat într-un amalgam lipsit de ori ce organizare solidă — sau va împinge procesul cunoașterii în contradicții insolubile. Studiul multilateral al „cazului Flaubert“, al copilăriei scriitorului, al traumatismelor psihice specifice suferite în raporturile sale familiale, al condițiilor sale sociale, al genezei și evoluției atitudinilor scriitorului față de fenomenele cele mai importante ale epocii, al comportamentului său ideologic față de „democrația burgheză“, față de idealurile umanitariste ale socialismului mic-burghez (proudhonian), cultul „estetismului“ și al „absolutului“, aprehensiunea față de Comună, etc. — își cer o deslegare finală, îngăduind interpretări variate; în limitele vagi și nebulose ale aceluia „studiu metodic al concretului uman“ — eliberat de ori ce concept filozofic materialist — se poate ajunge cu ușurință la o interpretare în spiritul „psihanalizei existențiale“ a personalității lui Flaubert, căușindu-se cheia ei în însușirile psihice acumulate de-a lungul copilăriei (v. Sartre) — în timp ce proiecția cazului Flaubert pe fondul conceptului materialist al omului ca „totalitate a relațiilor sociale“

implică „dezlegarea“ autentică a conformației spirituale flaubertiene, proiecția realismului său pe fondul condițiilor social-istorice ale Franței burgheze post-pașoptiste, încadrarea acestui realism în „totalități“ istorico-sociale mai vaste — prin comparație cu specificul realismului balzacian și stendhalian sau al realismului epocii iluminismului, etc. Se elimină astfel deopotrivă eclectismul nevertebrat al unei interpretări pur pozitivistice ca și arbitrarul sau unilate-ralitatea unei interpretări psihanalitice: teoria materialistă a reflecției, departe de a fi „grefată în mod superjelatoriu pe arborele viu al cunoașterii“, cum susține Henri Lefebvre, se dovedește singura în stare a impune studiul cel mai comprehensiv și mai obiectiv cu puțință al fenomenului spiritual analizat, respectarea riguroasă a legăturilor cauzale determinate, fidelitatea absolută față de totalitatea faptelor istorico-sociale care concurează la definirea aceluia fenomen. „Astăzi, am în vedere o sociologie distinctă, eliberată de postulatele filozofice (materialism sau idealism) și care să nu cadă totuși în empirism“ — scrie în același spirit Henri Lefebvre. O asemenea tentativă apare dinainte condamnată unui eșec total. Este oare posibilă fie și elucidarea unei probleme de sociologie — cum este cea a originilor formațiunii social-economice a capitalismului — în afara implicării unei poziții filozofice determinate? În spiritul „neutralismului“ și „obiectivității“ eliberate de „supoziții filozofice“, în spiritul servilismului față de „metodologia“ pură eliberată de orice teorie a cunoașterii și de orice filozofie a istoriei, în spiritul acestui „neopositivism“ sui-generis — Lefebvre ar putea îmbrățișa ca perfect valabilă și tentativa unui Max Weber de a explica originea formațiunii capitaliste prin apariția și triumful spiritului protestant sau tentativa unui Sombart de a pune „luxul“ și „spiritul de aventură“ la baza eflorescenței economiei capitaliste: singura explicație efectiv și consecvent științifică a genezei formațiunii social-economice a capitalismului prin apariția producției și schimbului de mărfuri cu

colorarul fenomenului acumulării de capital și al cumpărării forței de muncă — nu este decît încă o confirmare a tezei materialismului istoric cu privire la prioritatea dezvoltării existenței sociale asupra conștiinței sociale, o ilustrare concretă a tezei materialismului filozofic în general cu privire la prioritatea factorului material asupra factorului ideal. Este pur și simplu stupid a reproșa materialismului în asemenea condiții caracterul său „speculativ“, „superfetatoriu“, a formula la adresa materialismului dialectic acuzația de „filozofism“ — cînd postulatul fundamental al materialismului marxist constă tocmai în exigența de a studia natura și istoria așa cum sînt ele, fără nici un fel de adagiu subiectiv. (Engels), cînd premiza de bază a acestei atitudini filozofice o formează tocmai studiul de maximă obiectivitate și rigoare științifică al *faptelor* înseși.

Una din trăsăturile cele mai caracteristice ale procesului de „revizuire“ a marxismului întreprins de Henri Lefebvre de pe platforma anti-materialismului — trăsătură comună întregului revizionism contemporan — o formează tentativa fatică de a opune noțiunilor clasice de „materie“ și „obiectivitate“ noțiunea de „praxis“ (practică): „Teoria practicei moderne — scrie în spiritul de mai sus Lefebvre — repudiază concepțiile despre lume, corespunzînd unor niveluri depășite ale forțelor de producție. Această teorie, care elucidează situația clasei muncitoare furnizîndu-i o conștiință teoretică, *nu este și nu poate să fie o filozofie materialistă* (s.n.). Profund istorică, ea desfășoară și explicitează istoricitatea omului producător și produs, a cunoașterii care se întemeiază pe practica producătoare“. Există o analogie desăvîrșită între tezele lui Lefebvre și poziția exprimată de revizionismul filozofului polonez Leszek Kolakowski : acesta a întreprins tentativa de a opune o pretinsă „teorie a cunoașterii“ formulată embrionar în lucrările „tînărului Marx“ — teoriei materialiste a cunoașterii care ar aparține lui Engels și Lenin ; Kolakowski a împins în mod grotesc, dar semnificativ, lucrurile pînă acolo

încît a încercat să stabilească afinități între această fantezistă „gnoseologie“ a tînărului Marx, imaginată de el însuși — și teoria „pragmatistă“ a cunoașterii a lui James sau anume teze ale lui Bergson. Totul se reduce la încercarea de a utiliza noțiunile de „practică“ și „umanizare a naturii“ (omul ca produs al naturii și natura ca produs al omului) cuprinse în lucrările de tinerete ale lui Marx — pentru a le da o mistificată interpretare pragmatistă, voluntaristă și subiectivistă, smulgîndu-le sensului lor real și contextului gîndirii lui Marx, excluzîndu-se veritabilă lor interpretare materialistă. Pentru marxism nu poate exista „practică“ autentică în afara noțiunilor de *materialitate* și *obiectivitate*, nu poate exista acțiune transformatoare, inițiativă creatoare în afara studiului *totalității* condițiilor și factorilor obiectivi, al direcției *obiective* de dezvoltare a fenomenelor, nu poate exista „creație“ în ordinea istorică în afara analizei raporturilor reale, materiale, independente de conștiința noastră. „Din faptul că trăiți și gospodăriți, că nașteți copii și lucrați produse, că schimbați aceste produse, se constituie un lanț, obiectiv necesar, de evenimente, un lanț al dezvoltării, independent de conștiința voastră *socială*, și care nu poate fi niciodată pe deplin cuprins de aceasta din urmă. Suprema sarcină a omenirii este de a cuprinde cu mintea această logică obiectivă a evoluției economice (evoluția existenței sociale) în liniile ei generale și fundamentale, pentru ca să poată fi cît mai precis, mai clar și cu spirit cît mai critic adaptată *la ea* conștiința socială și conștiința claselor înaintate ale tuturor țărilor capitaliste“ (Lenin „Materialism și empiriocriticism“, pag. 366). Henri Lefebvre a trădat definitiv și în acest punct marxismul : este profund eronată și cu totul aberantă afirmația sa că „materialismul, la Lenin, ca și la Marx, se resoarbe în antropologia generală sau știința realității umane“ — cînd geniul lui Marx și Lenin s-a exercitat tocmai în a descoperi și a studia logica obiectivă a evoluției sociale, legile modificărilor în *existența socială independentă de conștiința*

socială, acțiunea obiectivă a factorilor materiali, pentru a trasa *pe baza lor* căile viitoare ale dezvoltării istorice. Lefebvre reproșează „marxiștilor oficiali“ de a „contestă entuziasmul creator al gândirii marxiste“, de a-l „respinge în numele ontologiei sistematizate (materialismul dialectic) și al ideologiei politice (dictatura proletariatului...), la care ei reduc această „gîndire“, de a opune „sistemul contra aspirațiilor, ontologia contra programului“ („La somme et le reste“ pag. 401—402). Lefebvre — asemenea tuturor revizioniştilor — încearcă să descopere chiar în interiorul marxismului o pretinsă „contradicție“ între „aspirația fundamentală către libertate“ și necesitatea subordonării față de practică, de cunoaștere, de legile realității obiective (psihologia dezabuzată a lui Lefebvre tinde să vadă pretutindeni un conflict între „voință“ și „destin“, între „aspirații“ și „realism“, între „revoltă“ și „cunoaștere“: v. „Problèmes actuels du marxisme“, 1958, p. 82). Fără îndoială, marxismul real nu are nimic comun cu acest proces lamentabil de *eticizare* a doctrinei lui Marx, cu acest „socialism“ abstract și romantic, cu această goală frenezie a „aspirațiilor“ către o stare umană echivalentă „genialității“ crea-tore a naturii“, cu tot acest verbiaj inconsistent și insuportabil: „(la) *proximité lointaine...* de l'accord, de l'universalité“, „la réalisation... du *possible-impossible*“, etc.) — cînd forța reală a doctrinei lui Marx constă tocmai în faptul de a fi dat entuziasmului eliberator baza *științifică* cea mai riguroasă, de a fi dat căilor reale de eliberare a omului *fundamentul materialist* cel mai solid. „Între materialismul filozofic și filozofia prezenței totale (titlul noului *credo* filozofic propagat de Lefebvre n.n.) — scrie Henri Lefebvre — există aceeași distanță ca și între economism și critica economiei politice la Marx“; această propozițiune cuprinde în ea o mistificare monstruoasă; forța și clarviziunea științifică a doctrinei lui Marx au stat tocmai în faptul de a fi indicat cu cea mai mare precizie *bazele economice* reale ale eliberării omului de toate servituțile și formele de oprimare

ale trecutului, de a fi pulverizat fără cru-tare orice frazeologie moralistă și umanitaristă cu privire la viitorul omenirii („gogorițele ideologice despre dreptate și despre alte lucruri“), de a fi descris în mod științific etapele concrete ale tranziției de la vechea societate la noua societate. Geniul lui Marx a constatat tocmai în aplicarea consecventă a materialismului la dezvoltarea vieții sociale: nimic nu denunță mai categoric mistificarea fizionomiei lui Marx de către Henri Lefebvre decît faptul că în analiza celor două faze ale societății comuniste din „Critica programului de la Gotha“ Marx a cerut să se pornească nu de la niște abstracțiuni etice („drepturi egale“, „repartiția dreaptă“) ci de la studiul exact, științific al *relațiilor economice* dominante în fiecare fază. Ironiile lui Lefebvre la adresa „ontologiei materialiste“ care ar însoți „fetișismul producției economice în țările înapoiate trecute la socialism“ apar ca niște trivialități — pe fondul exigenței fundamentale formulate de Marx de a se defini specificul fiecărei etape în drumul spre comunism exclusiv în funcție de treapta de dezvoltare a raporturilor de producție. Marx a formulat cerința de a se ține seama de existența inevitabilă în prima fază a noii societăți a unei inegalități relative în funcție de „inegalitatea dotării individuale și a capacității de muncă“, inegalitate lichidată treptat în faza superioară a societății comuniste, a formulat în spiritul celui mai riguros materialism teza capitală potrivit căreia „*dreptul nu poate fi niciodată superior al-cătuirii economice a societății și dezvoltării ei culturale determinate de aceasta*“ (ceea ce constituie tot atîtea lovituri distrugătoare aplicate acelei cumplite absurdități a unui „marxism“ fără materialism — pe care o propune astăzi Henri Lefebvre conștiinței filozofice contemporane!). Cînd Henri Lefebvre împinge lucrurile pînă la a afirma că „nu este vorba în întreaga operă a lui Marx de materialism dialectic ci de *dialectică concretă* opusă dialecticii mistificate *filozofic* în sistemul filozofic... hegelian“, în scopul de a acredita legenda unui Marx

anti-materialist, „dialectician” eliberat de servituțiile „apăsătoare” ale materialismului — el mistifică textele și spiritul operei lui Marx. Lefebvre ignorează fie și măcar acel text fundamental care este „Postfața la ediția a doua” a „Capitalului” în care Marx vorbește *explicit* și *transant* de „baza materialistă a metodei” sale expusă încă în prefața la „Zur Kritik der politischen Oekonomie” (1859). Nu mai puțin penibilă sub raportul respectului elementar față de faptele istorice este și încercarea lui Lefebvre de a „capta” opera lui Lenin în sprijinul antimaterialismului său programatic: Lefebvre tinde să stabilească existența unui pretins „abis” între spiritul operei lui Lenin „Materialism și empirio-criticism” (carte care ar aparține — după formularea sa — „marxismului oficial”) și spiritul „Căetelor filosofice” (1914) când Lenin ar fi devenit în reprezentarea lui Lefebvre un „adevărat dialectician”, eliberându-se de „polemicile cam înguste” în jurul materialismului și teoriei reflecției din perioada anterioară; cît de fantezistă, de absurdă și de mistificatoare este această „periodizare” sui-generis a gândirii leniniste — o arată fie și simplul fapt că ea escamotează cu totul existența celui celebru articol al lui Lenin „În apărarea materialismului militant” scris în 1922, articol care cuprinde o ardentă pledoarie în favoarea răspîndirii pe toate căile a materialismului dialectic și o denunțare necruțătoare a oricăror încercări de a trece „dincolo” de opoziția între materialism și idealism.

Unul din rezultatele cele mai surprinzătoare — dar și cele mai revelatoare! — ale degradingoladei ideologice la care ajunge revizionismul profesat de Lefebvre îl constituie simpatia puternică arătată de filozoful francez gândirii lui Friedrich Nietzsche (Lefebvre a publicat încă în 1938 un studiu asupra lui Nietzsche). Transformarea lui Henri Lefebvre într-un nihilist „romantic”, scuturat de o aversiune invincibilă la adresa oricăror organisme politice și instituții sociale (și în primul rînd a celor socialiste!), substituirea analizei realiste a

contradicțiilor sociale obiective și a legilor dezvoltării sociale prin cultul subiectivității goale în luptă cu o pretinsă „presiune alienantă” a „realului” — îl vor conduce pe autorul tristului bilanț din „La somme et le reste” către sentimentul unei afinități reale cu linia de gîndire a lui Nietzsche. Este extrem de semnificativ că pretinsa „critică de la stînga” pe care Lefebvre are aerul de a o exercita la adresa „marxismului oficial” sub semnul unui anarhism și negativism perpetuu, se conjugă în atitudinea sa cu o caldă îmbrățișare adresată nietzscheanismului. Lefebvre se feliță pentru studiul său elogios din 1938 despre Nietzsche, se feliță de a fi „rezistat politizării discuției” în jurul cazului Nietzsche, căruia naziștii i-ar fi „uzurpat grandoarea” în mod arbitrar, reproșează filozofilor marxisti contemporani de a fi menținut „pozițiile cele mai seclare” față de Nietzsche — și emite această teză scandaloasă despre teoreticianul „supraomului”: „El nu a greșit în ansamblu... *ci a inaugurat o sfișietoare revizuire a valorilor, pe care vînd neorînd noi o continuăm astăzi* (s. n.)” („La somme et le reste” p. 469). Marxismul — continuatorul faimoasei „Umwertung aller Werte” nietzscheene?! „J'ai cru trouver en Nietzsche le Libérateur...” exclamă Henri Lefebvre — afirmînd a fi descoperit ca o componentă profund pozitivă a nietzscheanismului existența unui „umanism” întemeiat pe „critica omului teoretic, cu alte cuvinte a intelectualismului și a raționalismului abstract” (ibid.). Tentativa de reabilitare a nietzscheanismului întreprinsă de Henri Lefebvre are la bază o mistificare absolută: nici un fel de metamorfozare idealizantă a sensului operei nietzscheene nu poate ascunde faptul fundamental că glorificarea „instinctelor”, a „cruzimii”, a „sălbătăciei” formează un leit-motiv neînterupt al scrisului nietzschean, pe fondul unei critici de o vehemență și de o agresivitate fără precedent la adresa „umanității”, a „democrației”, a „progresului social”. Este un adevăr strigător că pretutindeni în opera lui Nietzsche critica „moralei” și a „creștinismului” — este *lăfiș* o critică în-

dreptată împotriva valorilor morale ale democrației și socialismului, că strigătele de ostilitate la adresa „idealurilor“, a „transcendențelor“, a „moralității“ — nu au nimic comun cu umanismul unei antropologii materialiste, sensualiste, de tip feuerbachian — ci sînt dictate de aversiunea furibundă față de „ideile secolului al 18-lea“, față de idealurile perfecționării omului și ale ameliorării relațiilor umane, față de socialismul modern. Tentativa lui Henri Lefebvre — simetrică cu cea a lui Maurice Blanchot din articolele „Nietzsche aujourd' lui“ și „Passage de le ligue“ publicate în „La Nouvelle nouvelle Revue Française“ (aug. sept. 1958) — de a aureola critica nietzscheană la adresa moralei, a creștinismului și a prejudecăților ca pe o reînnoire la un veritabil „umanism“, are la bază o gravă confuzie; seducția exercitată asupra lui Lefebvre și Blanchot de cultul nietzschean al „vitalității“ și „instinctualității“ — în opoziție cu diferitele forme de spiritualism și moralism, este o falsă seducție: orice interpretare riguroasă obiectivă a operei nietzscheene, fidelă cu scrupulozitate textelor lui Nietzsche — va trebui să constate *fără excepție* că în scrisul gînditorului german elogiul „biologic“ al vitalității și vieții instinctuale este echivalent întotdeauna cu elogiul barbariei, cruzimii, dominației, forței dezlănțuite — iar aversiunea la adresa spiritualității și moralității este echivalentă întotdeauna cu aversiunea aprigă la adresa formelor de viață democratice, a ideilor iluminismului și revoluției democratice moderne (acestea din urmă prin ideologia „optimismului“, „raționalismului“ și „utilitarismului“ ar fi amenințat să paralizeze și să distrugă vechile instincte barbare ale rasei nordice-germanice). Este o teribilă mistificare să descoperi un elogiu al „marei sănătăți“ și al „inocenței“ (Lefebvre) sau cultul unui „simplu umanism“ (Blanchot) — acolo unde Nietzsche a exaltat în mod explicit „delirul“ și „nevroza sănătății“ ca virtuțile fundamentale pe care clasele ultraconservatoare ale societății trebuie să le cultive drept instrumente principale pentru

a jugula și înăbuși valul mișcărilor democratice și avîntul socialismului modern.

Nu mai puțin caracteristic pentru gradul de dezagregare spirituală atins de Henri Lefebvre este și elogiul pe care îl adresează astăzi filozofiei lui Martin Heidegger (în diferite pagini din „La somme et le reste“, dar mai ales cu prilejul convorbirii organizate pe tema „Karl Marx et Heidegger“ de redacția săptămînalului *Heidegger Observateur* în Mai 1959). Scepticismul și dezabuzarea manifestată de Lefebvre la adresa căilor reale de transformare a vieții sociale, negativismul abstract pe care-l profesază față de ceea ce reprezintă „stat“, „tehnicitate“, „duritate pozitivă“, — sînt convertite spontan într-o atracție și o admirație semnificative față de o filozofie în care vede „problematizarea“ nelimitată a existenței, „punerea sub semnul întrebării a totalității existentului“ („La somme et le reste“, pag. 140). Abulia politică și filozofică a lui Lefebvre, conjugată cu acel joc al aspirațiilor către o „desalienare“ vagă — l-au apropiat asimptotic de o poziție filozofică care reprezintă expresia extremă a iraționalismului modern: „Ii sînt... recunoscător lui Heidegger, deoarece el a adăugat, pentru mine, un sens faptului că evenimentele (les epreuves) — cel al alienării, al istoriei, al raportului omului cu tehnica, al revoluției — se descoperă astăzi mai dure decît se așteptau acum treizeci de ani tinerii și naivii revoluționari“. Un „marxism“ heideggerian i-ar conveni de minune lui Henri Lefebvre: „Eu cred că nu există antagonism între viziunea cosmică-istorică a lui Heidegger și concepția istorică-practică a lui Marx...“ — spunea Lefebvre în cadrul convorbirii organizate de „France Observateur“ (v. „Karl Marx et Heidegger“; Un débat entre Henri Lefebvre, Jean Beaufret, Kostas Axelos et François Chatelet, Fr. Observ. din 28 Mai 1959). Dar pentru orice conștiință intelectuală cît de cît avizată este evident că un abis desparte concepția filozofică a lui Heidegger, care aruncă anatemă „inautenticității“ asupra întregii „istorii“ reale, propagînd ideea unei „mîntuiri“

iraționale în planul purei abstracții și nedeterminări — de umanismul științific și revoluționar al marxismului, care indică căile reale, materiale de eliberare a omului în raport cu toate servituțile trecutului. Heidegger își îndreaptă întreaga sa aversiune împotriva triumfului „tehnicii“ în epoca noastră, înconjurând ideea „salvării“ de un incognito absolut — în timp ce Marx a dezvăluit cu o precizie desăvârșită origina tuturor anomaliilor societății contemporane în mecanismul economic al capitalismului și în formele de „înstrăinare“ care decurg din el, stabilind calea științifică de construire a noii societăți „așa cum ar pune un cer-

cetător al naturii problema dezvoltării, de pildă, a unei noi varietăți biologice...” (Lenin).

Nietzsche redivivus ! — Heidegger redivivus ! — acestea sînt treptele cele mai de jos ale procesului de dezagregare ideologică traversat vertiginos de Henri Lefebvre.

Pe fondul succeselor mișcării comuniste mondiale și al invincibilității doctrinei marxist-leniniste, trist și deplorabil ni se înfățișează spectacolul degradingoladei ideologice și declinului intelectual al celui care s-a vrut cîndva filosoful marxist Henri Lefebvre — expresie tipică a prăbușirii spirituale pe care o reprezintă revizionismul contemporan..

NUME NOI – PIESE NOI

e un an și mai bine revista „Teatrul” publică numeroase lucrări dramatice originale. Faptul, foarte lăudabil, are ca o consecință imediată apariția de nume noi capabile să îmbogățească prin contribuția lor mișcarea noastră teatrală.

Utilitatea acestei inițiative se confirmă și prin caracterul pe care lucrările tipărite îl iau în momentul confruntării lor cu cititorii. Înainte de a se vedea luminile rampei, textele la care ne referim pot fi supuse unei judecăți prealabile, iar acest prim verdict critic este de natură să ajute dramaturgului.

„Simpaticul Charlie”, la care ne referim în primul rând, este, cel puțin în elementele construcției sale, un pamflet interesant. Autorul, Horia Aramă, cunoscut pînă acum ca poet pentru cei mici, nu este un imitator al lui Al. Mirodan. Intenția sa de a păși pe o cale proprie este din punctul de vedere al tehnicii compoziției, evidentă. Povestind avaturile tragi-comice ale unui erou încrezător în posibilitățile pe care societatea capitalistă ar fi în măsură să i le ofere pentru a se realiza, Horia Aramă relatează istoria unui individ care își pierde rînd pe rînd iluziile. Procesul are în sine toate elementele necesare unei demascări elocvente a modului de viață burghez și a mitului „Americii, țara tuturor posibilităților”. Cu o desfășurare cam liniară în articularea conflictului, piesa lui Horia Aramă încearcă să ne sugereze prin șirul de înșucese ale personajului principal structura prost întocmită a unei orînduirii ce înstrăinează omul de esența sa omenească. Credința că poți deveni din sărac bogat și din umilit potentat se va converti treptat la Charlie în convingerea că egoismul stăpînilor în lumea în care el vrea să răzbată, nu poate fi biruit prin acțiuni individuale și lipsite de un țel social înalt. Însă pînă a ajunge aici, Charlie trece prin tot felul de întîmplări, năruște speranțe efemere, aspirînd la o poziție „onorabilă” în „țara tuturor posibilităților”, care se dovedește în realitate o adevărată junglă. Numai că pentru a învinge atîtea dificultăți, Charlie ar fi trebuit înzestrat și cu mijloacele pe care împlinirea ambiției sale le reclamă. În această privință, autorul n-a fost pe deplin consecvent cu sine însuși. Naiv, dar și cîmic, decis (chiar fanatic) însă neprișcut, Charlie nu e omul care să aspire a deveni atotputernic. Oscilațiile sale între dezabuzare și avînt nu-l slujesc, iar creionarea unui asemenea tip lucrat pe contraste psihologice izbitoare denotă o slăbiciune de concepție din partea dramaturgului. Incapacitatea de a crea caractere unitare și implicit individualizate se relevă și în cazul celorlalte apariții, toate fără excepție sumare și palid înfățișate.

Horia Aramă și-a conceput piesa ca o suită de momente ce se interșerează și se explică reciproc și nu bazată pe o acțiune cu ritm dozat și planuri multiple. Imaginea e caleidoscopică, fără a avea profunzime, iar silueta diverselor existențe, surprinse în treacăt, schițează un relief psihologic sărac.

Ce trebuie să-l preocupe în viitor pe Horia Aramă dacă va continua să abordeze genul dramatic? În primul rând asigurarea unui plus de stringență în dezvoltarea conflictului, o mai ascuțită creionare a tipurilor umane și a semnificațiilor pe care actele și gesturile lor (deocamdată convenționale) le sugerează. Dialogul pe alocuri sprinten și inventivitatea manifestă în realizarea unor episoade făgăduiesc afirmarea unui talent de dramaturg, nesigur însă deocamdată pe uneltele sale.

Cealaltă lucrare dramatică publicată în revista „Teatrul” este comedia Constanței Bratu „Povestea cu șorțurile schimbate” („Teatrul”, nr. 2 1961.). Formula dramatică a piesei ține — cum s-a mai observat — mai mult de farsă. Scrisă pentru teatrul de amatori, „Povestea cu șorțurile schimbate” are destulă vervă, (deși uneori cam facilă), și o mare disponibilitate de a crea bună dispoziție. Inspirată din faptele de viață ale unui mediu pe care autoarea îl cunoaștea bine, pe cât se pare, lucrarea Constanței Bratu urmărește să ne apropie de existența unor tinere textileste. În piesă predomină comicul burlesc, cu numeroase qui pro quo-uri ce se întâlnesc paralel cu transformarea Elenei Aioanei II într-o muncitoare conștiințioasă și cu succesele în producție ale Elenei Aioanei I. Firește că lanțul de încurcături dezlegându-se, ne îngăduie să aflăm pe cine caută Romeo, la ce visează Varvara și de ce e supărat Pigulete. Toate acestea se petrec în vreo treizeci de scene în care se consumă un mare număr de calambururi, de efecte amuzante, rezultate din procesele intente birocratismului, superficialității, etc.

Resursele comicului sînt însă unilateral folosite. Umorul e lipsit de nuanțe fiindcă de cele mai multe ori el izvorăște din exagerarea conșuziei de situații, din supralicitarea încurcăturilor.

Dar în ciuda unor stîngăcii în folosirea mijloacelor de expresie scenică, piesa destinde, e accesibilă și, prin mobilul ei educativ, răspunde cerințelor actualității.

Cele două piese pe care am încercat să le analizăm reprezintă două debuturi în dramaturgie. De aceea stîngăciile semnalate sînt într-un fel inerente. Publicarea lor în revista „Teatrul” va permite îmbunătățirea acestor lucrări care pot vedea astfel lumina rampei. Altfel Horia Aramă cît și Constanța Bratu dovedesc o reală vocație. Iar revista „Teatrul” întreprinde o acțiune extrem de utilă dezvoltării dramaturgiei noastre originale, publicînd piesele unor tineri talentați.

H. Z.

IMAGINI SIMPLIFICATOARE

În ciuda titlului său grav și sonor, „A venit vremea” („Tribuna” nr. 9 din 2 martie 1961), schița lui Virgil Singereanu nu este altceva decît relatarea unei întâmplări hazlii. Eroul, un colectivist dintr-o gospodărie milionară, merge „la țirg” și-și cumpără o motocicletă. Pînă aici totul pare firesc. După ce ajunge însă acasă, Antonie Mastan — acesta e numele eroului — intră în casă cu motocicletă cu tot, o așează între masă și pat și îi pornește motorul pe care nu știe să-l mai oprească. Casa se umple de fum și de zgomot.

Întimplarea nu e lipsită de haz. Dar autorul se căznește zadarnic să afle tonul adecvat povestirii.

Că un țăran colectivist dintr-o gospodărie milionară, de bucurie că și-a cumpărat o motocicletă, o duce în casă „pentru a se putea nita la ea mai în voie”, poate să pară firesc. Nefiresc apare însă dialogul între cei doi soți, după ce obiectul rîvnit a fost cumpărat.

„— Ai luat-o? întrebă femeia.

— Am luat-o, răspunse Antonie...”

Sau :

„— No, o vezi, Mariță ?

— O văd”, etc.

Că nevasta manifestă o condamnabilă lipsă de entuziasm, obiectînd asupra prețului, iarăși e de înțeles, după cum s-ar înțelege la rigoare și stînjeneala subită a lui badea Mastan, care „nu se simțea la locul lui. Parcă ar fi făcut un lucru necuviincios“, după cum ne asigură autorul. Toate ar fi fost bune, dacă peste cîteva rînduri același autor nu ne-ar asigura că această tirgială fusese rezultatul unei îndelungi consultări reciproce între cei doi soți („pînă la urmă nevasta s-a învoit să-și cumpere motocicletă“). După ce constată lipsa de entuziasm a femeii, tonul solemn adoptat brusc de badea Mastan stîrnește stupeoare :

„- A venit vremea... spuse el oftînd.

- Care vreme? - se interesă nevasta.

- Păi, cu motocicletă“, etc.

După ce de bine de rău, ni s-a sugerat ideea că obiectul cumpărat constituise ținta mult stînjită a unui țăran evoluat, dormic să-și ridice nivelul de trai (sugerat e un fel de-a spune, deoarece autorul nu-și bate prea mult capul cu această problemă), aflăm cu stupefacție că badea Mastan nu se pricepe la motor și nu știe să umble nici barem cu bicicleta.

Apelul disperat al lelii Marița, nevasta lui : „No, acum oprește-o“, se arată a fi zadarnic.

Cum ne este zugrăvit acest erou? Este el un fel de Păcală? Da' de unde, ne asigură autorul, e „un om despre care numai lucruri bune se spun în sat“, de a cărui purtare prietenoasă operatorul de la cinematograful sătesc se simte „oarecum mîndru“. Alte amănunte nu mai aflăm decît că... avea chelie. („Și pe chelie se vedeau broboanele (de sudoare, n. n.) că după vîrsta de 40 de ani începuse să chelească“)...

Toate bune, dar cum rămîne cu afirmația gravă : „A venit vremea!“ Care vreme, vorba lelii Marița?! Imaginea lui Mastan, așa cum apare ea în mod obiectiv din lectura schiței lui V. Sîngereanu este contrarie intențiilor bune ale autorului. A înfățișa un țăran, trecut de patruzeci de ani, care-și cumpără o motocicletă, nu fiindcă ține neapărat să aibă un lucru util, ci numai pentru că are bani și trebuie să-i investească în ceva, fie chiar și într-un obiect de care n-are nevoie și pe care nu știe să-l minuiască, nu dovedește o creștere de conștiință ci un gest primitiv. E simplist să încerci a zugrăvi aspectele înnoitoare din viața colectivităților, păstrînd împotriva realității satului de azi schema vetustă a unui țăran greoi, troglodit, năucit de minunile tehnicii moderne, căci Mastan nu este decît o asemenea schemă învechită și simplificatoare a unei literaturi pășuniste de care redacția revistei clujene nu l-a ajutat pe autor să se debaraseze.

A. N.

„CASTELELE DIN VIS ȘI CURȚILE DIN DOS“

Problema decăderii literaturii occidentale contemporane preocupă serios pe unii scriitori lucizi care caută remedii de îndreptare. Astfel, revista austriacă „Wort in der Zeit“ (nr. 2/1961) publică un articol semnat de Alfred Holzinger, care condamnă cu asprime tendințele naturaliste în arta burgheză, exprimînd totodată nostalgia față de creația cu caracter realist credincioasă adevărului vieții și demnității umane. Articolul este intitulat sugestiv „Castelele din vis și curțile din dos“. Autorul pornește de la o veche alternativă : dacă literatura are menirea să-l sustragă pe om de la realitate sau, dimpotrivă, să-i înfățișeze o imagine cît se poate de fidelă a acesteia. Dar ce este de fapt realitatea? se întreabă autorul. Se enunță aici unele adevăruri dictate de bunul simț alături de formulări confuze, care deplasează discuția de la esența ei.

Oare realitatea o constituie numai ceea ce percepe omul cu simțurile sale, se întreabă autorul articolului citat, sau și ceea ce depășește posibilitățile de cuprindere ale simțurilor, dar

este statornicit de știință și tehnică prin intermediul aparatelor, microscopelor, telescoapelor ? etc. Dacă este așa, continuă Holzinger, nu se contrazic oare impresiile simțurilor cu observațiile științifice ? Omul vede „mersul“ soarelui de la răsăritul lui pînă ce apune ! Ori astronomia a stabilit de mult că soarele stă pe loc și că totul se mișcă în jurul lui. Atunci cum rămîne cu autenticitatea simțurilor umane ? Și care este lumea reală ? Cea văzută de om sau cea bazată pe legile și formulele științei ? Și cum rămîne, se întrebă autorul mai departe, cu procesele suflătoare ale omului, cu simțămintele și gîndurile, cu fantezia și visurile lui, cu „lumea minții obiective“ . după cum o numea Hegel ? Autorul articolului ridică astfel o falsă dilemă, ajungînd la concluzia că prin prisma acestor teorii a fost suspectată literatura îndreptată spre realitate și denumită, încă astăzi, „realistă“.

Desigur că teoriile estetice, care propovăduiau îndepărtarea artei de realitate, porneau de la cu totul alte premise, anume de la negarea realității obiective, cu intenția de a escamota problema reflectării antagonismelor sociale.

„Spre sfîrșitul secolului trecut“ – scrie autorul – „literatura a descoperit „curțile din dos“. Au fost cercetate nu numai subsolurile fără lumină ale muncitorilor exploatați, cartierele mizerabile ale metropolelor cu bețivi, cu prostituate și criminali dar și pornirile demonice ascunse, lumea impulsurilor brutale, depravarea și perversitatea din sufletele oamenilor. S-a coborît în abisurile fără lumină ale sufletului și nimic, absolut nimic n-a mai rămas tabu, totul a fost găsit demn de a fi înfățișat, tot ce era frumos și bun a fost înlăturat ca ceva învechit...“

Dacă autorul protestează, pe bună dreptate, împotriva tendințelor literaturii burgheze de a denigra omul, scormonind viața lui instinctuală, glorificînd pornirile rudimentare, animalice, el comite eroarea de a integra această direcție în marea literatură realistă, care a dezvăluit răcilele societății bazate pe exploatare, hidoșenia trăului burghez, mizeria maselor. De altfel el însuși crede necesar să aducă un amendament : anume că acest „naturalism“, cum îl denumește, apăsarea întrucîtva motivat, ca o reacție firească față de literatura dulceagă care descria totul în culorile cele mai roze, fără nici o legătură cu realitatea, ignorînd tragedia socială a vremii. „Împotriva acestei literaturi era îndreptată chemarea : spre curțile din dos ; împotriva acelor scriitori care mai trăiau în castele din vis și nu voiau să știe nimic de nevoile reale ale semenilor lor, de întuneric și de mizerie. Așa a fost izgonită „literatura divanului de pluș și a fetitelor serafice“.

După ce consemnează această biruință a realismului, Holzinger socoate din nou literatura abjecțiilor ca o exagerare a acestei tendințe ceea ce, desigur, este o gravă eroare. Autorul ar fi putut preciza că adevăratul realism (Tolstoi, Balzac, Stendhal etc.) n-a pierdut niciodată credința în om, sensul pozitiv al dezvoltării lui. Fizionomia naturalismului occidental apare împede. Cu toate acestea fenomenul propriu zis, este bine caracterizat. Literatura burgheză a renegat tot ce e înălțător în om, cufundîndu-se în elogiul mocirlei.

„Curtea din dos“ fără lumină, cu singura realitate valabilă, ca o realitate a disperării și a pornirilor josnice, a primitivismului obtuz a fost identificată cu viața însăși“.

Holzinger insistă că el nu se ocupă doar de trecut, de întimplări din istoria literaturii. Literatura americană contemporană, care invadează și Austria, este bîntuită de aceleași tendințe. Scriitorul austriac nu se referă la Hemingway, Faulkner sau Fitzgerald ci la Norman Mailer cu ai săi „Goi și morți“, la James Jonas cu bestsellerul „Blestemat pentru vecie“ și romanul „Dezrădăcinării“.

Iată ce a scris un critic literar despre aceste cărți : „Naturalismul parcă se rostogolește din paginile lor și, în ceea ce privește franchetea brutală a unor scene și mai ales a exprimării, piesele din tinerețe ale lui Gerhart Hauptmann, comparate cu aceste romane, sînt de o decentă clasică“.

„Trebuie să ne eliberăm de erezia“, scrie Holzinger, „că numai ceea ce e urît și respingător corespunde realității. Să privim realitatea cu multiplele ei înțelesuri, ineputabil de bogată în misterioasele ei adîncuri. Literatura naturalistă a dus și duce la nihilism, la disperare... Să ne amintim... că realitatea nu se confundă cu lumea perceptibilă, cu simțurile, că viața are multe

straturi și e plină de miracole, pe care, ca să le vezi, nu trebuie s-o privești; cu ochii celui ce se lasă orbit de lumină – sau cu ochii unui visător. Poetul nu trebuie să înfățișeze doar o imagine a realității palpabile. Aceasta o poate realiza mult mai bine fotografia sau banda de magnetofon“. „Cu aceasta nu vreau să pledez“, continuă Holzinger, „pentru literatura castelelor din vis... Dar a vedea numai curțile din dos, nu, asta-i minciună. Acum să se termine cu lamentările despre pieirea lumii, cu bîlbîitul despre lipsa de sens a vieții“.

Se rostеше astfel un vibrant apel pentru reintronarea încrederii în om, împotriva literaturii de defăimare a calităților umane, de bălăcire în noroiul instincțelor. Fața bidă a artei descompuse burgheze nu mai poate fi contemplată cu liniște. Autorul afirmă că menirea scriitorului este nu să creeze iluzii ci să rămînă credincios adevărului. Să nu omită nici curțile din dos, dar nici să expulzeze în castele din vis tot ce e spiriual, nobil, luminos, ceea ce se află dincolo de pornirile instinctuale.

Holzinger își încheie articolul cu cuvintele lui Goethe către Eckermann: „Există forțe minunate în firea omului, și tocmai cînd ne așteptăm cel mai puțin, ea ne pregătește ceva bun“.

D. L.

LITERATURA FĂRĂ SEMNIFICAȚIE

 proape o pagină întreagă din „Lettres françaises“ este consacrată nu zic „analizei“, ci povestirii unei conferințe ținute la Sorbona de un romancier astăzi la modă, Claude Simon, contra „literaturii cu semnificație“. După părerea sa romanul trebuie să se descotorosească de vechea prejudecată potrivit căreia romancierul trebuie să spună ceva. „Ce aveam de spus?“ (în romanul „La route des Flandres“, n. n.) se întreabă Claude Simon. Și răspunde scurt: „Neantul! Nu mesaj, nu revelație de transmis. Lumea înseamnă un singur lucru, anume nu înseamnă nimic. Și nu văd interesul de a scrie despre chestiuni care depășesc experiența mea“ (experiența lui, adică nimicul, neantul... n. n.).

Claude Simon combate pe Sartre care spusese că nu trebuie să ne întrebăm „de ce scriem“, ci „pentru cine scriem“. (În fond ambele întrebări sînt legitime și cu puncte comune n. n.). Dar de ce nu-i place lui Claude Simon întrebarea lui Sartre? Pentru că, zice el, scriitorul scrie numai pentru el însuși. „Dacă aș fi scris pentru toți cei ce mă citesc, unde aș fi ajuns?“. „Scrisul este în esența lui un act egoist, un fel de tezaurizare antisocială din punct de vedere occidental (occidental?! n. n.), un act imoral în multe cazuri, prin exaltarea mai ales a amorului în măsura în care dă concepții diferite despre obiecte“.

Nu mă ocup aici de incoerența gândirii autorului. Mă mulțumesc să semnez că de-alungul celor șase coloane ale dării de seamă, această ininteligibilitate delirantă se menține constant (este singura consecvență logică pe care o putem găsi în text). Ceea ce vreau să relev aici este nu fenomenul însuși, ci reacția provocată la ceilalți. Relatarea arată că:

„Fără zgomot, fără publicitate, fără virgule, aproape fără puncte... Claude Simon, în fața unui public compus în majoritate din studenți, înlemnii într-un interes pasionat, a expus ideile sale asupra romanului de tip nou, opus celui tradițional, – eram să zic – adaugă comentatoarea – celui: figurativ, într-atîta uneori analogia se impune minții noastre. Amfiteatrul Turgot (cea mai vastă și celebră sală de curs a Sorbonei, n. n.) deborda, oferind aceluia care frecventaseră odinioară acest înalt lăcaș unde sufla spiritul de analiză riguroasă al profesorilor noștri universitari, un contrast fascinant... (!!) Claude Simon vorbește timp de aproape un ceas și jumătate, cu o voce monocordă, niciodată ridicată, care forțează atenția tocmai prin monotonia ei (!). Interesul e mai dinainte deșteptat. Fiecare păstrează liniștea, ca nu cumva să piardă un cuvînt... Claude Simon nu ridică ochii de pe masă...“

Dar mă opresc. Ceea ce uluiește este pe lângă stilul „fascinant“ al reportajului, interesul imens al asistenței pentru niște incoerențe clinic caracterizate și care, pe deasupra, mai sînt și debitate prost, în surdină, fără ritm, plicticos și plictisit. De unde vine acest interes așa de contrar naturii? De cînd oare omul se înnebunește după vorbe fără șir proferate fără nuanță nici talent?

Răspunsul e interesant și dezolant. Interesul e, vai, firesc. Nu este contra naturii. Falsul apostol aduce tineretului burghez occidental contemporan un dar neprețuit: acela de a deveni scriitor păcîlînd pe toată lumea. Șcamatoria e simplă. Ca și pictura, literatura trebuie să nu fie figurativă. Să nu conțină acea permanent reînnoită legare a faptelor de ideea care domină povestea, de tilcul ei subtil și profund. Operație grea, care cere talent și care poate fi controlată cu precizie la tot pasul. Deci oricine vine să libereze pe neisprăviții candidați la aflare în treabă și la umflarea în pene, să-i scutească de această cruntă obligație: talentul; oricine propovăduiește o doctrină care ne va permite să trișăm, să păcălim publicul, va fi ascultat cu evlavie și recunoștință de cei interesați în asemenea manevre, burghezul adorînd sistemul de a pungăși nepe-depsit publicul. Arta nefigurativă este un panaciu universal în ordinea șcamatoriei culturale.

Acuma știm „pentru cine“ scrie scriitorul în concepția lui Claude Simon. Pentru *el însuși*; desigur; dar mai ales pentru *ei*, pentru noua mindră generație de cavaleri ai timpului pierdut, care voiesc o celebritate artistică scăpată de controlul criticii și de obligația talentului.

D. S.

CARLO SALINARI ȘI LUPTA PENTRU O NOUĂ CRITICĂ LITERARĂ ÎN ITALIA

o nouă studii importante a dat la iveală în ultima vreme Carlo Salinari. Cel dintîi se intitulează „Miturile și conștiința decadentismului italian“ (Feltrinelli, Milano, 1960) iar al doilea „Chestiunea realismului“ (Parenti, Milano, 1960). Criticul de la „Contemporaneo“ aplică rezultatele experienței sale de pînă în prezent, la două probleme diverse, dar egal de importante, una de istorie literară, iar cealaltă de estetică literară.

Sfera decadentismului italian cuprinde o întreagă zonă a mișcării literare italiene din prima jumătate a acestui secol. Reprezentanții principali ai decadentismului, luați în considerare de Salinari, sînt D'Annunzio, Pascoli, Fogazzaro și Pirandello (acesta din urmă numai pentru o parte a operei sale). Carlo Salinari descoperă în fiecare substraturile tendințelor social-politice diferite care explică „miturile“ ce-au animat opera lor literară, acela al „supra-omului“ d'annunzian, al „copilului“ pascolian, al „sfîntului“ fogazzarian, etc.

Fiecare din aceste mituri convertesc, pe planul creației literare, curente care străbăteau societatea burgheză a timpului lor. Oprindu-se asupra scriitorilor de mai sus, Salinari se plasează cu deosebit curaj în însuși centrul focal al unei epoci, făcînd o largă breșă în critica literară idealistă. El se măsoară cu unul din capitolele cele mai masive de exegeză ale acestei critici, ceea ce dovedește lărgimea platformei de cercetător pe care a atins-o și luciditatea matură a poziției sale. Ceea ce ni se pare că trebuie subliniat imediat, în legătură cu lucrarea aceasta a lui Carlo Salinari, este faptul că lupta pentru o critică literară marxistă în Italia a reperat prin ea – după cum arată înseși dezbaterile la care a dat naștere – o biruință certă și de prestigiu.

Temeinic concepută și argumentată, pe planul esteticii mișcării literare actuale, este și „chestiunea realismului“ care se referă la nervul însuși al creației artistice de azi din Italia. Realismul narativ italian este în plină evoluție ascendentă, cu un Calvino, Bassani, Cassola, Arpino, care vin ei înșiși după un Pavese, Jovine, Pratolini și, încă, după un Alvaro, Piovene, Vittorini.

Oprindu-se asupra „chestiunii realismului“, Carlo Salinari dovedește în metoda sa același spirit „frontal“ – singurul care poate promova o nouă critică italiană –, ca și în lucrarea asupra decadentismului. El arată o deosebită preferință pentru un roman ca „Metello“ de Pratolini sau „Terre del sacramento“ de Jovine și pentru realiștii tineri.

Dacă o nouă orientare a activității critice italiene s-a afirmat crescând, începând de la sfârșitul războiului, făcându-se simțită pretutindeni, în articole, recenzii, polemici, studii, – cu mai multă ori mai puțină conștiință de sine – creînd o vie „apercepție“ socială a fenomenului literar, opera lui Carlo Salinari, în deosebi cu cele două lucrări de mai sus, consemnează poziții întărite în câmp deschis și în liniile cele mai avansate ale bătăliei pentru o nouă critică literară în Italia. Acesta e un fapt care merită, cu precădere, să fie semnalat.

D. V.

COLOCVII DESPRE AFRICA

Îșcarea de eliberare a popoarelor africane se află în miezul discuțiilor din Occident. Varietatea reacțiilor stîrnite în lumea capitalistă de crahul sistemului colonialist este semnificativă și reflectă faptul relevat de declarația Consfătuirii de la Moscova a partidelor comuniste și muncitorești, că „existența sistemului mondial socialist și slăbirea pozițiilor imperialismului au deschis în fața popoarelor asuprite noi posibilități de cucerire a independenței“. Din gama reacțiilor amintite nu lipsesc nici apelurile belicoase, precum nici tentativele de mistificare „subtilă“ a acestui proces.

În cadrul colocviului organizat de Societatea Europeană de Cultură de la Veneția („Comprendre“ nr. 21/22) Jean Price-Mars previne că ori ce s-ar întîmpla pentru a opri influența ideilor comunismului asupra mișcărilor anticolonialiste sînt „precauții zadarnice“, căci „nu există vreun baraj care să poată zăgăzui pătrunderea comunismului“, amintind cu acest prilej falimentul faimosului „cordon sanitar“ antisovietic.

Care va fi poziția popoarelor africane în confruntarea istorică Est-Vest? Jean Price-Mars nu este dintre acei ce fac abstracție de grava moștenire lăsată de colonialism în Africa, dar ajunge la ciudata concluzie, că popoarele africane... nu pot pretinde la un aport de valoare „în balanța de fapte și idei“ pe arena mondială, susținînd existența unui „solipsism“ african. Dar pentru că popoarele africane nu se izolează de loc în lupta de eliberare, autorul este nevoit să admită că „dacă secera și ciocanul sînt o emblemă a libertății, să nu ne mirăm că liderii lor înclină să vadă în aceasta o rezolvare a problemelor“.

Se fac multiple încercări de a contesta legitimitatea social-istorică a luptei anticolonialiste, de a escamota factorii social-economici care o determină. În perioada înfloririi sale cele mai mari, jaful imperialist în colonii a fost prezentat ca o mare operă „civilizatoare“, ocolindu-se substratul lui economic. În momentul de față, cînd este evident pentru ori cine că în lupta lor popoarele africane urmăresc să redevină stăpîne pe propriile lor bogății, pe rezultatele muncii lor, cînd această luptă este o expresie directă a perioadei noastre de transformări revoluționare cerute de însuși procesul obiectiv al dezvoltării sociale, se încearcă o interpretare similară, însă în sens invers. „Aspirațiile Africii, scrie Teobaldo Filesî în cadrul aceluiași colocviu, – constă nu atît în a se elibera materialmente de Europa, cit în a se desprinde spiritualicește de ea, pentru a se descoperi pe sine însăși.“... „Naționalismul“ african este, desigur, mai curînd o revoltă a culturii, un gest de orgoliu, decît o consecință a unei necesități istorice“. După această formulă, lupta

algerienilor și a congolezilor nefiind „o consecință a unei necesități istorice“, ci doar „un gest de orgoliu“, și neavînd, deci, nici o justificare obiectivă, nu rămîne decît un singur pas pînă la legitimarea masacrelor din Algeria și a fărâdelegilor din Congo! Același autor notează că liderii africani reproșează „națiunilor colonizatoare“ de a fi „provocat“, după secole de dominație, distrugerea și chiar stingerea completă a culturii lor naționale și, deci, și realității lor naționale, ceea ce este mai aproape de adevăr și este confirmat de statisticile economice și demografice, care indică o dinamică înspăimîntătoare a sleirii economice și a depopulării Africii.

John Hatch subliniază și el efectele dezastruoase ale influenței europene în Africa, prevenind împotriva unei exegerări unilaterale a unor progrese materiale-tehnice, care au însoțit în mod necesar exploatarea prădalnică a bogățiilor naturale. El relevă, pe de altă parte, existența la popoarele africane a unor vechi tradiții democratice, desmințind opinia stăruitor cultivată de toți apologeții colonialismului, că Africa a cunoscut prin intermediul Europei noțiuni ca... libertate individuală și guvern democratic (mai ales!). În limba tribului Ndebeb (Rhodezia de Sud), de exemplu, se întîlnesc expresii care arată că poporul consfințește anumite hotărîri ale conducătorilor: „Ce spune poporul?“ sau „dacă poporul e de acord, e bine“. Poporul este considerat baza autorității legitime. După ce au cunoscut timp de secole principiile organizării sociale occidentale, ce le-au fost impuse de către puterile colonialiste, africanii nu par să fie dispuși să preia tot ce li se servește de către foștii asupritori. „În Africa occidentală, – remarcă autorul, – există încrederea că societatea africană este capabilă să aleagă datele valabile din cultura europeană și să le integreze într-un amalgam nou al elementelor tradiționale africane“.

Secolele de robie au lăsat, fără îndoială, o amprentă gravă și adîncă asupra economiei, culturii și vieții sociale africane, care se reflectă și asupra aportului pe care-l pot aduce astăzi popoarele Africii la progresul omenirii. Dar lichidarea asuprii colonialiste descătușează energii considerabile și deschide perspective largi unui veritabil salt calitativ în istoria acestor popoare atît de puțin cunoscute încă. Ca o forță politică, ele au și început să se afirme pe arena mondială. În ciuda evidenței faptelor, Umberto Campagnol refuză africanilor ori ce șansă de a deveni „un subiect al istoriei“, de sine stătător, ci, în cel mai bun caz, „un om cu pielea neagră care continuă în Africa opera de occidentalizare, începută altădată cu metode devenite ineficace sau intolerabile“. Spre deosebire de autorii citați anterior, Campagnol refuză să admită pînă și existența unei culturi africane proprii, precum și efectele distinctive ale colonialismului, considerînd și astăzi continentul african ca un apendice al Europei capitaliste. Deși puternic zdruncinat, europocentrismul nu a fost abandonat definitiv și, din cînd în cînd, este chemat să servească scopurilor politice ale colonialismului. De aici derivă și tratarea arrogant-aristocratică a problemei raporturilor între diferitele culturi. „Sterilă și primejdioasă – este considerată de autor – atitudinea acelora... care pretind să pună diferitele civilizații pe picior de egalitate... sub raportul funcției lor istorice“. Apare aici vizibilă tendința de a nega imensa funcție istorică pe care o îndeplinește procesul de eliberare a popoarelor coloniale în etapa actuală a crizei generale a capitalismului, în etapa dezvoltării mereu mai rapide a societății contemporane spre socialism. De „conversiunea la civilizația universală“ a popoarelor africane, scrie Campagnol, „depinde, în definitiv, soluționarea problemelor actuale ale Africii“. Între timp vremea lucrează în sensul progresului, iar africanii, indiferent de faptul că unii ideologi occidentali sînt în contra-timp total cu mersul real al istoriei, continuînd să se cramponeze de concepții perimate, luptă cu bărbăție pentru consolidarea pozițiilor cucerite și pentru lichidarea pînă la capăt a colonialismului. Căci ei știu, după cum releva declarația Consfătuirii de la Moscova, că „sistemul socialist a devenit scutul de nădejde al dezvoltării naționale independente a popoarelor eliberate“.

I. P.

„UN LOC SUB SOARE“

Se doispzece ani, Fritz Sawade, doctor în medicină, era un cetățean respectabil al orașului Kiel, capitala statului federal german Schleswig-Holstein. Ducea o existență prosperă, câștigând sume considerabile din expertize neurologice pe care le întocmea pentru autoritățile și tribunalele provinciei. Acest fel de viață, îmbelșugat și liniștit, s-a curmat însă curind, atunci cînd Dr. Sawade a fost arestat, pentru „simplu“ motiv că „inofensivul“ medic nu era altul decît fostul general de brigadă SS, fost profesor la Wurzburg, răspunzător de nenumărate cazuri de eutanasiie — pe numele său adevărat, Ernst Heyde. Ne aflăm așa dar în fața unui nou criminal fascist scos la lumină. „Scos la lumină“ este un fel de-a vorbi pentru că după cum se va vedea mai jos, autoritățile și tribunalele vest-germane au de gînd să-l lase să-și ducă și pe mai departe aceeași existență de „om cinstit“.

Faptele relatate le aflăm cu stupefacție din numărul 1 al revistei vest-germane „Documents“, care le reproduce după articolul „Scandaloasa cronică din Schleswig-Holstein“, apărut în „Stuttgarter Zeitung“.

„În momentul de față Heyde se află închis la Frankfurt și așteaptă să fie judecat“, ne informează articolul. Dar „așteaptă“ este iarăși un fel de-a vorbi, pentru că „domnul“ Heyde nu stă de loc liniștit, ci cu dibăcia caracteristică unui slujbaș credincios al odiosului regim fascist, a pus în mișcare un întreg arsenal de mijloace, care de altfel n-au întirziat să-și facă efectul. După ce a declarat că „nu se va da înapoi de la nimic“ pentru ca să se apere, s-a și zvonit că Heyde va fi „acoperit“ de un ministru de la Kiel. Se vede că Heyde știe el ce știe! Și asta încă nu e tot. Articolul din revista „Documents“ continuă: „Toți miniștrii afirmă că nu l-au văzut niciodată pe Heyde și că n-au întreținut legături cu el. Ministrul de Justiție de la Kiel s-a grăbit să declare că nici unul din judecătorii citați ca martori de către comitetul de anchetă nu este „suspectat de a fi comis o greșeală gravă“: nici noul avocat general Dr. Eduard Nehm, nici predecesorul său Dr. Adolf Voss care s-a pensionat la 31 decembrie 1960 pentru „motive de sănătate“. Așa dar, n-au văzut, n-au auzit, nici pe-acolo n-au trecut. „Cu toate acestea“, ni se spune în continuare, „un judecător din Schleswig-Holstein a declarat la 10 decembrie 1960 că un număr de juriști de frunte din această provincie, printre care și Dr. Voss, știau de ani de zile cine era în realitate „Dr. Sawade“. „Alăturarea celor două date de mai sus ne duce la o concluzie nu lipsită de importanță. Așa dar, cînd dl. Dr. Voss a văzut că se-ngroașă gluma și că politica strufului pe care o adoptase ani de zile n-a prins, și-a cerut pensionarea. Pasă-mi-te oboseise omul după o viață întregă de muncă „cinstită“.

Dar iată că niște medici în serviciul Landei recunosc în fața comitetului de anchetă „legăturile lor de camaraderie“ cu Heyde, fostul general fascist pus sub acuzare. Unii dintre acești medici au stabilit legături cu el în lagărul de internare britanic de la Gadeland, alții l-au cunoscut mai tîrziu, în timpul „unui schimb de amintiri din perioada național-socialistă“. (Înduioșătoare clipe trebuie să fi petrecut ei la această agapă!) Dar pare-se că mărturiile medicilor au produs stupeoare în rîndurile autorităților, căci nimeni nu se aștepta la atîta sinceritate, așa că repede-repede „anchetele oficiale și disciplinele întreprinse în legătură cu ei au fost suspendate, fără ca opinia publică să fie informată asupra acestui fapt“. Iată ce efect miraculos a avut declarația lui Heyde, cum că nu se va da îndărăt de la nimic ca să se apere. Pe dată o seamă de persoane sus puse ale statului federal Schleswig-Holstein s-au zorit să-l scoată hasma curată.

Dar alarma redactorului de la „Stuttgarter Zeitung“ continuă, și nu fără temeii. Alți doi criminali naștiți, unul fost ministru de justiție pe timpul lui Hitler, celălalt fost

procuror general al Reichului, vinovați de crime și masacre, nu numai că nu zac în închisoare, dar au primit de curind pensii respectabile, primul în valoare de 2.900 mărci, cel de-al doilea de 630 mărci lunar. Un elementar bun simț ne oprește de la orice comentariu.

Toate aceste fapte îl fac pe autorul articolului să conchidă că „Schleswig-Holstein a devenit în mod evident refugiul foștilor naziști. De cincisprezece ani ei și-au găsit aici „un loc sub soare“. Cei mai abili dintre ei și-au refăcut aici nu numai o existență confortabilă, dar și-au deschis și o frumoasă carieră politică: așa, de pildă, fostul general SS, Heinz Reinfarth care din 1958 reprezintă Land-ul în parlamentul de la Kiel, după ce tribunalele de la Flensburg (oraș în Schleswig-Holstein, n.n.) au refuzat „din motive materiale și juridice“ să deschidă acțiune în justiție împotriva lui. (Heinz Reinfarth este răspunzător de masacrul a nenumărați polonezi — bărbați, femei și copii — uciși în momentul represiunii răscoalei din Varșovia).

Cele întimplare nu numai în Schleswig-Holstein, ci în întreaga Germanie Federală, îndreptățesc tonul sceptic al articolului. După cum s-au petrecut faptele pînă acum, autoritățile federale nu au de gînd să strice liniștea și cuibul cald al foștilor conducători naziști, cu toate că pentru calmarea opiniei publice, primul ministru al statului Schleswig-Holstein a făgăduit că va lua poziție în fața Landtag-ului pe această temă. Toate lasă să se creadă că și pe viitor complicii forțelor naziste, azi persoane sus puse în R.F.G., vor continua să le asigure și pe mai departe indivizilor de teapa lui Heyde „un „loc sub soare“.

S. R.

PATRU POETE TINERE

u ocazia zilei de 8 Martie „Luceafărul“ a publicat laolaltă patru tinere poete: Constanța Buzea, Ana Blandiana, Florența Albu și Victoria Ana Tăușan.

Fără a avea pretenția să desprindem din fiecare grupaj de poezii liniile necesare conturării unor profiluri lirice distincte, nu e mai puțin adevărat că putem descoperi unele trăsături privind sensibilitatea, capacitatea fiecăreia dintre cele patru colaboratoare ale „Luceafărului“ de a vibra în consonanță cu epoca în care trăim, cu frământările poporului nostru. Mică antologie, pagina are meritul de a confirma încă o dată — în cadrul poeziei actuale, — existența unei adevărate eflorescențe a liricei feminine, lirică străbătută de sensurile contemporaneității și lipsită de atributele rebarbativă ale unei poezii așa zis „feminine“ cultivate în trecut.

Constanța Buzea aduce în cele patru poeme: „Am vrut“, „De vorbă cu poezii“, „Dragostea“, „Primăvara“ (primele trei dispuse în vers liber, rimat pe alocuri) o notă contemplativ-reflexivă, firească pînă la un punct, o anumită simplitate a expresiei. Transfigurînd unele motive cu caracter mai general, „De vorbă cu poezii“, „Dragostea“, — versul se deapănă simplu: „...prietenia se leagă ușor / și se adîncește încet, muncind“ / ca puțurile tăiate în piatră“, sau nuanțat liric: „Mi-am găsit în tine liniștea și frământarea, / și întunericul, și lumina, și floarea, / Lumea o țin într-o mină și visul în alta; / Diamante pe frunte-mi sînt stelele mari pe cer. / Și nu mă clatin sub atîtea poveri“.

În schimb poemul „Am vrut“, care vrea să comunice sentimentul de exultanță al poetei față de croismul muncitorilor petroliști, rămîne sub nivelul celorlalte. Compunerea cam abstractă a acestui instantaneu ca și afectarea unei atitudini grave cu ori ce preț, pulverizează emoția poetică.

Temperament liric prin excelență, dispunând de un registru emoțional variat și dinamic, Ana Blandiana, prezintă în mica suită „Cintec de zidari, în ianuarie“ unele versuri cu totul remarcabile. Emoția tinerească, entuziastă, față de marile construcții care se ridică neîncetat astăzi, e susținută de recunoștința față de partid: „Partid, fiecare cărămidă pe care-o pun e mai mult decît un poem, / Toate blocurile mele și le dedic în semn de recunoștință: / Munca devenită idee filozofică ai dăruit-o / Vieții mele ca pe-o a patra dimensiune“.

O anumită rigoare e de dorit să tempereze la Ana Blandiana excesele verbale gratuite. Soarele înghețat poeta îl simte „fremătind... frenetic“. În alt loc scrie „aștept suprema intimitate — bizar / zidul să-nceapă, asemenea mie, să fiarbă“, etc.

Florența Albu semnează un ciclu de versuri de dragoste. Exceptînd unele clișee convenționale ca și unele imagini scăpate de sub controlul logic, poeta e autentică în „Mîna“, care impresionează prin simplitatea ideii:

„Noaptea visez mîna ta, Han, / mîna ta cu patru degete frînte, / cu floarea unui singur deget întregă. / Cînd ninge ninsoarea închipuie / în palma bolnavă / încă patru degete prelungi, / puternice, albe / cum 'au fost degetele / secerate de gloanțe“.

Deși prezentă numai cu trei poezii, „În casă nouă“, „Către Marea Ploilor“, „Intîlnire cu Jozsef Attila“, Victoria Ana Tăușan denotă o impresionabilitate puternică în fața vieții, o gîndire artistică matură. De aici echilibrul și expresivitatea versurilor sale: „Mare a lumii, fără de unde, / nume și-am dat cu tăria cuvîntului meu / și-am visat, de atunci, pentru tine mereu / să-ți pot aduce ploile fecunde... / Ploile încă n-au căzut și totuși, / împing cu-o zare visul mai departe / — în largul tău văd apa ce-o să poarte / de mîna mea zvîrlîți întîii lotuși.“ (Către „Marea Ploilor“).

V. N.

NATALIA RUSU: Drum printre holde

MIHAI BENIUC: „CÎNTECELE INIMII!*)

acă ar fi să definim într-o formulă concisă ultima culegere de versuri a lui Mihai Beniuc, am apela și noi la splendida metaforă dantescă și am spune încă odată : „L'amor che mouve il sole e l'altre stelle“. Adagiul, ca ori care altul, schematizează desigur dar el exprimă esența, și anume că iubirea este pentru autorul „Cîntecelor de pierzanie“ și al „Mărului de lingă drum“ o condiție, o aspirație și un permanent stimul al vieții. Această atitudine complexă care nu exclude, ci implică semnificația socială, pune în mișcare universul eroticii lui Beniuc, univers bintuit cîndva de furtuni, de îndoieli și neliniști, științietor în vremea din urmă, împurpurat de stele. Să-i urmărim evoluția, în retrospectivă, așa cum ne-o înfățișează volumul „Cîntecele inimii“.

★

Ne este cunoscută poezia revoltatului Beniuc de dinaintea Eliberării, cu protestele ei acute la adresa orînduirii burgheze, cu blestemele și profețiile ei. Ne sînt cunoscute, de asemenea, imaginile fruste ale nealinatului drumet, cultivînd expresia dură și brîindu-se din izvoarele poeziei populare. Amintim aceste cîteva trăsături definitorii, deoarece ele caracterizează deopotrivă și lirica erotică, pe care ar fi greșit s-o considerăm ca ceva deosebit din punct de vedere ideologic în opera lui Mihai Beniuc.

Observăm la poetul „Cîntecelor de pierzanie“ că opoziția față de societatea burgheză nu se produce parțial. „Îndureratul Eros“ pe care-l întîlnim în aproape toate poeziile erotice dinaintea Eliberării, își strigă nemulțumirea și dezgustul, nu pentru că se consideră predestinat nefericirii. Beniuc are în vedere o anume femeie, care nu-i poate împlini idealul de iubire, care, cu tot farmecul ei „etern feminin“, îi rămîne străină prin aspirații. Poetul cîntă o Dalilă modernă, văzută ca rezultat mizer și prozaic al moralei capitaliste : „Azi, fata care-mi place, notează el, cu mîhnire dar și cu precizie – pe cel din urmă Ford / N-ar șovăi să schimbe tot ce-a produs Beethoven / Și Newton laolaltă. Ea socotește mort / Pe cel ce caută rime. Admite poate slovă-n / Cămașa de mătăasă-a iubitului. Dar omul / Ce nu produce sume de bani și nu se-nvrte / E un pom nerodnic, bun să-l dobori. Și eu sînt pomul / Acesta, eu sînt omul ce-n viață fără pîrte / Orbecăiesc, mă-mpiedec la fiecare pas / Mă prăbuș greu și sînger, mă-nalț și iar recad“. („După un an“).

Mințit și trădat, privit cu indiferență și dispreț, poetul își dă seama că se află rătăcitor printre umbre. Pentru un moment, pare să oscileze între vechea revoltă țărănească („Hei ! Domnii... domnii...“) și o sceptică resemnare („Setos, flămînd, netrebnic și veșnic visător / Cum, de cînd lumea este, a fost, va fi poetul“) – dar curînd învinge înapoi, afirmîndu-și o

*) E.S.P.L.A., 1960.

dată cu dezaprobarea moralei burgheze și acea atitudine semeață, care face frumusețea altor poeme din trecut ale lui Mibai Beniuc : „Știu, voi aveți în viață altă normă, / Dar eu în fața normei nu mă-nchin“. („Ultima scrisoare“) Sau : „Tot semeț mă voi ține în șa, / Tot nepăsător ca totdeauna“ („Intinde vremea giulgiu“). Asemenea detașări de mediul intolerant al vremii, apar însă în cadrul unui lung și chinuitor dialog între poet și iubită, care se arată cel mai adesea înspăimântător de opacă : „Vrei s-aprind în vorbe de jăratec, – i se adresează el femeii lipsită de sensibilitate – Dorul meu și să-l împrăști jerbă, / Eu arzind ca bradul singuratic, / Să topesc răceala ta superbă ?“. Ca să-și dobândească dragostea la care năzuiește, poetul e în stare de fapte miraculoase, inspirate de focul incins al pasiunii : „Și-aș putea să ferec timpu-n lanțuri, / Crinul veșnic înflorit să-l caut. / Pot să fac, de vrei, vrăjite danțuri, / Să-mi danseze Moartea după flaut. / În ivoriul turtelor mărețe / Năru și ridic împărății ; / Tinerete fără bătrânețe, / Viață fără moarte : jucării“ („Scrisoare“). Sentimentul tinde către o firească împlinire conjugală, pe care Beniuc o vede cu mentalitatea sănătoasă și robustă a unui om al naturii : „Vreau iubirii noastre fără mască / Să te lași în brațele-mi încet, – / Prunci îmbrățișările să nască, / Nu deșarte vorbe de poet. / Cum atrină roadele prea coapte / Toamna de șuvițele de vie, / Sinul tău virtos, mustind de lapte, / Pruncii grași cu gura lor să-l ție.“ („Scrisoare“).

Ciclu „Cinzece de pierzanie“ include zbateri și suferințe adânci, în fața cărora poetul adoptă uneori atitudinea romantică, însetat, ca și Eminescu după farmecul clipei izbăvitoare : „O, de-am fi stat alături doar o oră, / Ai fi rămas în auriul vis / Ca o eternă, roză-auroră / De ne-nțeles, de nedescris“ („Ultima scrisoare“). În ciuda opoziției amintite („Știu, voi aveți altă normă“) poetul vrea să păstreze amintirea neîntinată a dragostei, care în același mod romantic, îl stăpânește pînă dincolo de mormînt, luînd parcă proporții cosmice : „Voi reveni la tine din mormînt, / Și dac-ar fi să nu se poată trece / Pe veci pecetluitele hotare, / M-aș zbate-ngrozitor în țărna rece, / Plîngînd în noaptea mare, tot mai mare“ (Id.).

Din toată această încercare zbuiciumată de a desprinde făptura femeii iubite din lumea convențiilor și constrîngerilor burgheze, de a o apropia de imaginea ei ideală, poetul se alege cu dezamăgirea, cu îndurerarea. E adevărat că există și rare momente de euforie (ex. „Ana Kelemen“), dar acestea prefiguratează o altă ipostază a liricii lui Beniuc. Poetul nemulțumit și dezgustat e îndemnat mai de grabă spre vizuini sepulcrale, ce-l amintesc pe Baudelaire din „Une Cbarogne“ : „Anii vor veni mereu șireaguri / Ca soldații la cazan flămînzi / Din viața ta de miez și faguri / N-o să aibă Moartea nici de prînz. / Poate doar o simplă, tristă, cină, / Tristă cină / Ce bătrînă, palidă și goală / Vei rămîne peste trei decenii ! / Singele tău astăzi în răscoală, / Va fi rece, rece. Doar vedea-mi / Despre tot ce-a fost vei mai avea, / Mai avea“ („Nu mă vei uita“), Suferința erotică exprimată în „Cinzece de pierzanie“ e o suferință acută, ca la Argezi, dar nealiniată. Sensibilitatea poetului rămîne mai departe însingurată, găsindu-și o singură rezolvare, care de fapt o caracterizează profund, protestul împotriva societății burgheze, vinovată de a fi falsificat pînă și iubirea. Pe acest drum al revoltei, prezentă, cum am văzut, și în lirica erotică („Ultima scrisoare“, „După un an“), va ajunge Beniuc la o a doua ipostază a poeziei sale de dragoste.

Poate mai mult decît pentru oricare confrate al generației sale, momentul Eliberării a însemnat pentru Mibai Beniuc o întinerire a poeziei, o împrosperare a sevelor ei, de la început abundente. Și referindu-ne la poezia de dragoste, va trebui să constatăm că abia acum capătă pe deplin conținut definiția „L'amor-che mouve il sole e l'altre stelle“. Dragostea ca năzuință și ca stimul al vieții, ca o condiție implicită a actului de creație, face să vibreze acum toate strunele optimismului. Celebrînd o a doua tinerețe, mai plină și mai luminoasă, poetul sparge „butoiul bucuriei“, răzbumîndu-se pe vremea de „țîngă“ și de lacrimi. Veacul socialismului îl preschimbă într-un aed neostenit ce cîntă izbînzile și bucuriile mulțimii. Dacă altădată se întreba cu amărăciune „Cui am să-i trimit aceste versuri / Să le-ngîne murmurînd încet ? / Ne-nțeleg, pline de-nțelesuri / Cum ar zice marele poet ?“ („Scrisoare“), –

are acum certitudinea și mândria că va fi ascultat: „Iubito, scoală-te de dimineață, / Și spală-te pe ochi de întuneric, / Căci am de gând un cîntec să desferec, / Cînd soarele se va-nălța din ceață, / Și vreau să știu că are cin' s-asculte / Privighetoarea-n ramurile multe“. („*Mai sînt în codru cărării*“). Revin în lirica nouă a lui Beniuc și lacrimile și despărțirile, dar cu sensuri opuse. „Lasă-le să fie, lasă-le să fie – zice în „*Măr cu foi de aur*“ – chiar de-s numai lacrimi, sînt de bucurie“. Iar în altă parte, vîrstele se inversează, fiind măsurate după noul calendar al istoriei: „Adio, tinerete bătrînă, – salută cu exuberanță poetul – căci o altă / Junie port în suflet / mai mîndră și mai naltă“ („*Despărțire*“).

Sentimentul erotic este puternic influențat de întreaga stare morală euforică a poetului care trăiește victoria revoluției. Acum a sosit în sfîrșit epoca dragostei împlinite, a identificării idealului de iubire cu femeia iubită. E cîntată femeia-tovarăș, femeia-soție, care a știut să țină mereu nestins focul dragostei și al tineretii: „Îmbătrîncam de mult, de n-ai fi fost / Să-i dai vieții mele tu un rost“. Căci „Inima fără iubire moare ca florile în umbră fără soare“ („*Iubire*“). Sentimentul poate cunoaște culmi și declinuri, dar continuăm a-l păstra în suflete și a-i asculta rezonanțele ca ecourile mării într-un gbioc. Pentru poet, farmecul iubirii se confundă cu acel al poeziei pe care o înviorază neîncetat. Cele două noțiuni – situîndu-ne pe plan logic – se confundă la un moment dat într-o atitudine unitară, în care e greu să mai

distingi glasul poeziei de acela al dragostei: „De mine cine se desparte / Nu mă mai uită pîn' la moarte / Și nestemate-i cresc sub pleoape / Visîndu-se de mine-aproape / Nu te feri de mine, „fată“, / Și mai sărută-mă odată“. („*Pîn' la moarte*“).

Dacă imnul dragostei revine ades în lirica lui Mibai Beniuc din ultimii ani („Iubito, nu mai sîntem tineri“, „În mine cine dă, lovește-n tine“), el nu se dovedește mereu de aceeași forță artistică, diluîndu-se pe alocuri în strofe oarecum convenționale și descriptive. („Nu te-aș iubi“, „Adese ceasuri“ etc.) Tensiunea, de factură romantică, din poeme ca „Din umbră“, unde admirăm acea superbă imagine a fetei din Comună care „va sta cu urechea vrăjită / Peste gbiocul sonor / Ascultînd viitorul“ nu se împacă nici într-un fel cu versul prea cuminte din cele cîteva poeme amintite.

De la „Cîntece de pierzanie“ la „Călători prin constelații“ și „Cu un ceas mai de vreme“, Mibai Beniuc și-a îmbogățit neîncetat lirica erotică, nuanțînd-o și desăvîrșind-o. Veci atitudini ale neînțeleșului romantic și-au dobîndit răspunsul din partea poetului realist-socialist. Indoielile și revoltetele, tîngirile și resemnările au rămas undeva în trecut, lăsînd loc optimismului tineresc, bucuriei și încrederii, – trăsături specifice omului nostru de azi. Recentă culegere (ilustrată cu mult gust de Aurel Stoicescu) reprezintă o valoroasă antologie lirică, din care desprindem profilul poetului, văzut din perspectiva umii dintre sentimentele sale fundamentale.

AL. SÂNDULESCU

RADU BOUREANU: „MOARTEA MORILOR DE VÎNT)*“

 aleidoscop liric sau încercare de sinteză, volumul „Moartea morilor de vînt“ reunește principalele linii directoare ale poeziei lui Radu Bouréanu. Lirica de evocare istorică versul închinat marilor transformări socialiste ale patriei noastre, erotica, meditația filozofică cu bogate implicații etice, elegia vîrstelor mature, dar și imprecția nudă adresată așîțătorilor

la un nou război se întîlnesc între copertile unui volum care, dincolo de inegalitățile și scăderile sale, se impune în ansamblul creației poetului. Dominant rămîne sentimentul contemporaneității, în sensul cel mai strict al acestei noțiuni, și efortul continuu, pe care Radu Bouréanu îl depune pentru a capta în imagini poetice de cea mai largă generalitate acest sentiment acut și definitoriu pentru orice militant al liricii realist-socialiste.

*) Editura pentru literatură. 1961.

„Dincolo de cuvinte“, pe acea „chinuitoare, albă filă de birtie“, poetul transcrie monumentalul simbol al „morții morilor de vint“;

„cele din urmă mori care macină nimicnicia, care macină donchijotesca depărtarea și destrămarea“.

Pe canavaua acestui mit modern, Radu Boureanu schițează suita confruntărilor istorice. Trecutul și prezentul patriei, incursiunea în anii unirii, notarea unor impresii de la Razliv, versurile dedicate poporului-frate bulgar, chiar (sau poate în special) poemele intitulate ironic „anacronice“ contribuie, sub diferite forme, la înbegarea mitului, conferindu-i atribute noi, inedite.

Sintetică de cele mai multe ori, respectând unele rigori de factură parnasiană, arta lui Radu Boureanu cultivă marile stampe poetice în care solicitate sînt în primul rînd percepția vizuală, pasiunea pentru culoarea și linia de maximă pregnanță. Într-un anumit sens se poate spune că poetul „pictură“.

Un tîrg era pe vale, un tîrg de chef domnesc.
Cînd palidele fețe se întorceau din șuturi
Treceau viori de lună pe iadul pămîntesc;
Și se opreau minerii la jumătate cale

Ca în cezura vîrstei din vechiul vers dantesc

Un tîrg era pe vale, un tîrg de chef domnesc,
Cînd aurul din stive îl adunau stăpîinii;
Mureau viori de lună pe iadul pămîntesc
Cînd nepăsarea nopții își înfoia păunii.

Același tip de notații, de data aceasta inserate pe portativul unor culori explozive, vor transcrie imaginile prezentului:

Vedeam o viață nouă pe fila mea cum crește
Un buciumaș de strajă suna pe zări din turn
Și laturile țării pe fila uriașă
Vibrau sub strălucirea maramei ce trecea
Și își scriau poemul și fără pana mea.

Chiar și întoarcerea poetului din depărtări.
(Și te găsec mai vie și mai aee-n clipa /
Cînd lepăd depărtarea ca o manta din mers /
Cînd pescăruși din golful Suhumi bat aripa /
Îmbrățișarea noastră ritmînd-o ca un vers)
chiar și dinamismul revederilor sînt recompuse după canoul unor intense percepții vizuale:

Aș vrea să-mi fac o casă, din birne, țărănească
Cu hornul alb ca virful unei lulele mari
Din care să fumeze tăcerea muntenească
Sufflînd pe nară neguri prin brazii drepți și tari.

Pe birne să lucească luceafărul de seară,
Să lumineze tinda pe care te aștept
Pe care o să urce cîntînd ca o vioară
Prelungul păr de aur cuprins cu brațul drept.

Peisagist remarcabil, capabil să anime chiar și pe cel mai amorf colț al naturii, Radu Boureanu se dăruie cu egal interes peisajului industrial contemporan și, în special, omului care îl construiește. E drept, aci, apar și cele mai mari rezistențe în calea poeziei sale. „Un oțat atomic“, un „sondor care și-a înșurubat voința / ținînd cu dinții încheștați credința“ nu pot spune prea multe. Dar imaginea globală se constituie totuși:

Și ce peisaj pe pămîntul natal!
Trepte de rîuri, munți de beton
Cu orga tăcută-n închise ecluze;
Pămîntul stă cu cîntecul pe buze
Și ritmul muncii crește poemul polifon!

Desigur, într-un asemenea context nu pot decît să distoneze stridențele de tipul „vor împușca cu inima-n slăvi“, contorsionarea imposibilă a unor imagini („și-i o bancrută-n anotimp-vegetală. / O catastrofă monetară care îmbogățea săracii / Amăgitor, cu aurul din toamne / În evul burgheziei, de mult, în țara mea“). Symbolismul naiv al unor construcții poetice („Șipetul“), tentația abuzivă a cuvîntului rar, arhaic sau arhaizat și în sfîrșit nuda monotonie întunecă ineditul expresiei (vegetația parazitată a volumului ne oferă un „aur vegetal“, o „bancrută vegetală“ niște „veacuri vegetale“ etc.). Dar toate aceste observații se referă la detaliile mai mult sau mai puțin

importante ale unui context valoros. Un context poetic cu valoare de sinteză, care izbucnește să întregască profilul poetului. Un context în care permanente rămân sentimentul contemporaneității și al trăirii unei tinereți autumnale.

Ce-i dacă piinea vieții-i despicată
În două? Îmi rămîne-atita piine
Să-i cînt pe cei de azi, pe cei de mine,
Din hrana vieții care mi-a fost dată.

H. FABIAN

CICERONE THEODORESCU: „DE DRAGOSTE”*)

Într-o prefață la „Buch der Lieder”, scrisă în epoca maturității sale poetice, Heine încerca să-și autoironizeze poezia romantică a debutului, parcă jenindu-se de mărturisirile ei prea directe și prea avîntate. Procesul acesta al propriei renegări, dacă-l putem numi așa, venea și dintr-un priso de luciditate critică (situația lui Topîrceanu la noi ni se pare într-un fel similară), dar și din reacția dureroasă a poetului neînțeles de către societatea burgheză, care, cum spunea Marx, a sfișiat vălul de sentimentalitate, înlocuindu-l cu „o simplă relație bănească”. Tot ce a visat cu inima deschisă în tinerețe, toată generozitatea și exuberanța sentimentală, poate uneori naivă, dar sinceră și pură, i se par la un moment dat unui poet din vechea orînduire ușor bilare, în raport cu asprimea și lipsa de poezie a contemporaneității burgheze. Ne-am adus aminte de exemplul în multe privințe semnificativ al lui Heine, deoarece el contrastează puternic cu destinul poetului în zilele noastre. Fără nici o exagerare, se poate spune că procesul de care vorbeam mai sus parcurge acum un sens pe de-a-ntregul invers. Poeți ca Beniuc și Cicerone Theodorescu, ale căror debuturi au loc în plină societate capitalistă, abia în perioada deplinei maturități ajung să-și așirme potențialul sentimental, abia în vremea socialismului fac să vibreze toate coardele, cu sunete clare și înalte. Atitudinea lor autocritică este de altă natură decît aceea a cenzurării sentimentelor majore, comunicate cu înflăcărarea tinereții, pe care n-o reneagă, ci din contră, către care aspiră.

Odată schimbate vechile raporturi sociale,

ostile poetului, odată alungate răceala și indiferența, disprețul și risul timp al unor ființe insensibile, străine de fiorul artei, este normal ca vechiul proces al propriei renegări, în care intrau adesea dezgustul și o doză de scepticism să nu-și mai afle rostul și să fie și el înlocuit. Poetul cunoaște acum o întinerire, chiar dacă a trecut de 50 de ani, o primăvară visată cîndva și rămasă multă vreme o iluzorie Fata Morgana. Azi este înțeles și ascultat – și aceasta reprezintă pentru el aerul și apa. Elanurile sale nu se mai rostogolesc în gol, confesia nu se mai teme de întîmpinări ironice, poezia nu mai presudine o condiție umilitoare. Poetul trăiește acum o înălțare, dobîndind adevărata demnitate socială și umană a menirii sale. De aceea ne surprinde atît de plăcut exuberanța tinerească. Mișcarea vioale și tumultuoasă a versurilor mai vechi și mai noi din recenta culegere a lui Cicerone Theodorescu, intitulată, simplu, dar omenește „De dragoste”. Citindu-i meșteșugurile-i rondoale, ca și poemele în care adoptă o varietate de ritmuri și modalități prozodice, ne convingem încă odată cît de departe sîntem de jena sentimentală a greu încercatului Heine! Poetul nostru – care, cum știm, nu disprețuiește nici el satira – dă frîu liber simțirii, cenzurînd-o nu atît în atitudine, cît în imaginea, uneori întoarsă prea mult înăuntru, prea cifrată. Veșnic rănit de săgeata lui Eros, Cicerone Theodorescu transcrie cu o remarcabilă putere de concretizare multiplele variații și ipostaze ale sentimentului, ce nu epuizează o singură gamă. Amintindu-ni-l pe Arghezi, autorul „Unui cîntec din ulița noastră” cîntă dragostea ca „leac și otravă” („Descîntec de dragoste”, „Leagăn”), ca regeneratoare a puterilor vieții („Sfat”), ca lege firească („Viața-i numai dra-

*) Editura pentru literatură, 1961.

goste"); el are și candoarea iubirilor sprințare și gingașe („De dragoste“, „Aișe“), dar și pasiunea aprinsă a dragostei vijelioase („Moment“, „Gelozie“). Este în poezia erotică a lui Cicerone Theodorescu o continuă zbatere și frământare, uneori balucinantă („Năluca“), care tinde să se confunde cu ritmul naturii, cu grădinile superbe ale toamnei ruginii („Castanii, toamnă“) sau cel mai adesea cu talazurile mării veșnic neliniștite. „Marinele“ lui Cicerone Theodorescu, admirabilele cele mai multe („Eforie“, „Coasta de Argint“, „Mibnire veche“, „Frumoasa adormită“) sînt de fapt disimulări ale Erosului, ce se face auzit prin peisaj, prin imaginea simbolică. Natura reprezintă un pretext, unul dintre mijloacele concretizării și nicidecum elementul decorativ de pastel. Poetul descoperă „corespondențe“ între el și natură, spre a ne da și mai viu impresia stării autentice, și nu de dragul descripției: „Un șold zburind de zebură primăvară / Tot crîngul fremăta. / Pui de leoaică, licărind să sară, / Pîndea, privirea ta. / Te-am prins c-un braț, cu dreptul și-atunci m-ai prins cu stîngul... Și tremura, vibra în soare crîngul!“ („Crîngul“).

În fond, Cicerone Theodorescu e în mare măsură un poet al firescului uman, căruia nu-i place să pozeze, și care, cum singur spune, refuză declarația retorică. Aceasta nu presupune excluderea romantismului, ci racordarea lui cu o atitudine mai familiară, mai degajată, mai aproape de realitatea vieții zilnice.

Așa ne apare poezia căminului („Cîntec pentru nevestă“) poezie pe care o cultivă Cicerone Theodorescu în continuarea ilustrei moșteniri argeziene. Ne întîmpină aici o robustețe și o nuanțare a sentimentului care ne îndreptățește să vorbim despre elogiul soției ca tovarăș de viață, ca prieten și partaș al bucuriilor și durerilor noastre: „De mi-am luminat amarul / Măre! ea mi-a-tîns amarnul / De-am răzbit, cu voi, pădurea / Nu i-a stat nici ei secură... / Lîng-așa nevestă, mai că / Aș icrna pîn' la Drăgaică! / La iubit, ibovnică / La război, polcovnică. / Și la greu, duhovnică“.

Aducîndu-și versurile ofrandă unei iubiri veșnic fremătătoare, cu sufletul deschis în lu-

mină, convins că glasul său se găsește într-o uriașă consonanță colectivă, Cicerone Theodorescu nu uită să evoce dragostea femeii de ieri („Cîntecul femeii“, „Copil din flori“), tiranizată și umilită de societatea burgheză și de adîncile și întumecatele ei prejudecăți. De asemenea, emoționante, prin fiorul lor dureros și eroic, sînt poemele din ciclul „Crimpeie de pe ziduri umede“. Apare aici și mai limpede ideea că iubirea seamănă speranță, încredere și curaj în luptă, că ea avea puterea să răzbată zidurile groase ale inchișorilor, în care luptătorii comuniști visau și pregăteau veacul nostru de azi.

Spunînd că Cicerone Theodorescu e unul dintre cei mai valoroși „făurari de frumusețe“ ai poeziei românești din ultimii zece-cincisprezece ani – evident nu facem decît să repetăm un prețios adevăr de mult cunoscut. Autorul volumului „De dragoste“ ni se înfățișează ca un artist sensibil, conștient de menirea socială și umană a artei sale, ca un meșteșugar nedesmințit al versului. Cultivînd imaginea simbolică sugestivă, Cicerone Theodorescu se folosește de cîștigurile cele mai noi ale poeziei, pe care le pune de obicei în serviciul unei cât mai originale concretizări artistice. Cum arătăm, poetul obține rezultate uneori excelente, care însă nu sînt ferite de anumite umbre vechi ce se mai strecoară pe ici, pe colo. Avem impresia cîteodată că sensul unor poezii ale lui Cicerone Theodorescu ajunge la noi destul de anevoios, chiar și după lecturi repetate; că e înăuntru parcă ceva răsucit. Peste poeme ca „Slavă în amintire“, „Verile tinere“ plutește un fel de ceață, care împiedică privirea. Poetul devine conștient la un moment dat de lucrul acesta și încearcă să elimine simbolul încifrat, înlocuindu-l cu pasaje discursive, ușor anecdotice, ca în „Cîntecul femeii“ și „Baiul furnalistului“ și chiar în „Cîntec pentru nevestă“. Astfel, idei foarte actuale și interesante rămîn tratate abstract și oarecum superficial. Atît de sensibil și de scrupulos cu arta sa, atît de exuberant și de degajat în atitudinea lirică, aducînd o contribuție dintre cele mai originale și mai valoroase, Cicerone Theodorescu se lasă pe

alocuri - arare locuri - prea ușor ademenit (înțelegem că e un sentimental) de propria sa poezie de tinerețe. O expurgare și mai radicală a talentului de asemenea reziduuri depășite ar fi salutară și cititorul își îngăduie să i-o ceară. Își îngăduie să-i facă această su-

gestie, pentru că el, cititorul, nu poate uita multe din poeziile lui Cicerone Theodorescu, pentru că nu vrea ca lumina azurie a „marinelor“ și zîmbetul alit de omenesc al tinereii Aișe să fie umbrît în vreun fel.

Al. S.

NINA CASSIAN: „SPECTACOL ÎN AER LIBER“ *

Poemul Ninei Cassian - o monografie a dragostei, cum îl numește autoarea - se remarcă prin tendința de a împleti sentimente și aspirații general-umane, cum sînt setea de dragoste și fericire, cu problematica morală și socială a actualității.

„Spectacol în aer liber“ e împărțit în trei mari capitole. Prima parte începe cu visul aerian al unei împliniri desăvîrșite a dragostei, simbolizată prin zborul contopit în spații de aur, după care pornește treptat să se desfășoare istoria lirică a unei iubiri contemporane. Poeta găsește amănuntul sugestiv și inedit pentru a zugrăvi incandescenta începutului iubirii ca și pentru a sugera transfigurarea realității cotidiene, dovedind o deosebită finețe de analiză, ca în acest fragment din partea I-a: „Zilnică viață obișnuită, te laud./ Fiecare tramvai are un număr frumos etc., sau „Plimbări - fariene panglici legate/ de-ndrăgostiți în părul aspru al marilor orașe“. Cunoșcîndu-se și apropiîndu-se, eroii își definesc și poziția lor de luptători pentru progres. Din memoria lor nu au pierit umbrele dușmanilor neîmpăcați ai iubirii: fascismul, războiul, lagărele.

Partea primă a poemului se încheie cu un pasaj concis în care eroii descoperă beția patimii și sentimentul unicității iubirii în cadrul universalității sale: „Sta în lume cuplul lor stingher/ iar, în jur, perechi fără de număr...“

Partea a II-a evocă de la primele versuri farmecul învălăuit al proaspătului cămin familiar - atît de puțin cîntat în poezia noastră, - materializarea bucuriilor comune în obiectele înconjurătoare: „Sînt masa la care mîncă

/și-și întind unul altuia piinea și sarea“ - apoi exaltarea orgolioasă a iubirii împlinite. „Șesul pîn' la noi dormea visînd.../ ne visa pe noi, îndrăgostiții...“

Această parte e dominată de ciocnirea dintre forțele care cimentează iubirea (conștiința participării la revoluție, munca fiecăruia din ei, care-i desparte trecător pentru a-i uni mai strîns, încadrarea ființei iubite în planul luptei mondiale pentru apărarea vieții, frumusețea gustată împreună) și forțele care o dezagregă (setea egoistă de acaparare, inerția, prejudecățile, plictiseala, spaima de singurătate etc.). Foarte revelatoare în această privință sînt paragrafele 19, 20, 21.

Partea a III-a se descrie pe patetica tînguire a iubitei părăsite: „Ochii mei s-au spulberat în spații, /ochii mei, nemişcați...“ urmată de neliniștile întrebări fără răspuns ale poetei: „Prea de vreme, acest răsărit și apus/ au devenit întimplări oarecari ale zilei. /S-a spart oare tulburătoarea lentilă /prin care priveau peste lucruri?“ Poemul continuă cu revenirea iubitului și pledoaria eroinei pentru apărarea iubirii, cu risipirea nesiguranței, care cedează treptat locul unei certitudini sprijinite pe conștiința caracterului nelimitat al posibilității de cunoaștere și transformare a lumii. Diversele piedici în calea iubirii nu sînt încă rîpuse, dar eroii - mai clarvăzători acum - se vor strădui să le evite. După o dezvăluire și înfierare a dușmanilor neîmpăcați ai iubirii (exploatarea, tirania, amenințarea războiului) și după chemarea la luptă conștientă împotriva lor, poemul se sfîrșește cu aceeași imagine apoteotică a îndrăgostiților zburînd prin spații, imagine amplificată acum de prezența unor

*) Editura Tineretului, 1961.

„perchi fără număr“ într-o lume scăpată de chinuri, liberă și strălucitoare.

Ceea ce asigură în primul rînd dramatismul și totodată originalitatea acestui poem e ideea prezentării luptei dintre nou și vechi pe un plan lăuntric, personal. După cum a reieșit din cele arătate, povestea de dragoste imaginată de Nina Cassian e foarte precis situată în timp și spațiu. Eroii și-au petrecut prima tinerețe în condițiile fascismului, ale războiului, ale agoniei și prăbușirii unei ere de exploatare și participă activ la construirea erei fericite, a comunismului. De aici tensiunea dramatică din sufletele lor, lupta năncetată între tendințe opuse. Mă voi referi în special la eroină, mai minuțios și mai complex zugrăvită.

Indrăgostita din „Spectacol în aer liber“ e o femeie devotată adînc, lucid și conștient ideurilor superioare ale comunismului, pentru care înțelege să muncească și să lupte. Totodată însă în inima ei, în carnea și în singele ei au rămas încrustate vechile reminiscențe: cele ale dependenței femeii care-și ia unica strălucire din dragostea bărbatului, vechile spaime: ale războiului, ale despărțirii, ale părăsirii și umilinței. De aici înfrigurarea celei ce-și știe dragostea amenințată, teama de singurătate, setea obositoare de a acapara fiecare gînd al iubitului, frica obsesivă de scăderea tensiunii transfiguratoare, tentația egoistă și capitulară de a-și reduce destinul la asigurarea propriei, limitatei ei fericiri. Poemul zugrăvește lupta dramatică dintre aceste două tendințe. Eroina nu se poate împăca nicîdecum cu discrepanța care există în sufletul său, ea aspiră spre un acord desăvîrșit între dorința de fericire personală și cea universală, luptă pentru a brîni miracolul iubirii ei de femeie din miracolul transformărilor revoluționare. Dar vechile deprinderi de care am vorbit mai sus și de care ea nici nu-și dă în întregime seama, îi împiedică drumul și tind să mistuie în asaltul lor orb, elementar, însăși urzeala delicată a iubirii. Poeta înfățișează cu un patos de bună calitate zbuluciumul eroinei, încercarea de a se depăși, eforturile continue pentru a-și domina neliniștea oarbă, aspirațiile spre lumină, căderile, revenirile, arsura patimii cu îndoitul ei chip de extaz și deznădejde, afirmațiile clare ale convingerilor și idealurilor, conștiința că luptă pen-

tru ele și totodată dependența iluminată de un suris sau o privire a bărbatului iubit. După cum e și firesc, conflictul nu se încheie, eroii au urcat o treaptă, dar mai au fără îndoială, încă multe trepte de urcat pînă la finalul apoteotic, prezentat ca un ideal de viitor.

Nu vreau să spun că poemul Ninei Cassian are numai calități. Uneori imaginile păcătuiesc prin prețiozitate: „Lingă tîmplele tale un păr ostentit... / tresare mărunț ca o gîză-n nisip“, sau: „Și la capătul lor apăru, / străveziu ca o cămărușă de copil / visul“. Anumite afirmații sînt neconvingătoare, au un aer întrucîtva convențional: „Cînd și unul și celălalt sînt lacomi de mare, iubirea nu poate să moară“. Personificările sînt uneori prea căutate, ca în paragraful 18, unde are loc un conciliabil al prejudecăților, consacrat elaborării unui plan de atac. Echilibristica pe marginea prozei, executată de cele mai multe ori cu succes, alunecă de-a binelea, pe ici pe colo, în plină proză: „...sufletul nostru nu cunoaște brutala secțiune / dintre „la locul muncii“ și „acasă“ / pentru că locul muncii nu mai e un surghiun, / nu mai e locul vînzării puterii noastre de lucru“ etc.

Aceste deficiențe sînt însă răscumpărate de intensitatea emoției, de fiorul liric care străbate întregul poem, de patetismul aspirațiilor nobile, de subtilitatea analizei, de eforturile înnoitoare, de poezia tulburătoare a atmosferei.

Nina Cassian folosește o gamă variată de versificație și metrică, de la versul clasic la fraza uscată cu caracter de notație prozaică, străduindu-se să le acorde la felurile stări ale eroilor. Cea mai izbită formă - și, de altfel, mai des folosită aici - e versul liber pătuns de o muzică lăuntrică și colorat uneori de rime.

Influențele - conșiente sau nu - ale multiplexelor lecturi, de la „Cîntarea Cîntărilor“ și „Tristan și Isolda“, pînă la Arzbezi sau la poemele citadine ale lui Leon-Paul Fargue, sînt filtrate cu artă prin intermediul unei sensibilități proprii și al unei inspirații autentice.

„Spectacol în aer liber“ înscrie pagini valoroase și originale în poezia noastră de actualitate.

LETIȚIA PAPU

PETRE SĂLCUDEANU: „FRONT FĂRĂ TRANȘEE“*)

 volumul „Un gram de aur” semnala un talent pe care la scurt timp cupă aceea nuvela „Iubește ziua de miine” îl confirmă. Petre Sălcudeanu e un prozator în plină evoluție și de la un volum la altul progresele apar evidente. Proza lui devine din ce în ce mai personală, alegerea faptelor mai sigură, notația psihologică mai revelatoare. Romanul „Front fără tranșee” îl situează printre cei mai talentați prozatori din generația tină. Deși la primul său roman, Petre Sălcudeanu conduce epicul pe diverse planuri cu o îndeminare, care, fără îndoială, reprezintă un prim aspect al maturizării sale artistice. Spunem un prim aspect întrucât la lectură se relevă și alte calități ale scriitorului. Preocuparea lui Petre Sălcudeanu o constituie îndeosebi procesele intime, de conștiință, capabile să reflecte transformările revoluționare petrecute în mentalitatea oamenilor, autorul evitând ceea ce este exterior, nesemnificativ.

În centrul romanului „Front fără tranșee” se situează lupta pentru întărirea economică și organizatorică a unei gospodării colective. Momentul este urmărit în planul psihologic și cu grijă individualizată în câteva personaje memorabile. Președintele gospodăriei, Zolovie, are ca un ciudat amestec de elan și apatie, de curaj și lașitate. În Zolovie, Petre Sălcudeanu a surprins un anume tip uman care, fără să fie primejdios transformărilor revoluționare, devine, inconștient, din pricina orgoliului și miopiei politice, o piedică în calea dezvoltării lor firești. Dintr-un bun gospodar căruia îi revenea într-o oarecare măsură meritul de a fi făcut din gospodăria colectivă una din fruntașele pe raion, Zolovie se lasă minat cu timpul de interese meschine, carieriste, întrebuințează metoda de comandă, se opune cu încăpăținare intrării în colectivă a unei părți a satului. Și pentru aceasta Zolovie își creează o logică aparte menită să-l satisfacă și să înșele totodată pe alții. Un număr de familii, și dintre cele convinse de superioritatea muncii colective, sînt ținute de o parte numai din teama că o dată cu intrarea

lor în gospodărie Zolovie își va pierde postul de președinte, cunoscute fiind calitățile de buni gospodari ale Hireneștilor. De asemenea îi dictează o astfel de comportare și înțelegerea necurată cu câteva familii intrate în gospodărie fără întreg avutul individual. Justificările lui Zolovie, abile, își dovedesc totuși pe rînd șubrezenia. Acela care joacă un rol esențial în dezvăluirea vinovăției președintelui este Lică Mureșanu, secretarul organizației de partid din satul Gligan. Spre deosebire de psihologia de o sterilă complicație a lui Zolovie, de frămîntările sale egoiste, Lică Mureșanu e un exemplu de simplitate sobră, partinică, de înțelegere ascuțită a faptelor și de elan supravegheat. Lică Mureșanu își dă seama la foarte scurt timp după venirea lui în sat de greșelile președintelui și se străduie cu tact și inteligență să-i atragă atenția asupra unor posibile urmări dăunătoare gospodăriei colective. În același timp, el se preocupă de întărirea organizației de partid și în acest sens Teofil, personaj întru totul realizat, joacă un rol important. Lică Mureșanu nu se lasă înșelat nici de farmecele Nănușei, un fel de proxenetă rurală, nici de propunerile Miliei de a-i da cu împrumut bani să-și ridice casa. El privește cu suspiciune și maturitate politică hotărârile pripite ale unui instructor raional și atitudinea lui se arată a fi în cele din urmă aceea justă. Lică Mureșanu este una dintre cele mai izbutite figuri de om nou, conștient de cauza nobilă a transformării revoluționare în viața satului. El este acela care cîștigă încrederea și afecțiunea țăranilor colectivști dar și a oamenilor care numai din pricina comportării lui Zolovie stau încă deoparte. Petre Sălcudeanu demonstrează în finalul romanului său acest lucru prin hotărîrea Hireneștilor de a intra în gospodăria colectivă. Momentul e simbolic, învestit cu calitatea de a sugera victoria deplină, socializarea generală a agriculturii.

În această sumară prezentare a romanului „Front fără tranșee” n-am posibilitatea să mă opresc asupra numeroaselor episoade în care Petre Sălcudeanu știe să asocieze elemente interesante de atmosferă sau să creioneze în câteva

*) Editura pentru literatură, 1961.

linii sigure un portret. Așa de pildă, se rețin figura bătrînului Tiboc, dușman al orînduirii populare, figura lui Culită, dominat tot timpul de interesele egoiste ale soției sale Milia, și în fine figura Nănușei, care aduce o notă puternică de pitoresc în acțiunea romanului. Se întîlnesc și episoade care nu sînt integrate intim în structura romanului, o anumită înclinație către naturalism sau către soluții melodramatice. Un exemplu e procesul Ravecăi, introdus des-

tul de artificial pentru a urmări antecedentele imoralității lui Zolovie. La acestea se adaugă și unele scene cu Nănușă și Tiboc bătrînul.

„Front fără tranșee“ e un roman de strictă actualitate. În el puterea noului domină întreaga acțiune. Criticul, ca și cititorul, au deopotrivă prilejul de a vedea în Petre Sălcudeanu un scriitor înzestrat, orientat către ceea ce este profund caracteristic epocii noastre.

LIVIU CĂLIN

ILIE PURCARU: „EV NOU ÎN ȚARA BANILOR“ *)

Știați că cisternele de petrol ale Olteniei, dăruite în numai cîțiva ani, ar putea înconjura planeta noastră de cîteva ori ?

Știați că lignitul scos la zi de olteni ar putea întinde un briu de foc, mai lung decît vreo cîteva meridiane terestre ?

În aceste cifre, cum și în altele, pe care oltenii le scriu azi cu țigai, cu cărbune, cu marmură, cu fire electrice, cu minunile strălucitoare ale chimiei moderne, se cuprinde dimensiunile noii Oltenii“ (pg. III).

Aceste dimensiuni ale Olteniei socialiste a încercat să le cuprindă și să le comunice în volumul său de reportaje Ilie Purcaru. Autorul izbuteste să transmită ceva din febra transformărilor revoluționare care au loc astăzi în această regiune oropsită în trecut. „Oltenia în al cărei inventar se înscriau 1000 de moșieri, sute de pomelnice cu „revoltanți“ și răsculați uciși sau înfundați în pușcării, 1 medic la 20.000 locuitori, circa 800.000 de analfabeți, o filială a Jockey-Clubului, a doua ca importanță după Jockey-Clubul bucureștean, a treia după Londra, Oltenia în care procentul de mortalitate atingea recordul pe țară pe același plan cu Țara Moșilor și Africa de sud“ – s-a transformat după eliberare într-o bogată și înfloritoare grădină a patriei, într-o regiune în plin avînt, cu centre industriale, sonde de petrol, mine de cărbuni, uzine electrice, mari gospodării agricole colective.

Evul vechi și evul nou stau mereu față în față. noul relevîndu-se cu preponderență. Ilie Purcaru știe să selecteze semnificativul și totodată ineditul. Investigațiile subtile și evocatoare în trecutul istoric al Olteniei, de unde au pornit Tudor din Vladimiri, Popa Șapcă, Brîncuși, Arghezi, conturează în culori sugestive contribuția acestei regiuni la dezvoltarea istorică și culturală a țării.

Construirea liniei ferate Bumbesti-Livezeni – 1948, „prima poartă“ între Oltenia și Ardeal, a înregistrat întiile bătăi ale inimii noii Oltenii. Noua exploatare petroliferă de la Țicleni, centrele industriale de fabricare a lemnului de la Preajba, Combinatul de fabricare a zahărului și uleiului de la Podari, uzina Electroputere din Craiova, exploatarea carboniferă de la Rovinari, transformarea socialistă a satelor din cîmpia Dunării – toate aceste victorii s-au înregistrat în anii puterii populare.

Cunoscător al istoriei acestei regiuni, Ilie Purcaru leagă cu măiestrie prezentul socialist de tradițiile revoluționare ale trecutului. E revelatoare în acest sens povestea familiei Spaloghi, care înscrie o pagină de dîrzenie revoluționară în istoria Olteniei. Clăcașul răzvrătit care a dat foc conacului boieresc în anul 1800, Ivan Spaloghi care în 1848 aducea cu barca pe capii revoluției Magheru și Popa Șapcă din Celei, Crăciun Spaloghi care protestează în jelu său împotriva vizitei reginei, venită în 1905 în Izlaz, comunistul Petre Spaloghi care la 24 August a intrat pe moșie și a înfăptuit „județul sărmanilor“, dînd pămînt la 282 de

*) Editura pentru literatură, 1961.

familii, și, alături de el, Procopte Spaloghi, membru în consiliul de conducere al gospodăriei Popa Șapcă din Izlaz sînt figuri exemplare pentru trecutul și prezentul Olteniei. Evocîndu-le, scriitorul sugerează cu finețe ideea că oamenii cei mai înaintați de astăzi, comuniștii, continuă lupta din trecut a maselor asuprite. Făcînd apoi portretul activistului de partid neobosit, pasionat, care discută cu autorul despre case de cultură, despre cărțile noi apărute, despre fața din Știrbești „care și-a cumpărat toate volumele apărute la E.S.P.L.A.” (aceiași activist care participase în toamnă la „colectivizarea a trei comune, inaugurate un nou cămin cultural, înjghebase cîteva echipe artistice de amatori, inițiasse radioficarea unui sat“) autorul reușește să transmită tenacitatea cu care oamenii patriei noastre luptă pentru atingerea țelului măreț al înfățișării socialismului.

Această monografie a Olteniei se încheie cu jurnalul unei expediții în zona nisipurilor zburătoare din sudul regiunii. Cele cîteva pagini scrise în formă de jurnal cuprind istoria captivantă a transformării unei regiuni împinșite de nori de nisip și rar vizitate de picior omenesc. Stațiunea experimentală „Tîmburești“ de pe aceste meleaguri a devenit într-un răstimp de numai cinci ani o întinsă livadă. Perdeaua de salcîmi, cu trunchiurile cusute unul de altul, trunchiuri care o apără de vîntul pustiitor, subliniază nemăsurata putere pe care o are omul de a stăpîni natura și de a o transforma în folosul societății.

„Evul nou“ se înstăpînește cu avînt în regiunea exploatată odinioară de cei 1000 de mo-

sieri, Oltenia devenind un însemnat centru economic și industrial.

Cartea lui Ilie Purcaru se citește cu un real interes. Păcat însă că reporterul, dovedind iscusință în reconstituirea portretului moral al unor figuri din istoria Olteniei, nu stăruie suficient asupra procesului complex de formare a conștiinței muncitorului de azi, ridicat în general din pătura țărănească, viața spirituală a acestuia fiind uneori prezentată în fraze generale, insuficient de convingătoare.

Problematica țărănului care se îndreaptă spre colectivizare, procesul formării noii mentalități în conflict cu rămășițele moralei burgheze meritau o analiză mai atentă, care nu poate fi înlocuită, așa cum se întîmplă pe alocuri, cu o relatare fugară, descriptivă.

Paginile rezervate Olteniei colectivizate sînt în general sub nivelul celor în care este surprinsă apariția fenomenului industrial pe meleagurile Gorjului sau al celor consacrate descrierii Craiovei și împrejurimilor sale. Dincolo de slăbiciunile semnalate, cartea lui Ilie Purcaru are o reală valoare literară și documentară

Meritul autorului este de a fi înfățișat cu putere de convingere noua viață a Olteniei socialiste.

Patosul și lirismul sobru, denotînd participarea directă a reporterului la noul care își croiește drum pe străvechile meleaguri oltene, constituie dominantele volumului în care o mare diversitate de modalități literare se împletesc armonios spre a scoate la iveală frumusețea contemporaneității.

ELIS BUȘNEAG

— din țară —

„CERCETĂRI FILOZOFICE” nr. 5-6|1960

eu un sumar bogat și variat, revista ia în discuție aspecte importante ale fenomenului filozofic. Studii precum „Matematica și progresul” de D. Dumitrescu, „Interacțiunea forțelor de producție și a relațiilor de producție în procesul desăvârșirii construcției socialismului în țara noastră” de Gh. Chepeș și Gh. P. Apostol, „Interesul ca o categorie a materialismului istoric” de A. G. Zdravomîslov (U.R.S.S.), „Critica psihosociologiei burgheze contemporane în problema claselor sociale” de Stela Cernea dovedesc aceasta. Foarte interesantă e și ancheta întreprinsă printre oamenii de știință din țara noastră cu privire la „Însemnătatea materialismului dialectic și istoric pentru avântul cercetărilor științifice”.

În însemnările de față am vrea să ne oprim asupra citorva studii care abordează fie direct probleme de estetică, fie probleme de istoria filozofiei românești, interesînd o sferă mai largă de cititori. Pavel Cîmpeanu semnează un studiu foarte interesant sub raport tematic, „Unele probleme ale interacțiunii între artă și morală în procesul dezvoltării conștiinței socialiste”. Problema este foarte importantă în lumina sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R., ea prilejuind, de fapt, discutarea modului cum se reflectă pe plan artistic modificările petrecute în conștiința oamenilor cît și rolul artei în procesul formării și dezvoltării conștiinței socialiste. Autorul pornește de la ideea justă că „unul din factorii ce acționează în procesul formării noii fizionomii morale a

oamenilor muncii este creația artistică din țara noastră”, ocupîndu-se apoi la modul analitic de procesul acesta complex și delicat al interacțiunii dintre artă și morală. Apelînd la exemple concludente, autorul demonstrează adevărul că arta influențează asupra conștiinței morale, dă „o apreciere estetică normelor etice existente, stîrnind sentimente de repulsie sau admirație... față de una sau alta din aceste norme”. Și aceasta e posibil pentru că de fapt — stăruie P. Cîmpeanu — între aceste două forme ale conștiinței sociale (arta și morală) există o comunitate a sferei: amîndouă reflectă raporturile reciproce dintre oameni, raporturile omului cu societatea, într-un cuvînt *omul social*. Foarte interesantă și dovedind reală înțelegere pentru fenomenul studiat este și indicarea unei alte cauze a interacțiunii dintre artă și morală. Anume, relevarea faptului că atît arta cît și morală sînt direct influențate de ideologia politică, baza economică a societății exercitîndu-și acțiunea ei determinantă asupra acestor două forme ale conștiinței sociale prin intermediul ideologiei politice. Exemple mai **totdeauna bine** alese ilustrează convingător examenul teoretic, conducînd cititorul la ideea clar exprimată că „rolul activ al artei ca educator moral se manifestă într-o indisolubilă legătură cu funcția ei de educator estetic”.

Dar, studiul lui Pavel Cîmpeanu unilateralizează vădit problema, degajînd de aceea uneri concluzii care nu se prea susțin. Dezbătînd problema raportului dintre etic și estetic, au-

torul înclină spre ipoteza evident nedemonstrată după care factorul etic îndeplinește un rol hotărâtor în creația artistică. Altfel spus, că valoarea unei opere artistice este hotărâtor determinată de etica pe care o afirmă, de poziția etică a creatorului. Stabilind acest raport de subordonare între artă și morală, autorul îngustează, sărăcește în primul rând întreaga complexitate a procesului de interacțiune între etic și estetic. Apoi, pornind de la această înțelegere a lucrurilor, unele aserțiuni sînt infirmate de fenomenul literar-artistic. Pavel Cîmpeanu susține că „arta nu poate glorifica pe plan estetic ceea ce pe plan etic e deformat, monstruos, inestetic“. Aceasta e evident adevărat. Dar, autorul trece cu vederea faptul că uneori motive etice monstruoase au nutrit totuși lucrări care nu intră nemijlocit în sfera non-artei. Ar fi greu de explicat influența nocivă a operei lui H. Miller – de exemplu – dacă am considera-o inclusă pur și simplu în sfera non-artei. Se întîmplă uneori ca în puține opere literare eroii mai izbutiți să fie tocmai aceia care nu satisfac cerințele etice majore, fără ca aceasta să deprecieze împlinirea lor estetică. Tocmai această idee o afirmă și Mihai Novicov într-un recent articol din „Gazeta literară“ dezbătînd aceeași problemă a raportului dintre etic și estetic. M. Novicov observă că „din păcate, încă destul de des se întîmplă ca în romanele și piesele de teatru, personajul cel mai atrăgător din punct de vedere estetic (dacă vrei): cel mai fermecător) să nu fie și cel mai înaintat din punct de vedere al gradului de însușire a conștiinței socialiste“. Că opere de seamă intrate în fondul de aur al literaturii realist-socialiste sînt model de echilibru între etic și estetic, că e necesar ca artiștii și scriitorii să creeze opere în care aprecierea estetică să evidențieze pe adevărații eroi ai epocii noastre, aceasta e foarte adevărat. Dar dezbateră pe plan estetic nu trebuie să îngusteze nedorit sfera reală a problemei. De asemenea deloc justă ni se pare și afirmația lui P. Cîmpeanu după care numai „în orînduirile bazate pe exploatare se manifestă o anumită contradicție între etic și estetic“. Limitînd valabilitatea acestei contradicții numai la societățile bazate pe exploatare, autorul plătește din nou tribut tendinței spre

îngustare și unilateralizare a problemei. În realitate, e un loc comun faptul că această contradicție acționează și în socialism, în virtutea rămășițelor mentalității burgheze din conștiința oamenilor. Pavel Cîmpeanu afirmă apoi undeva că „putrefacția nu poate inspira imnuri – cel mult bocete!“ . Autorul are negreșit dreptate. Numai că aceasta nu înseamnă, cum lasă să înțeleagă subtextul, că bocetele nu pot fi creații artistice. Ne gîndim apoi că totuși Arghezi și „din bube, mucigaiuri și noroi / Iscat-a frumuseți și prețuri noi“.

Așadar, ceea ce trebuie reproșat studiului semnat de Pavel Cîmpeanu, în general valoros, este exclusivismul nivelator, izvorit dintr-o înțelegere bazată de fapt – paradoxal pentru tema anunțată în titlu – pe principiul disocierii dintre etic și estetic, cu totul dăunător în analiza artistică, în procesul elaborării judecării de valoare asupra unei creații.

În cadrul discuțiilor prilejuite de elaborarea Manualului de istoria filozofiei romînești, numărul 5 înserează în sumar două contribuții valoroase. Octavian Chețan se ocupă de „Gîndirea ateistă în paginile revistei „Contemporanul“ (1881-1891)“. Cercetarea e realmente foarte minuțioasă, scoțîndu-se în evidență caracterul luptei ateiste în „Contemporanul“, determinată „atît de influența certă a ideilor socialismului științific, cît și de presiunea negativă exercitată asupra mișcării socialiste de la noi de poziția oportunistă, mic-burgheză a conducătorilor mișcării din acea vreme“. Studiul indică direcțiile de atac ale militantismului ateist la „Contemporanul“, subliniază marelă ecou stîrnit în epocă de acțiunea revistei socialiste, relevă analitic limitele acestui ateism totuși premarxist, bazat nu o dată pe puncte de vedere filozofice vădit mecaniciste. În acest fel, studiul lui Oct. Chețan nu numai că aduce și observații noi privitoare la una din importante aspecte ale luptei desfășurate de „Contemporanul“, dar efectiv adîncește la modul filozofic o problemă insuficient aprofundată în studiile de pînă acum despre „Contemporanul“ (chiar și în monografia lui Savin Bratu și Zoe Dumitrescu). Am observat însă că ar fi fost necesar ca studiul să fi stabilit și raporturi cu celelalte compartimente ale „direcției“ Contemporanului.

La aceeași rubrică Radu Pantazi se ocupă de „Orientarea antiteologică, raționalistă în filozofia din Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea“. Strict la obiect, autorul se ocupă de concepțiile filozofice ale lui Gh. Lazăr, Eufrosin Poteca, Eftimie Murgu, Aug. Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu – pe baza cursurilor ținute sau a informațiilor (în cazul lui Gh. Lazăr) despre curs, – cercetându-le analitic valoarea și caracterul. Se stabilește astfel o caracteristică comună tuturor gânditorilor amintiți: idealismul-raționalist, cu influențe din Kant și alți gânditori dualiști, subliniindu-se însă faptul important că acest idealism-raționalist „reprezenta un pas înainte față de situația anterioară a filozofiei în țara noastră“, pentru faptul că exprima „o încercare de ieșire dincolo de marginile teologiei. La Lazăr și Poteca mai palid, la Laurian și Bărnuț mai pronunțat“. De unde meritul lor istoric pozitiv. Analiza e riguroasă, atentă, informația bogată, sprijinind util concluziile exprimate.

La aceeași rubrică, nr. 6/1960 publică alte două intervenții, dezbătând aspecte particulare ale unor perioade din istoria filozofiei românești. B. Dușescu se ocupă despre „unele probleme ale biologiei medicinei în presa condusă de P.C.R. (1931-1936)“, evidențiind strădania publicisticii apropiate de partid de a afirma punctul de vedere materialist-dialectic. Așa investigației e destul de întinsă, cuprinzându-se o bună parte din publicațiile apărute. De semnalat însă că nu se iau în discuție toate laturile problemei. Bunăoară, asemenea probleme precum dezvoltarea cauzalității sociale a stării sanitare în care trăia majoritatea poporului, a fenomenelor de degenerare în unele regiuni muntoase (Maramureș), frecvente în publicistica progresistă a epocii, se cureau discutate aici. În articol se subliniază critica adusă freudismului în publicistica progresistă legală a timpului. Numai că, așa cum sînt prezentate, lucrurile apar mult sărăcite. În realitate, campania a fost foarte amplă, mult și mereu alimentată cu argumente și luări de poziții din diverse unghiuri de vedere, luminându-se științific ceea ce nu era încă deplin clarificat. Am mai observa că în articol nu se delimitează riguros caracterul publicațiilor din

care se citează. Autorul pune pe același plan (fără a preciza deci deosebirea) reviste îndrumate de P.C.R. (ca „Era nouă“, „Frontul“, „Clopotul“, etc.) cu altele cu caracter general democratic în care publiciștii apropiați de partid izbutesc să publice articole sau studii („Cuvîntul liber“, „Țară nouă“, „Societatea de mîine“ etc.). Este exclusă din cercetare – greu de înțeles de ce – o revistă atât de însemnată și atât de bogată în material ca „Reporter“.

Ovidiu Brădina semnează studiul „Cu privire la gîndirea social-politică a lui Ionescu de la Brad“. Autorul se dovedește cunoscător al problemei, străduindu-se să precizeze poziția ideologică a luptătorului pașoptist, ținînd seama că în această problemă cercetătorii au emis pînă acum puncte de vedere contradictorii. Ov. Brădina îl consideră pe Ionescu de la Brad „în ansamblul gîndirii sale un iluminist burghez, cu predominanța unor elemente de democratism revoluționar în perioada revoluției pașoptiste“. Caracterizarea e pe deplin întemeiată, dar trebuie spus că nu reprezintă un punct de vedere nou, el fiind exprimat în anii din urmă cel puțin de vreo patru studii, Ov. Brădina nefăcînd decît să desprindă de acolo ceea ce i se pare valoros și să respingă punctele de vedere care se susțin mai puțin. Un efort mai mare de sinteză ar fi eliberat studiul de repetările inutile ale unor fapte unanim cunoscute de cercetători, punîndu-se în schimb accentul pe prelucrarea acestor fapte la un nivel teoretic mai ridicat. Datele puse în discuție nu sînt totdeauna apreciate just. Așa de ex. considerarea că participarea lui Ionescu de la Brad la lucrările Comisiei proprietății din 1848 „constituie în fond un fapt negativ“, pentru că această Comisie a tergiversat rezolvarea punctului 13 din Constituția de la Islaz, este cel puțin ciudată. În realitate Ionescu de la Brad era împuternicitul lui Bălcescu în Comisie și aici a afirmat cu consecvență puncte de vedere înaintate, apărînd interesele țărănimii. Acțiunile sabotoare ale boierimii nu i se pot imputa lui Ionescu de la Brad, după cum nici dizolvarea Comisiei și împiedicarea rezolvării problemei agrare.

În general, trebuie subliniat faptul lăudabil că studiile care cercetează – pe bază de texte și documente – aspecte sau momente din

istoria gândirii filozofice românești, se disting — cu foarte rare excepții — prin seriozitatea informării și rigoarea analitică. Aceste studii sînt de aceea valoroase contribuții care clarifică — nu o dată substanțial — probleme insu-

ficient elucidate, operație fără de care elaborarea așteptatului Manual de Istoria filozofiei românești ar fi întîmpinat dificultăți.

O. Z.

„SCRISUL BĂNĂȚEAN“, nr. 1-2/1961

Unica proză notabilă, în aceste două numere de început de an, este schița Tăcerea, un episod din lupta ilegală, relatat de Mircea AVRAM. Fără să reprezinte mai mult decît un fapt dramatic, sobru povestit (în închisoare, comunistul Ivancea identifică în luga, tovarășul său de celulă, un agent provocator; dîndu-se drept „legătura superioară“ a lui Ivancea, provocatorul, uzînd de un limbaj demagogic, încearcă să-i slăbească rezistența morală, să-l descurajeze, să facă din el un trădător — dar nu izbutește; Ivancea își dă repede seama cu cine are de-a face), schița este convingătoare și respiră o anumită autenticitate, contrastînd cu caracterul artificial al altor bucăți. Este tipică pentru acest nivel nemulțumitor, schița „Împăcarea“. Un oarecare nu vrea să-și dea fata după un tînăr miner, șef de brigadă, ci rivnește de genere un inginer sau un doctor. Într-o seară află însă de la un prieten al său, profesor, că tînărul pretendent la mîna fiicei sale urmează liceul seral (el era sigur că mine-rul n-are mai mult de șapte clase) și supărarea îi trece... se împacă. Cam la acest nivel se prezintă și celelalte schițe din ultimele numere ale revistei. Față de această situație, credem că redacția trebuie să renunțe la practica de a publica ce are, ce i se prezintă de către colaboratorii tineri (care nici ei nu sînt ajutați cum s-ar cuveni). Dacă e oarecum explicabil de ce se arată îngăduință față de debutanți, e mai greu de înțeles de ce „Scri-sul bănățean“ nu manifestă o exigență sporită față de colaboratorii săi care și-au

ciștigat o anumită notorietate literară, sînt autori cu volume publicate la activul lor. Astfel, în numărul 2 al revistei, Mircea Șerbănescu, un prozator în genere apreciat, semnează o piesă de o rară sărăcie a conținutului și atît de scăzută ca realizare artistică încît nu-ți trebuie nici un efort pentru a o confunda cu o lucrare a unui începător. Piesa se intitulează „Articolul poate să apară“ și pune o problemă destul de serioasă (un corespondent voluntar persecutat pentru opiniile sale cin-stite este repus în drepturile sale). Din prima jumătate a piesei nu se înțelege însă nimic (apare un pitoresc Moș Trandafir care grăiește așa: „Mă rog frumos, aiși e la dumnealui tovarășul d'rector în cîntă-lărie“ și „Că să nu fiți de la șieva foaie“ etc.) iar în a doua jumătate aflăm că totul s-a și rezolvat, corespondentul voluntar e felicitat de un trimis bucureștean, directorul își cere scuze, ba apare și lo-godnica, hotărîtă în sfîrșit, spre a-i face fericirea completă, să rămînă lingă el, într-un colț de țară, la o gospodărie de stat.

Citind o astfel de lucrare literară, debutanții timișoreni își fac cu siguranță o idee greșită despre ceea ce se cere de la un scriitor. Căci o asemenea cerință nu e deloc greu de îndeplinit și nu cere nici bătaie de cap, nici cunoaștere a vieții nici măiestrie.

★

Interesul cu care urmărim Scrisul bănățean e datorat, în mare parte, sectoru-lui de teorie și critică literară. Este sec-

torul care asigură prezența revistei în actualitate, în dezbaterile atât de necesare a problematicii literare contemporane. Un articol succint, cu anumite formulări generalizatoare, semnează Simion Dima: „Inovație și conținut în realismul socialist“. E convingător ilustrată ideea că inovația artistică corespunde unei necesități a vieții însăși, tendinței de înnoire socială a cărei forță motrică este în zilele noastre clasa muncitoare — de unde caracterul profund inovator și revoluționar al artei realismului socialist. E urmas, pe baza câtorva exemple concludente, chipul în care tradiția specifică literaturii române a fost continuată, fertilizată, îmbogățită și înnoită prin cristalizarea în paginile operelor contemporane a îndemnelor adresate scriitorilor noștri de către partid. O idee nouă aduce autorul articolului când subliniază că nu avem de a face doar cu o literatură a cazurilor de conștiință („genul — într-adevăr — nu e nou“) ci cu o înnoire de conținut a literaturii. Oarecari neclarități prezintă însă formularea înnoirii tipologice realizate în literatură. „Tipul uman descoperit, cu vigoarea, candoarea, și cu uriașa sa...“ etc. Credem că într-o formulare cu pretenții generalizatoare, atributul „candorii“ ca fiind universul aplicabil noului tip uman — nu-și are rostul. Este o generalizare forțată.

Cronica literară este susținută de Leonard Gavrilu, un critic înzestrat, cu pătrundere analitică și posibilități de expresie, în genere bine orientat, dar nu totdeauna capabil să reziste ispitei asociațiilor gratuite și limbajului pretențios. În numerele 1 și 2 sînt analizate volumele „Vîntul cutreieră apele“ de Ilie Constantin, „Sensul iubirii“ de Nichita Stănescu și „Comuna de aur“ de Cezar Baltag. Judecățile sînt în linii mari juste, criticul izbulind să caracterizeze calitățile lucrărilor recenzate, cît și slăbiciunile lor. Dar Leonard Gavrilu se lasă uneori în voia unor asociații bizare, pînă la pierderea

controlului critic (demonstrează de pildă foarte serios că Ilie Constantin nu este un urmaș al lui Leopardi, ci al lui Theophile Gautier), iar alte ori se lasă ispitit de formulări pedante (în cronică despre „Comuna de aur“, unde lumea noastră, lumea socialistă, e definită ca „un univers al indubitabilităților absolute“).

Prima parte a unui studiu despre opera lui Eugen Barbu, semnat de Traian Liviu Birăiescu, conține observații judicioase. izbesc însă din cînd în cînd formulările lipsite de simțul măsurii și care dau textului un neplăcut ton apologetic. În legătură cu Șoseaua nordului, criticul nu se sfiește a afirma: „Meritul cărții rezidă în naturalețea și simplitatea cu care scriitorul știe să pună și să rezolve marile probleme ale existenței“. Nu e oare prea mult? În raport cu o formulare ca aceea citată de noi, altele (de tipul „puterea fascinantă a scrisului lui Barbu“) sînt însă rezervate. În locul acestei frazeologii am fi preferat o analiză mai clară și mai întemeiată a laturilor într-adevăr pozitive pe care le prezintă cărțile lui Eugen Barbu, și în special volumul de nuvele „Oaie și ai săi“.

Articolul „Proza lui Eminescu“ de T. Virgolici este cam simplist. Proza eminesciană ridică probleme complexe (și ar fi desigur cazul ca acestea să fie cît mai mult discutate — mai ales în vederea capitoulului corespunzător din „Tratatul de Istorie a literaturii române“). În orice caz nu pot fi expediate cu ajutorul unor fraze convenționale de tipul: „învelișul ei filozofic (e vorba de nuvela Sărranul Dionis) care în ultimă analiză ne apare ca un simplu procedeu artistic: „Dionis este însuși scriitorul“, etc.

Apoi, proza lui Eminescu cere instrumente de analiză și mijloace de expresie corespunzătoare valorii ei. Tînărul critic însă, rezolvă problemele de măiestrie cu formule de genul următor: „oferind cititorului momente de profundă încîntare“;

„deosebit de înalta ei realizare artistică”, „nuvela reprezintă o bijuterie a operei lui Eminescu...” etc. Consistente — articolele lui G. I. Tohăneanu reunite sub titlul

„Elemente de sintaxă poetică în stilul lui Tudor Arghezi.”

R. M.

„STEAUA”, nr. 1-1961

nr. 1/1961, al revistei „Stea” se deschide cu un „carnet electoral” scris cu vervă de pamfletar și real talent de portretist. Tînărul prozator D. R. Popescu face un rechizitoriu al alegerilor din trecut și schițează cîteva figuri reprezentative pentru alegătorii din zilele noastre.

În același număr, D. R. Popescu mai semnează o scenetă scurtă, „Carmen”, cei patru soldați și căpitanul”. Patru soldați comuniști — care nu-și cunosc reciproc apartenența politică — păzesc în munți un depozit de muniții. Poziția depozitului trebuie semnalată bombardierelor rusești, la o anumită oră, de către un comunist, pe care căpitanul îl bănuiește a fi unul dintre cei patru. Cine va semnaliza? Întrebarea constituie pivotul acestui moment dramatic, scris cu o remarcabilă concentrare artistică. Cele patru personaje apar ca patru figuri simbolice dar încordarea momentului nu e mai puțin intensă. Remarcăm totodată și o bună gradajie în realizarea atmosferei de concentrare interioară și suspiciune reciprocă între personaje precum și dialogul viu ce dă scenelor mult dinamism.

V. Nicorovici publică în acest număr un grupaj de reportaje sub titlul „De-a lungul marelui arc petrolifer”. Reportajele cuprinzînd scurte note, peisaje, întâmplări sau mici monografii de seche și orașe, vor — după cum arată autorul — să illustreze tocmai această mare și constantă diversitate de ordin geografic, istoric, social, sau omenesc — al marelui arc petrolifer. Din păcate, aceste „scurte note” nu izbutesc totdeauna să realizeze pregnant esențialul. „Un om în luptă cu flăcările” prezintă static, prin comentarii lipsite de profunzime, acțiunea prin care un rezervor de petrol a fost salvat de la incendiu. Credem că V. Nicorovici, care ne-a obișnuit cu reportaje de

calitate, va reveni asupra paginilor publicate în „Stea” căci ele cuprind un material de viață bogat în fapte și semnificații.

„Pe drumuri” este, după cum aflăm din nota care-l precede, un fragment „dintr-o amplă lucrare autobiografică” a unui debutant, Ion Bălăceanu, de care redacția se ocupă cu deosebită grijă, considerînd că „manuscrisele sale dovedesc existența unui real talent”. Ion Bălăceanu se dovedește un povestitor căruia îi place să relateze faptele în amănunțime, într-o proză ce anunță să se desfășoare în volute largi. Stilul este cel al limbii vorbite iar dialogul mînit cu o surprinzătoare siguranță. Fragmentul confirmă într-adevăr aprecierea redacției.

Dintre versurile publicate în acest număr, remarcăm în primul rînd „Poezie” de Maria Banuș și „Sfială” de Veronica Porumbacu, în care cele două poete încearcă o îmbogățire a universului de imagini. Versurile Mariei Banuș sînt caracteristice pentru această nouă etapă a creației poetei, care se apropie de elementele ce nu au pătruns încă în universul poeziei. Tendința de a transfigura poetic cotidianul citadin (biletul de tramvai, vagonul) capătă în „Poezie” o deplină cetățenie artistică. Pe aceeași linie se înscrie și poezia „Sfială” de Veronica Porumbacu, ce aduce, cu grație, o odă universului casnic :

„Voi lucruri mărunte, vase familiare /
păsări de lut ars ori de mătăsă policromă /
întîi pe voi vă așed să-mi apropiu pereții /
înaintea perdelelor ce abia le-am zărit în vitrină”.

Din ciclurile de poezii semnate de Aurel Gurgbrianu și Leonida Neamțu, remarcăm imagini izbutite în „Răspunsuri în noapte tîrzie” și respectiv „Dacă toate”. În ansamblu însă poeziile se resimt de un anumit convenționalism livresc.

În „Steaua“ nr. 1, mai citim, în traduceri izbutite, versuri de Ilya Ebreburg, Raul Gonzales Tunon și Petöfi Sandor.

Cronica literară de Victor Felea analizează „Călătoria în Europa și Asia“ de A. E. Baconsky și „Pagini din Coreea“ de Veronica Porumbacu. Arătând că ambele cărți poartă amprenta faptului că autorii sînt poeți, cronicarul trece la stabilirea celor „două viziumi specifice“ care, „chiar atunci cînd se opresc asupra aceluiași peisaj nu duc la rezultate identice“. A. E. Baconsky are un „ton lent, meditativ, desfășurat în cadențe largi“, Veronica Porumbacu „un temperament de altă natură, dinamic, pasionat, incisiv“. V. Felea face în general analiză la obiect, din care nu lipsește observația atentă.

Maria Tomuș discută în articolul „Noi contribuții la exegeza arghezană“, monografia criticului Ov. S. Crohmălniceanu. La rubrica „Carnet sovietic“, revista publică un fragment din romanul autobiografic „Drum spre ocean“ cuprinzînd date inedite, pentru cititorul român, cu privire la viața scriitorului Leonid Leonov.

Nu lipsește din acest număr rubrica de recenzii „Viața cărților“ ce prezintă ultimele traduceri (Mihail Șolohov : „Ei au luptat pentru patrie“, Thomas Mann : „Nuvele“, Iuri Krem-

lev : „Probleme de estetică muzicală sovietică“) și discută unele recente volume de poezie și proză originală, dar nu reușește să dea o imagine destul de concludentă a celor mai importante observații. În analiza volumului „Căile pămîntului“ de Ion Gheorghe, I. Panait, arătînd unele lipsuri reale ale volumului („Ion Gheorghe îl vede pe țăran puțin evoluat în ce privește universul său spiritual“) în mod nejustificat trece sub tăcere și unele aspecte valoroase ale cărții. Călina Danielopol face remarci judicioase pe marginea cărții lui I. Hobană, „Sfîrșitul vacanței“.

Se resimte în acest număr din „Steaua“ ca și din cele anterioare lipsa unor studii aprofundate care să depășească analiza unei singure cărți și să treacă la discutarea unor aspecte importante de creație. S-ar părea că în „Steaua“ astfel de studii își găsesc găzduire numai în numerele festive închinat în special vieții și opereii unui mare scriitor (Arghezi sau Sadoveanu).

Și din acest număr lipsesc articolele atît de necesare privind viața artistică, e neglijată de asemenea cronică dramatică. Aceasta a avut de altfel o apariție neregulată și în numerele anterioare.

A. S.

— de peste hotare —

„VOPROSÎ FILOZOFII“ nr. 2/1961

Într-un articol intitulat „Filozofia moralei estetice a lui George Santayana“ publicat în revista „Voprosî Filozofii“ nr. 2, N. S. Iulina examinează tezele unuia din clasicii filozofiei americane contemporane, privite sub raportul filozofiei lor morale. În timp ce teoriile lui G. Santayana sînt, din punct de vedere gnoseologic, apropiate de „realismul critic“ și de pragmatism, ele apar în perspectiva filozofică a scopurilor și obiectului filozofic apropiate de ceea ce s-a denumit cu termenul de Lebensphilosophie; Santayana aparține aceluia tip de filozofi burghezi care continuă linia Nietzsche,

Spengler, Kierkegaard. Filozofia lui Santayana reprezintă încercarea cea mai consecventă din filozofia de la mijlocul secolului XIX de a îmbina diferitele forme ale empirismului subiectiv idealist de tip anglo-saxon, utilitarismul burghez și această „Lebensphilosophie“. În legătură cu Santayana, literatura burgheză de obicei ventilează opinii contradictorii. Russel și pozitivismii îl consideră „platonice“, „scolastic“, anacronic, aparținînd epocii trecutului. Neotomismii îl consideră, dimpotrivă, un filozof „supercontemporan“ subiectivist și agnostic, iraționalist, cu totul departe de „epoca de aur“ a

filozofiei. El însuși se consideră „sceptic“, „ateist“, partizan al raționalismului grec, un continuator a liniei lui Democrit și Epicur, ba chiar un „apărător al materialismului“.

Analiza sociologică a gândirii lui Santayana a cărei esență este „morală estetică“, exercită o mare influență astăzi asupra filozofiei și literaturii americane, demonstrează că filozofia sa reprezintă o reflectare iluzorie și denaturată a contradicțiilor culturii și civilizației burgheze din sec. XX. Felul în care Santayana vede raportul între om și cultură – temă centrală a filozofiei sale – reflectă planul vieții spirituale a individului pe de o parte, pe de altă parte, suprimarea de către societatea capitalistă a libertății individuale. Situația paradoxală din Occident în care întărirea puterii omului asupra naturii se îmbină cu întărirea dependenței sale de forțele stibiale, a fixat coordonatele esențiale ale „atitudinii estetice“ față de realitate pe care o preconizează Santayana.

Din punct de vedere ontologic, „realismul“ lui Santayana reflectă incapacitatea filozofului burghez de a găsi sistemul de mediații care conectează idealul cu materialul. În filozofia lui Santayana există o teorie a materiei care are foarte multe puncte comune cu concepția teologică tradițională, de pildă, în ontologizarea produselor culturii spirituale, care apare ca un fel de realitate primă, „nesubstanțială“, în afară de spațiu și de timp. Pe planul valorilor superioare, viața materială apare ca „neadevărată“, produsul „credinței animale“ (aici își face loc platonismul lui Santayana); însă, ea, materia în sine este irațională, ține de existența socială (aici se reflectă concepția pesimistă asupra practicei sociale în societatea capitalistă, practică indisolubil legată de business și mercantilism). Concluzia morală principală, pe care o trage Santayana din teoria sa ontologică este că libertatea și fericirea sînt posibile numai în sfera spiritului. „Escapismul“ (etica evadării) nu reprezintă însă la Santayana o formă de protest mic burghez împotriva urmărilor economice și politice ale capitalismului. Morală estetică nu preconizează respingerea „praxisului“ capitalist ci reconcilierea pe baza reevaluării valorilor cotidiene din punctul de vedere al semnificației lor estetice; în asemenea con-

diții devine „posibilă“, – după filozoful american – pe de o parte „eficacitatea activității sociale“ (în condițiile, bine înțeles, ale sistemului managerial), pe de altă parte „conservarea intactă a libertății individuale, a problemelor vieții spirituale“. În acest fel morală estetică devine forma intelectualizată a vechii etici religioase în care virtutea supremă este supunerea față de circumstanțe. Războiul, in justiția socială, minciuna apar astfel manifestările naturale ale „materiei“, pe care omul nu le poate nici preîntîmpina nici devia. Ele au un caracter de lege. Urmează doar ca omul să-și reprezinte fenomenele înconjurătoare ca un lanț de scenarii nerepetabile din punct de vedere estetic. Răul, nefericirea își pierd însemnătatea lor practică, viața se transformă într-un spectacol; în război, omul trăiește „dimensiunea tragică“ a existenței sale. Nu e greu de văzut că funcția principală morală a „materialismului“ lui Santayana reprezintă justificarea circumstanțelor, sugerează ireversibilitatea și inevitabilitatea evenimentelor; chiar „ateismul“ său este în esență o formă contemporană a teologiei, a teologiei rafinate și demitologizate, aristocratizate.

În istoria filozofiei, încercările de a construi morală pe baza esteticii, sau pe baza estetizării religiei, au avut uneori un caracter democratic. Astfel – scrie Iulina, – în etica lui Kant și a lui Schiller doctrina „contemplației estetice“ a fost în mod obiectiv îndreptată împotriva utilitarismului și individualismului burghez, împotriva instrăinării și degradării normelor morale general-umane. Alteori (în literatura și filozofia germană a sec. XIX), se oglindeau forme instinctuale de protest, sau stări de spirit pesimiste mic-burghize. Însă în epoca actuală asemenea încercări chiar cînd conțin elemente de protest antiutilitariste, constituie însă o reacție aristocratică față de democratizarea culturii, față de mișcarea progresistă a gândirii contemporane. Aceasta deosebește, de fapt, pe un Emerson de un Ruskin, pe un Schelling de Nietzsche și Spengler, pe un Santayana de Emerson. De aceea doctrina „atitudinii estetice“ față de realitate“, l-a dus pe Santayana la teoria „elitei spirituale“, hărăzită a instaura dominația mondială a intelectualilor. Utopia

antidemocratică a ordinii raționale generale care ar trebui să fie impusă (chiar cu forța) asupra „majorității ignorante“ e o consecință a acestor concepții. Sub influența lui Santayana, fostul său asistent la Harvard, Walter Lippmann a formulat teoria reacționară a „intelectualității conducătoare“, foarte înrudită cu teoriile tehnocrate manageriale. Noocrația reprezintă un mit, din punct de vedere al posibilității de realizare pe plan social. Ca teorie și în formele preconizate de Santayana justifică despotismul, reprezentând unul din izvoarele justificative ale totalitarismului fascist. (Reeditarea tezelor din „Republica“ lui Platon a jucat nu rareori un rol negativ în filozofia contemporană). La prima vedere concepția unei republici a spiritelor pare foarte atrăgătoare, ideea unei ordini raționale și raționaliste – un veritabil panaceu al relelor sociale. În realitate, de cele mai multe ori asemenea teorii marchează ceea

ce Lenin numea „disprețul boieresc“ față de mase. Doctrina elitelor formează punctul de contact între liberalismul burghez (Alexis de Tocqueville, John Stuart Mill, Ortega y Gasset, Americo Castro, George Santayana) și doctrina totalitară fascistă. În aceasta constă tragedia lui Ortega y Gasset care-a început ca un democrat mic-burghez liberal de stînga, anticlerical și a sfîrșit, uitat de toți, după zece ani de tăcere. În schimb doctrina sa a servit la edificarea doctrinelor antidemocratice care stau la baza statelor totalitare din peninsula iberică.

Pe plan literar, „estetica lui Santayana“ („Sense of Beauty“) a devenit de fapt un manual de estetică al celor mai multe universități din America și a favorizat răspîndirea teoriilor moderniste și formaliste.

H. B.

„FRANKFURTER HEFTE“, nr. 2/1961

Revista vestgermană a inaugurat rubrica „Obiecțiuni, rectificări“ unde se oferă găzduire scrisorilor adresate de către cititori redacției. Este semnificativ faptul că multe din aceste corespondențe exprimă nemulțumirile cetățenilor față de diverse aspecte ale vieții social-culturale din Republica Federală. În numărul 2/1961, sînt publicate între altele două scrisori ale unor părinți care se referă la procesul de învățămînt în școala vest-germană.

„Ce lucruri sînt obligați copiii noștri să învețe...“

Sub acest titlu, Ludwig Weber din Saulgau scrie: „Fiul nostru își face lecțiile acasă“. Traducere din franceză în germană (din manualul pentru școli de grad superior de Krauser...) Titlul lucrării: „Le Dieu vivant de la guerre“. Fiul nostru traduce: „Dumnezeu care trăiește din război“. Ingerașul este plin de presimțiri, adaugă semnificativ tatăl. „În realitate trebuie tradus: Zeul viu al războiului...“ Iată acum ce text este ales pentru elevi: „Soldați, în decurs

de cincisprezece zile ați reputat șase izbînzi, ați cucerit douăzeci și unu de drapele și pe deasupra încă cincizeci de tunuri și mai multe fortărețe și ați luat 1500 prizonieri și ați rănit și ucis mai mult ca 10.000 de oameni“. Este vorba de o cuvîntare a lui Napoleon, adresată soldaților săi“. A doua zi, la întrebarea tatălui, băiatul a spus că învățătorul n-a obiectat nimic împotriva traducerii lui, dar vecinul său de bancă i-a zis: „Nu se spune: ați rănit și scos din luptă mai mult ca 10.000, ci ați rănit și ucis mai mult ca 10.000 de oameni!“

Iată, deci, singura greșeală pe care învățătorul a considerat că trebuie s-o corejeze!

Și în ce condițiuni, chiar astăzi.

Irma Loos din München se referă la o plîngere a unui profesor de matematică în numele școlărilor săi, ca elevii din școlile de cultură generală să fie scutiți de orele de matematici, iar cei de la învățămîntul real de orele de pedagogie. Corespondența arată că există o legătură între aceasta și mult discutata

problemă a lipsei de săli de clase și se întreabă cum ar putea învățătorul, oricât de capabil ar fi, să predea satisfăcător una sau alte din materiile unui număr de copii adunați cu toții într-o singură încăpere. „Dar, — scrie Irma Loos, plină de amărăciune, — noi doar progresăm mereu, nu-i așa?” Firește! Noile școli pompoase, n-au decît o valoare de raritate. Construcțiile pentru Bundeswebr înșesc ca ciupercile din pământ...

În schimb, pentru condițiile de învățămînt nu există fonduri. Școala, după cum remarcă Irma Loos, nu este numai instituția pentru mijlocirea culturii, ea trebuie să și formeze relațiile copilului cu semenii săi — ori în talmeș-balmeșul de acum, copiii n-au posibilitatea să se cunoască între ei.

„Și ei nu vor fi scutiți nici de celelalte dezavantaje ale clasei mari. Dacă bine înțeles nu se va găsi un om îndrăzneț la locul potrivit care pe lângă rarele școli de paradă va pune să se construiască într-un număr suficient niste barăci solide“.

Iată o soluție semnificativă pentru era „miracolului economic“ : școli în barăci!

Irma Loos adaugă că în acest caz se va rezolva întrucîtva și problema lipsei de învățători. Creindu-se tinerilor absolvenți de facultate condițiunile de a fi învățători și nu niște aprozi, la niște copii strînși cu nemiluita, se vor găsi destui care se vor decide să aleagă profesiunea de pedagog.

D. L.

„ENCOUNTER“, feb. 1961

vertizîndu-și cititorii, în titlu, că are intenția să trateze într-un „mod nou“ unele „probleme vechi“ ale vieții sociale (în capitalism, jurește), Crosland recurge la o formulă eufemistică, pentru a-și îmbogăți cît de cît palmaresul anti-marxist și apologetic. Crosland, deputat laburist și ideolog al „statului bunăstării“ (în variantă britanică) pentru uzul practic al dreptei laburiste, își expune în „Encounter“ (februarie 1961) cîteva idei în legătură cu societatea burgheză contemporană. Orice cititor din apus care urmărește obișnuitele informații de presă sau dispune de o doză modestă de receptivitate față de mediul social, va avea tot dreptul să rămînă stupefiat. Sentențios se afirmă, că în societatea burgheză de azi nu mai există cele două clase antagoniste — burghezia și proletariatul — că teza respectivă a lui Marx care acum 30 ani „mai părea plauzibilă unor publiciști politici“ — declară autorul, este azi... depășită. În societatea burgheză contemporană, afirmă Crosland, avem „mai curînd o convergență decît o confruntare a claselor, o atracție centripetă a acestora decît o polarizare“. Într-un acord entuziast cu Gunnar Myrdal și S. M. Lipsset el anunță existența

„unei convergențe fundamentale în gîndirea și în scopurile noastre“. Cititorul se va întreba, poate, prin ce miracol s-a instaurat pacea socială în capitalismul contemporan! Pentru că... monopolurile au consimțit să cedeze ceva din festinul lor pentru satisfacerea unor cerințe de politică socială și „au acceptat“ impozitele progresive, cu condiția ca... asprimea lor să fie îndulcită; iar „stînga“ (spune autorul, însele-gînd conducerea laburistă de dreapta) a acceptat, în schimb, o limitare a naționalizărilor și a controlului economiei din partea Statului. Această generozitate reciprocă, al cărei beneficiar și păgubaș nu sînt greu de ghicit, are drept corolar „dispariția deosebirilor între stînga și dreapta“ în democrațiile occidentale, care ar fi intrat într-o fază... „post-politică“, întrucît din „discuțiile politice interne dispar marile probleme“, ele reducîndu-se la „aranjamente de detaliu“, cu „caracter tehnic“ din ce în ce mai accentuat. Tradiționalele „controverse“ orientate de pozițiile de clasă nu mai trezesc „aceleași pasiuni ideologice“, pentru că „ambii preopinenți“, spune Crosland, „converg spre centru“. „Teoria“ că structura de clasă a societății burgheze contemporane se modifică în sensul că toate clasele se contopesc treptat într-o

singură clasă mijlocie, nu este nouă. De origine americană, ea se fundamentează, în parte, pe teoria „managerilor“, în parte pe o anumită creștere – în masa totală a salariaților – a funcționării și a altor grupe neproletare (ceea ce, după cum a demonstrat recent V. Perlo, nu anulează deloc condiția lor de exploatați, care nu odată au luat parte la lupte revendicative) și în genere, pe teoria „mobilității sociale“. Scopul ei este limpede: să acrediteze ideea păcii sociale, a inutilității luptei de clasă a proletariatului. Succesele unor asemenea campanii nu par atât de ușoare nici autorilor lor. Crosland admite, în trecut, că deși „totul merge mai bine ca înainte“, totuși „Tory au făcut unele lucruri dezagreabile, reacționare“, că în structura socială persistă într-un „grad monstruos «elitismul» precum și diferențierea de clasă.“

Cum se împacă toate acestea cu teoria convergenței, cum se aplică într-o țară capitalistă ca Belgia de pildă, unde recente greve numai armonia socială n-o demonstau, e greu de priceput.

Crosland aparține grupului conducător de dreapta din partidul laburist, zis „grupul de

la Hampstead“, grup care la ultima conferință anuală a acestui partid nu și-a putut impune integral politica, cu toate străduințele de a elimina din programul laburist ultimele arme de revindicări cu caracter popular. Poate astfel se explică diatriba autorului împotriva acelor „intelectuali radicali“, care nu acceptă „teoriile“ sale, care consideră – pe bună dreptate – că „convergența atitudinilor politice este un dezastre“, care doresc o „luptă extatică împotriva marilor rele“. Crosland numește cu dispreț această poziție, caracterizată – după el – printr-o „nostalgie disperată“ pentru pasiunile militante ale secolului... trecut!

„Noul mod“ de a trata „problemele vechi“ ale dezvoltării sociale nu strălucește prin noutate. Nu e greu să-l identificăm dealtfel cu unele aspecte ale literaturii reformiste de acum câteva decenii. În vremurile noastre frământate, cu problematica lor realmente nouă, generată de dezvoltarea impetuoasă a socialismului, de noua etapă a crizei capitalismului, asemenea scheme „teoretice“ petice își au soarta dinainte peteluită.

I.P.

„PASSATO E PRESENTE“, nr. 189/1960

Revista italiană bimestrială „Passato e Presente“ dedică o bună parte a ultimului său număr din anul trecut situației și perspectivelor politice și economice ale țărilor extra-europene nedezvoltate. Firește, în „Anul Africii“, an în care colonialismul a primit cele mai decisive lovituri, acest continent, dominând scena mondială, se găsește în centrul preocupărilor colaboratorilor revistei. Ei examinează raporturile dintre statele industriale și cele înapoiate economiceste precum și diferitele consecințe ale eliberării unui mare număr de țări africane. Un loc de frunte îl deține problema Algeriei.

Roberto Guidicci în articolul său „Cei 121, Sartre și războiul algerian“ analizează declarația grupului de intelectuali francezi care s-a solidarizat cu mișcarea revoluționară din Algeria. Autorul atribuie cu drept cuvânt: „mare merit

și importanță gestului semnatărilor, gest de mare răspundere politică și etică“ plătit de ei cu pierderea posturilor și posibilităților de manifestare în domeniul culturii și artei. În continuare, grupate sub titlul general de „Lumea Contemporană“ apar alte trei articole referitoare la problema africană. În primul dintre ele, intitulat: „Algeria, Italia și grupările mondiale“ Paolo Gobetti arată profunde simpatii a poporului italian pentru cauza luptătorilor algerieni. Dar din păcate, simpatia rămâne pur suflătoare, deoarece sub guvernarea democrat-creștină nu există posibilități de participare efectivă, directă la opera de restituire a ceea ce s-a răpit poporului algerian timp de peste un secol. Autorul arată cum în această perioadă, tradițiile culturale arabe au fost ignorate sau combătute. Cât despre modernizarea tehnică parțială a țării, s-a realizat doar minimumul ce interesa pe colo-

nizatori. „Viitorul Algeriei, nu poate fi capitalist, scrie Gobetti, capitalismul fiind inacceptabil pentru națiunile ce au cunoscut exploatarea colonială. Pentru acestea, socialismul este perspectiva naturală“. Considerată de autor ca țară industrializată dar în același timp semicolonială, prin vastele ei zone sudice nedezvoltate, Italia prezintă analogii cu Algeria: problemele celor două țări pot așadar găsi soluționări similare sub regim socialist. Pe de altă parte independența acestei colonii franceze poate avea urmări fundamentale pentru economia italiană.

În al doilea articol „Semnificația Algeriei“, Eligio Vitale se ocupă de o carte de curând tradusă în italiană și anume „Algerienii“ scrisă de preotul-misionar francez Robert Daviez, condamnat în țara sa la zece ani reclusiune. Vina lui este de a fi plecat în Tunisia și Maroc spre a aduna mărturii din partea refugiaților algerieni. Tabloul prezentat de el în carte evocă un întreg popor în luptă alături de partizani.

În ultimul articol tratind despre problema africană, Renato Crispo analizează planificarea și perspectivele de dezvoltare în Ghana. El explică modul cum s-a desfășurat primul plan economic din fosta colonie engleză și condițiile celui nou în curs de aplicare.

Revista mai publică traducerea unui articol de Gilbert Etienne. E vorba de un studiu asupra problemelor intervenției externe în economia țărilor slab dezvoltate. Autorul se ocupă mai puțin de Africa, vorbind în special de țările asiatice. Arătind limitele ajutoarelor de pînă acum, el e de părere că numai cele acordate țărilor mai mici pot avea caracter decisiv. În cele mari însă (de pildă India, Indonezia) spune el, ajutoarele exterioare nu pot decît să completeze acțiunile și eforturile locale: nevoile sînt de proporții considerabile și nu există posibilitatea unei finanțări din afară pe măsura lor.

M.I.

E. LOMAZZI: Șomerii
[Expoziția de grafică contemporană italiană, București, 1961]